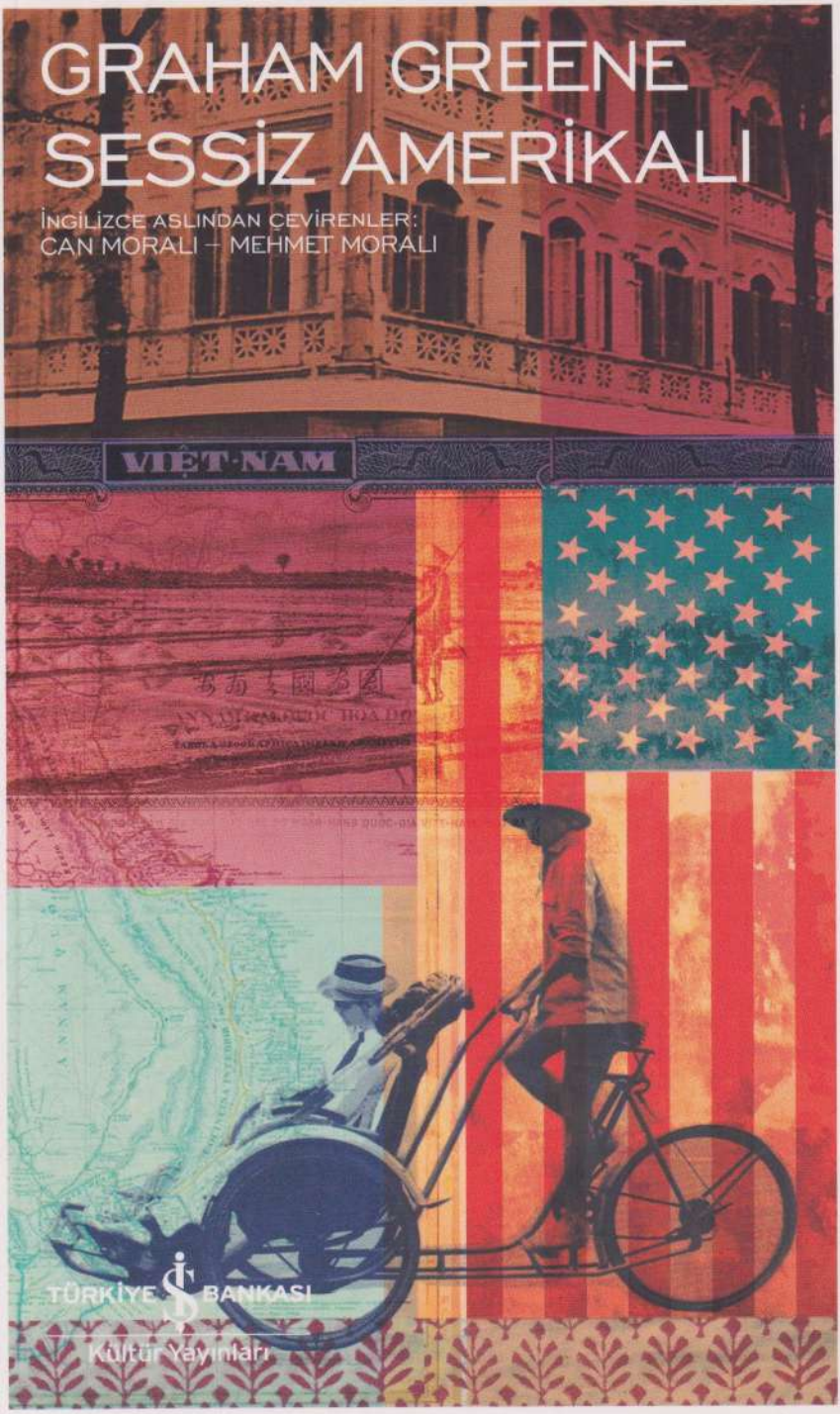
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 183

GRAHAM GREENE
SESSİZ AMERİKALI

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİRENLER:
CAN MORALI – MEHMET MORALI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

GRAHAM GREENE
SESSİZ AMERİKALI

ÖZGÜN ADI
THE QUIET AMERICAN

THE QUIET AMERICAN © VERDANT SA, 1955

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AHMET BATMAZ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM EYLÜL 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-668-0

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİRENLER:

CAN MORALI:
1958'de İstanbul'da doğdu.1983 yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nden resim dalında mezun oldu. Anthony Burgess'ın *Doktor Hastalandı*, William Golding'in *Görünür Karanlık* ve Carson McCullers'ın *Kadransız Saat* adlı romanlarını dilimize kazandırdı. 2019'da aramızdan ayrıldı.

MEHMET MORALI:
1956 İstanbul doğumlu. Fransızca ve İngilizceden çevirir. Ray Bradbury, Jack London, Frederick Pohl, David Harvey, Jean-François Bayart, Alain Touraine, Susan Wise Bauer ve Mark Mazower yapıtlarını dilimize kazandırdığı yazarlar arasındadır.

Modern
Klasikler
Dizisi - 183

Graham Greene

Sessiz Amerikalı

İngilizce aslından çevirenler:
Can Moralı - Mehmet Moralı

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sevgili René ve Phuong,

Bu kitabı size ithaf etmek için izin istememin nedeni, yalnızca Saygon'da son beş yıldır sizinle geçirdiğim mutlu akşamların anısı değil, aynı zamanda utanmadan sizin evinizin yerini karakterlerimden birinin evi olarak kullanmış olmamdır ve senin adını, Phuong, okurların rahatlığı adına basit, güzel ve telaffuzu kolay olduğu için ödünç aldım ki bu, senin ülkenden bütün kadınların isimleri için geçerli değil. İkiniz de fark edeceksiniz ki başka pek bir şey almadım, hele de Viet Nam'dan herhangi birisinin karakterini. Pyle, Granger, Fowler, Vigot, Joe – bunlar Saygon ya da Hanoi'deki yaşamda karşıma çıkan gerçek kişiler değildi, General Thé ise öldü; arkadan vurulduğu söyleniyor. Tarihi olaylar bile, en azından bir vakada değiştirildi. Mesela Continental'ın yakınındaki büyük bombalı saldırı, bisiklet bombalarından sonra değil, önceydi. Böyle ufak değişiklikler için vicdan azabı duymuyorum. Bu bir öykü, tarihin bir parçası değil ve birkaç hayali karakterle ilgili bir öykü olarak umarım ikinizin de sıcak bir Saygon akşamı geçirmenizi sağlar.

Sevgilerimle,
Graham Greene

"Yer değiştirmekten hoşlanmam: Çünkü irade
harekete geçer; eylem de
Çok tehlikelidir; suni bir şey ürpertir beni,
Kalbin suiistimali ve gayrimeşru bir süreç,
Böyle şeylere öyle yatkınız ki, korkunç görev
anlayışımızla."

A. H. CLOUGH

"Bu, bedenleri öldürmek ve ruhları kurtarmak için
Hepsi iyi niyetle üretilmiş
Yeni icatların patent çağı."

BYRON

BİRİNCİ KISIM

1

Akşam yemeğinden sonra Rue Catinat üzerindeki odamda oturup Pyle'ı bekledim. "En geç saat onda sende olurum," demişti; gece yarısı olduğunda artık yerimde duramadığımdan sokağa çıktım. Siyah pantolonlu birçok yaşlı kadın sahanlıkta oturuyordu; aylardan şubattı ve sanırım yatakları onlar için fazlasıyla sıcaktı. Bir üçteker* sürücüsü yavaşça nehir kenarına doğru pedal çeviriyordu ve yeni Amerikan uçaklarını indirdikleri yerde lambaların yandığını görebiliyordum. O uzun sokağın hiçbir yerinde Pyle'dan bir iz yoktu.

Tabii ki, dedim kendi kendime, Amerikan Elçiliği'nde bir nedenle oyalanmıştır ama bu durumda kesinlikle restorana telefon ederdi, küçük nezaket kuralları konusunda çok titizdi. İçeri girmek için döndüğüm sırada yan kapıda bir kızın beklediğini gördüm. Yüzünü göremedim, yalnızca beyaz ipek pantolonla uzun çiçekli elbiseyi gördüm ama bu onu tanımam için yeterliydi. Çoğu kez tam burada ve bu saatte eve dönmemi beklemişti.

"Phuong," dedim; adı Zümrüdüanka anlamına gelir ama bugünlerde hiçbir şey efsanevi değil ve hiçbir şey külle-

* Özgün adı "trishaw" olan, dünyanın İngiltere, ABD, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya gibi çeşitli yerlerinde kullanılan, üç tekerlekli, sürücünün genellikle pedalla sürdüğü ama kimi zaman motorlu da olabilen bir tür taksi; çekçek arabalarının modern sürümü olduğu da söylenebilir. (ç.n.)

rinden yeniden doğmuyor. Daha söylemeye fırsat bulmadan onun da Plye'ı beklediğini biliyordum. "Henüz gelmedi."

"*Je sais. Je t'ai vu seul a la fenêtre.*"*

"Yukarıda da bekleyebilirsin," dedim. "Az sonra gelir."

"Burada bekleyebilirim."

"Burada beklemesen iyi edersin. Polis seni götürebilir."

Peşimden yukarıya geldi. Yapabileceğim birkaç alaycı ve hoş olmayan şaka düşündüm ama ne İngilizcesi ne de Fransızcası ironiyi anlamasına yetecek kadar iyiydi ve gariptir ki onu incitmek, hatta kendimi incitmek gibi bir arzum da yoktu. Sahanlığa geldiğimizde bütün yaşlı kadınlar başlarını çevirdiler ve biz geçer geçmez sesleri sanki birlikte şarkı söylüyorlarmış gibi yükselip alçaldı.

"Ne konuşuyorlar?"

"Eve döndüğümü zannediyorlar."

Odamda haftalar önce Çin Yeni Yılı için kurduğum ağaç sarı çiçeklerinin çoğunu dökmüştü. Daktilomun tuşlarının aralarına dökülmüştü. Onları topladım. "*Tu es troublé*"** dedi Phuong.

"Bu onun tarzı değil. Çok dakik bir adamdır."

Kravatımı ve ayakkabılarımı çıkarıp yatağa uzandım. Phuong gaz sobasını yaktı ve çay için su kaynatmaya başladı. Altı ay önceydi herhalde. "Artık yakında gideceğini söylüyor," dedi.

"Belki."

"Senden çok hoşlanıyor."

"Beni ilgilendirmiyor," dedim.

Saçını farklı taradığını fark ettim, siyah ve dümdüz, omuzlarına dökülüyordu.

Pyle'ın bir seferinde yaptığı gösterişli saç modelini onu mandarinin kızına benzettiği için eleştirdiğini hatırlıyorum. Gözlerimi kapadım ve yine eski haline büründü: Buharın ıslığı, fincanın tıkırtısı, gecenin belli bir saati ve dinlenme vaadiydi.

---

* (Fr.) Biliyorum. Seni pencerede tek başına gördüm. (ç.n.)

** (Fr.) Huzursuzsun. (ç.n.)

"Neredeyse gelir," dedi, sanki yokluğu için teselliye ihtiyacım varmış gibi.

Birlikteyken nelerden söz ettiklerini merak ettim. Pyle çok azimliydi ve ben kaç yıldır biliyorsam o kadar aydır bildiği Uzakdoğu üzerine verdiği konferanslara katlanmıştım. Bir diğer konusu da demokrasiydi – Birleşik Devletler'in dünya için yaptıklarına dair görüşler açıklamıştı ve bu görüşleri daha da şiddetleniyordu. Öte yandan Phuong'un cehaleti muhteşemdi; Hitler'den söz açılsa kim olduğunu sormak için araya girerdi. Açıklamak iyice zor olurdu çünkü hiçbir Almanla ya da Polonyalıyla karşılaşmamıştı ve Prenses Margaret hakkında tabii ki benden daha fazla şey biliyor olsa da Avrupa coğrafyası hakkında bilgisi çok muğlaktı. Yatağın ucuna bir tepsi koyduğunu duydum.

"Sana hâlâ âşık mı, Phuong?"

Bir Annamlıyı* yatağınıza almak bir kuşla yatmak gibidir: Yastığınızın üzerinde cıvıldayıp öterler. Hiçbirinin Phuong gibi şarkı söyleyemediğini düşündüğüm bir dönem oldu. Elimi uzatıp koluna dokundum – kemikleri de bir kuşunki kadar kırılgandı.

"Âşık mı, Phuong?"

Güldü, onun bir kibrit yaktığını duydum. "Âşık?" – belki de bilmediği kelimelerden biriydi.

"Çubuğunu hazırlayayım mı?" diye sordu.

Gözlerimi açtığımda ışığı yakmış ve tepsiyi hazırlamıştı bile. Konsantrasyondan kaşları çatılmış, ateşin üzerine eğilmiş, iğnesini döndürerek küçük bir afyon macununu ısıtırken, cildi lamba ışığının altında koyu kehribar rengi görünüyordu.

"Pyle hâlâ içmiyor mu?" diye sordum.

"Hayır."

---

* Annam, Fransız yönetimindeki Vietnam'ın orta bölgesidir. Ülkenin Fransızlarca Annam olarak bilinen orta kesimi, Ma Irmağı ile Ho Şi Minh (eski Saygon) kentinin 76 km güneydoğusundaki Ba Kiem Burnu arasında uzanan dağlık bir bölgedir. (ç.n.)

"Onu içmeye zorlamalısın, yoksa geri gelmeyecek." Afyon içen bir sevgilinin Fransa'dan bile olsa, her zaman geri döneceği, onların batıl inancıydı. Bir erkeğin cinsel kapasitesi içerek zarar görebilirdi ama her zaman sadık bir sevgiliyi cinsel açıdan güçlü bir sevgiliye tercih ederlerdi. Phuong şimdi küçük bir sıcak macun topunu, kâsenin tümsek kenarında yoğuruyordu ve afyonun kokusunu alabiliyordum. Bunun kokusu gibisi yok. Yatağın yanındaki çalar saatim on iki yirmiyi gösteriyordu ama gerginliğim şimdiden geçmişti. Pyle önemini kaybetmişti. Phuong uzun çubukla, bir çocuğa gösterebileceği ciddi bir dikkatle üzerine eğilmiş ilgilenirken ışık yüzünü aydınlattı. Çubuğuma bayılıyordum; iki ucu fildişi, altmış santimden uzun dümdüz bir bambuydu. Kâse üçte iki mesafede, ters dönmüş bir kahkahaçiçeğine benziyordu, tümsek kenarı sık sık afyon yoğurmaktan parlamış ve koyulaşmıştı. Şimdi bileğinin ani bir hareketiyle iğneyi minik boşluğa sapladı, afyonu çıkardı, kâseyi ateşin üzerinde döndürdü ve çubuğu benim için sabit şekilde tuttu. Ben içime çekerken afyon tanesi hafifçe ve rahatça fokurdadı.

Afton içen kişi deneyimliyse bütün çubuğu bir nefeste içine çekebilir ama benim her zaman birkaç kez çekmem gerekiyordu. Sonra o ikinci çubuğu hazırlarken arkama yaslanıp ensemi deri yastığa dayadım.

"Biliyorsun, aslında gün gibi aşikâr. Pyle benim yatmadan önce birkaç çubuk içtiğimi bilir ve beni rahatsız etmek istemiyordur. Sabaha burada olur."

İğne içeri girdi ve ben ikinci çubuğumu çektim. Çubuğu bırakırken, "Endişelenecek bir şey yok. Endişelenecek hiçbir şey yok," dedim. Bir yudum çay içtim ve elimi onun koltukaltına koydum. "Sen beni bıraktığında," dedim, "bundan destek aldığım için şanslıydım. Rue d'Ormay'de iyi bir ev var. Biz Avrupalılar nasıl da her şeyi sorun ediyoruz. Çekmeyen bir adamla yaşamamalısın, Phuong."

"Ama benimle evlenecek," dedi. "Yakında."

"Tabii ki, o başka bir konu."

"Çubuğunu tekrar hazırlayayım mı?"

"Evet."

Pyle gelmezse o gece benimle yatmaya razı olur mu diye merak ettim ama dört çubuk çektikten sonra artık onu istemeyeceğimi biliyordum. Elbette kalçasını yatakta yanımda hissetmek hoş olurdu – hep sırtüstü uyurdu ve sabah uyandığımda güne kendi başıma kalmak yerine bir çubukla başlamak daha iyi olurdu. "Pyle artık gelmez," dedim. "Burada kal, Phuong." Çubuğu bana doğru uzattı ve başını hayır anlamında iki yana salladı. Ben afyonu içime çektiğimde varlığı ya da yokluğu artık pek fark etmiyordu.

"Pyle niye burada değil?" diye sordu.

"Ben nereden bileyim?" dedim.

"General Thé'yi görmeye mi gitti?"

"Bilemem."

"Bana seninle yemek yiyemeyecekse buraya gelmeyeceğini söyledi."

"Merak etme. Gelir. Bana bir çubuk daha hazırla." Ateşin üzerine eğildiğinde aklıma Baudelaire'in şiiri geldi: "*Mon enfant, ma soeur…*"* Nasıl devam ediyordu?

Aimer a loisir,
Aimer et mourir
*Au pays qui te ressemble.***

Gemiler, "*dont l'humeur est vagabonde,*"*** rıhtımda uyuyor. Eğer tenini koklayacak olursam hafiften afyon kokusu alacağımı düşündüm ve bu ten küçük bir alevin renginde deydi. Kuzeydeki kanalların kıyısında elbisesinin çiçeklerini görmüştüm; o bir bitki kadar doğal ve oraya aitti; ben de hiç eve gitmek istememiştim.

---

* Çocuğum, kız kardeşim. (ç.n.)

** Keyfince sevmek/sevmek ve ölmek/sana benzeyen diyarda. (ç.n.)

*** Mizacı serseri olan. (ç.n.)

"Keşke Pyle olsaydım," dedim yüksek sesle ama acı sınırlı ve dayanılabilirdi – afyon icabına bakmıştı. Birisi kapıyı çaldı.

"Pyle," dedi Phuong.

"Hayır. Bu onun çalışı değil."

Kapı yine sabırsızca çalındı. Phuong hızla ayağa kalktı, sarı ağaca çarptı ve yapraklar yine daktilomun üzerine döküldü. Kapı açıldı. "Mösyö Fowlair," diye buyurdu bir ses.

"Fowler benim," dedim. Bir polis için ayağa kalkmayacaktım – başımı kaldırmadan onun haki şortunu görebiliyordum.

Neredeyse anlaşılmaz Vietnamlı Fransızcasıyla derhal... hemen... süratle... Sûreté'de* bana ihtiyaç olduğunu açıkladı.

"Fransız Sûreté'de mi, Vietnam'ınkinde mi?"

"Fransız." Kelime ağzından "*Fransung*," gibi çıkmıştı.

"Konu ne?"

Bilmiyordu. Beni alıp getirmesi emredilmişti.

"*Toi aussi,*"** dedi Phoung'a.

"Bir hanımefendiyle konuşurken *vous****** de," dedim ona. "Burada olduğunu nereden bildin?"

Sadece emirleri yerine getirdiğini tekrarladı.

"Sabah gelirim."

"*Sur le chung*," dedi ufak tefek, derli toplu, dik kafalı tip. Tartışmanın bir anlamı yoktu; kalktım, kravatımı bağlayıp ayakkabılarımı giydim. Burada son sözü polis söylerdi; dolaşma iznimi iptal edebilirlerdi, basın toplantılarına girmemi engelleyebilirlerdi, hatta isterlerse çıkış iznimi reddedebilirlerdi. Bunlar açık yasal yöntemlerdi ama yasallık savaştaki bir ülke için elzem değildi. Aniden ve anlaşılmaz biçimde aşçısını kaybeden bir adam tanımıştım – onun izini Vietnam Sûreté'sine kadar sürmüştü, ama polis yetkilileri

---

* Emniyet müdürlüğü. (ç.n.)

** Sen de. (ç.n.)

*** Siz. (ç.n.)

aşçının sorgulandıktan sonra serbest bırakıldığına dair güvence vermişlerdi. Ailesi aşçıyı bir daha hiç görmemişti. Belki komünistlere katılmıştı, belki de Saygon civarında oluşan özel ordulardan birine kaydolmuştu – Hoa-Hao'lara, Cao Daist'lere ya da General Thé'ye. Belki de bir Fransız hapishanesindeydi. Belki de Çin mahallesi Cholon'daki kızlardan güle oynaya para kazanıyordu. Belki onu sorguya çekerlerken kalbi dayanamamıştı. "Yürüyerek gitmem. Üçteker tutman gerekecek," dedim. İnsanın onurunu koruması gerekir.

Sûreté'deki Fransız subayın sigara ikramını bu nedenle reddetmiştim. Üç çubuk çektikten sonra zihnimin açıldığını ve tetikte olduğumu hissettim; asıl soruyu gözden kaçırmadan kolaylıkla böyle kararlar alabilirdi: Benden ne istiyorlar? Partilerde birkaç sefer Vigot'yla karşılaşmıştım, onu fark etmiştim çünkü onu ihmal eden gösterişli ve sahte sarışın karısına karşılıksız biçimde âşık görünüyordu. Şimdi saat sabahın ikisiydi, o yorgun ve morali bozuk bir halde sigara dumanı ve bunaltıcı sıcağın ortasında başında yeşil bir siperlikle oturuyordu, vakit geçirmek için masasının üzerinde Pascal'ın bir kitabı açık duruyordu. Ben olmadan Phoung'u sorguya çekmesine izin vermeyince, belki de Saygon'dan, sıcaktan ya da bütün insanlığın durumundan duyduğu bıkkınlığı ifade eden tek bir iç çekişle derhal boyun eğmişti.

İngilizce olarak şöyle demişti: "Gelmenizi rica etmek zorunda kaldığım için özür dilerim."

"Benden rica edilmedi. Emredildi."

"Ah, bu yerli polisler… anlamıyorlar." Gözleri *Düşünceler*'in bir sayfasının üzerindeydi, sanki o hüzünlü tartışmalar hâlâ zihnini meşgul ediyordu. "Size birkaç soru sormak istiyordum… Pyle hakkında."

"Soruları kendisine sorsanız daha iyi olur."

Phuong'a döndü ve onu sert bir biçimde Fransızca olarak sorguladı. "Mösyö Pyle'la ne kadar süre yaşadın?"

"Bir ay... bilmiyorum," dedi Phuong.

"Sana ne kadar ödeme yaptı?"

"Ona bunu sormaya hakkınız yok," dedim. "O satılık değil."

"Daha önce sizinle yaşıyordu, değil mi?" diye sordu aniden. "İki yıl boyunca."

"Ben sizin savaşınız hakkında haber yapması gereken bir muhabirim... izin verdiğinizde. Dedikodu gazetenize de katkıda bulunmamı istemeyin."

"Pyle hakkında ne biliyorsunuz? Lütfen soruma cevap verin, Mösyö Fowler. Bunları sormak istemiyorum. Ama durum vahim. Lütfen bana inanın, durum çok vahim."

"Ben muhbir değilim. Size Pyle hakkında söyleyebileceğim her şeyi biliyorsunuz. Yaş otuz iki, Ekonomik Yardım Kurulu'nda görevli, Amerikan vatandaşı."

"Onun arkadaşıymışsınız gibi konuşuyorsunuz," dedi Vigot, arkamdaki Phuong'a bakarak. Yerli bir polis elinde üç fincan kahveyle içeri girdi.

"Yoksa çay mı tercih ederdiniz?" diye sordu Vigot.

"*Arkadaşıyım*," dedim. "Neden olmasın? Günün birinde eve döneceğim, değil mi? Kızı yanımda götüremem. Pyle'la birlikte olması iyi olur. Makul bir düzenleme. Üstelik onunla evleneceğini söylüyor. Biliyorsunuz, evlenebilir de. Kendi tarzında iyi bir adam. Ciddi. Continental'daki gürültücü fırlamalardan değil. Sessiz bir Amerikalı," diye özetledim, "mavi bir kertenkele", "beyaz bir fil" demişim gibi bir kesinlikle.

Vigot "Evet," dedi. Sanki masasının üzerinde söylemek istediğini benim ifade ettiğim kesinlikte aktaracak kelimeler arıyor gibi bir hali vardı. "Çok sessiz bir Amerikalı." O küçük, sıcak odada birimizden birinin konuşmasını bekleyerek oturuyordu. Bir sivrisinek vızıldayarak saldırıya geçti; bense Phuong'u seyrediyordum. Afyon insanı cin gibi yapar, belki de yalnızca sinirleri yatıştırdığı ve duyguları bastırdığı için.

Her şey, hatta ölüm bile önemini yitirir. Phuong'un onun hüzünlü ve kesinlik ifade eden ses tonunu anlamadığını düşündüm, İngilizcesi de çok kötüydü. Sert ofis sandalyesinde otururken hâlâ sabırla Pyle'ı bekliyordu. Ben o noktada beklemekten vazgeçmiştim ve Vigot'nun bu iki gerçeği kavradığını görebiliyordum.

"Onunla nasıl tanıştınız?" diye sordu bana Vigot.

Benimle tanışanın Pyle olduğunu niye ona açıklayacaktım ki? Onu geçen eylül ayında Continental'ın barına gitmek üzere meydanı geçerken görmüştüm: Bariz biçimde genç ve alışılmamış bir yüz, adeta bir ok gibi üzerimize atlamıştı. Uzun bacakları, asker tıraşı ve kocaman açtığı gözlerini diktiği, okul çocuklarına özgü sabit bakışlarıyla zararsız görünüyordu. Sokaktaki masaların çoğu doluydu. "Oturabilir miyim?" diye sormuştu ağırbaşlı bir nezaketle. "Adım Pyle. Burada yeniyim." Ve bir sandalyeye yerleşip bira ısmarlamıştı. Sonra hızla yukarı, şiddetli öğlen pırıltısına bakmıştı.

"Bir el bombası mıydı?" diye sordu heyecan ve umutla.

"Büyük ihtimalle bir arabanın egzozuydu," dedim ve birden onun hayal kırıklığına üzüldüm. İnsan kendi gençliğini ne kadar çabuk unutuyor: Bir zamanlar ben de daha iyi bir isim bulamadığımız için haber adını verdiğimiz şeyle ilgilenmiştim. Ama el bombaları benim için bayatlamıştı; yerel gazetenin arka sayfasında kaydedilen şeylerdi – dün gece Saygon'da şu kadar, Cholon'da bu kadar: Avrupa basınında yer almazlardı. Sokaktan aşağı birörnek giyinmiş hoş tipler geldi – beyaz ipek pantolonlar; pembe ve leylak rengi desenli, uzun ve dar, uyluk seviyesinde yırtmaçları olan ceketler. Onları, bu bölgeleri ebediyen terk ettiğimde duyacağımı bildiğim nostaljiyle seyrettim. "Hoşlar, değil mi?" dedim biramın üzerinden ve Rue Catinat'dan yukarı yürürlerken Pyle onlara üstünkörü bir göz attı.

"Ah, tabii," dedi kayıtsız bir havada; ciddi bir tipti. "Elçi bu el bombaları konusunda çok endişeli. Bir olay olursa çok sıkıntı yaratacağını söylüyor... bizden birinin başına bir şey gelirse demek istiyorum."

"Sizden biri mi? Evet, sanırım bu vahim olurdu. Bu Kongre'nin hoşuna gitmezdi." İnsan neden masum birine sataşmak ister ki? Belki de daha on gün önce kolları önceden okumakta olduğu, Çin'in problemleri ve Uzakdoğu hakkında kitaplarla dolu bir halde, Boston'daki parkta yürüyordu. Söylediklerimi duymadı bile; demokrasinin ikilemleri ve Batı'nın sorumlulukları şimdiden zihnini meşgul etmeye başlamıştı; herhangi bir kişiye değil, bir ülkeye, bir kıtaya, bir dünyaya iyilik yapmaya kararlıydı – bunu kısa zamanda öğrendim. Eh, şimdi bütün kâinatı geliştirebileceği ortamı bulmuştu.

"Morgda mı?" diye sordum Vigot'ya.

"Öldüğünü nereden biliyorsunuz?" Bu, Pascal okuyan bir adama yakışmayacak aptalca bir polis sorusuydu, ayrıca karısını garip bir şekilde seven bir adama da yakışmıyordu. Sezgi olmadan sevemezsiniz.

"Suçsuzum," dedim. Kendi kendime bunun doğru olduğunu tekrarladım. Pyle hep kendi başının dikine gitmez miydi? İçimde herhangi bir duygu var mı diye baktım, hatta polisin şüphelenmesine karşı bir alınganlık bile aradım ama hiç duygu yoktu. Sorumlu Pyle'dan başkası değildi. Hepimiz ölsek daha iyi olmaz mı? diye akıl yürüttü içimdeki afyon. Ama ihtiyatla Phuong'a baktım çünkü bu onun için çok zordu. Onu kendine göre seviyordu herhalde: Benden hoşlanmamış mıydı ve beni Pyle için terk etmemiş miydi? Gençliğe, umuda ve ciddiyete bağlanmıştı ama şimdi bunlar onu yaştan ve umutsuzluktan daha fazla yüzüstü bırakmıştı. İkimize bakarak orada oturdu ve henüz anlamamış olduğunu düşündüm. Belki de kafasına dank etmeden onu buradan götürsem iyi olurdu. Ona daha sonra, polisin gözlerinden,

sert ofis sandalyelerinden ve pervanelerin etrafında uçuştuğu çıplak ampulden uzakta, özel olarak söyleyebilmek için görüşmeyi çabuk ve muğlak bir şekilde sonlandırabilsem, her soruya cevap vermeye hazırdım.

Vigot'ya, "Hangi saatleri merak ediyorsunuz?" dedim.

"Altıyla on arası."

"Saat altıda Continental'da bir içki içtim. Garsonlar hatırlar. Altı kırk beşte Amerikan uçaklarının boşaltılmasını seyretmeye rıhtıma gittim. Majestic'in kapısında Associated News'dan Wilkins'i gördüm. Sonra yandaki sinemaya girdim. Herhalde hatırlarlar – bana bozuk para bulmaları gerekmişti. Oradan Vieux Moulin'e bir üçteker tuttum –sanırım sekiz buçuk sularında oraya vardım– ve tek başıma yemek yedim. Granger oradaydı, ona sorabilirsiniz. Sonra ona çeyrek kala civarında eve dönmek için bir üçteker tuttum. Herhalde sürücüyü bulabilirsiniz. Pyle'ın saat onda gelmesini bekliyordum ama gözükmedi."

"Onu niye bekliyordunuz?"

"Bana telefon etmişti. Önemli bir konu için beni görmek istediğini söylemişti."

"Ne olduğu hakkında bir fikriniz var mı?"

"Hayır. Pyle için her şey önemliydi."

"Peki bu kız arkadaşı?.. Onun nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Gece yarısı dışarıda onu bekliyordu. Endişeliydi. Hiçbir şeyden haberi yok. Onu hâlâ beklediğini görmüyor musunuz?"

"Evet," dedi.

"Ve onu kıskançlık yüzünden öldürdüğüme sahiden inanıyor olamazsınız... ya da bir nedenle kızın, değil mi? Pyle onunla evlenecekti."

"Evet."

"Onu nerede buldunuz?"

"Dakow'a giden köprünün altında, sudaydı."

Vieux Moulin köprünün yanındaydı. Köprüde silahlı polisler vardı ve restoranın önünde el bombalarına engel olmak için demir tel örgü vardı. Geceleri köprüyü geçmek güvenli değildi, çünkü nehrin karşı kıyısı karanlık çöktükten sonra Vietminh'lerin eline geçiyordu. Onun cesedinin elli metre ötesinde yemek yemiş olmalıyım.

"Sorun şu ki," dedim, "bazı işlere karışmıştı."

"Açık konuşmak gerekirse," dedi Vigot, "çok da üzülmedim. Çok zarar veriyordu."

"Tanrı bizi her zaman masumlardan ve iyilerden korusun," dedim.

"İyi mi?"

"Evet, iyi. Kendi tarzında. Siz Katoliksinininiz. Onun tarzını bilmezsiniz. Her neyse, o lanet olası bir Yankiydi."

"Mümkünse onu teşhis eder misiniz? Üzgünüm. Usul böyle, pek hoş bir usul değil."

Neden Amerikan Elçiliği'nden birini çağırmadıklarını sorma zahmetine girmedim, çünkü nedenini biliyordum. Fransızların yöntemleri bizim nesnel ölçütlerimize kıyasla daha eski modadır: Onlar vicdana, suçluluk duygusuna, bir suçlunun suçuyla yüzleştirilmesi gerektiğine inanırlar, o zaman ruhen çöküp kendini ele verebilir. Vigot taş merdivenlerden soğutma tesisinin uğuldadığı bodrum katına inerken kendi kendime masum olduğumu tekrarladım.

Onu buz tepsisi gibi dışarı çektiler ve ona baktım. Yaralar donarak durulmuştu. "Görüyorsunuz, ben varım diye tekrar açılmıyorlar."

"*Comment?*"*

"Bu amaçlardan biri değil mi? Herhangi bir şeyle zorlu bir sınama? Ama onu kaskatı dondurmuşsunuz. Ortaçağda derin dondurucular yoktu."

"Onu tanıyor musunuz?"

"Ah, evet."

---

* Nasıl? (ç.n.)

Hiç olmadığı kadar yanlış bir yerdeymiş gibi duruyordu, evinde kalmalıydı. Onu bir aile fotoğraf albümünde görmüştüm, büyük bir çiftlikte at sürerken, Long Island'da denize girerken, iş arkadaşlarıyla bir apartmanın yirmi üçüncü katında fotoğraf çektirirken. O, gökdelene ve hızlı asansöre aitti, dondurmaya ve sek Martinilere, öğlen yemeğinde süte ve Merchant Limited'daki tavuklu sandviçlere aitti.

"Bundan ölmemiş," dedi Vigot, göğsündeki bir yarayı işaret ederek. "Çamurda boğulmuş. Ciğerlerinde çamur bulduk."

"Hızlı çalışıyorsunuz."

"Bu iklimde öyle yapmak zorundasınız."

Tepsiyi geri ittiler ve kapısını kapattılar. Lastik tısladı.

"Bize hiç yardımcı olamayacak mısınız?" diye sordu Vigot.

"Hiçbir şekilde."

Phuong'la birlikte benim evime yürüdük. Artık ağırbaşlılığımı koruyamıyordum. Ölüm kibri yok ediyor... acısını göstermemesi gereken boynuzlanmış adamın kibrini bile. Phuong hâlâ olup bitenden bihaberdi ve ben ona usulca ve nazikçe söylemenin yöntemini bilmiyordum. Ben muhabirdim: Başlıklar halinde düşünüyordum. "Amerikalı yetkili Saygon'da öldürüldü." İnsan gazetede çalışınca kötü haberi hafifletmenin yolunu öğrenmiyor ve o anda bile gazetemi düşünmek ve ona, "Telgrafhanede durmamızın sakıncası var mı?" diye sormak zorundaydım. Onu sokakta bıraktım, telgrafımı çektim ve yanına döndüm. Formalite icabı bir hareketti: Fransız muhabirlere şimdiden haber verilmiş olduğunu gayet iyi biliyordum, ya da Vigot dürüst davrandıysa (ki olabilirdi) o zaman da Fransızlar kendi telgraflarını çekene kadar denetçiler benimkini tutacaklardı. Benim gazetem Paris saatine göre haberi daha önce alacaktı. Pyle çok önemli olduğundan değil. Gerçek mesleğinin detaylarını, ölmeden önce en azından elli kişinin ölümünden sorumlu olduğunu telgrafta yazmak olmazdı, çünkü bu İngiliz-Ame-

rikan ilişkilerine zarar verirdi, elçi allak bullak olurdu. Elçinin Pyle'a saygısı büyüktü –Pyle iyi bir dereceyle mezun olmuştu– Amerikalıların akademik dereceler alabildikleri şu konulardan birinden: Belki halkla ilişkiler ya da sahne sanatları, hatta belki Uzakdoğu çalışmaları (çok kitap okumuştu).

"Pyle nerede?" diye sordu Phuong. "Ne istiyorlardı?"

"Eve gel," dedim.

"Pyle gelecek mi?"

"Gelme olasılığı başka herhangi bir yere gitme olasılığı kadar."

Yaşlı kadınlar hâlâ sahanlıkta, nispeten serinlikte dedikodu yapıyorlardı. Kapıyı açtığımda odamın arandığını anladım: Çıkarken her şey daha düzgündü.

"Bir çubuk daha?" diye sordu Phuong.

"Evet."

Kravatımı ve ayakkabılarımı çıkardım; ara bitmişti; gece hemen hemen daha önce olduğu gibiydi. Phuong yatağın ayakucunda çömeldi ve lambayı yaktı. *Mon enfant, ma soeur* – amber rengi cilt. *Sa douce langue natale.*[*]

"Phuong," dedim. Kâsede afyonu yoğuruyordu. "*Il est mort,*[**] Phuong." Elinde iğneyle konsantre olmaya çalışan bir çocuk gibi kaşlarını çatarak bana baktı. "*Tu dis?*"[***]

"*Pyle est mort. Assassiné.*"[****]

İğneyi bıraktı ve topuklarının üzerine çöktü, bana bakakaldı. Ne bir taşkınlık ne de gözyaşı vardı, yalnızca düşünceler... hayatının bütün akışını değiştirmek zorunda olan birinin uzun, şahsi düşünceleri.

"Bu gece burada kalsan iyi olur," dedim.

Başını evet der gibi salladı ve iğneyi yeniden eline alarak afyonu ısıtmaya başladı. O gece, bütün gece uyumuş gibi

---

* Tatlı yerli dili. (ç.n.)

** O öldü. (ç.n.)

*** Ne dedin? (ç.n.)

**** Pyle öldü. Öldürüldü. (ç.n.)

dinlendiren şu kısa, on dakikalık, derin afyon uykularından birinden uyandım ve elimi geceleri hep durduğu yerde, onun bacaklarının arasında buldum. Uyuyordu ve nefesini zar zor duyuyordum. Onca ay sonra bir kez daha yalnız değildim ama yine de aniden öfkeyle aklıma geldi, karakoldaki Vigot'yu ve siperliğini, elçiliğin kimsenin olmadığı sessiz koridorlarını ve elimin altındaki tüysüz yumuşak cildi hatırladım. "Pyle'ı gerçekten umursayan tek kişi ben miyim?"

2

I

Pyle'ın Continental'ın yanındaki meydana geldiği sabah, basından iriyarı, gürültücü, çocuksu ve orta yaşlı, sonuç olarak bu savaşı götürmekte olan Fransızlara karşı tatsız şakalarla meşgul Amerikalı meslektaşlarımdan hayli sıkılmıştım. Belirli aralıklarla, bir çarpışma kesin olarak sona erip kayıplar savaş alanından kaldırıldığında, dört saatlik uçuş mesafesindeki Hanoi'ye çağrılırlar, başkomutan tarafından bilgilendirilirler, bir gece için barmeninin Hindiçin'deki en iyi barmen olduğuyla övündükleri basın kampında konaklarlar, son savaş alanının üzerinden 3000 fit (ağır makineli tüfek menzili) yükseklikte uçup güvenli ve gürültücü bir yolculukla, okul gezisinden döner gibi Saygon'daki Continental Oteli'ne geri taşınırlardı.

Pyle sessiz biriydi, mütevazı görünürdü, o ilk gün bazen ne dediğini duymak için öne eğilmem gerekmişti. Ve çok ama çok ciddiydi. Birkaç kez Amerikalı basın mensuplarının yukarıdaki terastan –çoğunluğun el bombalarından korunmak açısından güvenli olduğuna inandığı terastan– gelen gürültüsünden sinmiş, kendi içine çekilmişti. Ama kimseyi eleştirmezdi.

"York Harding'i okudunuz mu?" diye sordu.

"Hayır. Hayır, sanmıyorum. Ne yazmış?"

Sokağın karşısındaki dondurma ve süt ürünlerinin satıldığı tezgâha bakarak, hülyalı bir halde "Bir meşrubat

büfesine benziyor," dedi. Bu kadar yabancı bir ortamda böyle tuhaf bir gözlemde bulunmasının ardında yatan vatan hasretinin derinliğine şaştım. Ama ben de Rue Catinat'da ilk yürüyüşümde ilk olarak Guerlain parfümü satılan dükkânı fark edip, Avrupa'nın eninde sonunda otuz saatlik bir uzaklıkta olduğu düşüncesiyle kendimi avutmamış mıydım? Bakışlarını isteksizce dondurmacıdan uzağa çevirmiş ve şöyle demişti: "York, *The Advance of Red China** adında bir kitap yazdı. Meseleleri derinlemesine ele alan bir kitap."

"Okumadım. Onu tanıyor musunuz?"

Ciddiyetle başını sallayıp sessizliğe gömüldü. Ama hemen sonra, bıraktığı izlenimi düzeltmek için sessizliğini bozdu. "Onu iyi tanımıyorum," dedi. "Sanırım sadece iki kere karşılaştık." Onu bunun için sevdim –adı neydi?– York Harding'le ahbap olduğunu iddia etmeyi böbürlenmek olarak gördüğü için. Ciddi yazarlar olarak adlandırdığı kişilere müthiş saygı duyduğunu daha sonra öğrendim. Bu terim romancıları, şairleri ve oyun yazarlarını, onun çağdaş tema dediği şeye sahip olmadıkları müddetçe içermiyordu ve o zaman bile York'tan edinebileceğiniz gibi esas ve ciddi olanı okumak daha iyiydi.

"Biliyorsunuz, bir yerde uzun süre yaşadığınızda artık ora hakkında okumaktan vazgeçersiniz," dedim.

"Tabii ki her zaman orada yaşayan adamın söyleyeceği şeyi bilmek isterim," diye cevapladı ihtiyatla.

"Sonra da York'la karşılaştırmayı mı?"

"Evet." Belki de ironiyi fark etmişti, çünkü her zamanki nezaketiyle ekledi: "Bana temel meselelerle ilgili bilgi vermeye vakit ayırabilirseniz, bunu çok büyük bir ayrıcalık sayarım. Yani, York buradan ayrılalı iki yıldan fazla oldu."

Harding'e bu bağlılığı sevdim, Harding her kim idiyse. Gazetecilerin aşağılamalarından ve olgunluktan uzak sinik-

* Kızıl Çin'in Gelişimi. (ç.n.)

liklerinden farklıydı. "Bir bira daha için, ben de genel duruma ilişkin fikir vermeye çalışayım," dedim.

Ben Fransızların o günlerde Hanoi ve tek kuzey limanı Haiphong'u kapsayan Kızıl Nehir deltasında takılıp kaldıkları kuzeydeki, Tonkin'deki durumu açıklayarak söze başlarken, o da gözde bir öğrenci gibi beni dikkatle izliyordu. Pirincin çoğu burada yetişiyordu ve hasat hazır olduğunda her yıl pirinç için savaş başlardı.

"Orası kuzey," dedim. "Fransızlar, biçare iblisler, eğer Çinliler Vietminh kuvvetlerine yardıma gelmezlerse, bölgeyi ellerinde tutabilirler. Bir cangıl, dağ ve bataklık savaşı; insanın omzuna kadar gömüldüğü, düşmanın kolayca ortadan kaybolduğu, silahlarını gömdüğü, köylü kıyafetleri giydiği çeltik tarlaları. Ama Hanoi'nin rutubetinde rahatlıkla çürüyebilir insan. Oraya bomba atmıyorlar. Nedenini Tanrı bilir. Daimi bir savaş denebilir."

"Peki burada, güneyde?"

"Anayollar akşam yediye kadar Fransızların kontrolü altında. Ondan sonra gözcü kulelerini denetliyorlar ve kasabaları... bir kısmını. Bu, insanın güvende olduğu ya da restoranların önünde demir kafesler olmayacağı anlamına gelmiyor."

Bütün bunları daha önce kim bilir kaç sefer anlatmıştım. Yeni gelenler, yani ziyarete gelen parlamento üyesi, yeni Britanya bakanı yararına sürekli çalınan bir plak gibiydim. Bazen geceleri, "Cao Daist'lerin meselesini ele alın," diyerek uyanırdım. Ya da Hoa-Hao'lar, ya da Binh Xuyen, hizmetlerini para ya da intikam için satan bütün özel ordular. Yabancılar onları ilginç buluyorlar ama ihanet ve güvensizliğin ilginç bir yanı yok.

"Şimdi de," dedim, "General Thé var. Cao Daist'lerin kurmay başkanıydı ama iki tarafla birden, hem Fransızlarla hem Komünistlerle savaşmak üzere tepelere çekildi..."

"York," dedi Pyle, "Doğunun ihtiyacı olan şeyin bir Üçüncü Kuvvet olduğunu yazdı." Belki de o fanatik parıltıyı, bir cümleye verilen hızlı tepkiyi, rakamların sihirli sesini fark etmeliydim: Beşinci Kol, Üçüncü Kuvvet, Yedinci Gün. O bıkıp usanmaz genç beynin gittiği yönü kavrayabilseydim hepimizi birçok beladan kurtarabilirdim, Pyle'ı bile. Ama onu ülkenin geçmişine ait kuru kemiklerle bırakıp Rue Catinat'da bir aşağı bir yukarı yaptığım günlük yürüyüşüme çıktım. İnsanı bir koku gibi zapt eden gerçek geçmişi kendisi öğrenmeliydi: Geç bir saatte donuk güneş altındaki çeltik tarlalarının altın sarısını; balıkçıların tarlaların üzerinde sivrisinekler gibi dolanan kırılgan turnalarını; yaşlı bir başrahibin yatağı ve koltuğunun etrafında hayatı boyunca biriken ticari takvimleri, kovalarının ve kırık fincanlarının oluşturduğu ıvır zıvırla kürsüsündeki çay fincanlarını; mayın patlayan bir yolu tamir eden kızların konik şapkalarını; güneyin altın sarısı, çimen yeşili ve parlak elbiselerini, kuzeyin koyu kahverengi ve siyah kıyafetlerini; düşman dağların oluşturduğu çemberi ve uçakların vızıltılarını. İlk geldiğimde, sömestr günlerini işaretleyen bir okul çocuğu gibi görev günlerimi sayardım; Bloomsbury'deki bir meydandan, Euston Kemeri'nin oradan geçen 73 numaralı otobüsten ve Torrington Place'teki mahalle barında bahar zamanından kalanlara bağlı kaldığımı zannederdim. Şimdi meydandaki bahçenin lambaları sönmüş olurdu ve hiç umurumda olmazdı. Günü ister araba egzozları, ister el bombaları olsun, hızlı haberlerle noktalamak istiyordum; o ipek pantolonlu kadınların nemli öğlen vaktinde zarafetle hareket etmelerini izlemek istiyordum, Phuong'u istiyordum ve evim on üç bin kilometre öteye kaymıştı.

Yabancı Lejyonun beyaz kasketleri ve kırmızı apoletleriyle nöbet tuttuğu Yüksek Komiser'in evinden saptım, katedralin önünde karşıya geçtim ve Vietnam Sûreté'sinin idrar ve adaletsizlik kokan, iç karartıcı duvarı boyunca geri

yürüdüm. Üstelik bu da insanın çocukluğunda kaçındığı üst katlardaki karanlık koridorlar gibi, evin bir parçasıydı. Yeni açık saçık dergiler, rıhtımın yakınlarındaki kitap bayiilerinin tezgâhlarındaydı: *Tabu* ve *Illusion*; denizciler kaldırımda bira içiyorlardı, ev yapımı bir bomba için kolay hedef. Phuong'u düşündüm, öğlen hafif bir şeyler yemek için dondurmacıya gitmeden önce, soldan üçüncü sokakta balığın fiyatı üzerine pazarlık yapıyor olmalıydı (o günlerde onun nerede olduğunu her zaman bilirdim) ve Pyle rahatlıkla ve doğal olarak aklımdan çıktı. Rue Catinat'daki odamızda birlikte yemeğe oturduğumuzda Phuong'a ondan bahsetmedim bile ve Phuong'un üzerinde en güzel çiçekli ipek elbisesi vardı, çünkü Cholon'daki Grand Monde'da karşılaşmamızın tam tamına ikinci yılıydı.

II

Ölümünün ertesi günü uyandığımızda ikimiz de ondan bahsetmedik. Ben tam olarak uyanmadan Phuong kalkmış ve çayımızı hazırlamıştı. İnsan ölüleri kıskanmaz ve o sabah bana birlikte geçirdiğimiz eski hayatımızı tekrar yakalamak kolay gözükmüştü.

"Bu gece kalacak mısın?" diye sordum Phuong'a kruvasanların üzerinden elimden geldiğince kayıtsız bir tavırla.

"Kutumu almam gerek."

"Polis orada olabilir," dedim. "Seninle gelsem iyi olur." O gün Pyle'dan bahsetmeye en fazla bu kadar yaklaşmıştık.

Pyle'ın Rue Duranton yakınlarındaki yeni bir villada bir dairesi vardı, villa Fransızların sürekli generalleri onuruna parselledikleri şu anacaddelerden birinden sapılan bir sokaktaydı –öyle ki Rue de Gaulle, üçüncü kavşaktan sonra Rue Leclerc oluyordu ve o da eninde sonunda herhalde aniden Rue de Lattre'a dönüşecekti. Avrupa'dan havayoluyla önemli biri geliyor olmalıydı, çünkü Yüksek Komiser'in

konutuna giden yolda her yirmi metrede bir, yüzü kaldırıma dönük bir polis duruyordu.

Pyle'ın evine giden mıcır araba yolunda birkaç motosiklet vardı ve Vietnamlı polis basın kartımı inceledi. Phuong'un eve girmesine izin vermedi, bu yüzden Fransız bir yetkili aramaya başladım. Pyle'ın banyosunda Vigot elini Pyle'ın sabunuyla yıkıyor ve Pyle'ın havlusuyla kuruluyordu. Tropik desenli takımının kolunda bir yağ lekesi vardı – Pyle'ın yağıydı herhalde.

"Bir haber var mı?" diye sordum.

"Arabasını garajda bulduk. Benzini bitmiş. Dün gece üçtekerle gitmiş olmalı – ya da başkasının arabasıyla. Belki de benzin boşaltılmıştır."

"Yürümüş bile olabilir," dedim. "Amerikalıların nasıl olduğunu bilirsiniz."

"Sizin arabanız yanmıştı, değil mi?" diye devam etti dalgın bir halde. "Henüz yeni bir tane almadınız mı?"

"Hayır."

"Önemli bir nokta değil."

"Hayır."

"Bir görüşünüz var mı?"

"Birçok," dedim.

"Söyleyin bana."

"Şey, Vietminh'ler tarafından öldürülmüş olabilir. Saygon'da çok fazla insan öldürdüler. Cesedi nehirde, Dakow'a giden köprünün yakınında bulundu – geceleri sizin polisler çekildiğinde Vietminh bölgesi. Ya da Vietnam Sûreté'si tarafından öldürülmüş olabilir – bu olmamış bir şey değil. Belki de arkadaşlarından hoşlanmamışlardır. Belki de General Thé'yi tanıdığı için Cao Daist'ler tarafından öldürülmüştür."

"Tanıyor muydu?"

"Öyle diyorlar. Belki de Cao Daist'leri tanıdığı için General Thé tarafından öldürülmüştür. Belki Hoa-Hao'lar

General'in kapatmalarına pas verdiği için öldürmüştür. Belki de sadece parasını almak isteyen birisi öldürmüştür."

"Ya da basit bir kıskançlık vakası olabilir," dedi Vigot.

"Ya da belki Fransız Sûreté'sidir," diye devam ettim, "temasta olduğu insanları sevmedikleri için. Sahiden onu öldürenleri mi arıyorsunuz?"

"Hayır," dedi Vigot. "Sadece rapor hazırlıyorum, hepsi bu. Savaş eylemi olduğu müddetçe... eh, her yıl binlercesi öldürülüyor."

"Beni eleyebilirsiniz," dedim. "Benim ilgim yok. İlgim yok," diye tekrarladım. İnanç sistemimin bir parçasıydı. İnsanlık durumu böyleyken, ister savaşsınlar, ister sevsinler, ister cinayet işlesinler, ben karışmayacaktım. Gazeteci arkadaşlarım kendilerine muhabir diyorlardı; ben haberci unvanını tercih ediyordum. Gördüğümü yazıyordum. Eyleme geçmiyordum – bir görüş bildirmek bile bir tür eylemdir.

"Burada ne yapıyorsunuz?"

"Phuong'un eşyaları için geldim. Sizin polisler onu içeri sokmadılar."

"Peki, gidip onları bulalım."

"Çok naziksiniz, Vigot."

Pyle'ın iki odası, bir mutfağı, bir de banyosu vardı. Yatak odasına girdik. Phuong'un kutusunu nerede tuttuğunu biliyordum – yatağın altında. Kutuyu birlikte dışarı çektik; içinde resimli kitapları vardı. Gardıroptan onun birkaç yedek kıyafetini, iki güzel elbisesini ve yedek pantolonunu aldım. İnsan bunların yalnızca birkaç saattir burada asılı olduğu, buraya ait olmadıkları hissine kapılıyordu, bir kelebeğin odadan geçişi gibiydi. Bir çekmecede onun küçük üçgen külotlarını ve eşarp yığınını buldum. Gerçekten kutuya konacak çok az şey vardı, evi hafta sonu için ziyaret eden birinin getireceğinden daha az.

Oturma odasında onunla Pyle'ın bir fotoğrafı vardı. Botanik bahçesinde büyük taş bir ejderhanın yanında çekilmiş-

ti. Phuong, Pyle'ın köpeğinin tasmasını tutuyordu – siyah dilli siyah bir chow. Fazlasıyla siyah bir köpek. Fotoğrafı kutusuna koydum. "Köpeğe ne oldu?" diye sordum.

"Burada değil. Beraberinde götürmüş olabilir."

"Belki de döner ve patilerindeki toprağı inceleyebilirsiniz."

"Ben Lecoq değilim, hatta Maigret* bile değilim ve süregiden bir savaş var."

Odanın öbür ucundaki kitaplığa gidip iki sıra halinde duran kitapları inceledim – Pyle'ın kütüphanesini. *The Advance of Red China, The Challenge to Democracy***, *The Rôle of the West**** – bunlar sanırım York Harding'in bütün eserleriydi. Çok sayıda Kongre raporu, bir Vietnamca deyimler sözlüğü, Filipinler'deki savaşın tarihi, Shakespeare'in Modern Library baskısı toplu eserleri vardı. Neyle rahatlıyordu? Onun hafif kitaplarını başka bir rafta buldum: Thomas Wolfe'a ait bir eserin cep boy baskısı, *The Triumph of Life***** başlığını taşıyan esrarlı bir antoloji ve bir Amerikan şiiri seçkisi. Ayrıca satranç problemleri üzerine bir kitap da vardı. Bir işgününün sonu için fazla bir şey sayılmazdı ama ne de olsa onun Phuong'u vardı. Antolojinin arkasına saklanmış, adı *The Physiology of Marriage****** olan karton kapaklı bir kitap vardı. Belki Doğuyu kâğıt üzerinde çalıştığı gibi cinsellik üzerine çalışıyordu. Anahtar kelime evlilikti. Pyle müdahil olmaya inanırdı.

Masası oldukça boştu. "İyi süpürmüşsünüz," dedim.

"Ah," dedi Vigot, "Bunlara Amerikan Elçiliği adına el koymak zorundaydım. Söylentilerin ne kadar çabuk yayıldığını bilirsiniz. Yağma olabilirdi. Bütün evrakını mühürlettim." Bunu ciddiyetle söyledi, gülümsemedi bile.

---

* Fransız polisiye edebiyatının ünlü detektifleri. (ç.n.)

** Demokrasinin Karşısındaki Zorluklar. (ç.n.)

*** Batının Rolü. (ç.n.)

**** Yaşamın Zaferi. (ç.n.)

***** Evliliğin Fizyolojisi. (ç.n.)

"Zararlı bir şey var mı?"

"Bir müttefike karşı zararlı bir şey bulmamızın bedeli ağır olur," dedi Vigot.

"Bu kitaplardan birini almamın sakıncası var mı... anı olarak?"

"Ben başka tarafa bakarım."

York Harding'in *The Rôle of the West*'ini seçtim ve Phuong'un kıyafetleriyle birlikte kutuya koydum.

"Bir dost olarak," dedi Vigot, "sır olarak kalmak üzere bana söyleyebileceğiniz hiçbir şey yok mu? Bütün raporlarım hazır. Komünistler tarafından öldürüldü. Belki de Amerikan yardımına karşı bir kampanyanın başlangıcıdır. Ama ikimizin arasında... dinleyin, konuşuyoruz sadece, köşede bir *vermouth cassis*'e ne dersiniz?"

"Çok erken."

"Son görüştüğünüzde size bir sırrını açmadı mı?"

"Hayır."

"Ne zamandı?"

"Dün sabah. Büyük patlamadan sonra."

Cevabımın dank etmesi için durakladı... onun kafasına değil, benim kafama. Eni konu sorguladı. "Dün gece sizi aradığında dışarıda mıydınız?"

"Dün gece mi? Öyleydi herhalde. Düşünmedim..."

"Bir çıkış vizesi istiyorsunuzdur belki. Biliyorsunuz, süresiz olarak erteleyebiliriz."

"Memlekete dönmek istediğime," dedim, "sahiden inanıyor musunuz?"

Vigot pencereden bulutsuz parlak güne baktı. "Çoğu insan istiyor," dedi hüzünle.

"Burayı seviyorum. Memlekette... problemler var."

"*Merde,*"* dedi Vigot, "işte Amerikalı ticaret ataşesi." Alaycı bir ifadeyle tekrarladı: "Ticaret ataşesi."

"Gitsem iyi olur. Beni de mühürlemeye kalkar."

---

* (Fr.) Lanet olsun. (ç.n.)

"Size şans diliyorum. Bana bir sürü berbat şey söyleyecek," dedi Vigot bıkkın bir ifadeyle.

Dışarı çıktığımda ticaret ataşesi Packard'ının yanında durmuş şoförüne bir şey izah etmeye çalışıyordu. Koca bir poposu ve sanki hiç tıraş bıçağına ihtiyacı yokmuş gibi duran bir yüzü olan, orta yaşlı, tıknaz bir adamdı. "Fowler. Şu lanet olası şoföre izah eder misin?.." diye seslendi.

İzah ettim.

"Ama ona söylediğim tam da buydu ama hep Fransızca anlamıyormuş gibi yapıyor," dedi.

"Aksan meselesi olabilir."

"Paris'te üç yıl geçirdim. Aksanım bu lanet Vietnamlılara yetecek kadar iyi."

"Demokrasinin sesi," dedim.

"Neymiş o?"

"York Harding'in bir kitabı sanıyorum."

"Ne demek istiyorsun, anlamadım." Elimdeki kutuya kuşkuyla baktı. "Ne var orada?" dedi.

"İki beyaz ipek pantolon, iki ipek elbise, bir kızın iç çamaşırları – üç çift, sanırım. Hepsi yerli malı. Amerikan yardımı yok."

"Yukarıda mıydın?" diye sordu.

"Evet."

"Haberi duydun mu?"

"Evet."

"Feci bir şey," dedi, "feci."

"Herhalde Elçi çok huzursuz olmuştur."

"Öyle. Şimdi yüksek komiserle birlikte ve başkanla bir görüşme yapması istendi." Kolumu tuttu ve beni arabalardan uzaklaştırdı. "Genç Pyle'ı iyi tanıyordun, değil mi? Ona böyle bir şey olmasını hazmedemiyorum. Babasını tanırdım. Profesör Harold C. Pyle – onu duymuş muydun?"

"Hayır."

"Sualtı erozyonu üzerine dünya çapında bir otorite. Geçen ay *Time*'ın kapağında resmini görmedin mi?"

"Ah, galiba hatırladım. Arka planda ufalanan bir kayalık ve ön plandada altın çerçeveli gözlük vardı."

"Evet o. Memlekete telgraf çekmem gerekti. Korkunçtu. O çocuğu kendi oğlum gibi severdim."

"Bu durumda babasıyla çok yakınsınız."

Nemli kahverengi gözlerini bana doğru çevirdi. Şöyle dedi: "Neyin var? Nasıl konuşma bu böyle, böyle genç bir çocuk..."

"Özür dilerim," dedim. "Ölüm herkesi farklı etkiler." Belki Pyle'ı gerçekten sevmişti. "Telgrafta ne yazdınız?" diye sordum.

Ciddiyetle, kelimesi kelimesine tekrarladı: "'Oğlunuzun demokrasi uğruna bir asker gibi öldüğünü bildirmekten müteessirim.' Elçi imzaladı."

"Asker gibi ölmek," dedim. "Bu biraz kafa karıştırıcı olmaz mı? Yani memleketteki ailesi açısından. Ekonomik Yardım Kurulu pek ordu gibi durmuyor. Üyeleri Purple Heart madalyası* alıyor mu?"

Alçak sesle gergin ve belirsiz bir cevap verdi: "Özel görevleri vardı."

"Ah evet, bunu hepimiz tahmin ettik."

"Konuşmadı, değil mi?"

"Ah, hayır," dedim ve aklıma Vigot'nun tabiri geldi. "O çok sessiz bir Amerikalıydı."

"Bir önsezin var mı," diye sordu, "onu niye öldürdüklerine dair? Ve kim?"

Aniden sinirlendim; hepsinden bıkmıştım, özel Coca-Cola dükkânlarından, seyyar hastanelerinden, aşırı büyük arabalarından ve tam olarak en yeni olmayan silahlarından. Şöyle dedim: "Evet. Onu öldürdüler çünkü yaşamak için fazla masumdu. Gençti, dünyadan bihaberdi, aptaldı ve bazı işlere karıştı. Meselenin ne olduğu hakkında hiçbiriniz-

* Mor Kalp madalyası, 1917'den beri askerlik hizmeti sırasında yaralanan ya da ölen kişilere ABD başkanı adına verilen bir askeri madalyadır. (ç.n.)

den daha fazla bir fikri yoktu, ona para ve York Harding'in Doğu hakkında kitaplarını verdiniz ve 'Devam et. Demokrasi uğruna Doğuyu kazan' dediniz. Bir konferans salonunda duymadığı herhangi bir şey görmedi, yazarları ve konuşmacıları onu aptal yerine koydular. Bir ceset gördüğünde yaraları bile göremiyordu. Kızıl bir tehdit, bir demokrasi askeri."

"Onun arkadaşı olduğunu sanıyordum," dedi suçlarcasına.

"*Arkadaşıydım.* Onun memlekette pazar eklerini okumasını ve beyzbol izlemesini görmek isterdim. Kitap Kulübü'ne üye olmuş sıradan bir Amerikalı kızla emniyette olmasını isterdim."

Utançla boğazını temizledi. "Elbette," dedi, "o talihsiz işi unutmuştum. Tamamen senin tarafındaydım, Fowler. Çok kötü davrandı. Kız hakkında onunla uzun bir konuşma yaptığımı sana söylememin bir sakıncası yok. Anlarsın, Profesör ve Mrs. Pyle'ı tanıyor olmamın avantajı vardı."

"Vigot bekliyor," dedim ve uzaklaştım. Phuong'u ilk olarak gördü ve arkamı dönüp ona baktığımda beni kederin de karıştığı bir şaşkınlıkla izliyordu: Anlamayan ebedi birader.

3

I

Pyle, Phuong'la ilk kez, Vietnam'a geldikten belki iki ay sonra yine Continental'da karşılaşmıştı. Akşamüzeri, güneşin henüz battığı sırada havanın geçici olarak serinlediği ve ara sokaklardaki tezgâhlarda mumların yakıldığı saatlerdi. Fransızların *Quatre Cent Vingt-et-un** oynadığı masalarda zarlar tıngırdıyor ve beyaz ipek pantolonlu kızlar Rue Catinat'dan bisikletle evlerine gidiyorlardı. Phuong portakal suyu, ben de bira içiyor ve sessiz sedasız oturuyorduk; birlikte olmaktan hoşnuttuk. Sonra çekinerek Pyle geldi ve onları tanıştırdım. Pyle'ın daha önce hiç kız görmemiş gibi gözlerini dikip bakma ve sonra kızarma âdeti vardı. "Hanımefendiyle ikiniz," dedi Pyle, "masama gelip bana katılır mısınız diye soracaktım. Ataşelerimizden biri..."

Ticaret ataşesiydi. Yukarıdaki terastan bize bakıyor, doğru deodoranı kullandığı için arkadaşlıklarını sürdürebilen bir adam gibi güven içinde sıcak, samimi bir tavırla gülümsüyordu. Birkaç sefer ona Joe diye hitap edildiğini duymuştum ama soyadını bilmiyordum. Continental'da bütün aktivitenin sonucu en fazla bira, brendi-soda ya da *vermouth cassis* arasında bir seçim olsa da, sandalyeleri çekerek ve garsonu çağırarak gürültülü bir gösteri sergiledi. "Sizi burada görmeyi beklemiyordum, Fowler," dedi. "Hanoi'den dönen çocukları bekliyoruz. Epeyce bir çarpışma olduğu anlaşılıyor. Siz onlarla birlikte değil miydiniz?"

* Dört yüz yirmi bir. Bir tür zar oyunu. (ç.n.)

"Bir basın toplantısı için dört saat uçmaktan bıktım," dedim.

Bana ayıplayarak baktı. "Bu adamlar gerçekten hevesli. Herhalde ticarette ya da radyoda hiç riske girmeden iki misli kazanabilirler."

"Çalışmaları gerekebilir," dedim.

"Savaş atları gibi savaşın kokusunu alıyorlar," diye devam etti sevinçle, hoşlanmadığı sözcüklerle hiç ilgilenmeden. "Bill Granger – onu kavgadan uzak tutamazsın."

"Sanırım haklısınız. Geçen gün onun Sporting'in barında bir kavgaya karıştığını gördüm."

"Gayet iyi biliyorsunuz ki bunu kastetmedim."

İki üçteker sürücüsü hızla pedal çevirerek Rue Catinat'dan aşağı inip tam Continental'ın önünde durdular. Birinci arabada Granger vardı. Diğerinde küçük, gri, sessiz bir öbek vardı ve Granger onu çekip kaldırıma çıkarmaya koyuldu. "Ah, hadi ama, Mick," dedi, "hadi." Sonra sürücüyle tarife üzerine tartışmaya başladı. "İşte," dedi, "ister al, ister alma." Ve doğru miktarın beş mislini adamın eğilip alması için sokağa saçtı.

Ticaret ataşesi sinirli bir tavırla, "Sanırım bu çocuklar biraz rahatlamayı hak ediyorlar," dedi.

Granger yükünü bir sandalyeye fırlattı. Sonra Phuong'u fark etti. "Vay," dedi, "seni alçak, Joe. Onu nerede buldun? İçinde bir düdük olduğunu bilmiyordum. Kusura bakma, kenefi bulmam lazım. Mick'e göz kulak ol."

"Askerce kaba tavırlar," dedim.

Pyle yine kızararak ciddiyetle "İkinizi davet etmezdim, bilseydim..." dedi.

Gri yığın sandalyede kıpırdandı ve kafa sanki bedene bağlı değilmiş gibi masanın üzerine düştü. İç geçirdi; sonsuz bir bezginlikten kaynaklanan uzun ve ıslık çalar gibi bir iç geçirmeydi ve hareketsiz kaldı.

"Onu tanıyor musun?" diye sordum Pyle'a.

"Hayır. Basından biri değil mi?"

"Bill'in ona Mick diye seslendiğini duydum," dedi ticaret ataşesi.

"Yeni bir U.P. muhabiri yok mu?"

"Bu o değil. Onu tanıyorum. Senin Ekonomik Kurul'undan ne haber? Bütün çalışanlarınızı tanıyamazsınız – yüzlerce insan var."

"Onlardan biri olduğunu sanmıyorum," dedi ticaret ataşesi. "Onu hatırlayamadım."

"Kimlik kartını bulabiliriz," diye önerdi Pyle.

"Tanrı aşkına uyandırmayın. Yeteri kadar sarhoş. Her neyse, Granger tanıyordur."

Ama tanımıyordu. Hüzünlü bir halde tuvaletten döndü. "Bu hanım kim?" diye sordu asık bir suratla.

"Bayan Phuong, Fowler'ın bir arkadaşı," dedi Pyle sert bir ifadeyle. "Bunun kim olduğunu merak ettik..."

"Onu nereden bulmuş? Bu şehirde dikkatli olmak gerek." Hüzünlü bir ifadeyle ekledi: "Penisilin için Tanrı'ya şükürler olsun."

"Bill," dedi ticaret ataşesi, "Mick'in kim olduğunu bilmek istiyoruz."

"Hiçbir fikrim yok."

"Ama onu buraya sen getirdin."

"Fransızlar viskiyi kaldıramıyor. Kendinden geçti."

"Fransız mı? Ona Mick diye seslendiğini sandım."

"Bir şey demem gerekiyordu," dedi Granger. Phuong'a doğru eğildi ve "Hey. Sen. Bir bardak daha portakal suyu alır mısın? Bu gece bir randevun var mı?"

"Her gece randevusu var," dedim.

Ticaret ataşesi aceleyle, "Savaş nasıl, Bill?" diye sordu.

"Hanoi'nin kuzeybatısında büyük zafer. Fransızlar bize kaybettiklerini hiç söylemedikleri iki köyü tekrar ele geçirdiler. Vietminh ağır kayıp verdi. Kendi kayıplarını henüz sayamadılar ama bir iki hafta içinde bize haber verecekler."

Ticaret ataşesi "Vietminh'lerin Phat Diem'e girdikleri, katedrali yaktıkları ve piskoposu kovaladıkları yolunda bir söylenti var," dedi.

"Hanoi'de bize böyle bir şey söylemezlerdi. Bu bir zafer değil."

"Sağlık ekiplerimizden biri Nam Dinh'in ötesine geçememiş," dedi Pyle.

"Oraya kadar gidemediniz mi, Bill?" diye sordu ticaret ataşesi.

"Benim kim olduğumu sanıyorsunuz? Ben *Ordre de Circulation*'u olan bir muhabirim, sınırlarımı aşarsam belli oluyor. Hanoi havaalanına uçakla gidiyorum. Bize basın kampına kadar bir araba veriyorlar. Yeniden ele geçirdikleri iki kasabanın üzerinden uçurdular ve dalgalanan üç renkli bayrağı gösterdiler. O yükseklikte herhangi bir bayrak olabilirdi. Sonra basın toplantısı yapıyoruz ve bir albay bize neye bakmış olduğumuzu izah ediyor. Sonra sansürleyerek telgraflarımızı gönderiyoruz. Sonra içki içiyoruz. Çinhindi'ndeki en iyi barmen. Sonra geri gelmek üzere uçağa yetişiyoruz."

Pyle birasına kaşlarını çatarak baktı.

"Kendini hafife alıyorsun, Bill," dedi ticaret ataşesi. "Ne yani, o 66 no'lu Yol hikâyesi – ne diyordunuz? Cehenneme giden otoban – Pulitzer'e layıktı. Hangi hikâyeyi kastettiğimi biliyorsun – hendekte dizüstü çökmüş, kafası uçan adamla uykusunda yürüdüğünü gördüğün diğeri..."

"O kokuşmuş otobanlarına sahiden yaklaşacağımı mı sanıyorsunuz? Stephen Crane bir savaş görmeden tasvir edebiliyor. Ben niye yapmayayım? Sadece lanet olası bir sömürge savaşı zaten. Bana bir içki daha söyle. Sonra da gidip bir kız bulalım. Senin mercimeği fırına vereceğin biri var. Benim de olsun."

"Sence Phat Diem hakkındaki söylentide gerçeklik payı var mı?" diye sordum Pyle'a.

"Bilmiyorum. Önemli mi? Gidip bakmak isterim," dedi, "eğer önemliyse."

"Ekonomik görev açısından mı önemli?"

"Ah, şey," dedi, "kesin çizgiler çizemezsin. İlaçlar da bir çeşit silahtır, değil mi? Bu Katolikler komünistlere karşı oldukça güçlü olabilirler, değil mi?"

"Komünistlerle ticaret yapıyorlar. Piskopos ineklerini ve binaları için bambuyu komünistlerden alıyor. Onların tam olarak York Harding'in Üçüncü Kuvveti olduğunu söyleyemem," diye ona takıldım.

"Kesin şunu!" diye bağırıyordu Granger. "Bütün geceyi burada geçiremem. Beş Yüz Kızın Evi'ne gidiyorum."

"Bayan Phuong'la ikiniz benimle akşam yemeği yer miydiniz?" dedi Pyle.

"Chalet'de yiyebilirsiniz," diye onun sözünü kesti Granger. "Yan tarafta ben kızları hallederken. Haydi Joe. Neyse ki sen bir erkeksin."

Sanırım o zamandı, bir erkeğin ne olduğunu düşünürken Pyle'a karşı ilk kez yakınlık hissetmiştim. Biraz arkası Granger'a dönük oturuyor, uzak durmaya kararlı bir ifadeyle bira bardağını döndürüyordu. Phuong'a, "Herhalde bütün bu konulardan bıkmışsınızdır – ülkeniz hakkındaki yani?"

"*Comment*?"

"Mick'i ne yapacaksın?" diye sordu ticaret ataşesi.

"Burada bırakalım," dedi Granger.

"Bunu yapamazsın. Adını bile bilmiyorsun."

"Onu yanımızda götürebiliriz, kızlar onunla ilgilenirler."

Ticaret ataşesi aleni bir kahkaha attı. Televizyondaki yüzlerden biri gibiydi. "Siz gençler istediğinizi yapabilirsiniz ama ben oyun oynamak için çok yaşlıyım. Ben giderken onu eve götürürüm. Fransız mı demiştin?" dedi.

"Fransızca konuşuyordu."

"Arabama götürebilirseniz..."

O gittikten sonra Pyle, Granger'la birlikte bir üçtekere bindi, Phuong'la ben de Cholon'a kadar onları takip ettik. Granger, Phuong'la beraber üçtekere binmeye yeltenmiş

ama Pyle onu savuşturmuştu. Sürücüler bizi pedala kuvvet uzun banliyö yolundan Çin mahallesine götürürlerken yanımızdan bir sıra Fransız zırhlı araç geçti, her birinden yıldızların ve siyah, pürüzsüz, obruk göğün altında bir silah ve bostan korkuluğu gibi hareketsiz, sessiz bir subay çıkıyordu – büyük ihtimalle Grand Monde'u ve Cholon'un kumar salonlarını işleten özel ordu Binh Xuyen'le bir sorun vardı. Burası asi patronların memleketiydi. Avrupa'nın ortaçağdaki hali gibiydi. Ama Amerikalıların burada ne işleri vardı? Columbus henüz onların ülkesini keşfetmemişti. "Bu Pyle denilen adamı sevdim," dedim Phuong'a.

"Sessiz," dedi Phuong ve ilk onun kullandığı bu sıfat, okul çocuklarına takılan isim gibi üzerine yapıştı; Vigot'nun bile yeşil siperliğiyle oturmuş, bana Pyle'ın öldüğünü söylerken kullandığını duyana kadar.

Bizim üçtekeri Chalet'nin önünde durdurdum ve Phuong'a "İçeri girip bir masa bul. Pyle'a baksam iyi olur," dedim. İlk içgüdüm buydu – onu korumak. Kendimi korumanın daha büyük bir gereklilik olduğu hiç aklıma gelmedi. Masumiyet her zaman sessizce korunmaya davetiye çıkarır, halbuki kendimizi ona karşı korusak çok daha akıllıca davranmış oluruz; masumiyet, zarar verme niyeti olmadan dünyayı dolaşan çıngırağını kaybetmiş aptal bir cüzamlı gibidir.

Beş Yüz Kızın Evi'ne vardığımda, Pyle ve Granger içeri girmişlerdi. Kapının hemen iç tarafındaki askeri polis noktasında sordum, "*Deux Américains?*"*

Genç bir Yabancı Lejyon onbaşısıydı. Tabancasını temizlemeye ara verdi ve Almanca bir şaka yaparak parmağını arkadaki kapıya doğru uzattı. Şakayı anlayamadım.

Üzeri açık devasa avluda dinlenme zamanıydı. Yüzlerce kız çimenliğe uzanmış ya da topukları üzerinde oturmuş, refakatçileriyle konuşuyorlardı. Avlunun çevresindeki bölmelerin perdeleri açıktı – yorgun bir kız ayak ayak üzerine

* İki Amerikalı mı? (ç.n.)

atmış, tek başına bir yatakta yatıyordu. Cholon'da sorun vardı, birlikler kışlalara çağrılmıştı ve yapacak iş yoktu: Vücutların tatili. Bir tek kavga edip, tırmalayan ve bağıran bir kız grubu geleneklerin nerede halen devam ettiğini gösteriyordu. Polis noktasının güvenliğine gitmek için kendine yol açmaya çalışırken pantolonunu kaybeden seçkin ziyaretçiye dair o eski Saygon hikâyesini hatırladım. Burada siviller için bir koruma yoktu. Askeri bölgede avlanmaya kalkarsa kendini kollamak ve çıkış yolunu kendi başına bulmak zorundaydı.

Bir yöntem öğrenmiştim – böl ve yönet. Etrafımda toplanan kalabalıktan birini seçtim ve onu Pyle ile Granger'ın dövüştükleri noktaya doğru yavaş yavaş ilerlettim.

"*Je suis un vieux*,"* dedim. "*Trop fatigué.*"** Kıkırdadı ve yüklendi. "*Mon ami. Il est très riche, très vigoureux,*"*** dedim.

"*Tu es sale*,"**** dedi.

Granger'ın kızarmış ve muzaffer hali gözüme çarptı; bu gösteriyi erkekliğine bir övgü olarak görüyor gibiydi. Kızın biri kolunu Pyle'ın koluna dolamış, nazikçe dairenin dışına çekmeye çalışıyordu. Yanımdaki kızı onların arasına ittim ve ona seslendim: "Pyle, buraya."

Onların başlarının üzerinden bana bakıp, "Bu feci. Feci," dedi. Lamba ışığının bir oyunu olabilirdi ama yüzü bitap görünüyordu. Aklıma bakir olmasının gayet mümkün olduğu geldi.

"Benimle gel, Pyle," dedim. "Onları Granger'a bırak." Elinin arka cebine gittiğini gördüm. Gerçekten inanıyorum ki ceplerindeki bozuklukları ve banknotları boşaltmak niyetindeydi. "Aptallık etme, Pyle," dedim sert bir tavırla.

---

* "Ben ihtiyarın biriyim." (ç.n.)

** "Çok yorgunum." (ç.n.)

*** "Arkadaşım. Çok zengin, çok güçlü." (ç.n.)

**** Sen pissin. (ç.n.)

"Onlara kavga ettireceksin." Yanımdaki kız bana doğru dönüyordu ve onu Granger'ın etrafındaki iç halkaya doğru yeniden ittim. "*Non, non*," dedim, "*je suis un Anglais, pauvre, trés pauvre.*"* Sonra Pyle'ı kolundan yakalayıp dışarı çektim, diğer kız oltaya takılmış balık gibi diğer koluna asılmıştı. İki üç kız, onbaşının durup seyrettiği kapıya varmadan yolumuzu kesmeye çalıştılar ama gönülsüzdüler.

"Bununla ne yapacağım?" dedi Pyle.

"Sorun çıkarmaz." Ve tam o sırada kadın onun kolunu bıraktı ve Granger'ın etrafındaki kavgaya daldı.

"İdare edebilecek mi?" diye sordu Pyle endişeyle.

"Aradığını buldu, kadın istiyordu."

Dışarıda gece çok sakin görünüyordu, yalnızca zırhlı arabalardan oluşan bir başka tabur, bir amacı olan insanlar gibi geçip gidiyordu. "Bu feci. İnanamazdım..." dedi. Hüzünle karışık bir huşuyla, "O kadar güzellerdi ki," diye devam etti. Granger'a imreniyor değildi, herhangi iyi bir şeyin –güzellik ve zarafet şüphesiz iyilik biçimleridir– zarara uğraması ya da kötü muamele görmesinden şikâyet ediyordu. Pyle acıyı gözünün önünde olduğunda görebiliyordu. (Bunu küçümseyerek yazmıyorum; ne de olsa bir çoğumuz göremiyoruz.)

"Chalet'ye geri gel. Phuong bekliyor," dedim.

"Özür dilerim," dedi. "Aklımdan çıkmış. Onu bırakmamalıydın."

"O tehlikede değildi."

"Sandım ki, Granger'ın emniyetli bir biçimde..." Tekrar düşüncelere daldı ama Chalet'ye girerken belli belirsiz bir sıkıntıyla şöyle dedi: "Ne kadar çok erkek olduğunu unutmuşum..."

---

* Hayır, Hayır. Ben İngilizim, fakirim, çok fakir. (ç.n.)

II

Phuong dans pistinin kenarında bizim için bir masa tutmuştu ve orkestra beş yıl önce Paris'te popüler olan bir melodiyi çalıyordu. İki Vietnamlı çift dans ediyordu, ufak tefek, derli toplu, kayıtsızdılar ve bizim boy ölçüşemeyeceğimiz bir uygarlık havası içindeydiler. (Birini tanıyordum, Banque de l'Indo-Chine'den* bir muhasebeciyle karısı.) İnsan onların asla özensizce giyinmediklerini, yanlış bir laf etmediklerini ve münasebetsiz tutkuların esiri olmadıklarını hissediyordu. Savaş ortaçağ gibi idiyse onlar geleceğin on sekizinci yüzyılı gibiydiler. Bay Pham-Van-Tu'nun boş vakitlerinde klasikleri yazmış olmasını beklerdiniz ama Wordsworth'ü incelediğini ve doğa şiirleri yazdığını biliyordum. Tatillerini İngiliz göllerinin atmosferine en yakın bulduğu Dalat'ta geçirirdi. Yaklaştığında hafifçe selam verdi. Granger'ın yolda elli metreyi nasıl geçtiğini merak ettim.

Pyle onu beklettiği için kötü bir Fransızcayla Phuong'dan özür diliyordu. "*C'est impardonable,*"** dedi.

Phuong ona, "Nerede kaldınız?" diye sordu.

"Granger'ı eve götürüyordum," dedi Pyle.

"Eve mi?" diyerek kahkaha attım ve Pyle bana sanki başka bir Granger'mışım gibi baktı. Birden kendimi onun beni gördüğü gibi gördüm, gözleri hafif kanlı, kilo almaya başlamış, aşkta kaba, belki Granger kadar gürültücü olmasa da daha alaycı, o kadar masum olmayan orta yaşlı bir adam ve bir an için Phuong'u ilk gördüğüm gibi gördüm; beyaz bir balo elbisesiyle Grand Monde'da masamın yanından dans ederek geçtiği on sekiz yaşındaki, bir Avrupalıyla iyi bir evlilik yapması konusunda kararlı bir ablanın gözetimindeki haliyle. Bir Amerikalı bir bilet almış ve onu dansa kaldırmıştı; biraz sarhoştu – zarar verecek kadar değil ve sanırım

---

* Çinhindi Bankası. (ç.n.)

** Affedilemez bir şey. (ç.n.)

ülkede yeniydi ve Grand Monde'un konsomatrislerinin fahişe olduğunu sanıyordu. Dans pistinde ilk dönüşlerinde onu fazla yakın tutmuştu, sonra kız aniden ablasıyla oturmaya gitmiş ve adam ne olduğunu ve niye olduğunu anlamadan, dans edenlerin arasında terk edilmiş ve şaşkın bir halde öylece kalmıştı. Ve adını bilmediğim kız ara sıra portakal suyunu yudumluyarak ve tam anlamıyla kendine sahip çıkarak, orada sakin sakin oturmuştu.

"*Peut-on avoir l'honneur?*"* Pyle feci aksanıyla konuşuyordu ve hemen akabinde onları salonun diğer ucunda sessizce dans ederlerken gördüm, Pyle onu kendisinden o kadar uzakta tutuyordu ki her an teması kesmesini beklerdiniz. Pyle çok kötü dans ediyordu ve Phuong onun Grand Monde'daki günlerinde gördüğüm en güzel dans eden kişiydi.

Uzun ve moral bozucu bir flörttü. Ona evlenip yerleşmeyi teklif etseydim her şey daha kolay olurdu ve ablası her beraber olduğumuzda sessizce ve anlayışla ortadan kaybolurdu. Ama onu Majestic'in balkonunda kısa süreliğine yalnız görebilene kadar üç ay geçti, o sırada yan odada ablası içeri ne zaman gitmeye niyetli olduğumuzu sorup duruyordu. Saygon Nehri'nde Fransa'dan gelen bir kargo gemisi işaret ışıklarının aydınlığında boşaltılıyor, üçteker çanları telefonlar gibi çalıyordu ve benim bulabildiğim sözcüklere bakarsanız, genç ve deneyimsiz bir sersem olduğumu söylerdiniz. Umutsuz bir halde Rue Catinat'daki yatağıma döndüm ve dört ay sonra, biraz nefesi kesilmiş, hiçbir şey beklediği gibi olmadığı için gülerek yanımda yatacak olmasını hayal bile etmedim.

"Mösyö Fowlair." Onları dans ederken seyrediyordum ve ablasının başka bir masadan bana işaret ettiğini görmemiştim. Derken yanıma geldi ve ona isteksizce oturmasını teklif ettim. Grand Monde'da onun hastalanması üzerine Phuong'u evine götürdüğümden beri asla dost olmamıştık.

---

* Bu şerefe nail olabilir miyim? (ç.n.)

"Sizi yıl boyunca görmedim," dedi.

"Sık sık Hanoi'ye gidiyorum."

"Arkadaşınız kim?" diye sordu.

"Pyle adında biri."

"Ne iş yapar?"

"Amerikan Ekonomik Kurulu'ndan. Bu tür şeyleri bilirsiniz... açlıktan ölen terziler için elektrikli dikiş makineleri."

"Öyle bir şey var mı?"

"Bilmem."

"Ama dikiş makinesi kullanmıyorlar. Onların yaşadığı yerde elektrik olmaz." Çok gerçekçi bir kadındı.

"Pyle'a sormanız gerekir," dedim.

"Evli mi?"

Dans pistine baktım. "Bir kadına en çok bu kadar yaklaşmış olduğunu söyleyebilirim."

"Çok kötü dans ediyor," dedi.

"Evet."

"Ama sevimli, güvenilir bir adama benziyor."

"Evet."

"Biraz sizinle oturabilir miyim? Arkadaşlarım çok sıkıcı."

Müzik durdu ve Pyle Phuong'a kazık gibi bir reverans yaptı, sonra masaya getirerek sandalyesini tuttu. Bu resmiyetin Phuong'u memnun ettiğini söyleyebilirim. Benimle olan ilişkisinde neler kaçırdığını düşündüm.

"Bu Phuong'un ablası," dedim Pyle'a. "Bayan Hei."

"Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum," dedi Pyle ve kızardı.

"New York'tan mı geliyorsunuz?" diye sordu kadın.

"Hayır. Boston'dan."

"O da Birleşik Devletler'de mi?"

"Ah, evet. Evet."

"Babanız işadamı mı?"

"Pek sayılmaz. Profesör."

"Öğretmen mi?" diye sordu abla, hafif bir hayal kırıklığıyla.

"Şey, bir tür otorite, bilirsiniz. İnsanlar ona danışır."

"Sağlık konusunda mı? Doktor mu?"

"O tür bir doktor değil. Bir mühendislik doktoru gerçi. Sualtı erozyonunu çok iyi bilir. Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?"

"Hayır."

Pyle hafiften nükteye vurarak "Bunun ne olduğunu anlatmayı babama bırakacağım," dedi.

"Burada mı?"

"Ah hayır."

"Gelecek mi?"

"Hayır. Şakaydı," dedi Pyle özür dilercesine.

"Başka kız kardeşiniz var mı?" diye Bayan Hei'ye sordum.

"Hayır. Neden?"

"Bay Pyle'ın evlenebilirliğini sınıyorsunuz sanki."

"Benim tek bir kız kardeşim var," dedi Bayan Hei ve bir toplantı başkanının gündem konusunu belirlemek için tokmağını indirmesi gibi, elini sertçe Phoung'un dizine indirdi.

"Çok tatlı bir kız kardeş," dedi Pyle.

"Saygon'daki en güzel kızdır," dedi Bayan Hei, sanki Pyle'ı düzeltiyormuş gibi.

"İnanırım."

"Yemek ısmarlama vakti geldi," dedim. "Saygon'daki en güzel kızın bile yemesi lazım."

"Aç değilim," dedi Phuong.

"Narindir," diye ısrar etti Bayan Hei. Sesinde tehditkâr bir ton vardı. "Ona özen göstermek gerek. Özeni hak ediyor. Çok, ama çok sadıktır."

"Arkadaşım çok şanslı bir adam," dedi Pyle ciddi bir ifadeyle.

"Çocukları sever," dedi Bayan Hei.

Güldüm ve sonra Pyle'ın bakışlarını yakaladım; büyük bir şaşkınlıkla bana bakıyordu ve birdenbire Bayan Hei'nin söyledikleriyle gerçekten ilgilendiğini anladım. Yemek ısmarlarken (Phuong'un aç olmadığını söylediği halde iki çiğ yumurtalı güzel bir steak tartar ve garnitürlerini yiyebileceğini biliyordum), Pyle'ın çocuk meselesini ciddi bir şekilde tartışmasını dinledim. "Her zaman bir sürü çocuğum olsun istemişimdir," dedi. "Büyük bir ailenin avantajları müthiştir. Evlilikte istikrarı sağlar. Çocuklar için de iyidir. Ben tek çocuktum. Tek çocuk olmak büyük bir dezavantaj." Onun bu kadar çok konuştuğunu hiç duymamıştım.

"Babanız kaç yaşında?" diye sordu Bayan Hei açgözlülükle.

"Altmış dokuz."

"Yaşlı insanlar torunları çok severler. Kız kardeşimin çocuklarına sevinecek anne babası olmaması çok üzücü. Günü geldiğinde," diye ekledi, nefret dolu bir ifadeyle bana bakarak.

"Sizin çocuklarınıza da," dedi Pyle, bunun gereksiz bir söz olduğunu düşündüm.

"Babamız çok iyi bir ailedendi. Huế'de bir mandarindi."

"Hepiniz için yemek ısmarladım," dedim.

"Ben istemem," dedi Bayan Hei. "Arkadaşlarıma katılmalıyım. Bay Pyle'la yine görüşmek isterim. Belki bunu ayarlayabilirsiniz."

"Kuzeyden döndüğümde," dedim.

"Kuzeye mi gidiyorsunuz?"

"Savaşa bir bakmanın zamanı geldi diye düşünüyorum."

"Ama bütün basın geri geldi," dedi Pyle.

"Benim için en uygun zaman. Granger'la karşılaşmak zorunda kalmayacağım."

"Öyleyse Mösyö Fowlair gittiğinde gelip ben ve kız kardeşimle yemek yemelisiniz." Sonra aksi bir nezaketle ekledi: "Onu neşelendirmek için."

Bayan Hei gittikten sonra Pyle, "Ne hoş, kültürlü bir kadın. İngilizceyi de çok iyi konuşuyor," dedi.

"Ona ablamın bir zamanlar Singapur'da iş yaptığını söyle," dedi Phuong gururla.

"Gerçekten mi? Ne tür bir iş?"

Phuong için tercüme ettim. "İthalat, ihracat. Steno yazabiliyor."

"Keşke Ekonomik Kurul'da onun gibilerinden daha çok olsaydı."

"Onunla konuşurum," dedi Phuong. "Amerikalılar için çalışmak ister."

Yemekten sonra tekrar dans ettiler. Ben de kötü dans ederim ama Pyle'daki kendini bilmezlik bende yok – yoksa Phuong'a ilk âşık olduğum zamanlarda var mıydı, diye düşündüm. Grand Monde'da Bayan Hei'nin hastalandığı, sırf Phuong'la konuşabilmek için defalarca dans ettiğim o unutulmaz geceden önce birçok fırsat olmuştu. Dans pistine çıktıklarında Pyle böyle bir fırsat peşinde değildi; biraz rahatlamıştı, hepsi bu ve onu kol boyundan daha yakın tutuyordu ama ikisi de sessizdi. Phuong'un öylesine hafif, öyle kusursuz, Pyle'ın adımlarına öylesine uygun olan ayaklarını seyrederken aniden tekrar âşık oldum. Bir ya da iki saat sonra bana, ortak banyolu ve sahanlıkta yaşlı kadınların oturduğu o pis odaya geri geleceğine inanacağım yoktu.

Phat Diem hakkındaki söylentileri hiç duymamış olmayı ya da bu söylentinin Fransız bir deniz subayıyla olan dostluğumun sansürlenmeden, kontrol edilmeden içeri süzülebilmemi sağladığı kuzeydeki tek yer olan kasabadan başka bir kasaba hakkında olmasını diledim. Bir haber atlatma mı? Bütün dünyanın Kore hakkında okumak istediği o günlerde değil. Ölme ihtimali mi? Phuong her gece yanımda yatarken niye ölmek isteyeyim? Ama o sorunun cevabını biliyordum. Çocukluğumdan beri hiç sürekliliğe inanmadım ama yine de bunu arzuladım. Mutluluğu kaybetmekten hep korktum. Bu ay, gelecek

yıl, Phuong beni terk edecekti. Gelecek yıl değilse, üç yıl sonra. Benim dünyamda ölüm tek mutlak değerdi. Hayatını kaybet, bir daha asla bir şey kaybetmezsin. Bir Tanrı'ya inanabilenlere gıpta eder ve onlara güvenmezdim. Onların değişmez ve kalıcı bir masalla cesaretlerini yüksek tuttuklarını hissederdim. Ölüm, Tanrı'dan çok daha kesindi ve ölümle aşkın her gün ölmesi ihtimali ortadan kalkıyordu. Can sıkıntısı ve hissizlikle dolu bir gelecek kâbusu biterdi. Hiçbir zaman pasifist olamamıştım. Birini öldürmek kesinlikle ona sınırsız bir fayda bahşetmek olurdu. Ah evet, insanlar her zaman, her yerde düşmanlarını sevdiler. Acıyı ve boşluğu dostlarına sakladılar.

"Bayan Phuong'u senden aldığım için bağışla," dedi Pyle'ın sesi.

"Ah, ben dans etmem ama onun dans etmesini seyretmekten hoşlanıyorum." İnsan hep böyle ondan üçüncü şahıs olarak bahsediyor, sanki orada değilmiş gibi. Bazen barış gibi görünmez olur.

Akşamın ilk şovu başladı: Bir şarkıcı, bir jonglör, bir komedyen – adam çok müstehcendi ama Pyle'a baktığımda argoyu takip edemediğini açıkça gördüm. Phuong gülümsediğinde gülümsedi ve ben güldüğümde tedirgin bir şekilde güldü. "Granger'ın şimdi nerede olduğunu merak ediyorum," dedim ve Pyle bana kınayarak baktı.

Sonra akşamın dönüm noktası geldi: Kadın taklidi yapan bir topluluk. Gün içinde bunların birçoğunu Rue Catinat'da bir aşağı bir yukarı dolaşırlarken görmüştüm, eski pantolonlar ve kazaklar giymişler, çenelerinde hafif bir mavilik, kırıtıyorlardı. Şimdi dekolte tuvaletler, sahte mücevherler, sahte göğüsler ve boğuk seslerle Saygon'daki Avrupalı kadınların çoğu kadar çekici görünüyorlardı. Hava Kuvvetleri'nden genç bir subay grubu onlara ıslık çaldı, onlar da büyüleyici tebessümlerle karşılık verdiler. Pyle'ın aniden şiddetle protesto etmesine şaşırdım. "Fowler," dedi, "gidelim. Yeteri kadar gördük, değil mi? Bu hiç *ona* göre değil."

4

I

Katedralin çan kulesinden savaş yalnızca pitoresk görünüyordu, *Illustrated London News* dergisinin eski bir sayısındaki Boer Savaşı panoraması gibi sabitti. Bir uçak *calcaire*'de, Annam sınırındaki şu ponza taşı yığınları gibi görünen, havanın aşındırdığı dağlarda izole bir ordugâha paraşütle malzeme indiriyordu ve uçak süzülmek üzere hep aynı noktaya döndüğü için hiç kıpırdamamış olabilirdi ve paraşüt hep aynı noktada, toprakla uçağın tam ortasındaydı. Ovadan havan topları ardı ardına yükseliyordu, duman kaya kadar sertti ve pazaryerinde alevler gün ışığında soluk bir şekilde yanıyordu. Paraşütçüler minik figürler halinde kanalların kıyılarından tek sıra hareket ediyorlardı ama bu yükseklikten durağan gözüküyorlardı. Kulenin köşesinde oturan rahip bile dua kitabını okurken pozisyonunu hiç değiştirmemişti. Savaş bu mesafeden çok düzenli ve temiz görünüyordu.

Gün doğumundan önce bir çıkarma gemisiyle Nam Dinh'den dönmüştüm. Deniz üssüne inememiştik çünkü altı yüz metrelik bir mesafede bütün kasabayı kuşatmış olan düşman tarafından irtibat kesilmişti, bu yüzden gemi yanmakta olan pazaryerinin kenarından dolaştı. Alevlerin ışığında kolay hedeftik ama her nedense kimse ateş etmedi. Yanan tezgâhların çökmesi ve çatırdaması dışında her şey sessizdi. Senegalli bir gözcünün nehrin kıyısında duruşunu değiştirdiğini duyabiliyordum.

Phat Diem'in saldırıdan önceki günlerdeki halini gayet iyi bilirdim – her yüz metrede bir kanalın, bir kilisenin ve bir köprünün kesintiye uğrattığı ahşap tezgâhların bulunduğu uzun, dar bir sokak. Geceleri sadece mumlar ya da küçük yağ kandilleriyle aydınlanırdı (Fransız subayların karargâhı dışında Phat Diem'de elektrik yoktu) ve gece gündüz sokak kalabalık ve gürültülü olurdu. Yönetici Piskoposun gölgesi ve koruması altında, garip ortaçağ tarzıyla ülkenin en canlı şehriydi ve şimdi oraya inip subay karargâhına yürüdüğümde ise en ölü şehir olmuştu. Enkaz, kırık camlar, yanmış boya ve sıva kokusu, göz alabildiğine boş olan uzun sokak bana, Londra'da bir anacaddenin sabah erken tehlike geçti işareti verildikten sonraki halini hatırlattı; insan "Patlamamış Bomba" plakası görmeyi bekliyordu.

Subay karargâhının ön duvarı bombalanmıştı ve sokağın karşısındaki evler harabeye dönmüştü. Nam Dinh'den nehir yoluyla gelirken Teğmen Peraud'dan ne olduğunu öğrendim. Bir farmason olan bu ciddi genç adam için bu, meslektaşlarının boş inançlarının sonucu gibiydi. Phat Diem Piskoposu bir seferinde Avrupa'yı ziyaret etmiş, Fatimalı Hanımımıza –Katoliklerin inancına göre Bakire'nin Portekiz'de bir grup çocuğa görünen imgesine– bağlılık duymaya başlamıştı. Eve döndüğünde katedral bölgesinde onun şerefine bir yeraltı odası inşa etmiş ve her yıl bir törenle onun bayramını kutlamıştı. Yetkililer piskoposun özel ordusunu dağıttığından beri Fransız ve Vietnamlı birliklerden sorumlu albayla ilişkiler gergindi. Bu yıl albay –piskoposa yakınlık duyuyordu çünkü her ikisi için de ülkeleri Katoliklikten daha önemliydi– bir dostluk jesti yapmış ve kıdemli subaylarla birlikte tören alayının başında yürümüştü. Phat Diem'de Fatimalı Hanımımız onuruna hiç bu kadar büyük bir kalabalık toplanmamıştı. Nüfusun yarısını oluşturan Budistlerin çoğu bile eğlenceyi kaçırmamışlardı, ne Tanrı'ya ne Buddha'ya inananlar bütün

bu flamaların, tütsü ve kutsal ekmek kaplarının bir şekilde savaşı evlerinden uzakta tutacağına inanıyorlardı. Piskoposun ordusundan geriye kalan yegâne şey olan bando mızıka takımı alaya önderlik ediyordu ve albayın emriyle dindar görünen Fransız subaylar, çocuk korosu gibi takip ederek ana kapıdan katedral bölgesine geçtiler; açılan oryantal kanatlı çan kulesinin altındaki katedralin önündeki göletin ortasındaki adacıkta duran beyaz Kutsal Kalp heykelini geçip, masif ağaçlardan yapılmış devasa sütunlardan oluşan, Hıristiyan kilisesinden çok Buddhacı bir mabete benzeyen kırmızı lake mihraplı, oymalı ahşap katedrale girdiler. Kanalların arasındaki bütün köylerden, taze yeşil pirinç fidelerinin ve altın rengi ekinlerin, lalelerin, kiliselerin yel değirmenlerinin yerini aldığı alçak topraklardan insanlar akın ediyordu.

Kimse alaya katılan Vietminh ajanlarını fark etmedi ve o gece Fransız ileri karakolunun yukarıdaki dağlardan çaresizce seyrettiği ana Komünist tabur, *calcaire*'deki geçitlerden Tonkin ovasına geçerken öncü birimler Phat Diem'i vurmuştu.

Şimdi dört gün geçtikten sonra, paraşütçülerin yardımıyla düşman kasabanın yarım mil gerisine püskürtülmüştü. Bu bir yenilgiydi: Hiçbir gazeteciye izin verilmiyordu, telgraf gönderilemiyordu çünkü gazeteler yalnızca zaferleri iletmeliydi. Amacımı bilselerdi Hanoi'deki yetkililer beni durdururlardı, ama karargâhlardan uzaklaştıkça denetim gevşer ve düşmanın ateş menziline girince hoş karşılanırsınız – Hanoi'deki *Etat Major** için bir tehdit oluşturan ve Nam Dinh'deki albay için bir endişe kaynağı olan şey, savaş alanındaki teğmen için bir şaka, eğlence, dış dünyadan ilgi çeken bir işaretti, bu şekilde birkaç mutlu saat boyunca biraz kendi kişiliğini abartabilir ve kendi yaralı ve ölülerini bile suni bir kahramanlık ışığında görebilirdi.

* Genelkurmay. (ç.n.)

Rahip dua kitabını kapayarak "Pekâlâ, bu bitti," dedi. Avrupalıydı ama Fransız değildi, çünkü piskopos kendi bölgesinde Fransız bir rahibe tahammül etmezdi. Özür diler gibi bir tavırla, "Anlarsınız, buraya bütün bu zavallı insanlardan uzakta kalmak, sükûnet için geldim." Havan ateşinin sesi yaklaşıyor gibiydi ya da belki de sonunda düşman karşılık veriyordu. Güçlüğün garip tarafı onları bulmaktı, bir düzine dar cephe vardı ve kanallar arasında, çiftlik binalarının ve çeltik tarlalarının arasında pusuya yatmak için sayısız olanak vardı.

Hemen altımızda Phat Diem'in bütün nüfusu ayakta duruyor, oturuyor ve yatıyordu. Katolikler, Buddhacılar, paganlar bütün değerli eşyalarını –bir ocak, bir lamba, bir ayna, bir dolap, birkaç küçük halı, kutsal bir resim– toplamış, katedral bölgesine gitmişlerdi. Kuzeyde karanlık çöktüğünde acı soğuk olurdu ve katedral şimdiden dolmuştu; sığınacak başka yer kalmamıştı; saat kulesinin merdivenlerinde bile her bir basamak doluydu ve kapılardan sürekli daha fazla insan bebekleri ve ev eşyalarıyla içeriye akın ediyordu. Dinleri ne olursa olsun emniyette olacaklarına inanıyorlardı. Biz onları seyrederken Vietnam üniformalı genç bir adam elinde tüfek kalabalığı yararak ilerledi; bir rahip onu durdurup elinden tüfeği aldı. Yanımdaki rahip açıklama olarak, "Burada tarafsızız. Burası Tanrı'nın bölgesi," dedi. "Tanrı'nın krallığında yaşayanlar garip, yoksul bir halk, korkmuş, üşümüş ve aç," diye düşündüm... "Bu insanları nasıl besleyeceğimizi bilmiyorum," dedi rahip bana, "büyük bir kralın bundan iyisini yapacağını düşünürdünüz." Ama sonra, "İnsan nereye gitse hep aynı, en mutlu halka sahip olanlar en güçlü hükümdarlar değil," diye düşündüm.

Aşağıda şimdiden küçük tezgâhlar kurulmuştu. "Muazzam bir fuar gibi, değil mi, ama tek bir gülümseyen yüz yok," dedim.

Rahip, "Dün gece feci üşüdüler. Manastır kapılarını kapalı tutmamız lazım, yoksa akın ederler," dedi.

"Burada hepiniz ısınıyor musunuz?" diye sordum.

"Çok ısınmıyoruz. Ve onların onda biri için bile yerimiz yok." Şöyle devam etti: "Ne düşündüğünüzü biliyorum. Ama bazılarımızın sağlıklı kalması şart. Phat Diem'deki tek hastane bizimki ve hemşirelerimiz de bu rahibeler."

"Peki cerrahınız?"

"Elimden geleni yapıyorum." Cübbesinde kan lekeleri olduğunu o zaman gördüm.

"Buraya beni bulmaya mı çıktınız?" diye sordu.

"Hayır. Durum tespiti yapmak istedim."

"Sordum çünkü dün gece burada bir adam vardı. Günah çıkarmak istedi. Biraz korkmuştu, anlarsınız, kanal boyunca gördükleri yüzünden. Kimse onu suçlayamaz."

"Oralar kötü mü?"

"Paraşütçüler onları çapraz ateş altına almışlar. Zavallıcıklar. Belki siz de aynı şekilde hissetmişsinizdir, diye düşündüm."

"Ben Katolik değilim. Bana Hıristiyan bile diyebileceğinizi sanmıyorum."

"Korkunun insana yaptıkları garip."

"Bana asla bunu yapmaz. Eğer herhangi bir tanrıya inanıyor olsaydım, yine de günah çıkarma fikrinden nefret ederdim. Kutularınızdan birinde diz çökmekten. Kendimi başka bir adama teşhir etmekten. Kusuruma bakmayın, peder, ama bana dehşet verici geliyor – hatta korkaklık gibi geliyor."

"Ah," dedi hafifçe, "sanırım iyi bir adamsınız. Eminim pişman olacağınız fazla bir şey yapmamışsınızdır."

Kanalların arasında denize doğru düzgün aralıklarla duran kiliselere baktım. İkinci kuleden bir ışık parladı. "Bütün kiliselerinizi tarafsız tutmamışsınız," dedim.

"Bu mümkün değil," dedi. "Fransızlar yalnızca katedral bölgesini terk etmeyi kabul etti. Daha fazlasını bekleyemeyiz. O baktığınız Yabancı Lejyon ordugâhı."

"Gitsem iyi olacak. Hoşça kalın Peder."

"Hoşça kalın ve iyi şanslar. Keskin nişancılara dikkat edin."

Dışarı çıkmak için kalabalığın arasında kendime yol açmam gerekti, gölü ve yukarı kalkmış şeker beyazı kollarıyla beyaz heykeli geçip uzun sokağa vardım. Her yöne doğru bir kilometreden fazlasını görebiliyordum ve bütün bu mesafede benim dışımda yalnızca iki canlı varlık vardı; sokağın kenarından ağır ağır ilerleyen kamuflajlı miğferli, makineli tüfekleri hazırda iki asker. Canlı diyorum çünkü bir kapı aralığında, başı yolda yatan bir ceset vardı. Orada toplanan sineklerin vızıltısıyla askerlerin gittikçe azalan postal seslerinden başka ses yoktu. Cesedin yanından hızla ve başımı diğer tarafa çevirerek yürüdüm. Birkaç dakika sonra geriye dönüp baktığımda gölgemle yalnızdım ve benim çıkardığım seslerden başka ses yoktu. Kendimi poligonda bir hedef gibi hissettim. Bana bu sokakta bir şey olursa kaldırılana kadar saatler geçeceği geldi aklıma; sineklerin toplanmasına yetecek kadar zaman olurdu.

İki kanal geçtikten sonra bir kiliseye giden bir yola saptım. İki subay bir haritayı incelerlerken, paraşütçü kamuflajı giymiş on iki adam da yerde oturuyordu. Onlara katıldığımda kimse bana aldırmadı. El telsizinin uzun antenini taşıyan bir adam, "Şimdi gidebiliriz," dedi ve herkes ayağa kalktı.

Kötü Fransızcamla onlara katılabilir miyim diye sordum. Bu savaşın bir avantajı Avrupalı bir yüzün savaş alanında pasaport yerine geçmesiydi; bir Avrupalının düşman ajanı olmasından şüphe edilmezdi. "Siz kimsiniz?" diye sordu teğmen.

"Savaş hakkında yazılar yazıyorum," dedim.

"Amerikalı mısınız?"

"Hayır, İngilizim."

"Çok küçük bir görev ama bizimle gelmek istiyorsanız..." dedi. Çelik miğferini çıkarmaya başladı. "Hayır, hayır," dedim, "o savaşanlar için."

"Nasıl isterseniz."

Teğmenin liderliğinde tek sıra halinde kilisenin arkasından çıktık ve telsizli askerin her iki kanattaki devriyelerle irtibata geçmesi için kısa bir süre kanal kıyısında durakladık. Üzerimizden havan mermileri geçiyor ve görmediğimiz bir yerde patlıyordu. Kilisenin arkasından başka adamlar almıştık ve yaklaşık otuz kişiydik. Teğmen parmağını haritasına bastırarak alçak bir sesle bana izahatta bulundu: "Şu köyde üç yüz kişinin olduğu rapor edildi. Belki bu gece için toplandılar. Bilmiyoruz. Henüz onları bulan olmadı."

"Ne kadar uzakta?"

"Üç yüz metre."

Telsizden haberler geliyordu ve biz sağımızda düz kanal, solumuzda alçak çalılar, tarlalar ve yine alçak çalılarla sessizce ilerliyorduk. Yola çıktığımızda teğmen, "Yol açık," diye fısıldadı rahatlatan bir el işaretiyle. Kırk metre sonra önümüze parmaklıkları olmayan, tek bir kalas kalmış bir köprü kalıntısıyla başka bir kanal çıktı. Teğmen bize mevzilenmemizi işaret etti ve yüzümüz kalasın karşısında on metre ötemizde bilmediğimiz bölgeye dönük olarak çömeldik. Adamlar suya baktılar ve sonra sanki bir emir verilmiş gibi hepsi birden başlarını çevirdiler. Bir an için onların gördüğünü görememiştim ama gördüğümde neden bilmiyorum, aklım Chalet'ye ve kadın taklitçilerine, ıslık çalan genç askerlere ve Pyle'ın "Bu hiç uygun değil," demesine gitti.

Kanal ceset doluydu; bol etli bir İrlanda yahnisini hatırladım. Cesetler üst üsteydi; boz gri ve kafası tıraş edilmiş bir mahkûm gibi isimsiz bir baş, şamandıra gibi suyun üzerine çıkıyordu. Kan yoktu: Sanırım uzun zaman önce akıp gitmişti. Kaç ceset olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu; çekilmeye çalışırken çapraz ateşe yakalanmış olmalıydılar ve sanırım kıyıdaki bütün adamlar, "Bu oyunu oynamak için iki kişi gerekir," diye düşünüyorlardı. Ben de gözlerimi uzaklara çevirdim; ne kadar değersiz olduğumuzu, ölümün nasıl da ça-

buk, kolayca ve belirsizce geldiğini hatırlamak istememiştik. Aklım ölüm halini arzuluyor olsa da bu eylemden bir bakire gibi korkuyordum. Kendimi hazırlayabilmem için ölümün gerekli uyarıyla gelmesini isterdim. Ne için? Bunu bilmiyordum, yalnızca bırakıp gideceğim azıcık bir şeye bakmaktan başka nasıl hazırlanacağımı da bilmiyordum.

Teğmen telsizli adamın yanına oturup ayaklarının arasındaki toprağa gözünü dikti. Alet hışırdayarak emirler yağdırmaya başladı ve teğmen sanki uykudan uyanmış gibi iç çekerek ayağa kalktı. Sanki hatırlayamadıkları kadar çok görevi birlikte yerine getirmişler ve eşitlermiş gibi bütün hareketlerinde tuhaf yoldaşça bir tavır vardı. Kimse ne yapacağının söylenmesini beklemiyordu. İki adam kalasa gidip geçmeye çalıştılar ama silahlarının ağırlığıyla dengeleri bozuluyordu ve bacaklarını ayırarak oturmak, her defasında birkaç santim ilerlemek zorunda kalıyorlardı. Başka bir adam kanalın ilerisinde çalıların arasına saklanmış bir kayık bulmuş, onu teğmenin durduğu yere getirmişti. Altımız bindik ve o da karşı kıyıya kürek çekmeye başladı ama bir ceset yığınına denk geldik ve saplandık. Sırığı insan balçığına batırarak itekledi ve bir ceset serbest kalıp güneşlenen bir adam gibi kayığın yanında boylu boyunca yüzdü. Sonra yeniden serbest kaldık ve arkamıza bakmadan panik halinde karşı kıyıya ulaştık. Hiç ateş edilmemişti; hayattaydık, ölüm belki bir sonraki kanala kadar geri çekilmişti. Arkamda birinin büyük bir ciddiyetle, "*Gott sei dank*,"* dediğini duydum. Teğmen dışında çoğu Almandı.

İleride bir grup çiftlik binası vardı; önce teğmen duvara sarılarak girdi, biz iki metre aralıklarla tek sıra halinde takip ettik. Sonra askerler, yine emir almadan çiftliğe dağıldılar. İn cin top oynuyordu, geride bir horoz bile kalmamıştı, gerçi eskiden oturma odası olan yerin duvarlarında Kutsal Ruh, Anne ve Çocuğun bütün o köhne binalara Avrupa havası ve-

* (Alm.) Tanrı'ya şükür. (ç.n.)

ren iki iğrenç yağlıboya taklidi resmi asılıydı. Bu insanların inançlarını paylaşmıyor olsanız da neye inandıklarını anlayabiliyordunuz; insandılar, sadece kanı çekilmiş kadavralar değildiler.

Savaşın önemli bir bölümü hiçbir şey yapmadan oturmak ve başkasını beklemekten ibaretti. Ne kadar zamanınızın kaldığına dair bir güvence olmayınca bir düşünce silsilesi bile başlatmaya değmiyordu. Daha önce birçok kez yapmış olduklarını yapan gözcüler dışarı çıktılar. Önümüzde hareket eden her şey artık düşmandı. Teğmen haritasını işaretledi ve telsizden konumumuzu bildirdi. Öğlen vakti sessizliği çöktü; havanlar bile susmuştu ve havada uçak yoktu. Bir adam çiftliğin toprağında kuru bir dalla şekiller çiziyordu. Bir süre sonra savaş bizi unutmuş gibiydi. Phuong'un takımlarımı temizleyiciye göndermiş olmasını umuyordum. Soğuk bir rüzgâr bahçedeki sap samanı dalgalandırdı ve bir adam belli etmeden ahırın arkasına rahatlamaya gitti. Hanoi'deki Britanya konsolosuna almama izin verdiği bir şişe viskinin parasını ödeyip ödemediğimi hatırlamaya çalıştım.

Önümüze iki el ateş edildi ve "İşte şimdi başladı," diye düşündüm. İstediğim bütün uyarı buydu. Bir neşe duygusuyla daimi olan şeyi bekledim.

Ama hiçbir şey olmadı. Bir kez daha "olaya fazla hazırlanmıştım". Dakikalar sonra gözcülerden biri içeri girip teğmene bir haber verdi. "*Deux civils*,"* ifadesini yakaladım.

Teğmen bana, "Gidip bakacağız," dedi ve gözcüyü takip ederek tarlalar arasında çamurlu ve çalı kaplı bir yoldan ilerledik. Çiftlik binalarının yirmi metre gerisinde, dar bir hendekte aradığımızı bulduk: Bir kadınla küçük bir oğlan. Öldükleri açıkça ortadaydı: Kadının alnında küçük temiz bir kan pıhtısı vardı ve çocuk öldürüldüğü sırada uyuyor olabilirdi. Altı yaşlarındaydı ve kemikli dizlerini yukarı çek-

* (Fr.) İki sivil. (ç.n.)

miş, rahimdeki bir embriyo gibi yatıyordu. "*Mal chance*,"* dedi teğmen. Eğilip çocuğu döndürdü. Boynunda kutsal bir madalyon vardı ve kendi kendime, "Muska işe yaramıyor," dedim. Vücudunun altında yenmiş bir somun ekmek vardı. "Savaştan nefret ediyorum," diye düşündüm.

Teğmen, "Yeteri kadar gördünüz mü?" dedi, sanki bu ölümlerden sorumlu olan benmişim gibi öfkeyle konuşarak. Belki sivil bir askere onu öldürmek için iş veren, cinayet suçunu ödeme zarfına dahil eden ve sorumluluktan sıyrılan biri gibi görünüyordu. Çiftliğe geri yürüdük ve karanlığın çökmek üzere olduğunu bilen bir hayvana benzeyen rüzgârdan uzakta, tekrar sessizlik içinde samanların üzerine oturduk. Şekiller çizen adam kendini rahatlatıyordu ve rahatlayan diğeri şekiller çiziyordu. Gözcüler görevlendirildikten sonra, bu sakin anlarda hendeklerden çıkmanın güvenli olduğuna nasıl da inanmışlardır diye düşündüm. Orada ne kadar zamandır yattıklarını merak ettim – ekmek çok kuruydu. Bu çiftlik büyük ihtimalle onların eviydi.

Telsiz yine çalışıyordu. Teğmen bitap bir halde, "Köyü bombalayacaklar. Devriyeler gece için geri çağrıldı," dedi. Kalkıp yine ceset yığınının etrafından dolaşarak, tek sıra halinde kiliseyi geride bırakarak dönüş yolculuğumuza başladık. Çok uzağa gitmemiştik ama yine de tek sonucu o ikisinin öldürülmesi olunca yeteri kadar uzun bir yolculuk sayılırdı. Bombalama başladığında uçaklar havalanmıştı ve gerimizdeydiler.

Geceyi geçirdiğim subay karargâhına ulaştığımda hava kararmıştı. Isı on yedi dereceydi ve tek sıcaklık yanan pazaryerindeydi. Bir roketatarın yerle bir ettiği bir duvar ve yıkılmış kapılarla çadır bezi perdeler hava akımını engelleyemiyordu. Jeneratör çalışmıyordu, mumları yanık tutabilmek için kutu ve kitaplardan barikatlar kurmak zorunda kaldık. Yüzbaşı Sorel adında biriyle komünist para birimi karşılı-

* (Fr.) Şanssızlık. (ç.n.)

ğında *Quatre Cent Vingt-et-un* oynadım; yemekhanenin misafiri olduğum için içki karşılığında oynamam mümkün değildi. Şans bıktırıcı bir biçimde ileri geri gidip duruyordu. Bizi biraz ısıtması için viski şişemi açtım ve diğerleri etrafımızda toplandı. Albay, "Paris'ten ayrıldığımdan beri içtiğim ilk viski bu," dedi.

Bir teğmen devriye seferinden dönmüştü. "Belki sakin bir gece geçiririz," dedi.

"Dörtten önce saldırmazlar," dedi albay. "Tabancanız var mı?" diye sordu bana.

"Hayır."

"Sizin için bir tane bulurum. Yastığınızın üstünde tutarsanız iyi olur." Nazik bir şekilde ekledi: "Korkarım şiltenizi çok sert bulacaksınız. Ve üç otuzda havan ateşi başlayacak. Yığınakları dağıtmaya çalışıyoruz."

"Sizce bu ne kadar devam eder?"

"Kim bilir? Nam Dinh'den başka birlik ayıramayız. Bu yalnızca bir yanıltma. İki gün önce aldığımız yardımdan başka yardım almadan dayanabilirsek, bu bir zafer sayılabilir."

Rüzgâr yine coşmuş, içeri girmek için fırsat kolluyordu. Çadır bezi perde aşağı sarktı (duvar halısının arkasında bıçaklanan Polonius'u hatırladım) ve mum titredi. Gölgeler dramatikti. Turneye çıkmış bir kumpanya olabilirdik.

"Mevzilerinizi tutabildiniz mi?"

"Bildiğimiz kadarıyla, evet." Büyük bir yorgunluğun etkisiyle şöyle dedi: "Bu hiçbir şey değil, anlıyorsunuz ya, yüz kilometre ileride Hoa Binh'de olanlarla karşılaştırınca önemli bir iş değil. O bir savaş."

"Bir bardak daha, albay?"

"Hayır, teşekkür ederim. Harika, sizin şu İngiliz viskiniz ama gerekirse diye gece için de saklamakta fayda var. İzin verirseniz biraz uyuyacağım. Havan topları başladıktan sonra insan uyuyamıyor. Yüzbaşı Sorel, Mösyö Fowlair'in

bütün ihtiyaçlarının; bir mum, kibrit ve bir altıpatların, sağlandığından emin olun." Odasına gitti.

Bu hepimiz için bir işaretti. Benim için küçük bir depoda yere bir şilte koymuşlardı ve ahşap sandıklarla çevriliydim. Çok kısa bir süre uyanık kaldım – yerin sertliği dinlenme gibi geldi. Tuhaf bir şekilde kıskanmadan Phuong'un evde olup olmadığını merak ettim. O gece bir bedene sahip olmak çok küçük bir şeymiş gibi geldi – belki de o gün kimseye, hatta kendilerine bile ait olmayan çok fazla ceset görmüştüm. Hepimiz gözden çıkarılabilirdik. Uykuya daldığımda rüyamda Pyle'ı gördüm. Sahnede tek başına kazık gibi, kolları görünmez bir partnere doğru uzanmış dans ediyordu, ben de dans etmesine müdahale eden olursa diye elimde bir tabancayla piyano sandalyesi gibi bir şeye oturmuş onu seyrediyordum. Sahnenin yanına asılmış bir programda, İngiliz müzikhollerindeki gibi, "Aşk Dansı 'A' sertifikası" yazıyordu. Sahnenin arkasında biri kıpırdadı ve ben tabancayı daha sıkı tuttum. Sonra uyandım.

Elim bana ödünç verdikleri tabancadaydı ve kapıda elinde mumla bir adam duruyordu. Başında gözlerini gölgede bırakan bir miğfer vardı ve ancak konuştuğunda onun Pyle olduğunu anladım. Mahcup bir tavırla, "Seni uyandırdığım için çok özür dilerim. Bana burada uyuyabileceğimi söylediler," dedi.

Hâlâ tam olarak ayılmamıştım. "Miğferi nereden buldun?" diye sordum.

"Ah, biri ödünç verdi," dedi belirsizce. Arkasından askeri bir hurcu sürükledi ve muflonlu bir uyku tulumu çıkarmaya başladı.

"İyi donanımlısın," dedim, ikimizin de neden orada olduğunu hatırlamaya çalışırken.

"Bu standart seyyar asker hurcu," dedi, "tıbbi yardım ekibimizin. Bana Hanoi'de bir tane ödünç verdiler." Bir termos ve küçük bir ispirto ocağı, bir saç fırçası, bir tıraş takımı

ve bir tayın konservesi çıkardı. Saatime baktım. Neredeyse sabahın üçüydü.

II

Pyle çantayı boşaltmaya devam etti. Sandıklardan küçük bir raf yaptı ve bunun üzerine tıraş aynasıyla takımını koydu. "Su bulabileceğini sanmıyorum," dedim.

"Ah," dedi, "termosta sabaha yetecek kadar var." Uyku tulumunun üzerine oturdu ve postallarını çıkarmaya başladı.

"Nasıl oldu da buraya geldin?" diye sordum.

"Trahoma ekibimizi görmem için Nam Dinh'e kadar geçmeme izin verdiler, sonra da bir tekne kiraladım."

"Bir tekne mi?"

"Bir tür kayık – ona ne dendiğini bilmiyorum. Aslına bakarsan satın almak zorunda kaldım. Fazla pahalıya gelmedi."

"Ve nehirden tek başına mı geldin?"

"Çok zor olmadı, anlarsın. Akıntı lehimeydi."

"Sen delisin."

"Ah hayır. Tek gerçek tehlike karaya oturmak olurdu."

"Ya da deniz kuvvetleri devriyesi tarafından vurulmak, ya da bir Fransız uçağı tarafından. Ya da bir Vietminh tarafından boğazının kesilmesi."

Utangaç bir tavırla güldü. "Neyse, neyse ki buradayım," dedi.

"Neden?"

"Ah, iki nedeni var. Ama seni uyanık tutmak istemiyorum."

"Uykum yok. Yakında silahlar başlayacak."

"Mumun yerini değiştirsem olur mu? Burası biraz fazla aydınlık." Sinirli gözüküyordu.

"İlk neden ne?"

"Şey, geçen gün bana buranın oldukça ilginç olduğunu düşündürdün. Hatırlarsın, Granger'la birlikteydik... ve Phuong'la."

"Evet?"

"Bir baksam iyi olur diye düşündüm. Doğruyu söylemek gerekirse, Granger'dan biraz utanmıştım."

"Anlıyorum. Bu kadar basit."

"Şey, gerçek bir zorluk yoktu, değil mi?" Ayakkabı bağlarıyla oynamaya başladı ve uzun bir sessizlik oldu. "Çok da dürüst davranmıyorum," dedi sonunda.

"Davranmıyor musun?"

"Aslında seni görmeye geldim."

"Buraya beni görmeye mi geldin?"

"Evet."

"Niye?"

Ayakkabı bağlarından başını bir utanç ıstırabı içinde kaldırdı. "Sana söylemem gerekiyordu... Phuong'a âşık oldum."

Güldüm. Elimde değildi. O kadar beklenmedik ve o kadar ciddiydi ki. Şöyle dedim: "Ben dönene kadar bekleyemedin mi? Gelecek hafta Saygon'da olacağım."

"Öldürülebilirdin," dedi. "Onurlu bir şey olmazdı. Hem sonra bütün bu zaman zarfında Phuong'dan uzak kalabilir miydim bilmiyorum."

"Yani uzak *durdun* demek istiyorsun?"

"Tabii ki. *Ona* söyler miydim sanıyorsun... senin haberin olmadan?"

"İnsanlar yapıyor," dedim. "Bu ne zaman oldu?"

"Sanırım Chalet'deki akşam, onunla dans ederken."

"Yeteri kadar yakınlaştığınızı düşünmedim."

Bana kafası karışmış gibi baktı. Onun yaptığı bana çılgınca geliyorsa bile, benimki açık bir şekilde ona anlaşılmaz geliyordu. Şöyle dedi: "Biliyor musun, sanırım o evdeki o kadar kızı görmekten oldu. O kadar güzeldiler ki. O da onlardan biri olabilirdi. Onu korumak istedim."

"Korunmaya ihtiyacı olduğunu sanmıyorum. Bayan Hei seni dışarı davet etti mi?"

"Evet, ama gitmedim. Uzak durdum." Karamsar bir ifadeyle, "Çok kötüydü. Alçaklık ediyormuşum gibi hissediyorum ama bana inanıyorsun, değil mi, eğer evli olsaydın... karı kocanın arasına asla girmezdim," dedi

"Araya *girebileceğinden* epeyce emin görünüyorsun," dedim. İlk defa sinirime dokunmuştu.

"Fowler," dedi, "senin ilk adını bilmiyorum?.."

"Thomas. Niye?"

"Sana Tom diyebilirim, değil mi? Bir bakıma bunun bizi yakınlaştırdığını hissediyorum. Aynı kadını sevmek, yani."

"Sonraki hamlen ne?"

Şevkle ambalaj sandıklarına yaslanarak oturdu. "Artık sen öğrendiğine göre her şey farklı gözüküyor," dedi. "Ona evlenme teklif edeceğim, Tom."

"Bana Thomas demeni tercih ederim."

"Yalnızca aramızda bir seçim yapması gerekecek, Thomas. Bu gayet adil." Ama adil miydi? İlk defa yalnızlığın uyarıcı ürpertisini hissettim. Her şey şahaneydi ama yine de... O sefil bir âşık olabilirdi ama sefil adam bendim. Onun elinde saygınlığın sonsuz zenginliği vardı.

Soyunmaya başladı, ben de düşündüm: "Gençliği de var." Pyle'a gıpta etmek nasıl da acıklıydı.

"Ben onunla evlenemem," dedim. "Evde bir karım var. Benden asla boşanmaz. O Anglo-Katolik, ne demek olduğunu biliyorsan."

"Üzgünüm, Thomas. Bu arada, adım Alden, umurundaysa..."

"Pyle'ı tercih ederim," dedim. "Seni Pyle olarak düşünüyorum."

Uyku tulumuna girdi ve elini çıkarıp muma uzandı. "Ohh," dedi, "bunun bittiğine memnunum, Thomas. Bu yüzden kendimi çok kötü hissediyordum." Artık öyle hissetmediği açıkça belliydi.

Mum söndüğünde dışarıdaki alevlerin ışığına karşı yalnızca asker tıraşının ana hatlarını görebiliyordum. "İyi geceler, Thomas. İyi uykular." Ve bu sözleri söyler söylemez kötü bir komedi repliği gibi havan topları başladı; vızıldıyor, cayırdıyor, patlıyordu.

"Aman Tanrım," dedi Pyle, "bu bir saldırı mı?"

"Bir saldırıyı engellemeye çalışıyorlar."

"Peki, anlaşılan bize uyku yok, öyle mi?"

"Uyku yok."

"Thomas, bunu karşılama tarzın hakkında ne düşündüğümü söylemek istiyorum... bence müthiştin, müthiş, başka söz bulamıyorum."

"Teşekkür ederim."

"Benden çok daha güngörmüş birisin. Bilirsin, Boston bazı açılardan biraz – kısıtlayıcıdır. Bir Lowell ya da Cabot olmasan bile. Bana tavsiyede bulunmanı isterdim, Thomas."

"Ne hakkında?"

"Phuong."

"Senin yerinde olsam benim tavsiyelerime güvenmezdim. Önyargılıyım. Onu tutmak istiyorum."

"Ah, ama senin dürüst olduğunu biliyorum, kesinlikle dürüst ve ikimiz de onun çıkarını düşünüyoruz."

Birdenbire onun çocuksuluğunu artık çekemez oldum. "Onun çıkarları umurumda değil," dedim, "onlar senin olsun. Ben sadece vücudunu istiyorum. Benimle yatakta olmasını istiyorum. Çıkarlarını kollamaktansa onu mahvetmeyi ve onunla yatmayı tercih ederim."

"Ah," dedi karanlıkta, hafif bir sesle.

Devam ettim: "Eğer umursadığın tek şey onun çıkarlarıysa, Tanrı aşkına Phuong'u rahat bırak. Başka kadınlar gibi o da tercih ederdi... iyi bir..." Bir havanın düşmesi Bostonlu kulakları o Anglosakson sözcükten kurtardı.

Ama Pyle'da ikna edilemeyenlerde olan bir özellik vardı. Benim iyi davrandığıma karar vermişti ve ben de iyi davran-

mak zorundaydım. "Neden mustarip olduğunu biliyorum, Thomas," dedi.

"Mustarip değilim."

"Ah evet, öylesin. Phuong'dan vazgeçmek zorunda kalsam, neden mustarip olduğumu bilirdim."

"Ama ondan vazgeçmedim."

"Ben de oldukça beden odaklıyımdır, Thomas ama Phuong'un mutlu olduğunu görebilsem bundan tamamen umudumu keserdim."

"O mutlu."

"Olamaz... onun durumunda olmaz. Çocuklara ihtiyacı var."

"Gerçekten ablasının anlattığı bütün o saçmalıklara inanıyor musun?.."

"Bir abla bazen en iyisini bilir..."

"Sadece sana bu kavramı satmaya çalışıyordu Pyle, çünkü senin daha çok paran olduğunu düşünüyor. Ve Tanrım, bir güzel satmış."

"Bir tek maaşım var."

"Hiç olmazsa döviz kurları lehine."

"Kırıcı olma Thomas. Böyle şeyler oluyor. Senin değil de bir başkasının başına gelmesini tercih ederdim. Bunlar bizim havanlarımız mı?"

"Evet, 'bizim' havanlarımız. Sanki Phuong beni terk edecekmiş gibi konuşuyorsun, Pyle."

"Kuşkusuz," dedi, pek de inandırıcı olmadan, "seninle kalmayı da seçebilir."

"O zaman ne yaparsın?"

"Tayinimi isterim."

"Neden kalkıp gitmiyorsun Pyle, sorun çıkarmadan?"

"Ona karşı adil olmazdı, Thomas," dedi ciddi ciddi. Neden olduğu bütün sorunlar için daha sağlam gerekçelere sahip birisini bilmiyordum. "Senin Phuong'u çok iyi anladığını sanmıyorum," diye ekledi.

Ve o sabah, aylar sonra yanımda Phuong'la uyanırken düşündüm: "Peki sen onu anladın mı? Bu durumu öngörebilir miydin? Phuong yanımda mutlu mesut uyuyor ve sen öldün." Zamanın da intikamları olur, ama intikamlar genelde tatsızdır. Anlamaya çalışmasak, bir insan evladının bir diğerini, karının kocayı, sevgilinin metresi ya da anne ve babanın çocuğunu hiçbir zaman anlamayacağı gerçeğini kabul etsek daha iyi olmaz mı? Belki de insan bu nedenle Tanrı'yı icat etti, anlama yetisine sahip bir varlığı. Belki de anlaşılmak isteseydim, ya da anlamak, kendimi kandırır, inanmaya başlardım, ama ben bir haberciyim; Tanrı sadece önder-yazarlar için mevcuttur.

"Anlaşılacak bir şey kaldığına emin misin?" diye sordum Pyle'a. "Of, Tanrı aşkına, viski içelim. Burası tartışma kaldırmayacak kadar gürültülü."

"Biraz erken," dedi Pyle.

"Geç bile oldu."

İki kadeh doldurdum, Pyle kadehi kaldırıp mum ışığında viskiyi seyretti. Düşen her mermide elleri titriyordu, ama yine de Nam Dinh'e bu anlamsız yolculuğu yapmıştı.

"İkimizin de 'İyi şanslar' diyemiyor olması garip," dedi Pyle. Böylece, sesimizi çıkarmadan içtik.

5

I

Saygon'dan yalnızca bir hafta ayrı kalacağımı düşünmüştüm, ama dönene kadar neredeyse üç hafta geçti. Öncelikle, Phat Diem bölgesinden çıkmanın girmekten daha zor olduğu ortaya çıktı. Nam Dinh'le Hanoi arasındaki yol kesilmişti ve zaten orada olmaması gereken bir haberci için havadan taşıma sağlanamazdı. Sonra, nihayet Hanoi'ye eriştiğimde muhabirler en son zafer konusunda bilgilendirilmek için getirilmişlerdi ve onları geri götürecek uçakta bana yer yoktu. Pyle geldiği sabah Phat Diem'den ayrılmıştı: görevini tamamlamıştı, benimle Phuong hakkında konuşmuştu ve onu tutan bir şey yoktu. Havan ateşi saat beş buçukta sona erdiğinde onu uyur durumda bırakıp çıkmıştım, yemekhanede bir kahveyle birkaç bisküvi atıştırıp döndüğümde, gitmişti. Gezmeye çıktığını farz etmiştim, Nam Dinh'den nehrin akış yönünde sandalla indikten sonra, birkaç keskin nişancı onu endişelendirmezdi; tıpkı kendisine yönelik acı ve tehlikeyi idrak edemediği gibi, başkalarına çektirebileceği acıyı tasavvur etme becerisinden de yoksundu. Bir seferinde, ama bu aylar sonraydı, kontrolümü kaybedip ayağını sıkıştırıp canını yaktım, yani acı verdim ona, dönüp şaşkınlıkla lekeli ayakkabısına baktığını ve şu sözleri söylediğini anımsıyorum: "Elçiyle görüşmem öncesinde, boyatmam gerekecek." O zaman artık cümlelerini York Harding'den öğrendiği tarzda kurduğunu biliyordum. Ama yine de kendince samimiydi;

fedakârlıkların hep başkaları tarafından yapılıyor olması bir rastlantıydı, Dakow yolundaki köprünün altındaki o son geceye kadar.

Pyle'ın, ben kahvemi içerken sıradan bir devriyenin onu gizlice Nam Dinh'e bırakmasının ardından genç bir deniz subayını bir çıkartma gemisiyle onu götürmeye ikna etmiş olduğunu ancak Saygon'a döndüğümde öğrendim. Şansı yaver gitmişti ve trahoma takımıyla birlikte yol resmen kapalı olarak nitelendirilmeden yirmi dört saat önce Hanoi'ye dönmüştü. Ben Hanoi'ye vardığımda o çoktan güneye doğru yola çıkmış, Basın Kampı'ndaki barmene de bana hitaben bir not bırakmıştı.

"Sevgili Thomas," diyordu, "geçen akşam ne kadar yüce olduğunu söylemeye kelime bulamıyorum. Seni bulduğum o odaya girdiğimde yüreğimin ağzıma geldiği söyleyebilirim." (Peki yüreği nehir boyunca o uzun tekne yolculuğunda neredeydi?) "Durumu bu kadar sükûnetle karşılayabilecek çok kimse yoktur. Çok büyüktün ve artık sana söylediğime göre, kendimi eskiden hissettiğimin yarısı kadar bile aşağılık hissetmiyorum." (Önemli olan bir tek o muydu? diye hiddetle düşündüm, ama yine de, maksadının bu olmadığını biliyordum. Onun açısından, kendisini alçak hissetmemeye başlamasından itibaren bütün bu olay daha mutlu olacaktı; ben daha mutlu olacaktım, Phuong daha mutlu olacaktı, bütün dünya daha mutlu olacaktı, hatta ticaret ataşesiyle elçi bile. Pyle artık alçak olmadığına göre, Çinhindi'ne bahar gelmişti.) "Seni burada yirmi dört saat bekledim, ama bugün ayrılmazsam Saygon'a bir hafta dönemem ve asıl işim güneyde. Trahoma ekibini yürüten çocuklara sana göz kulak olmalarını söyledim, onları seveceksin. Çok iyi çocuklar ve büyük bir iş başarıyorlar. Saygon'a senden önce dönüyorum diye endişelenme. Söz veriyorum, sen dönene kadar Phuong'u görmeyeceğim. Sonradan herhangi bir şekilde adil olmadığımı düşünmeni istemem. Saygılarımla, Alden."

Yine şu "sonra" Phuong'u kaybedenin ben olacağım yolundaki sakin varsayım. Özgüven bir döviz kuruna mı bağlı? Eskiden yüksek niteliklerden söz edilirdi. Şimdi artık dolar aşkını mı konuşacağız? Bir dolar aşkı, tabii ki, evliliği, çocuğu ve Anneler Günü'nü içerecekti, her ne kadar sonradan Reno ya da Virgin Adaları veya şu günlerde boşanmak için nereye gidiyorlarsa, oraları da içerebilirdi. Dolar aşkı iyi niyetliydi, vicdanı rahattı, herkesin canı cehennemeydi. Ama benim aşkımda niyet yoktu, geleceği biliyordu. Tek yapabileceğiniz, geleceği daha az acılı hale getirmeye çalışmak, zamanı geldiğinde geleceği nezaketle açıklamaktı ve burada afyonun bile bir değeri vardı. Ama Phuong'a açıklayacağım ilk geleceğin Pyle'ın ölümü olacağını hiç öngörememiştim.

Basın toplantısına gittim, çünkü yapacak başka bir işim yoktu. Granger, tabii ki oradaydı. Genç ve çok yakışıklı bir Fransız albay yönetiyordu. Fransızca konuşuyor, küçük rütbeli bir subay da çeviriyordu. Fransız muhabirler rakip futbol takımı gibi ayrı oturuyorlardı. Albayın söylediklerine odaklanmakta güçlük çekiyordum; aklım sürekli Phuong'a ve o düşünceye gidiyordu, diyelim ki Pyle haklı ve ben de Phuong'u kaybedeceğim: Bu iş nereye varacaktı?

Çevirmen şöyle diyordu: "Albay size düşmanın sert bir yenilgiye uğradığını ve ciddi kayıplar verdiğini anlatıyor, tam bir tabur kadar. Son birlikler de şu anda derme çatma sallarla Kızıl Nehir'in diğer yakasına geçiyorlar. Sürekli Hava Kuvvetleri tarafından bombardımana tutuluyorlar." Albay elini zarif sarı saçlarında gezdirdi ve sopasını dolaştırarak, duvardaki haritalar üzerinde dans ettirdi. Amerikalı bir muhabir sordu: "Fransız kayıpları ne düzeyde?"

Albay bu sorunun anlamını çok iyi biliyordu; genellikle toplantının bu aşamasında sorulurdu, ama durakladı, sopasını sevilen bir öğretmenin şefkatli gülümsemesiyle kaldırdı, bu hareketi yorumlanana dek öyle kaldı. Sonra sabırlı bir müphemlikte yanıt verdi.

"Albay kayıplarımızın ağır olmadığını söylüyor. Tam sayı henüz bilinmiyor."

Bu hep sıkıntı işareti olmuştu. Albayın eninde sonunda inatçı sınıfla başa çıkmanın formülünü bulmuş olduğunu düşünürdünüz, yoksa başöğretmen kendi grubundan düzen sağlamakta daha başarılı bir üyeyi görevlendirirdi.

"Albay bize ciddi ciddi düşmanın ölülerini saymaya vakit bulduğunu, ama kendininkileri sayamadığını mı söylemek istiyor?" dedi Granger.

Albay ihtimamla kaçış ağını örmeye koyuldu ama gayet iyi biliyordu ki bu bir sonraki soruyla çözülecekti. Fransız muhabirler hüzünlü bir sessizlik içinde oturuyorlardı. Amerikalı muhabirler albayı bir itirafa zorlarsa hemen yakalayacaklardı, ama yurttaşlarının sıkıştırılmasına katılmayacaklardı.

"Albay düşman kuvvetlerinin aşıldığını söylüyor. Ateş hattının gerisinde ölüleri saymak mümkün, ama muharebe devam ederken ilerleyen Fransız birliklerden sayıların gelmesini bekleyemezsiniz."

"Mesele *bizim* beklememiz değil," dedi Granger, "*Etat Major*'un neyi bilip neyi bilmediği. Bize ciddi ciddi takımların kayıplarını telsizle bildirmediklerini mi söylüyorsunuz?"

Albayın sabrı taşmaya başlıyordu. Keşke, diye düşündüm, en baştan blöfümüzü görüp kararlılıkla sayıları bildiğini ama bize vermeyeceğini söyleseydi. Ne de olsa bu onların savaşıydı, bizim değil. Tanrı'nın bahşettiği bilgi edinme hakkına sahip değildik. Hem Paris'teki sol kanat milletvekilleriyle hem de Kızıl ve Kara Nehirler arasındaki Ho Şi Minh kuvvetleriyle savaşmamız gerekmiyordu. Ölenler biz değildik.

Albay birdenbire Fransız kayıplarının üçe bir oranında olduğu bilgisini veriverdi, sonra bize arkasını dönüp hiddetle haritayı seyre koyuldu. Ölenler onun adamlarıydı, St Cyr'de aynı sınıftan subay arkadaşları, Granger için olduğu gibi sayılardan ibaret değildi. Granger, "Şimdi ilerliyoruz,"

dedi ve kaba saba bir zafer ifadesiyle meslektaşlarına baktı; Fransızlar başlarını eğmiş karamsar notlar alıyorlardı.

"Bu Kore için söylenebilecek olandan fazlası," dedim, kasti bir anlayışsızlıkla, ama yalnızca Granger'a yeni bir ipucu vermiş oldum.

"Albaya sor," dedi, "Fransızlar şimdi ne yapacaklar? Düşmanın Kara Nehir'in ötesine kaçtığını söylüyor..."

"Kızıl Nehir," diye düzeltti çevirmen.

"Nehrin rengi umurumda değil. Bilmek istediğimiz, Fransızların şimdi ne yapacakları."

"Düşman kaçıyor."

"Öte tarafa geçtiklerinde ne olacak? O zaman ne yapacaksınız? Öbür yakada oturup bitti mi diyeceksiniz?" Fransız subaylar Granger'ın kabadayıca sözlerini hüzünlü bir sabırla dinlediler. Bugün askerlerden tevazu bile bekleniyordu. "Onlara Noel tebriki mi atacaksınız?"

Yüzbaşı titizlikle, "*cartes de Noël*," sözüne kadar çevirdi. Albay soğuk bir gülümsemeyle, "Noel kartı yok," dedi.

Sanırım albayın gençliği ve yakışıklılığı Granger'ı özellikle kızdırmıştı. Albay, en azından Granger'ın yorumuyla, adam gibi adam değildi. "Başka da pek bir şey atmıyorsunuz," dedi.

Albay birdenbire İngilizce konuşmaya başladı, hem de iyi bir İngilizce. Dedi ki, "Amerikalıların söz verdiği erzak gelmiş olsaydı, atacak başka şeylerimiz de olacaktı." Zarafetine karşın, basit bir adamdı. Bir gazete muhabirinin, haberden ziyade ülkesinin onuruna özen gösterdiğine inanıyordu. Granger sertçe (yamandı, tarihleri aklında güzelce tutuyordu), "Eylül başı için söz verilen erzakın hiç gelmediğini mi söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır."

Granger haberi elde etmişti, yazmaya başladı.

"Özür dilerim," dedi albay, "bu yazılmak için değil, bu arka plan bilgisi."

"Ama albay," diye itiraz etti Granger, "bu haber. Bu konuda size yardımcı olabiliriz."

"Hayır, bu diplomatları ilgilendiren bir konu."

"Ne zararı olur ki?"

Fransız muhabirler şaşkındı, çok az İngilizce biliyorlardı. Albay kuralları ihlal etmişti. Hiddetle kendi aralarında fısıldaştılar.

"Yargıda bulunacak değilim," dedi albay. "Belki de Amerikan gazeteleri, 'Ah, Fransızlar habire şikâyet ediyor, habire yalvarıyor,' diyecekler. Ve Paris'te Komünistler suçlayacak, 'Fransızlar kanlarını Amerika için döküyor ve Amerikalılar ikinci el bir helikopter bile göndermiyor.' Bunun bir yararı olmaz. Sonunda yine helikopterlerimiz olmayacak ve düşman da orada olacak, Hanoi'den seksen kilometre uzakta."

"En azından bunu yazabilirim, değil mi, fena halde helikopter ihtiyacınızın bulunduğunu?"

"Bunu yazabilirsiniz," dedi albay, "altı ay önce üç, ama şimdi bir tane helikopterimizin bulunduğunu. Bir," diye şaşkın bir öfkeyle yineledi. "Bu savaşta adamın biri yaralandığında, ciddi bir yaralanma değil, basit bir yaralanma, muhtemelen ölmüş olduğunu biliyor. On iki saat, belki de yirmi dört saat sedyede yattıktan sonra ambülans geliyor; sonra kötü yollar, bir arıza, belki bir pusu, kangren. Doğrudan ölmek daha iyi." Fransız muhabirler öne eğilmiş, anlamaya çalışıyorlardı. "Bunu yazabilirsiniz," dedi, fiziksel güzelliğiyle daha da yakıcı görünüyordu. "*Interprètez,*"* diye emretti ve odayı terk ederek yüzbaşıyı İngilizceden Fransızcaya çeviri yapmak gibi aşina olmadığı bir görevle baş başa bıraktı.

"Canevinden vurdum," dedi Granger memnuniyetle ve bardan tarafta bir köşeye çekilip telgrafını yazmaya koyuldu. Benimki uzun sürmedi: Phat Diem'den yazacaklarım içinde sansürcülerin onaylayacağı bir şey yoktu. Hikâye yeteri kadar iyi görünürse, Hong Kong'a uçup oradan gönde-

* Çevirin. (ç.n.)

rebilirdim, ama hangi haber sınır dışı edilmeye değecek kadar iyi olabilirdi ki? Kuşkuluydum. Sınır dışı edilmek bütün bir yaşamın sonu demekti, Pyle'ın zaferi demekti ve aslında otelime döndüğümde, orada, bana ayrılan kutucukta onun zaferi duruyordu, olayın sonu, tebrikle karışık bir terfi telgrafı. Dante mahkûm olmuş âşıklar için durumun iyice zorlaştığını hiç düşünememişti. Paolo hiçbir zaman arafa terfi etmemişti.

Yukarı, çıplak odama, damlayan soğuk su musluğuna (Hanoi'de sıcak su yoktu) döndüm ve yatağımın bir ucuna, etrafıma bir bulut gibi dolanmış cibinlikle oturdum. Yeni dış haberler editörü olacaktım, her öğleden sonra üç buçukta, Blackfriars istasyonu yakınlarındaki, asansöründe Lord Salisbury'nin bir levhası bulunan kasvetli Victoria tarzı binaya gelecektim. İyi haberi Saygon'dan göndermişlerdi, Phuong'un kulağına gitmiş midir diye düşündüm. Artık bir haberci olmayacaktım; görüşlerim olacaktı ve bu beyhude ayrıcalık karşılığında Pyle'la olan rekabeti kazanmak için son umudumu da yitirecektim. Onun bekâretine karşılık benim deneyimim vardı, yaş seks oyununda gençlik kadar güçlü bir karttı, ama artık önerecek o kısıtlı on iki aylık geleceğe bile sahip değildim ve gelecek kozdu. Ölüm olasılığına mahkûm, gurbet acısını en fazla çeken subayı kıskanıyordum. Ağlamak istiyordum, ama pınarlarım sıcak su boruları kadar kuruydu. Of, memleket onların olsun, ben sadece Rue Catinat'daki odamı istiyordum.

Hava kararıktan sonra Hanoi'de hava soğumuştu, ışıklar Saygon'a göre daha azdı, kadınların daha koyu kıyafetlerine ve savaş olgusuna bu daha uygundu. Rue Gambetta'da Pax Bar'a yöneldim, Metropole'de yüksek rütbeli Fransız subaylar, eşleri ve kızlarıyla içki içmek istememiştim, bara yaklaştığımda Hoa Binh tarafından gelen uzaklardaki top seslerinin gümbürtüsünü duydum. Gündüzleri trafiğin sesi bunları bastırıyordu ama artık üçteker sürücülerinin müşte-

ri çağırmak için çaldıkları zillerin tıngırtısı dışında sessizlik hâkimdi. Pietri her zamanki yerinde oturuyordu. Omuzlarının üzerinde bir tabaktaki armut gibi duran uzun, garip bir kafası vardı; Sûreté memuruydu ve Pax Bar'ın da sahibi olan Tonkin'li güzel bir kadınla evliydi. Eve dönmek için herhangi bir nedeni olmayan bir adam daha. Korsikalıydı, ama Marsilya'yı yeğlerdi, Rue Gambetta'nın kaldırımındaki yerinde oturarak geçirdiği her günü de hiç düşünmeden Marsilya'ya yeğlerdi. Benim telgrafın içeriğini bilip bilmediğini düşündüm.

"*Quatre Cent Vingt-et-un*?" diye sordu.

"Neden olmasın?"

Zarları atmaya başladık; bir daha Gambetta'dan, Rue Catinat'dan, *vermouth cassis*'in yavan tadından, zarların sıcak tıkırtısından ve ufukta saatin kolları gibi dolaşan top seslerinden uzakta bir yaşamımın olması bana olanaksız geldi.

"Dönüyorum," dedim.

"Eve mi?" diye sordu Pietri dört bir atarak.

"Hayır, İngiltere'ye."

İKİNCİ KISIM

1

Pyle kendini sözüm ona bir içkiye davet ettirmişti, ama aslında onun içki içmediğini çok iyi biliyordum. Haftalar geçtikten sonra Phat Diem'deki o fantastik karşılaşma hiç de inanılır gelmiyordu; konuşmanın ayrıntıları bile artık berraklığını kaybetmişti. Bir Roma mezarındaki eksik harfler gibiydiler, ben de boşlukları akademik yönelimine göre dolduran arkeolog. Beni işlettiği ve görüşmenin gerçek amacı doğrultusunda ayrıntılı ve esprili bir numara olduğu bile aklıma geldi, çünkü Saygon'da adına uygunsuz bir şekilde gizli denen örgütlerden birine dahil olduğu dedikodusu da dolaşıyordu. Belki de üçüncü bir grup için Amerikan silahları ayarlıyordu... Piskoposun bandosu; genç, korkmuş, ücretlerini alamayan neferlerinden geriye ne kaldıysa. Hanoi'de beni bekleyen telgraf cebimdeydi. Phuong'a söylemenin bir anlamı yoktu, çünkü bu artakalan birkaç ayımızı gözyaşları ve tartışmalarla zehirlemek demekti. Göçmen bürosunda bir yakını bulunması olasılığına karşı çıkış iznim için bile son dakikaya kadar bekleyecektim.

Ona söyledim: "Pyle saat altıda geliyor."

"Gidip ablamı göreyim."

"Seni de görmek isteyeceğini sanıyorum."

"Beni ya da ailemi sevmiyor. Sen yokken bir kez bile ablama gelmedi, halbuki onu davet etmişti. Ablam çok kırıldı."

"Gitmen gerekmiyor."

"Beni görmek isteseydi, bizi Majestic'e davet ederdi. Seninle özel olarak görüşmek istiyor, iş konusunda."

"İşi nedir?"

"İnsanlar birçok şey ithal ettiğini söylüyor."

"Nasıl şeyler?"

"İlaçlar filan..."

"Bunlar kuzeydeki trahoma ekipleri için."

"Belki. Gümrük onları açmıyor herhalde. Diplomatik paketler. Ama bir seferinde bir hata oldu, adamı görevden aldılar. Başkâtip bütün ithalleri durdurma tehdidinde bulundu."

"Sandıkta ne vardı?"

"Plastik."

"Bomba demek istemiyorsun, değil mi?"

"Hayır, sadece plastik."

Phuong gidince memlekete yazdım. Reuter'dan biri birkaç gün içinde Hong Kong'a gidecekti ve mektubumu oradan postaya verebilirdi. Çağrımın umutsuz olduğunu biliyordum, ama daha sonra mümkün olan her önlemi almadığım için hayıflanmak da istemiyordum. Baş editöre bunun muhabirlerini değiştirmek için yanlış zaman olduğunu yazdım. General de Lattre Paris'te ölüyordu: Fransızlar Hoa Binh'den tamamen çekilmek üzereydiler; kuzey hiç bu kadar tehlikede olmamıştı. Ona dedim ki, ben dış haberler editörü olmaya uygun değilim; ben bir haberciydim, herhangi bir şey üzerine gerçek bir görüşüm yoktu. Hatta son sayfada kişisel olarak ona yalvardım, ama floresan ışıkları, yeşil göz farları ve "gazetenin çıkarları" ya da "durumun gerekllikleri" gibi basmakalıp sözler karşısında insanların duygudaşlığının hükmü kalmazdı.

Dedim ki: "Kişisel nedenlerle, Vietnam'dan ayrılmaktan çok mutsuzum. Yalnızca mali sıkıntıların değil, ailevi gerginliklerin de söz konusu olacağı İngiltere'de en iyi işi çıkarta-

bileceğimi düşünmüyorum. Doğrusu, imkânım olsa, Birleşik Krallık'a dönmektense istifa edip burada kalmayı yeğlerim. İtirazımın gücünü göstermek için buna değiniyorum. Benim kötü bir muhabir olduğumu düşündüğünüzü sanmıyorum ve sizden ilk kez bir iyilik istiyorum." Sonra Phat Diem muharebesi üzerine makalemi gözden geçirdim ki onu da Hong Kong çıkışlı gönderebileyim. Fransızlar artık ciddi bir itirazda bulunmazlardı, muhasara kalkmıştı, yenilgi bir zafer gibi gösterilebilirdi. Sonra editöre yazdığım mektubun son sayfasını yırttım. Bir yararı yoktu, "kişisel nedenler" yalnızca sinsi şakalara konu olacaktı. Her muhabirin yerel bir kızı olduğu varsayılırdı. Editör gece editörüne şakalar yapacak, o da kıskanç düşüncelerini Streatham'daki yarı münzevi villasına taşıyacak ve yıllar önce Glasgow'dan getirdiği sadık eşiyle yatağa girerken bunu da yanında götürecekti. O acımasız türden evi çok iyi hayal edebiliyordum, girişte duran bozuk bir üç tekerlekli bisiklet ve birisi de piposunu kırmış; oturma odasında düğmesinin dikilmesini bekleyen bir çocuk gömleği. "Kişisel nedenler": Basın Kulübü'nde içerken bana Phuong şakalarının anımsatılmasını istemezdim.

Kapı vuruldu. Pyle'a kapıyı açtım, siyah köpeği ondan önce içeri girdi. Pyle omzumun üzerinden boş odaya baktı. "Yalnızım," dedim, "Phuong ablasının yanında." Kızardı. Bir Hawaii gömleği giydiğini fark ettim, ama renk ve desen olarak nispeten gösterişten uzaktı. Şaşırmıştım. Bir Amerikalıya uymayan etkinliklerle mi suçlanmıştı? "Umarım rahatsız etmemişimdir," dedi.

"Tabii ki hayır. Ne içersin?"

"Teşekkürler. Bira mümkün mü?"

"Özür dilerim. Soğutucumuz yok, buz getirtiyoruz. Skoça ne dersin?"

"Küçük bir kadeh, mahsuru yoksa. Sert içkilerle aram pek iyi değil."

"Buzlu mu?"

"Bol sodalı, mümkünse."

"Phat Diem'den beri seni görmedim," dedim.

"Notumu aldın mı Thomas?"

İlk adımı kullanması, şaka yapmadığının, bir şeyleri örtmediğinin, buraya Phuong'u almaya geldiğinin ilanı gibiydi. Asker tıraşının yenilendiğini fark ettim; Hawaii gömleği bile erkeklik süsü görevi mi görüyordu?

"Notunu aldım," dedim. "Seni yumruklamam gerekiyor sanırım."

"Tabii," dedi, "hakkın bu, Thomas. Ama üniversitede boks yaptım ve senden çok daha gencim."

"Hayır, bu benim açımdan iyi bir hamle olmaz, değil mi?"

"Biliyorsun Thomas (eminim sen de öyle düşünüyorsundur), Phuong konusunda onun arkasından konuşmaktan hoşlanmıyorum. Burada olacağını sanıyordum."

"Pekâlâ, ne konuşacağız? Plastik mi?" Onu şaşırtmayı amaçlamamıştım.

"Haberin var mı?"

"Phuong söyledi."

"Nasıl olur?.."

"Bütün kentin bildiğinden emin olabilirsin. Neden bu kadar önemli? Oyuncak işine mi giriyorsun?"

"Yardımın ayrıntılarının ortaya dökülmesinden hoşlanmıyoruz. Kongre'nin nasıl olduğunu bilirsin, sonra bir de ziyarete gelen senatörler var. Bir ilacın yerine diğerini kullandıkları için trahoma ekiplerimizden biriyle sorun yaşadık."

"Plastiği hâlâ anlamış değilim."

Köpeği fazla yer kapladığı zeminde soluyup duruyordu, dili yanmış krepe benziyordu. Pyle müphem bir havada, "Of, bilirsin, şu yerel sanayilerin bazılarının ayaklarının üzerinde doğrulmasını istiyoruz, Fransızlar konusunda da dikkatli olmamız lazım. Onlar her şeyin Fransa'dan satın alınmasını istiyorlar."

"Onları suçlayamam. Savaşa para lazım."

"Köpek sever misin?"

"Hayır."

"Britanyalıların köpekleri çok sevdiğini düşünürdüm."

"Biz de Amerikalıların dolar sevdiğini düşünüyoruz, ama istisnalar olmalı."

"Duke olmadan ne yaparım bilmiyorum. Biliyor musun, bazen kendimi çok yalnız hissediyorum..."

"Bölümünde çok arkadaşın var."

"İlk köpeğimin adı Prens'ti, Kara Prens'ten esinlendim, hani şu..."

"Limoges'daki bütün kadın ve çocukları katleden."

"Onu anımsamıyorum."

"Tarih kitapları örtbas eder."

Gerçek onun beslediği romantik fikirlere uymadığında ya da sevip hayran olduğu birisi onun koyduğu olanaksız standardın altına düştüğünde, gözleri ve ağzında bu acı ve hayal kırıklığı ifadesini çok görecektim. Bir seferinde, anımsıyorum, York Harding'in ciddi bir olgusal hatasını görmüş ve onu teselli etmeye çalışmıştım: "İnsan hata yapar." Sinirli sinirli gülmüş ve şöyle demişti: "Aptal olduğumu düşünebilirsin, ama, şey, onun neredeyse yanılmaz olduğunu düşünüyordum." Sonra "Babam ilk ve tek karşılaşmalarında onu çok beğenmişti ve babamı memnun etmek çok zordur," diye ekledi.

Duke adlı büyük siyah köpek havada hak iddia edecek kadar solumuş olacak ki, odayı kolaçan etmeye başladı. "Köpeğine durmasını söyler misin?" dedim.

"Ah, özür dilerim. Duke. Duke. Otur, Duke." Duke oturdu ve gürültülü bir şekilde malum yerini yalamaya koyuldu. Kadehlerimizi doldurdum ve geçerken Duke'u temizlenme işinde rahatsız etmeyi başardım. Sessizlik çok kısa sürdü; sonra kaşınmaya başladı.

"Duke müthiş akıllı," dedi Pyle.

"Prens'e ne oldu?"

"Connecticut'taki çiftlikteydik, ezildi."

"Sarsıldın mı?"

"Ah, çok etkilendim. Benim için çok değerliydi, ama mantıklı olmak lazım. Hiçbir şey onu geri getiremezdi."

"Ya Phuong'u kaybedersen, mantıklı olur musun?"

"Ah, evet, umarım. Ya sen?"

"Kuşkuluyum. Çıldırabilirim. Bunu düşündün mü Pyle?"

"Bana Alden demeni isterdim, Thomas."

"Olmaz. Pyle'da çağrışımlar var. Bunu düşündün mü?"

"Tabii ki düşünmedim. Tanıdığım en dürüst adamsın. İçeri girdiğimde nasıl davrandığını düşündüğümde..."

"Uykuya dalmadan önce bir saldırı olsa da ölsen ne kadar uygun olacağını düşündüğümü anımsıyorum. Kahramanca bir ölüm. Demokrasi adına."

"Gülme bana Thomas." Huzursuzca uzun bacaklarının pozisyonunu değiştirdi. "Sana biraz ahmak görünüyor olmalıyım, ama ne zaman şaka yaptığını anlayabiliyorum."

"Şaka yapmıyorum."

"Dürüst olursan, onun için en iyisini isteyeceğini biliyorum."

İşte o anda Phuong'un adımlarını duydum. O dönmeden Pyle'ın gitmiş olmasını umup durmuştum. Pyle da duydu ve fark etti. "İşte geliyor," dedi; halbuki adımlarını tanıması için bir akşamı olmuştu. Köpek bile kalkıp serinlik olması için açık bıraktığım kapının yanında dikildi, neredeyse Phuong'u da Pyle'ın ailesinin bir ferdi olarak kabul etmişti. Ben bir yabancıydım.

"Ablam evde yoktu," dedi Phuong ve ihtiyatla Pyle'a baktı.

Merak etmiştim, acaba ablası gerçekten evde değil miydi, yoksa onu alelacele geri mi yollamıştı.

"Mösyö Pyle'ı anımsadın mı?" dedim.

"*Enchantée.*"* Çok nazik davranıyordu.

"Sizi gördüğüme çok sevindim," dedi Pyle kızararak.

"*Comment?*"

"İngilizcesi çok iyi değil," dedim.

"Korkarım Fransızcam korkunç. Ama ders alıyorum. Ve anlayabiliyorum. Phuong yavaş konuşursa."

"Ben çevirmenlik yaparım," dedim. "Yerel aksan biraz alışkanlık gerektiriyor. Ne söylemek istiyorsun? Otur Phuong. Mösyö Pyle özellikle seni görmek için geldi. Emin misin," diye ekledim Pyle'a dönerek. "İkinizi yalnız bırakmamı istemez misin?"

"Söyleyeceğim her şeyi duymanı istiyorum. Başka türlüsü adil olmaz."

"İyi, anlat bakalım."

Vakur bir ifadeyle, sanki rolünü ezberlemiş gibi, Phuong'a olan aşkının ve saygısının büyük olduğunu söyledi. Onunla dans ettiği geceden beri böyle hissediyordu. Biraz da olsa, bir turist grubuna bir "büyük evi" gezdiren bir uşak geldi aklıma. Büyük ev onun kalbiydi ve ailenin yaşadığı özel bölümler üzerine yalnızca hızlı ve kaçamak bir bakış atabilmiştik. Titizlikle söylediklerini çevirdim, böylesi daha kötü duruyordu ve Phuong da sanki bir filme kulak veriyormuş gibi elleri kucağında sessizce oturuyordu.

"Bunu anladı mı?" diye sordu Pyle.

"Gördüğüm kadarıyla. Benim biraz süslememi istemezsin, değil mi?"

"Yo, hayır," dedi. "Yalnızca çevir. Onu duygusal açıdan sarsmak istemem."

"Anlıyorum."

"Onunla evlenmek istediğimi söyle."

Söyledim.

"Ne diyor?"

"Bana senin ciddi olup olmadığını soruyor. Senin ciddi bir tip olduğunu söyledim."

---

* Memnun oldum. (ç.n.)

"Sanırım bu garip bir durum," dedi. "Senden çevirmeni istemem."

"Hayli garip."

"Ama yine de o kadar doğal görünüyor ki. Ne de olsa sen benim en iyi dostumsun."

"Bunu söylemen incelik."

"Başım derde girdiğinde senden önce gideceğim kimse yok," dedi.

"Sanırım benim kıza âşık olman da dert sayılır, değil mi?"

"Tabii ki. Senin dışında birisi olmasını dilerdim, Thomas."

"Pekâlâ, ona başka ne söyleyeceğim. Onsuz yaşayamayacağını mı?"

"Hayır, bu çok duygusal olur. Zaten doğru da değil. Buradan ayrılmam gerekir tabii ki, ama insan her şeyi atlatabilir."

"Sen ne söyleyeceğini düşünürken, benim de bir şeyler söylememin bir sakıncası var mı?"

"Yo, hayır, bu adil olur, Thomas."

"Eh Phuong," dedim, "onun için beni bırakacak mısın? Seninle evlenecek. Ben evlenemem. Nedenini biliyorsun."

"Sen gidecek misin?" diye sordu ve ben de editörün gönderdiği, cebimdeki mektubu düşündüm.

"Hayır."

"Hiç mi?"

"İnsan bu konuda nasıl söz verebilir ki? O da veremez. Evlilikler bozulur. Genellikle bizimki gibi bir ilişkiden daha çabuk bozulur."

"Gitmek istemiyorum," dedi, ama cümle pek yatıştırıcı değildi, telaffuz edilmemiş bir "ama" içeriyordu.

Pyle dedi ki: "Sanırım her şeyi açıkça söylemem gerek. Zengin değilim. Ama babam öldüğünde yaklaşık elli bin dolarım olacak. Sağlığım yerinde, sadece iki aylık bir doktor raporum var ve kan grubumu da söyleyebilirim."

"Bunu nasıl çevireceğimi bilmiyorum. Ne gerek var ki?"

"Eh, çocuğumuz olacağını güvenceye almak için."

"Siz Amerika'da böyle mi sevişirsiniz? Gelir düzeyleri ve kan gruplarıyla?"

"Bilmem, daha önce hiç yapmadım. Belki memlekette annem annesiyle konuşurdu."

"Kan grubun hakkında mı?"

"Bana gülme Thomas. Sanırım eski kafalıyım. Bu durumda biraz kendimi kaybettiğimi biliyorsun."

"Ben de. Buna son verip onun üzerine zar mı atsak?"

"Şimdi de güçlüymüş gibi yapıyorsun, Thomas. Kendince onu en az benim sevdiğim kadar sevdiğini biliyorum."

"Peki, devam et Pyle."

"Ona de ki, beni derhal sevmesini beklemiyorum. Bu zaman içinde olacak, ama ona sunduğum şeyin güvenlik ve saygı olduğunu söyle. Bu çok heyecan vericiymiş gibi durmuyor, ama belki de tutkudan üstündür."

"Tutkuyu her zaman elde edebilir," dedim, "sen işindeyken şoförünle."

Pyle kızardı. Sakarca ayağa kalktı ve "Bu pis bir hamle. Ona hakaret ettirmem. Buna hakkın yok..." dedi.

"O daha senin karın değil."

"Ona ne sunabilirsin?" diye hiddetle sordu. "İngiltere'ye döndüğünde birkaç yüz dolar, belki de mobilyalarla birlikte devredersin."

"Mobilyalar benim değil."

"O da değil. Phuong, benimle evlenir misin?"

"Kan grubu ne olacak?" dedim. "Sağlık belgesi. Kuşkusuz onunki de gerekecektir. Belki benimkini de istersin. Bir de yıldız falı, yok, o Hint âdetiydi."

"Benimle evlenir misin?"

"Fransızca söyle," dedim, "senin için çeviriye devam edersem namerdim."

Ayağa kalktım ve köpek hırladı. Beni kızdırıyordu. "Lanet Duke'a söyle, sessiz olsun. Burası benim evim, onun değil."

"Benimle evlenir misin?" diye tekrarladı. Phuong'a doğru bir adım attım, köpek yine hırladı.

"Ona gitmesini ve köpeği de yanında götürmesini söyle," dedim Phuong'a.

"Şimdi benimle gel," dedi Pyle. "*Avec moi.*"*

"Hayır," dedi Phuong, "hayır." Birdenbire ikimizin de hiddeti dindi; problem bu kadar basitti, beş harfli bir sözcükle çözülebiliyordu. Muazzam bir rahatlama hissettim; Pyle oracıkta, ağzı biraz açılmış, yüzünde şaşkın bir ifadeyle dikiliyordu. "Hayır dedi," dedi.

"O kadar İngilizce biliyor." Şimdi gülmek istiyordum, birbirimizi nasıl da aptal yerine koymuştuk. "Otur da bir skoç daha iç, Pyle," dedim.

"Sanırım gitmem gerek."

"Yolluk bir tane."

"Bütün viskini içmemeliyim," diye kekeledi.

"Elçilikten istediğim kadar alıyorum." Masaya doğru yöneldim ve köpek dişlerini gösterdi.

Pyle, "Yat Duke, düzgün dur," dedi kızgınlıkla. Alnının terini sildi. "Fena halde üzgünüm Thomas, söylememem gereken bir şey söylediysem. Aklımda ne vardı bilmiyorum." Kadehi aldı ve efkârlı bir halde, "İyi olan kazandı. Ama lütfen onu terk etme Thomas," dedi.

"Tabii ki terk etmeyeceğim," dedim.

Phuong bana hitaben, "Pipo içmek ister mi?" diye sordu.

"Pipo içmek ister misin?"

"Hayır, teşekkür ederim. Afyona dokunmam, işte de katı kurallarımız var. Sadece bunu içip gideceğim. Duke için özür dilerim. Genelde sakindir."

"Yemeğe kal."

"Sanırım, mahzuru yoksa, yalnız kalmak istiyorum." Kuşkulu bir gülümseme takındı. "Herhalde insanlar ikimi-

---

* Benimle. (ç.n.)

zin de hayli garip davrandığını düşünecek. Onunla evlenmeni isterdim, Thomas."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Orayı gördüğümden beri, biliyorsun, Chalet civarındaki o evi, çok korkuyorum."

Alışık olmadığı viskisini Phuong'a hiç bakmadan hızla içti ve vedalaştığında da eline dokunmadı, yalnızca minik bir baş hareketi yaptı. Kızın gözlerinin onu kapıya kadar nasıl izlediğini fark ettim ve aynanın önünden geçerken, kendimi gördüm: Pantolonumun üst düğmesi açık, bir göbek başlangıcı. Dışarıda, "Onu görmeyeceğime söz veririm, Thomas," dedi. "Bunun aramıza girmesine izin vermeyeceksin, değil mi? Sürem dolduğunda tayinimi isteyeceğim."

"Bu ne zaman olacak?"

"Yaklaşık iki yıl."

Odaya döndüm ve düşündüm. "Neye yarar ki? Her ikisine de gideceğimi söyleseydim." Kanayan kalbini yalnızca birkaç haftalığına bir madalya gibi taşıyacaktı... Benim yalanım vicdanını rahatlatırdı bile.

"Sana bir pipo hazırlayayım mı?" diye sordu Phuong.

"Evet, biraz sonra. Bir mektup yazmak istiyorum."

Bugünün ikinci mektubuydu, ama her ne kadar yanıt almak için bir o kadar az umudum olsa da, onun hiçbir yerini yırtıp atmadım. Şöyle yazdım: "Sevgili Helen, gelecek nisan dış haberler editörü görevini almak üzere İngiltere'ye geri dönüyorum. Bundan pek de mutlu olmadığımı tahmin edersin. İngiltere benim için başarısız olduğum yer. Evliliğimizin sürmesini, sanki senin Hıristiyan inançlarını paylaşıyormuşum gibi amaçlamıştım. Bugüne kadar neyin yanlış gittiği konusunda emin olamadım (ikimizin de çaba harcadığını biliyorum), ama sanırım neden benim mizacım. Mizacımın ne kadar acımasız ve kötü olabileceğini biliyorum. Şimdi biraz daha düzeldiğini düşünüyorum, Doğu bana bunu verdi, daha yumuşak değil, ama daha sessizim.

Belki de sadece beş yıl yaşlanmış olmamdandır, yaşamın sonlarında, beş yılın geride kalanın önemli bir bölümünü oluşturduğu bu aşamada. Bana karşı çok cömert davrandın ve ayrıldığımızdan beri bana hiç sitem etmedin. Daha cömert olabilir misin? Evlenmemiz öncesinde bir boşanmanın hiç olamayacağı konusunda beni uyardığını biliyorum. Riski kabul ettim ve şikâyet edecek bir şey yok. Aynı zamanda şimdi bunu istiyorum."

Phuong yataktan bana seslendi ve tepsinin hazır olduğunu bildirdi.

"Bir dakika," dedim.

"Bunu toparlayabilirim," diye yazdım, "ve başkasının adına olduğunu iddia ederek daha onurlu ve saygınmış gibi gösterebilirim. Ama öyle değil ve birbirimize hep doğruyu söyledik. Bu benim, sadece benim için. Birisini çok seviyorum, iki yıldan fazladır birlikte yaşıyoruz, bana çok sadık oldu, ama onun için vazgeçilmez olmadığımı biliyorum. Onu terk edersem, sanırım biraz mutsuz olacak, ama bir trajedi olmayacak. Başkasıyla evlenecek ve bir ailesi olacak. Bunu sana söylemek aptallık. Sana bir yanıt atfetmiş oluyorum. Ama şimdiye kadar doğruyu söylediğim için, belki onu kaybetmenin, benim için, ölümün başlangıcı olacağına inanırsın. 'Mantıklı' (mantık senden yana) ya da merhametli olmanı istemiyorum. Bu benim durumum için çok büyük bir sözcük ve zaten benim de merhameti hak ettiğim söylenemez. Sanırım benim senden istediğim, birdenbire mantıksız, sana uymayan bir biçimde davranman. Şefkat (bu sözcük üzerinde tereddütlüyüm ve doğru kullandığımı sanmıyorum) duymanı ve düşünmeden hareket etmeni istiyorum. Bunu sekiz bin mil uzaktan değil, telefonda yapmanın daha kolay olduğunu biliyorum. Sadece bana 'Kabul ediyorum,' diye bir tel çeksen!"

Bitirdiğimde sanki uzun bir mesafe koşmuş ve hazırlıksız kasları zorlamış gibi hissettim. Phuong bana bir pipo hazırlarken, yatağa uzandım. "O genç," dedim.

"Kim?"

"Pyle."

"Bu o kadar önemli değil."

"Mümkün olsa seninle evlenirdim, Phuong."

"Bence de, ama ablam inanmıyor."

"Karıma az önce bir mektup yazıp benden boşanmasını istedim. Evvelce hiç denememiştim. Hep bir şans vardır."

"Büyük bir şans mı?"

"Hayır, küçük."

"Endişelenme, piponu iç."

Dumanı çektim, o da ikinci pipomu hazırlamaya koyuldu. "Ablan gerçekten de evde yok muydu, Phuong?" diye bir kez daha sordum.

"Sana söyledim, dışardaydı." Onu bu gerçeklik tutkusuna hedef yapmak saçmaydı, Batılılara özgü bir tutku, alkol tutkusu gibi. Pyle'la içtiğim viskiden dolayı afyonun etkisi azalmıştı. "Sana yalan söyledim, Phuong," dedim. "Memlekete dönmem emredildi."

Pipoyu elinden bıraktı. "Ama gitmeyeceksin, değil mi?"

"Reddedersem, nasıl yaşarız?"

"Seninle gelebilirim. Londra'yı görmek isterim."

"Evlenmezsek senin için çok rahatsız edici olur."

"Ama belki karın senden boşanır."

"Belki."

"Her halükârda seninle geleceğim," dedi. Ciddiydi, ama pipoyu yeniden doğrultup afyon topağını ısıtmaya başladığında gözlerinde o uzun düşünce silsilesinin başladığını görebiliyordum. "Londra'da gökdelen var mı?" dedi. Ben de zaten onu sorusunun masumiyeti için seviyordum. Kibarlıktan yalan söyleyebilirdi, ya da korkudan, hatta çıkarı için, ama hiçbir zaman yalanını gizleme kurnazlığına sahip olmamıştı.

"Hayır," dedim, "Onları görmek için Amerika'ya gitmen lazım."

İğnenin üzerinden bana hızlı bir bakış attı ve hatasını anladı. Sonra, afyonu yoğururken rasgele konuşmaya başladı; Londra'da giyeceği giysilerden, nerede yaşayacağımızdan, romanlarda okuduğu metro vagonlarından ve iki katlı otobüslerden söz etmeye koyuldu. Uçacak mıydık, yoksa denizyoluyla mı gidecektik? "Ya Özgürlük Heykeli..." dedi.

"Hayır Phuong, o da Amerika'da."

2

I

Cao Daist'ler en az yılda bir kez Saygon'un seksen kilometre kuzeybatısındaki Tay Ninh'deki Kutsal Mabette bir festival düzenler, şu ya da bu Özgürlük, Fetih yılını ya da bir Buddhacı, Konfüçyüsçü ya da Katolik festivali kutlarlardı. Cao Daizm ziyaretçilere verdiğim tanıtım brifinginin hep en beğenilen bölümü olurdu. Bir Cochin kamu görevlisinin icadı olan Cao Daizm üç dinin sentezinden oluşuyordu. Kutsal Mabet, Tay Ninh'deydi. Bir Papa ve kadın kardinaller vardı. Planşetle kehanetler olurdu. Aziz Victor Hugo vardı. İsa ve Buddha, Doğunun renklendirilmiş ejderhalar ve yılanların da bulunduğu bir Walt Disney fantezisi olan katedralin çatısından aşağısını seyrediyordu. Betimleme yeni gelenlerin hep hoşuna giderdi. İşin bütün iç karartıcılığını nasıl anlatmalı ki: Eski arabaların egzoz borularından yapılma havan toplarıyla silahlanmış yirmi beş bin kişilik özel ordu, Fransızların tehlike anında tarafsızlığa dönen müttefikleri? Köylülerin sakin kalmasını sağlayan bu kutlamalara papa, hükümet üyelerini (o sırada Cao Daist'ler işbaşındaysa gelirlerdi), kordiplomatiği (eşleri ya da kız arkadaşlarıyla birkaç ikinci kâtip gönderilirdi) ve Fransız başkomutanı davet ederdi; o da kendisini temsil etmek üzere masa başı görevi olan iki yıldızlı bir general gönderirdi.

Tay Ninh'e giden yol boyunca birçok resmi ve diplomatik araç akıyordu ve yolun daha açık yerlerinde Yabancı

Lejyon askerleri çeltik tarlaları arasında koruma görevindeydiler. Fransız Yüksek Komutanlığı için bunlar hep bir nevi kaygının, Cao Daist'ler içinse belki de belli bir umudun günleri oluyordu, topraklarının dışında birkaç önemli konuğun vurulması kendi sadakatlerini göstermenin zahmetsiz bir yolu değil miydi?

Her kilometrede dümdüz tarlaların üzerinde bir nida işareti gibi yükselen çamurdan birer küçük gözcü kulesi dikilmişti, her on kilometrede bir de Faslı ya da Senegalli askerlerden oluşan bir müfrezenin koruduğu daha büyükçe kaleler vardı. New York trafiği gibi otomobiller aynı hızda ilerliyordu ve New York'a doğru ilerleyen trafikte olduğu gibi, öndeki arabayı ve dikiz aynasından arkadaki arabayı izlerken insanda kontrollü bir sabırsızlık duygusu uyanıyordu. Herkes Tay Ninh'e ulaşmak, gösteriyi izlemek ve olabildiğince çabuk geri dönmek istiyordu; sokağa çıkma yasağı yedide başlıyordu.

Fransızların denetimindeki çeltik tarlalarından geçip Hoa-Hao'ların çeltik tarlalarına, sonra da Cao Daist'lerin çeltik tarlalarına varılıyordu, bunlar genellikle Hoa-Hao'larla savaş halinde olurlardı: Sadece gözcü kulelerindeki bayraklar değişiyordu. Küçük, çıplak oğlan çocukları sulanmış tarlalara cinsel organlarına kadar batmış Afrika mandalarının üzerinde oturuyorlardı; altın hasadın hazır olduğu yerlerde salyangoza benzer şapkalarını giymiş köylüler kıvrımlı bambudan kavisli sığınaklara pirinci savuruyorlardı. Bambaşka bir dünyaya ait otomobiller hızla geçiyordu.

Artık Cao Daist'lerin kiliseleri her köyde yabancıların dikkatini çekiyordu; soluk mavi ve pembe badanalar ve kapının üzerinde Tanrı'nın kocaman bir gözü. Bayraklar çoğaldı, köylü grupları yol boyunca ilerliyordu; Kutsal Mabede yaklaşıyorduk. Uzakta kutsal dağ Tay Ninh'in tepesinde yeşil bir melon şapka gibi dikiliyordu, General Thé burada konuşlanmıştı, yakın zamanda hem Fransızlara hem de Viet-

minh'e karşı savaşma niyetini açıklamış olan muhalif genelkurmay başkanı. Bir kardinali kaçırmış olmasına karşın Cao Daist'ler onu yakalama girişiminde bulunmamışlardı, ama bu işi papanın onayıyla yaptığı söylentisi dolaşıyordu.

Tay Ninh'de hava hep Güney Delta'nın her yerinden daha sıcakmış gibi gelirdi; bunun nedeni belki suyun olmamasıydı, belki de vekâleten terlememize; anlamadıkları bir dilde atılan uzun nutuklara dikkatlerini vermek üzere hazır olda bekleyen askerler için terlememize ve Çin stilinden esintiler taşıyan kalın giysileri içindeki papa için terlememize yol açan, sonu gelmeyen törenlerin verdiği histi. Yalnızca güneşten koruyan başlıkları olan rahiplerle söyleşen beyaz ipek pantolonları içindeki kadın kardinaller bu yakıcı sıcağın altında bir serinlik havası veriyordu; saatin yedi olacağına ve Saygon Nehri'nden esen rüzgârın eşliğinde Majestic'in çatısında kokteyl saatinin geleceğine inanmak mümkün değildi.

Geçit töreninin ardından papanın yardımcısıyla bir röportaj yaptım. Ondan bir şey öğrenmeyi beklemiyordum ve haklı çıktım: Bu iki taraflı bir uzlaşımdı. Ona General Thé'yi sordum.

"İhtiyatsız bir adam," dedi ve konuyu kapattı. Hazır konuşmasına başladı, bunu iki yıl önce de duymuş olduğumu unutmuştu, bu bana yeni gelenlere dinlettiğim kendi gramofon kayıtlarımı hatırlattı. Cao Daizm bir dinsel sentezdi... bütün dinlerin en iyisi... Los Angeles'e misyonerler gönderildi... Büyük Piramidin sırları... Uzun, beyaz bir cüppe giymişti ve baca gibi sigara içiyordu. Onda bir hinlik, bir yozlaşmışlık havası vardı; "sevgi" sözcüğü çok sık yineleniyordu. Kesinlikle eminim ki hepimizin hareketlerine gülmek için orada olduğumuzu biliyordu; saygı havamız onun sahte hiyerarşisi kadar yozdu, ama biz o kadar hin değildik. İkiyüzlülüğümüz bize hiçbir şey, güvenilir bir müttefik bile sağlamıyordu; halbuki onlarınki silahlar, mühimmat hatta nakit sağlamıştı.

"Teşekkürler, Kardinal hazretleri." Gitmek üzere ayağa kalktım. Benimle peşinden sigara külleri yayarak kapıya kadar geldi.

"Tanrı'nın inayeti üzerinizde olsun," dedi kaypakça. "Unutmayın, Tanrı gerçeği sever."

"Hangi gerçeği?" diye sordum.

"Cao Daist inançta bütün hakikatler uzlaşmıştır ve hakikat sevgidir."

Parmağında kocaman bir yüzük vardı ve elini uzattığında bunu öpmemi beklediğini düşündüm, ama ben diplomat değildim.

Kasvetli, dikey güneş ışığı altında Pyle'ı gördüm; beyhude yere Buick'ini çalıştırmaya çabalıyordu. Son iki hafta boyunca, Continental'ın barında, Rue Catinat'daki tek iyi kitabevinde bir şekilde sürekli Pyle'a rastlamıştım. En baştan dayattığı dostluğu artık her zamankinden daha fazla vurguluyordu. Hüzünlü gözleri hararetle Phuong'u arıyor, dudakları da, Tanrı korusun, benim için olan sevgi ve hayranlığı eskisinden de ateşli bir şekilde ifade ediyordu.

Cao Daist bir komutan arabanın yanında durmuş hızla konuşuyordu. Ben yaklaşınca durdu. Onu tanıdım, Thé tepelere çıkmadan önce onun asistanlarından biriydi.

"Selam komutan," dedim, "general nasıl?"

"Hangi general," diye sordu mahcup bir havada sırıtarak.

"Kuşkusuz," dedim, "Cao Daist inançta bütün generaller uzlaşmıştır."

"Bu arabayı hareket ettiremiyorum Thomas," dedi Pyle.

"Size bir tamirci bulayım," dedi komutan ve yanımızdan ayrıldı.

"Konuşmanızı böldüm."

"Önemli değil," dedi Pyle. "Bir Buick'in kaç para olduğunu soruyordu. Düzgün davrandığınızda bu insanlar çok dostça davranıyor. Fransızlar onlara nasıl davranacaklarını bilmez gibiler."

"Fransızlar onlara güvenmiyor."

Pyle vakur bir ifadeyle yanıtladı: "Bir insan, ona güvendiğinde güvenilir olur." Bu Cao Daist'lere ait bir düstura benziyordu. Tay Ninh havasının soluyamayacağım kadar etik olduğunu hissetmeye başlamıştım.

"Bir şeyler iç," dedi Pyle.

"Daha fazla istediğim bir şey yok."

"Bir termos limonata getirdim." Eğilip bagajdaki bir sepete uzandı.

"Cin yok mu?"

"Hayır, çok üzgünüm. Biliyorsun," diye yüreklendirici bir ifadeyle ekledi, "bu iklimde limonata sana iyi gelir. İçinde, bilmem hangi vitaminler var." Bir bardak uzattı, ben de içtim.

"Hiç olmazsa ıslak," dedim.

"Sandviç ister misin? Gerçekten çok güzeller. Vit-Health adlı yeni bir sandviç malzemesi. Annem Birleşik Devletler'den gönderdi."

"Hayır, teşekkürler, aç değilim."

"Daha çok Rus salatasına benziyor, ama daha kuru."

"İstediğimi sanmıyorum."

"Müsaade edersen?"

"Buyur, lütfen."

Koca bir lokma ısırdı, çiğnerken çatırdayıp kırılıyordu. Uzaklarda beyaz ve pembe taştan Buddha, atalarının evinden ayrılıyordu ve uşağı, başka bir heykel, koşarak onu izliyordu. Kadın kardinaller evlerine dönüyorlardı ve Tanrı'nın Gözü, katedral kapısının üzerinden bizi izliyordu.

"Burada yemek veriyorlar, biliyorsun değil mi?" dedim.

"Sanırım bu tehlikeyi göze alamam. Et... bu sıcakta dikkatli olmak gerekir."

"Güvendesin. Onlar vejetaryen."

"Herhalde öyledir, ama ne yediğimi bilmek isterim." Vit-Health'inden bir lokma daha ısırdı. "Ne dersin, burada güvenilir tamirci var mıdır?"

"Egzoz borunu havan topuna dönüştürecek kadar işi biliyorlar. Sanırım havan topu en iyi Buick'lerden oluyormuş."

Komutan yanımıza döndü ve sıkı bir selam çakarak, tamirci için kışlaya haber gönderdiğini söyledi. Pyle ona bir Vit-Health'li sandviç önerdi, ama adam nazikçe reddetti. Bir hayat insanı edasıyla, "Burada gıda konusunda o kadar kural var ki," dedi. (Mükemmel İngilizce konuşuyordu.) "Çok aptalca. Ama dinsel bir başkent nasıl olur bilirsiniz. Sanırım Roma'da da böyledir, ya da Canterbury de," diye bana doğru başını hafifçe sallayıp ekledi. Sonra sustu. İkisi de susmuştu. Orada olmamın istenmediğine dair güçlü bir izlenim edinmiştim. Pyle'ı kızdırma dürtüsüne engel olamadım, bu ne de olsa zayıfın silahıdır ve ben de zayıftım. Gençliğim, ciddiyetim, tutarlılığım ya da bir geleceğim yoktu. "Belki de bir sandviç alırım," dedim.

"Tabii," dedi Pyle, "tabii." Bir an durdu sonra arkadaki sepete yöneldi.

"Hayır, hayır," dedim, "sadece şakaydı. Siz ikiniz yalnız kalmak istiyorsunuz."

"Hiç de değil," dedi Pyle. Tanıdığım en beceriksiz yalancılardan biriydi, bu onun kuşkusuz hiç aşina olmadığı bir sanattı. "Thomas burdaki en iyi dostlarımdan biridir," diye açıkladı komutana.

"Bay Fowler'ı tanıyorum," dedi komutan.

"Gitmeden seni görürüm, Pyle." Ve katedrale doğru uzaklaştım. Orada biraz serinleyebilirdim.

Fransız Akademisi'nin üniformasını giymiş, üç köşeli şapkasının çevresinde bir hale bulunan Aziz Victor Hugo, Sun Yat Sen'in bir tablete kazıdığı soylu birtakım duygulara işaret ediyordu ve ben de nefe varmıştım. Papalık makamından başka oturacak yer yoktu, bunun da çevresine alçıdan bir kobra dolanmıştı, mermer zemin su gibi parlıyordu ve pencerelerde cam yoktu. Hava için delikleri olan bir kafes yapıyoruz, diye düşündüm, insan dini için de aynı şekilde bir

kafes yapıyor, kuşkular hava şartlarına açık ve amentüler de sayısız yoruma açık. Karım kendi delikli kafesini bulmuştu ve bazen onu kıskanıyordum. Güneşle hava arasında bir çatışma vardır; ben çok fazla güneşte yaşıyordum.

Uzun, boş nefi kat ettim, bu benim sevdiğim Çinhindi değildi. Aslana benzer kafaları olan ejderhalar kürsüye tırmanıyordu: Tavanda İsa kanayan kalbini teşhir ediyordu. Buddha oturuyordu, Buddha'nın hep oturduğu gibi, kucağı boştu. Konfüçyüs'ün sakalı, kurak mevsimdeki şelale gibi zayıfça sarkıyordu. Bunların hepsi numaraydı: Mihrabın üzerindeki büyük küre ihtirastı, papanın içinde kehanetlerini gerçekleştirdiği oynar kapaklı sepet uydurmaydı. Bu katedral yirmi yıl yerine beş yüzyıldır var olmuş olsaydı, ayakların çizikleri ve iklimin aşındırmasıyla bir tür inandırıcılık kazanmış olur muydu? Karım gibi inandırılabilir birisi insanlarda bulamadığı inancı burada bulabilir miydi? Ve ben de gerçekten inanç isteseydim, onun Norman kilisesinde bulabilir miydim? Ama ben hiçbir zaman inanç arzulamamıştım. Bir habercinin görevi göstermek ve kaydetmektir. Mesleğim boyunca hiçbir zaman açıklanamazı keşfetmemiştim. Papa kehanetlerini oynar bir kapağın üzerinde kurşunkalemle gerçekleştiriyordu ve insanlar inanıyordu. Bir yerlerdeki vizyonda planşeti bulabilirdiniz. Benim anı repettuvarımda vizyon ya da mucize yoktu.

Anılarımı bir albümdeki resimler gibi rastgele çevirdim: Orpington üzerindeki düşman işaret fişeklerinin ışığında gördüğüm bir tilki, bir kümes hayvanı çalmış sınır topraklarındaki saklanma yerinden kaçıyor: Bir Gurka devriyesinin bir kamyonun arkasında Pahang'daki bir maden kampına getirdiği süngülenmiş bir Malayın bedeni, Çinli işçiler bir yanda durmuş sinirli sinirli gülüşürlerken Malay bir kardeşi ölünün başının altına bir yastık koyuyor; bir otel odasında uçmaya hazırlanan bir güvercin şöminenin rafına konmuş; son kez veda etmek üzere eve döndüğümde karımın pence-

redeki yüzü. Düşüncelerim onunla başlayıp onunla bitmişti. Bir hafta kadar önce mektubumu almış olmalıydı ve beklemediğim telgraf gelmemişti. Ama derler ki, jürinin toplantısı uzun sürerse, sanık için ümit vardır. Bir hafta daha geçer de mektup gelmezse, ümit etmeye başlayabilir miyim? Etrafımda askerlerin ve diplomatların arabalarının çalıştırıldığını duyabiliyordum, parti bir yıllığına sona ermişti. Saygon'a doğru koşuşturma başlıyordu ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Pyle'ı aramaya koyuldum.

Bir gölgenin altında komutanla duruyorlardı ve arabasına bir şey yapan yoktu. Görüşme, konusu her neyse, sona ermiş gibiydi ve sessizce orada, karşılıklı nezaket içinde duruyorlardı. Onlara katıldım.

"Eh," dedim, "sanırım ayrılacağım. Yasak başlamadan varmak istiyorsanız siz de çıksanız iyi olur."

"Tamirci gelmedi."

"Yakında gelir," dedi komutan. "Geçit törenindeydi."

"Geceyi burada geçirebilirsin," dedim. "Özel bir ayin var, ilginç bulabilirsin. Üç saat sürüyor."

"Geri dönmem lazım."

"Şimdi yola çıkmazsan dönemezsin." Sonra isteksizce ekledim: "İstersen seni götürebilirim, komutan da arabanı yarın Saygon'a gönderebilir."

"Cao Daist bölgesinde yasakla kendinizi üzmeniz gerekmez," dedi komutan kibirli bir ifadeyle. "Ama ötesinde... Kuşkusuz arabanızı yarın gönderebilirim."

"Egzozu yerinde," dedim; o da kısa kesilmiş parlak, keskin ve etkili bir asker gülümsemesiyle karşılık verdi.

II

Araç konvoyu biz yola çıktığımızda hayli ilerlemişti. Yakalamak için gaza bastım, Cao Daist bölgeden çıkıp Hoa-Hao'ların bölgesine girdiğimizde önümüzde bir toz bulutu bile yoktu. Akşam akşam dünya düz ve boştu.

Bu pusuyla ilişkilendireceğiniz bir arazi değildi, ama insanlar yolun birkaç metre ötesinde su basmış tarlalara boyunlarına kadar batıp saklanabilirdi.

Pyle gırtlağını temizledi, bu yaklaşan yakınlığın bir işaretiydi. "Umarım Phuong iyidir," dedi.

"Hiç hasta olduğunu görmedim." Bir gözcü kulesi geride kaybolurken bir diğeri yaklaşıyordu, bir tartıdaki ağırlıklar gibi.

"Dün ablasını alışverişte gördüm."

"Bir uğramanı istemiştir herhalde," dedim.

"Hakikaten istedi."

"Umudunu kolay kolay kaybetmez."

"Umut mu?"

"Senin Phuong'la evlenmen."

"Senin gideceğini söyledi."

"Bu söylentiler hep dolaşır."

"Bana karşı dürüst davranıyorsun, değil mi Thomas?" dedi Pyle.

"Dürüst mü?"

"Tayin için başvurdum," dedi. "Phuong'un ikimizden de mahrum kalmasını istemem."

"Süreni dolduracağını sanıyordum."

Kendine acıdığını göstermeden, "Dayanamayacağımı anladım," dedi.

"Ne zaman gidiyorsun?"

"Bilmiyorum. Altı ay içinde bir şeyler ayarlayabileceklerini söylediler."

"Altı ay dayanabilecek misin?"

"Mecburum."

"Nasıl bir gerekçe ileri sürdün?"

"Ticaret ataşesine, tanışmıştınız, Joe, aşağı yukarı olup biteni anlattım."

"Benim kızla gitmene izin vermediğim için puştun teki olduğumu düşünüyor olmalı."

"Hayır, doğrusu sana hak verdi."

Arabanın motoru boğuluyor, ileri geri hızla hareket ediyordu, sanırım ben farkına varana kadar bir dakikadır motor boğuluyordu, çünkü ben Pyle'ın masum sorusunu irdeliyordum: "Dürüst davranıyor musun?" Çok basit bir psikolojik dünyaya aitti, orada Demokrasi ve Onur'dan eski mezar taşlarında yazıldıkları haliyle söz ettiğiniz, onlara babalarınızın bu sözcükleri söylerken kastettikleri anlamları yüklediğiniz bir dünyaya. "Bitti," dedim.

"Benzin mi?"

"Çok vardı. Yola çıkmadan doldurmuştum. Tay Ninh'deki o piçler çekmişler. Fark etmeliydim. Kendi bölgelerinden çıkacak kadar bırakmış olmaları tam onların işi."

"Ne yapacağız?"

"Bir sonraki gözetleme kulesine gidebiliriz. Umalım da onlarda biraz olsun."

Ama şansımız yoktu. Araba kulenin otuz metre ötesine kadar gelip durdu. Kulenin dibine kadar yürüdük ve kuledeki nöbetçilere Fransızca dost olduğumuzu, yukarı geldiğimizi haykırdım. Bir Vietnamlı nöbetçi tarafından vurulmaya niyetim yoktu. Yanıt gelmedi, kimse bakmadı. Pyle'a, "Silahın var mı?" dedim.

"Hiç taşımam."

"Ben de."

Günbatımının son renkleri, yeşil ve pirinç gibi altın sarısı dümdüz dünyanın bir kenarından akıyordu; gri, nötr göğe karşı gözcü kulesi mürekkep gibi kapkaraydı. Yaklaşık sokağa çıkma yasağı saati olmalıydı. Bir kez daha bağırdım ve kimse yanıt vermedi.

"Son kaleden bu yana kaç kule geçtiğimizi biliyor musun?"

"Dikkat etmedim."

"Ben de." Bir sonraki kaleye muhtemelen altı kilometre vardı, yürüyerek bir saatlik yol. Üçüncü kez bağırdım ve sessizlik bir yanıt gibi kendini tekrarladı.

"Boş gibi duruyor," dedim. "En iyisi tırmanıp bakayım." Solup turuncuya dönmüş kırmızı çizgileriyle sarı bayrak Hoa-Hao'ların bölgesinden çıkıp Vietnam ordusunun bölgesine girdiğimizi gösteriyordu.

"Burada beklersek bir araba gelmez mi sence," dedi Pyle.

"Olabilir, ama *onlar* önce gelebilir."

"Geri dönüp ışıkları yaksam mı? İşaret olsun diye?"

"Aman Tanrım, hayır. Bırak dursun." Artık hava, merdiveni ararken tökezleyecek kadar kararmıştı. Ayağımın altında bir şeyler gacırdadı; sesin çeltik tarlaları boyunca yayıldığını tasavvur edebiliyordum, acaba kim dinliyordu? Pyle netliğini kaybetmiş, yol kenarında bulanık bir şekil olmuştu. Karanlık bir kez bastırınca, taş gibi çökmüştü. "Ben seslenene kadar orada kal," dedim. Muhafız merdiveni yukarı çekmiş midir diye merak ediyordum, ama işte oradaydı, düşman kuleye tırmansa, bu tek kaçış yollarıydı. Tırmanmaya başladım.

İnsanların korku anındaki düşünceleri üzerine çok şey okumuştum: Tanrı, aile ya da bir kadın. Kontrollerine hayran oldum. Ben hiçbir şey düşünmüyordum, tepemdeki kapağı bile; o saniyeler boyunca, varlığım sona ermişti; tam olarak korkunun esiriydim. Merdivenin tepesinde kafamı vurdum, çünkü korku basamakları sayamaz, duyamaz ya da göremez. Sonra kafam toprak zeminin hizasını geçti ve kimse ateş etmedi, korku aktı gitti.

III

Yerde küçük bir yağ lambası yanıyordu, duvar dibinde çömelmiş iki adam beni izliyordu. Birinde bir Sten*, diğerinde de tüfek vardı, ama onlar da benim kadar korkmuşlardı. Okul çocukları gibiydiler, ama Vietnamlılarda yaş güneş gibi aniden batar; çocukturlar, sonra yaşlanıverirler. Ten rengi-

* İngiliz malı hafif makineli tüfek. (ç.n.)

min ve gözlerimin şeklinin bir pasaport olmasından memnundum, artık korksalar bile vurmazlardı.

Yerden yükseldim, onları rahatlatmak için konuşuyor, arabamın dışarıda olduğunu, benzinimin bittiğini anlatıyordum. Belki de onlarda satın alabileceğim biraz benzin vardı. Etrafıma baktığımda bu pek mümkünmüş gibi görünmedi. Küçük yuvarlak odada Sten için bir mühimmat kutusu, küçük bir ahşap yatak ve çiviye asılı iki torbadan başka bir şey yoktu. İçinde pirinç kalıntılarıyla iki tas ve çubuklar pek de iştahlı olmadan karınlarını doyurduklarını gösteriyordu.

"Bizi bir sonraki kaleye götürecek kadar?" diye sordum.

Duvara dayanmış oturan adamlardan biri, elinde tüfek olan başını iki yana salladı.

"Olmazsa, geceyi burada geçirmemiz gerekecek."

"*C'est défendu.*"*

"Kim yasaklamış?"

"Siz sivilsiniz."

"Dışarıda oturup gırtlağımı kesmelerine izin vermemi beklemiyorlar herhalde."

"Fransız mısınız?"

Adamların sadece biri konuşmuştu. Diğeri başını yana çevirmiş oturuyor, duvardaki yarığı gözlüyordu. Gökyüzünün bir kartpostalından başka bir şey göremezdi; kulak kabartır gibiydi ve ben de kulak kabartmaya başladım. Sessizlik seslerle doldu: Adlandıramayacağınız gürültüler, bir çatırtı, bir gıcırtı, bir hışırtı, öksürük gibi bir şey ve bir ıslık. Sonra Pyle'ı duydum: Merdivenin dibine gelmiş olmalıydı. "İyi misin, Thomas?"

"Yukarı gel," diye seslendim. Merdiveni tırmanmaya başladı ve sessiz asker Sten'i öbür eline aldı, konuştuklarımızın bir kelimesini bile duyduğunu sanmıyorum: Beceriksizce, gergin bir hareketti. Korkunun onu felç ettiğini fark ettim. Onu bir başçavuş gibi azarladım "Bırak o silahı!" diye ve

* Yasak. (ç.n.)

anlayacağını sandığım Fransızca küfürler saydım. Otomatik olarak emrime uydu. Pyle odaya tırmandı. "Sabaha kadar kulenin güvenliğini bize sundular," dedim.

İyi," dedi Pyle. Sesi biraz şaşkındı. "Bu heriflerden birinin devriyede olması gerekmiyor mu?"

"Atışlara hedef olmamayı tercih ederler. Limonatadan daha sert bir şey getirmiş olmanı yeğlerdim."

"Sanırım gelecek sefere öyle yapacağım," dedi Pyle.

"Önümüzde uzun bir gece var." Artık Pyle da yanımda olduğundan, gürültüleri duymuyordum. İki asker bile biraz rahatlamış gibiydiler.

"Viet'ler saldırırsa ne olur?" diye sordu Pyle.

"Bir el ateş edip kaçarlar. Her sabah *Extrême Orient*'da okuyorsun, 'Saygon'un güneybatısında bir mevzi dün gece geçici olarak Vietminh tarafından işgal edildi.'"

"Kötü bir olasılık."

"Burasıyla Saygon arasında böyle kırk kule var. Muhtemelen diğerlerinden birinin başına gelir."

"Sandviçler iyi olurdu," dedi Pyle. "İçlerinden birinin gözcülük etmesi gerektiğini düşünüyorum."

"Bir merminin kendini göstermesinden çekiniyor." Artık biz de yere oturduğumuzdan, Vietnamlılar biraz rahatlamıştı. Onlara sempati duyuyordum; kötü eğitilmiş iki adamın her gece burada oturup Vietminh kuvvetlerinin çeltik tarlalarının arasındaki yolda ne zaman belirebileceklerinden emin olmadan beklemesi kolay iş değildi. "Demokrasi için savaştıklarını biliyorlar mı dersin?" dedim Pyle'a, "York Harding'i buraya getirip onlara açıklamasını sağlamalıyız."

"Hep York'la alay ediyorsun," dedi Pyle.

"Var olmayan şeyler, zihinsel kavramlar üzerine yazı yazmaya bu kadar vakit harcayan herkesle alay ederim."

"Onun için varlar. Senin hiç zihinsel kavramın yok mu?" Tanrı mesela?"

"Tanrı'ya inanmak için bir nedenim yok. Sen?"

"Evet inanıyorum. Ben Üniteryenim."

"Siz kaç yüz milyon Tanrı'ya inanıyorsunuz? Bir Katolik bile korktuğu, mutlu ya da aç olduğu zamanlarda hayli farklı bir Tanrı'ya inanıyor."

"Belki, Tanrı varsa o kadar büyük olacaktır ki, herkese farklı görünecektir."

"Bangkok'taki büyük Buddha gibi," dedim. "Bütününü birden göremezsin. Ama *o* sessiz duruyor."

"Sanırım katı olmaya çalışıyorsun," dedi Pyle. "Bir şeylere inanman lazım. Hiç kimse bir tür inancı olmadan yaşayamaz."

"Yo, ben Berkeley'ci değilim. Arkamın duvara dayalı olduğuna inanıyorum. Orada bir Sten olduğuna inanıyorum."

"Bunu demek istememiştim."

"Ne bildiriyorsam ona inanıyorum, bu sizin muhabirlerin çoğunun yaptığının fazlası."

"Sigara?"

"Sigara içmem, yalnızca afyon. Şu muhafızlara ver. Onlarla dost kalsak daha iyi." Pyle ayağa kalkıp sigaralarını yaktıktan sonra geri geldi. "Sigaranın da tuz gibi simgesel bir öneminin olmasını isterdim," dedim.

"Onlara güvenmiyor musun?"

"Hiçbir Fransız subayı," dedim, "bu kulelerden birinde korkmuş iki muhafızla bir gece geçirmek istemez. Bir müfrezenin bile subaylarını teslim ettiği görülmüştür. Viet'ler bazen bir megafonla, bazukayla olduğundan daha başarılı olmuşlardır. Onları suçlamıyorum. Onlar da bir şeye inanmıyor. Sen ve senin benzerlerin bu işle hiç de ilgilenmeyenlerin yardımıyla bir savaş sürdürmeye çalışıyorsunuz."

"Komünizm istemiyorlar."

"Yeteri kadar pirinç istiyorlar," dedim. "Üzerlerine ateş edilmesini istemiyorlar. Bir günün aşağı yukarı diğerleriyle aynı olmasını istiyorlar. Beyaz tenlerimizin ortalıkta dolaşıp onlara ne istediklerini söylemesini istemiyorlar."

"Çinhindi giderse..."

"Rakamları biliyorum. Siyam gider. Malaya gider. Endonezya gider. 'Gider' ne demek? Sizin Tanrınıza ve başka bir hayata inanıyor olsaydım, altın tacına karşılık gelecekteki arpıma bahse girerdim ki beş yüz yıl sonra New York ya da Londra olmayabilir, ama onlar bu tarlalarda çeltik yetiştirecek, kafalarında sivri şapkalarıyla ürünlerini uzun sopaların ucunda pazaryerine taşıyacaklar. Küçük çocuklar Afrika mandalarının üzerinde oturacaklar. Afrika mandalarını seviyorum, onlar bizim kokumuzu, Avrupalıların kokusunu sevmiyorlar. Ve unutma, bir Afrika mandasının bakış açısından, sen de bir Avrupalısın."

"Kendilerine söylenene inanmak zorunda bırakılacaklar, kendi başlarına düşünmelerine izin verilmeyecek."

"Düşünmek lükstür. Sanıyor musun ki, köylü akşam çamurdan kulübesine girdiğinde Tanrı ve Demokrasi hakkında düşünüyor?"

"Bütün ülke köylüymüş gibi konuşuyorsun. Eğitimliler ne olacak? Onlar da mutlu olacak mı?"

"Yo, hayır," dedim, "onları *kendi* fikirlerimize taşıdık. Onlara tehlikeli oyunlar öğrettik, o nedenle burada bekliyoruz, gırtlaklarımızın kesilmeyeceğini umarak. Onların kesilmesini hak ettik. Dostun York'un da burada olmasını isterdim. Bunun tadını nasıl çıkartacağını merak ediyorum."

"York Harding çok cesur bir adamdır. Bak, Kore'de..."

"Askere alınmış değildi, değil mi? Dönüş bileti vardı. Bir dönüş biletiyle cesaret bir entelektüel egzersiz haline gelir, bir keşişin kendi sırtını kırbaçlaması gibi. Ne kadar batırabilirim? Bu garibanlar eve dönüş uçağına binemez. Hey," diye seslendim adamlara, "adlarınız nedir?" Bilginin bir şekilde onları sohbetimize sokacağını düşünmüştüm. Yanıt vermediler, yalnızca sigaralarının izmaritinin ardından baktılar. "Fransız olduğumuzu düşünüyorlar," dedim.

"İşte bu," dedi Pyle. "York'a değil Fransızlara karşı olmalısın. Sömürgeciliklerine."

"İzm'ler ve okrasi'ler. Bana olguları söyle. Bir kauçuk plantasyonu sahibi rençperini dövüyor, tamam, ona karşıyım. Sömürge Bakanlığı'ndan bu yönde talimat almış değil. Fransa'da da tahmin ederim karısını dövüyordur. Bir papaz gördüm, o kadar fakirdi ki yedek pantolonu bile yoktu, bir kolera salgını sırasında bir kulübeden diğerine günde on beş saat çalışıyor, yalnızca pirinç ve tuzlu balık yiyor, Pazar Ayinini de eski, tahta bir kapla yapıyordu. Tanrı'ya inanmıyorum, ama yine de o papazdan yanayım. Neden buna sömürgecilik demiyorsun?"

"Bu sömürgecilik. York kötü bir sistemi değiştirmenin iyi yöneticiler tarafından zorlaştırıldığını söyler."

"Her halükârda, Fransızlar her gün ölüyor, bu ussal bir düşünce değil. Bu insanları sizin ya da bizim politikacılarımızın yaptığı gibi yarı yalanlarla yönetmiyorlar. Hindistan'daydım Pyle ve liberallerin neden olduğu zararı biliyorum. Artık bir liberal partimiz yok, liberallik bütün diğer partilere bulaştı. Biz artık ya liberal muhafazakârlarız ya da liberal sosyalistleriz, hepimiz vicdan sahibiyiz. Sömürdükleri için savaşan ve ölen bir sömürücü olmayı yeğlerim. Burma'nın tarihine bak. Gidip ülkeyi işgal ediyoruz; yerel kabileler bizi destekliyor, muzaffer oluyoruz, ama o günlerde siz Amerikalılar gibi biz de sömürgeci değildik. Hayır, kralla barış yaptık ve ülkesini ona geri verdik, müttefiklerimizin de çarmıha gerilip ikiye biçilmelerine seyirci kaldık. Onlar masumdu. Kalacağımızı sanıyorlardı. Ama biz liberaldik ve vicdanlarımızın temiz kalmasını istedik."

"Bu uzun zaman önceydi."

"Aynı şeyi burada da yapacağız. Onları cesaretlendirecek, sonra da çok az teçhizat ve oyuncak sanayiyle ortada bırakacağız."

"Oyuncak sanayi mi?"

"Senin plastikler."

"Evet, anladım."

"Neden politikadan söz ettiğimi bilmiyorum. Beni ilgilendirmiyor ve ben haberciyim. *Engagé** değilim."

"Değil misin?" dedi Pyle.

"Tartışma olsun diye, bu Tanrının cezası geceyi geçirmek için, o kadar. Taraf tutmam. Kim kazanırsa kazansın, ben haber aktaracağım."

"Onlar kazanırsa, yalanları aktaracaksın."

"Genellikle haline yoluna konur, zaten bizim gazetelerimizde de gerçeğin takdir edildiğini fark etmedim."

Sanırım orada oturup konuşmamız iki askeri cesaretlendirmişti; belki de beyaz seslerimizin sedasının –çünkü seslerin de rengi vardır, sarı sesler şarkı söyler, siyah sesler gargara yapar, bizimkiyse yalnızca konuşur– bir sayı etkisi doğuracağını ve Viet'leri uzak tutacağını düşünmüşlerdir. Taslarını ellerine aldılar ve yeniden yemeye başladılar, çubuklarıyla eşeliyorlardı, gözleri de tasların kenarından Pyle'ı ve beni gözlüyordu.

"Yani kaybettiğimizi düşünüyorsun?"

"Konu bu değil," dedim. "Özellikle sizin kazandığınızı görme gibi bir arzum yok. Şu iki garibanın mutlu olmasını istiyorum, o kadar. Gecenin karanlığında korku içinde oturmalarını istemiyorum."

"Özgürlük için savaşman gerekir."

"Burada savaşan herhangi bir Amerikalı görmüyorum. Özgürlüğe gelince, ne anlama geldiğini bilmiyorum. Onlara sor." Odanın diğer tarafına Fransızca seslendim. "*La liberté, qu'est ce que c'est la liberté?*"** Pirinçlerini yediler, bize baktılar ve hiçbir şey söylemediler.

Pyle, "Herkesin aynı kalıptan çıkmasını mı isterdin? Tartışmış olmak için tartışıyorsun. Sen bir entelektüelsin. Bireyin önemini benim kadar sen de savunuyorsun, ya da York kadar," dedi.

---

* Bağlı, angaje. (ç.n.)

** Özgürlük, nedir özgürlük? (ç.n.)

"Neden bunu daha yeni keşfettik?" dedim. "Kırk yıl önce kimse böyle konuşmuyordu."

"O zaman tehdit altında değildi."

"Bizimki tehdit altında değildi, hayır, ama çeltik tarlasındaki adamın bireyselliği kimin umurundaydı, şimdi kimin umurunda? Ona insan muamelesi yapan tek insan siyasi komiser. Kulübesinde oturacak, adını soracak ve şikâyetlerini dinleyecek; onu eğitmek için günde bir saatini verecek, ne öğrettiği önemli değil, değeri olan birisi gibi insan muamelesi görecek. Doğuda bireysel ruha bir tehdit üzerine o papağan çığlığıyla gitme. Burada kendini yanlış tarafta bulursun, onlar bireyden yana, biz ise küresel stratejinin yaka numarası 23987 olan piyade neferinden yanayız."

"Söylediklerinin yarısını bile kastetmiyorsun," dedi Pyle huzursuzca.

"Muhtemelen dörtte üçünü. Uzun süredir buradayım. Biliyor musun, *engagé* olmamam şans, yapmaya yönelebileceğim şeyler olabilirdi, çünkü burada, Doğuda, eh, ben Ike'ı* sevmiyorum. Eh, şu ikisini seviyorum. Bu onların ülkesi. Saat kaç? Benim saatim durmuş."

"Sekiz buçuk olmuş."

"On saat sonra gidebiliriz."

"Hayli serin olacak," dedi Pyle ve ürperdi. "Bunu hiç beklemiyordum."

"Bütün çevremiz su. Arabamda bir battaniye var. Yeterli olacaktır."

"Güvenli mi?"

"Viet'ler için henüz erken."

"Ben giderim."

"Ben karanlığa daha alışığım."

Ben ayağa kalkınca askerler yemeklerine ara verdiler. Onlara, "*Je reviens, tout de suite*,"** dedim. Bacaklarımı giz-

---

* "Ike" kısa adıyla bilinen Dwight Eisenhower (1890-1969). 1953-1961 yılları arasında görev yapan 34. ABD Başkanı. (ç.n.)

** Döneceğim, hemen. (ç.n.)

li kapıdan aşağı sallandırdım, merdiveni buldum ve aşağıya indim. Konuşmanın, özellikle de soyut konuların bu kadar sakinleştirici olması garip, en garip çevreleri bile normalleştiriyor gibi. Artık korkmuyordum, sanki bir odadan çıkmıştım ve tartışmayı sürdürmek üzere geri dönecektim, gözcü kulesi Rue Catinat, Majestic'in barı, hatta Gordon Meydanı'ndaki bir odaydı.

Gözlerim alışana kadar kulenin dibinde bir dakika bekledim. Yıldızlar vardı, ama ay ışığı yoktu. Ay ışığı bana morgu, gölgesiz bir kürenin mermer bir tezgâh üzerinde soğuk ışığını anımsatır, ama yıldızların ışığı canlıdır, hiç durmaz, bu engin uzaklıklarda sanki birileri bir iyi niyet mesajı göndermeye çalışıyor gibidir, yıldızların adları bile dostçadır. Venüs sevdiğimiz herhangi bir kadın, Ayılar çocukluğumuzun ayılarıdır, sanırım Güneyhaçı da karım gibi inananlar için sevilen bir ilahi ya da yatak ucundaki bir dua gibidir. Pyle gibi bir kez ürperdim. Ama gece oldukça sıcaktı, yalnızca yolun iki kıyısında uzanan sığ su birikintileri sıcaklığa bir tür buzlanma ilave ediyordu. Arabaya doğru hamle yaptım ve yolda durduğumda bir an sanki orada değilmiş gibi geldi. Bu, otuz metre kadar ileride kaldığını anımsamama karşın güvenimi sarstı. Kendime hâkim olamayıp omuzlarımı kısarak yürüyordum; böyle dikkat çekmediğimi düşünmüştüm.

Battaniyeyi almak için bagajın kilidini açmam gerekiyordu ve bunun gıcırtısı sessizlikte beni irkiltti. İnsanlarla dolu olması gereken bir gecede tek ses olmak pek hoşuma gitmemişti. Battaniyeyi omzuma attıktan sonra bagaj kapağını kaldırdığımdan daha dikkatli bir şekilde indirdim ve sonra, tam kilit yerine otururken gökyüzü Saygon tarafında ışığa boğuldu ve bir patlamanın sesi yoldan gümbürtüyle geldi. Bir Bren,* gümbürtü kesilene kadar takırdadı da takırdadı.

---

* Çek yapımı hafif bir makineli tüfeğin İngilizler tarafından uyarlanmış türü. İlk kez 1937'de geliştirilen gaz geri tepmeli ve hava soğutmalı Bren, kısa sürede türünün en yaygın kullanılan silahlarından biri haline geldi. (ç.n.)

"Biri sonunda yaptı," diye düşündüm ve çok uzaklarda birilerinin acı, korku ya da hatta belki zafer çığlıkları attığını duydum. Neden bilmem ama hep bir saldırının arkamızdan, geçtiğimiz yollardan geleceğini düşünmüştüm ve Viet'lerin orada ileride, Saygon'la aramızda bulunmaları bir an bende bir haksızlık duygusunun uyanmasına yol açtı. Sanki bilinçsizce tehlikeden uzağa değil de, ona doğru ilerliyormuşuz gibi geldi; tıpkı şimdi ona, kuleye doğru yürüdüğüm gibi. Yürüyordum, çünkü yürümek koşmaktan daha sessizdi, ama bedenim koşmak istiyordu.

Merdivenin dibinden Pyle'a seslendim: "Benim, Fowler." (O zaman bile ona karşı ilk adımı kullanamamıştım.) İçerideki manzara değişmişti. Pirinç kâseleri yeniden yerdeydi; adamlardan biri kucağında tüfekle duvara yaslanmış oturuyor ve Pyle'ı gözlüyordu, Pyle ise karşı duvardan biraz ötede diz çökmüş, onunla ikinci muhafız arasındaki Sten'e gözlerini dikmişti. Sanki silaha doğru sürünmeye başlamış, ama durdurulmuştu. İkinci muhafızın kolu silaha doğru uzanmıştı; kimse dövüşmemiş, hatta tehdit de etmemişti, hareket ettiğinizin görülmesi halinde başlangıç noktasına geri gönderildiğiniz o çocuk oyununu oynar gibiydiler.

"Ne oluyor?" dedim.

İki muhafız bana baktı, Pyle da atılıp Sten'i odanın kendisinin bulunduğu tarafına çekti.

"Bu bir oyun mu?" diye sordum.

"Silah konusunda ona güvenmiyorum," dedi Pyle, "gelecek olurlarsa."

"Hiç Sten kullandın mı?"

"Hayır."

"Güzel. Ben de kullanmadım. Dolu olmasına sevindim, yoksa nasıl dolduracağımızı bilemeyecektik."

Muhafızlar silahın kaybını sessizce kabullenmişlerdi. Biri tüfeğini indirip kucağına bıraktı, diğeri de duvarın dibine çöküp karanlıkta görünmez olacağını zanneden bir çocuk gibi

gözlerini yumdu. Belki de artık sorumluluğu olmamasından hoşnuttu. Uzaklarda bir yerlerde Bren yeniden başladı; üç salvo, sonra sessizlik. İkinci muhafız gözlerini daha da sıkı kapattı.

"Kullanmasını bilmediğimizi bilmiyorlar," dedi Pyle.

"Sözüm ona bizim tarafımızdalar."

"Senin herhangi bir tarafta olmadığını sanıyordum."

"*Touché*,"* dedim. "Viet'lerin de bunu bilmesini isterdim."

"Orada ne oluyor?"

Yine ertesi günün *Extrême Orient*'ından alıntı yaptım: "Saygon'un elli kilometre dışındaki bir mevzi dün gece saldırıya uğradı ve geçici bir süre Vietminh başıbozukların eline geçti."

"Tarlaların daha güvenli olacağını düşünüyor musun?"

"Aşırı derece ıslak olabilirler."

"Endişeli gibi görünmüyorsun," dedi Pyle.

"Korkudan taş kesildim, ama işler daha kötü olabilirdi. Genellikle bir gecede üçten fazla mevziye saldırmazlar. Şansımız artıyor."

"Bu da ne?"

Bu, yolda yaklaşıp Saygon'a doğru giden ağır bir aracın sesiydi. Tüfek yarığına gidip dışarı baktım ve geçen bir tankı gördüm.

"Devriye," dedim. Taretteki tüfek bir o yana bir bu yana dönüyordu. Onlara seslenmek istedim, ama neye yarardı? İki yararsız sivil için yerleri yoktu. Onlar geçerken yer biraz sarsıldı ve gittiler. Saatime baktım, sekiz elli bir ve bekledim, ışığın çakacağı zamanı görmek için. Bu gök gürültüsü öncesi gecikmeden yıldırımın uzaklığını kestirmek gibiydi. Silah ateşlendiğinde neredeyse dört dakika geçmişti. Bir an bir bazukanın yanıt verdiğini sandım, sonra yine sessizlik çöktü.

---

* Tam isabet. (ç.n.)

"Geri geldiklerinde," dedi Pyle, "bizi kampa götürmeleri için işaret edebiliriz."

Bir patlama yeri sarstı. "Geri gelirlerse," dedim. "Bu mayına benziyordu." Saatime tekrar baktığımda dokuz on beşi geçmişti ve tank geri dönmemişti. Başka silah sesi olmadı.

Pyle'ın yanına oturup bacaklarımı uzattım. "Uyumaya çalışsak iyi olur," dedim. "Yapacak başka bir şey yok."

"Muhafızlar konusunda hoşnut değilim," dedi Pyle.

"Viet'ler gelmediği sürece iyiler. Ne olur ne olmaz Sten'i bacağının altına koy." Gözlerimi kapatıp başka bir yerde olduğumu hayal etmeye çalıştım; genç olduğunuz, bütün gece melankoliye kapılmadan uyanık kaldığınız, uyanıkken görülen rüyaların korku değil umut dolu olduğu günlerde, Hitler iktidara gelmeden önce, Alman demiryollarının dördüncü sınıf kompartımanlarından birinde oturduğumu. Bu hep Phuong'un akşam pipolarımı hazırlamaya koyulduğu saatti. Beni bekleyen bir mektup olup olmadığını düşündüm, inşallah yoktu, çünkü bir mektubun ne içereceğini biliyordum ve bu yüzden, gelmediği sürece olanaksızı hayal edebilecektim.

"Uyudun mu," diye sordu Pyle.

"Hayır."

"Merdiveni yukarı çekmemiz gerekmez mi sence?"

"Bunu neden yapmadıklarını anlamaya başlıyorum. Tek çıkış yolu."

"Tankın geri dönmesini isterdim."

"Artık dönmeyecek."

Uzun aralıklar dışında saatime bakmamaya çalıştım ve aralıklar hiç göründükleri kadar uzun olmadılar. Dokuz kırk, on beş, on on iki, on otuz iki, on kırk bir.

"Uyanık mısın," dedim Pyle'a.

"Evet."

"Ne düşünüyorsun?"

Tereddüt etti. "Phuong'u," dedi.

"Evet?"

"Ne yaptığını merak ediyordum."

"Bunu sana söyleyebilirim. Geceyi Tay Ninh'de geçirdiğime karar vermiştir, bu ilk kez olan bir şey değil. Sivrisinekleri uzak tutmak için bir buhurdan yakmış, yatağa yatmış *Paris-Match*'ın eski bir sayısının resimlerine bakıyordur. Fransızlar gibi onda da bir Kraliyet Ailesi tutkusu var."

Özlemle, "Tam olarak bilmek muhteşem olmalı," dedi ve karanlıkta bile o yumuşak köpek bakışlarını hayal edebildim. Ona Fido adını takmalıydılar, Alden değil.

"Tam bilmiyorum ama herhalde doğrudur. Bu konuda bir şey yapamıyorsan, kıskanmanın bir yararı olmaz. '*No barricado for a belly*'.*"

"Bazen konuşma tarzından nefret ediyorum Thomas. Gözüme nasıl göründüğünü biliyor musun? Taze görünüyor, bir çiçek gibi."

"Zavallı çiçek," dedim, "etrafı ayrıkotu dolu."

"Onunla nerede tanıştın?"

"Grand Monde'da dans ediyordu."

"Dans ediyordu," dedi, acı veren bir fikirmiş gibi.

"Son derece saygıdeğer bir meslektir," dedim. "Merak etme."

"O kadar çok deneyimin var ki, Thomas."

"O kadar çok yılım var ki. Benim yaşıma geldiğinde..."

"Hiçbir kız arkadaşım olmadı," dedi, "tam anlamıyla değil. Gerçek bir deneyim diyebileceğin bir şey değil."

"Sizlerle enerjinin büyük bölümü ıslığa gidiyor."

"Başka kimseye anlatmadım."

"Gençsin. Utanılacak bir şey değil."

"Çok kadının oldu mu Fowler?"

"Çok ne demek bilmiyorum. Dört kadından fazlasının benim için bir önemi olmadı, ya da benim onlar için. Diğer

---

* Shakespeare'in *Kış Masalı* adlı oyununda Leontes'in 1. Perde, 2. Sahne'deki repliği. Bir erkeğin karısını başka erkeklerden korumasının mümkün olmadığına işaret eder. (ç.n.)

kırk küsur, insan neden olduğunu merak ediyor. Hijyenle, insanın toplumsal yükümlülükleriyle ilgili bir eğilim ki ikisi de hatalı."

"Hatalı *olduklarını* mı düşünüyorsun?"

"O geceleri geri almak isterdim. Ben hâlâ aşığım Pyle ve ben tükenmekte olan bir değerim. Ve tabii bir de gurur var. İsteniyor olmaktan gurur duymaya son vermemiz uzun zaman alıyor. Ama Tanrı bilir, neden bundan gurur duyuyoruz, hele etrafımıza bakıp başka kimlerin istendiğini gördükten sonra."

"Bende bir yanlışlık olduğunu düşünmüyorsun, değil mi Thomas?"

"Hayır Pyle."

"Buna *ihtiyaç* duymadığım anlamına gelmiyor, Thomas, herkes gibi. Ben aykırı değilim."

"Hiçbirimiz buna söylediğimiz kadar gerek duymuyoruz. Ortalıkta bir sürü kendi kendini hipnotize etme durumu var. Şimdi, kimseye gerek duymadığımı biliyorum, Phuong dışında. Ama bu insanın zamanla öğrendiği bir şey. O orada olmasaydı, huzursuz bir tek gece yaşamadan bir yıl geçirebilirdim."

"Ama o orada," dedi, zar zor duyabildiğim bir sesle.

"İnsan önüne gelenle yatarak yola çıkıp, büyükbabası gibi tek bir kadına sadık bitirir."

"Sanırım böyle başlamak hayli naif olur..."

"Hayır."

"Kinsey Raporu'nda öyle değil."

"O yüzden naif değil."

"Biliyor musun Thomas, burada olmak, seninle böyle konuşmak güzel. Her nedense artık tehlikeliymiş gibi gelmiyor."

"Hava saldırılarında da böyle hissederdik," dedim, "duraklama anlarında. Ama bombardımanlar hep geri dönerdi."

"Eğer en yoğun cinsel deneyiminin ne olduğu sorulsa, ne derdin?"

Bunun yanıtını biliyordum. "Sabahın erken bir saatinde yatakta yatıp kırmızı sabahlıklı bir kadının saçlarını fırçalamasını seyretmek."

"Joe bir Çinli ve bir zenciyle birlikte yatakta olmak demişti."

"Yirmi yaşındayken ben de bunu düşünmüştüm."

"Joe elli yaşında."

"Ona savaşta hangi zihinsel yaşı verdiklerini merak ediyorum."

"Kırmızı sabahlıklı kız Phuong muydu?"

Bu soruyu sormamış olmasını dilerdim.

"Hayır," dedim, "o kadın daha önceydi. Karımı terk ettiğim zaman."

"Ne oldu?"

"Onu da terk ettim."

"Neden?"

Neden hakikaten? "Biz aptallaşıyoruz," dedim, "âşık olduğumuzda. Onu kaybedeceğim diye dehşete kapılmıştım. Onun değiştiğini gördüğümü sandım, gerçekten değişti mi bilmiyorum, ama belirsizliğe daha fazla dayanamadım. Bitiş çizgisine doğru koşmaya başladım, tıpkı bir korkağın düşmana doğru koşup madalya kazanması gibi. Ölümü aşmak istedim."

"Ölümü mü?"

"Bu bir tür ölümdü. Sonra Doğuya geldim."

"Ve Phuong'u buldun, öyle mi?"

"Evet."

"Ama aynı şeyi Phuong'la da bulmadın mı?"

"Aynı şey değil. Biliyor musun, diğeri bana âşıktı. Aşkı kaybetmekten korkuyordum. Şimdi sadece Phuong'u kaybetmekten korkuyorum." Bunları neden söyledim, diye merak ediyordum. Benim cesaretlendirmeme ihtiyacı yoktu.

"Ama seni seviyor, değil mi?"

"Öyle değil. Bu doğalarında yok. Göreceksin. Onlara çocuk demek bir klişe, ama çocuksu olan bir şey var. Şefkat, güvenlik, onlara verdiğin armağanlar karşılığında seni seviyorlar, bir darbe ya da adaletsizlik yüzünden nefret ediyorlar. Şeyin nasıl bir şey olduğunu bilmiyorlar, bir odaya girip yabancının birine âşık olmanın. Yaşlanmakta olan bir adam için, Pyle, bu çok güvenli, ev mutlu olduğu sürece evden kaçmayacaktır."

Pyle'ı incitmek istememiştim. Ancak bastırılmış bir hiddetle konuştuğunda, bunu idrak ettim: "Daha fazla güvenlik ya da daha fazla şefkati yeğleyebilir."

"Belki."

"Bundan korkmuyor musun?"

"Diğerinden olduğu kadar değil."

"Onu biraz olsun seviyor musun?"

"Ah, evet, Pyle, evet. Ama o diğer şekilde yalnızca bir kez sevdim."

"Kırk küsur kadına rağmen," diye suratıma çarptı.

"Kinsley ortalamasının altında olduğuna eminim. Biliyor musun Pyle, kadınlar bakir istemez. *Biz* ister miyiz emin değilim, patolojik türden değilsek."

"Bakir olduğumu söylemedim," dedi. Pyle'la olan bütün konuşmalarım grotesk yönlere sapıyor gibiydi. Alışıldık raylardan çıkmalarının nedeni, onun samimiyeti miydi? Onun konuşmaları köşeleri hiç dönemiyordu.

"Yüz kadının olur, yine de bakir olabilirsin, Pyle. Savaşta tecavüzden dolayı asılan askerlerinizin çoğu bakirdi. Avrupa'da o kadar çok yok. Bundan memnunum. O kadar zarar veriyorlar ki."

"Seni anlayamıyorum, Thomas."

"Açıklamaya değmez. Zaten bu konudan sıkıldım. Seksin yaşlılık ve ölüm kadar sorun olmadığı bir yaşa geldim. Aklımda bunlarla uyanıyorum, bir kadının bedeniyle değil. Son on yılımda yalnız olmak istemiyorum, o kadar. Bütün

gün ne düşüneceğimi bilemiyorum. Aynı odada bir kadın olsun istiyorum, sevmesem bile. Ama Phuong beni terk ederse, başka birini bulacak enerjim olur mu?.."

"Senin için bütün anlamı buysa..."

"Bu derken, Pyle? Dur bakalım, hele yalnız başına on yıl, sonrasında da bir bakımevinde yaşamaktan korkacağın yaşa bir gel. O zaman her yöne koşmaya başlayacaksın, o kırmızı sabahlıklı kızdan bile uzaklaşacaksın, sonuna kadar seninle olacak birini, herhangi birini bulana kadar."

"O zaman, neden karına geri dönmüyorsun?"

"İncittiğin birisiyle yaşamak kolay değildir."

Bir Sten uzun bir salvo attı, bir milden daha uzak olamazdı. Belki asabi bir devriye gölgelere ateş ediyordu, belki de başka bir saldırı başlamıştı. Bir saldırı olmasını umdum, bu bizim şansımızı artırırdı.

"Korkuyor musun, Thomas?"

"Tabii ki. Bütün içgüdülerimle. Ama aklımla, böyle ölmenin daha iyi olduğunu biliyorum. Doğuya bu nedenle geldim. Ölüm hep seninle birlikte." Saatime baktım. On bir olmuştu. Sekiz saatlik bir gece, sonra rahatlayabilirdik. "Tanrı dışında neredeyse her şeyden söz ettik," dedim. "Onu gece yarısından sonraki saatlere bırakmak en iyisi."

"Ona inanmıyorsun, değil mi?"

"Hayır."

"O olmasa bazı şeyler bana anlamlı gelmez."

"Bana o olunca anlamlı gelmezler."

"Bir zamanlar bir kitap okumuştum..."

Pyle'ın okuduğu kitabın hangisi olduğunu hiç öğrenemedim. (Muhtemelen York Harding veya Shakespeare veya güncel şiir antolojisi veyahut da *Evliliğin Fizyolojisi* filan değildi, belki *Yaşamın Zaferi*'ydi.) Bir ses kuleye, yanımıza kadar gelmişti, kapağın altındaki gölgelerden geliyor gibiydi, Vietnam dilinde bir şeyler söyleyen yankılı bir megafon sesi. "Hapı yuttuk," dedim. İki muhafız kulak kabarttı; yüzleri tüfek mazgalına döndü, ağızları açık kaldı.

"Ne oluyor," diye sordu Pyle.

Mazgala doğru yürümek, sesin içinden yürümek gibiydi. Hızla dışarı baktım: Görülecek bir şey yoktu, yolu bile ayırt edemiyordum ve tekrar odaya baktığımda, tüfek doğrultulmuştu, bana mı yoksa mazgala mı olduğuna emin olamadım. Ama odada hareket ettiğimde, tüfek titredi, tereddüt etti ve beni takip etti; ses aynı şeyi söylemeyi sürdürüyordu. Yere oturdum, tüfek de yere döndü.

"Ne diyor?" diye sordu Pyle.

"Bilmem. Sanırım arabayı buldular ve bu arkadaşlara bizi bırakmalarını söylüyorlar, yoksa... Onlar karar vermeden o Sten'i doğrultsan iyi olur."

"Ateş eder."

"Daha emin değil. Olduğunda zaten ateş edecek."

Pyle ayağını oynatınca tüfek doğruldu.

"Duvar boyunca ilerleyeceğim," dedim. "Gözleri bocaladığında silahını ona doğrult."

Ben kalkarken ses sustu, sessizlik beni yerimden zıplattı. Pyle sertçe konuştu: "Tüfeği bırak." Tam Sten'in dolu olup olmadığını düşünüyordum ki, çünkü kontrol etmemiştim, adam tüfeği yere bıraktı.

Odayı kat edip tüfeği aldım. Sonra ses yeniden başladı, bir hecenin bile değişmediği izlenimini edindim. Belki de bir kayıt kullanıyorlardı. Ültimatomun ne zaman sona ereceğini merak ettim.

"Sonra ne olacak," diye sordu Pyle, laboratuvarda bir gösteri izleyen okul öğrencisi gibiydi, şahsen ilgili gibi değildi.

"Belki bir bazuka, belki bir Viet."

Pyle Sten'ini inceledi. "Bunda bir sır yok gibi," dedi. "Bir salvo ateşliyeyim mi?"

"Hayır, bırak tereddüt etsinler. Burayı çatışmasız almayı tercih ederler, bu da bize zaman kazandırır. En iyisi hızla uzaklaşalım."

"Aşağıda bekliyor olabilirler."

"Evet."

İki adam bizi izliyordu, adam diyorum, ama ikisinin toplam kırk sene yaşadığından kuşkuluyum. "Ya bunlar?" diye sordu Pyle, sonra da sarsıcı bir dolaysızlıkla ekledi: "Onları vurayım mı?" Belki de Sten'i denemek istiyordu.

"Bir şey yapmadılar."

"Bizi onlara teslim edeceklerdi."

"Neden olmasın," dedim. "Bizim burada işimiz yok, bu onların ülkesi."

Tüfeği boşaltıp yere bıraktım. "Herhalde burada bırakmıyorsun, değil mi," dedi.

"Bir tüfekle koşamayacak kadar yaşlıyım. Bu da benim savaşım değil. Hadi."

Bu benim savaşım değildi, ama aşağıda, karanlıktakilerin de bunu bilmesini istiyordum. Yağ lambasını söndürdüm, bacaklarımı kapaktan aşağıya sarkıtıp merdiveni yoklamaya başladım. Muhafızların o şarkı gibi dillerinde, şarkı söyler gibi fısıldaştıklarını duyabiliyordum. "Dümdüz git," dedim Pyle'a, "çeltiğe doğru. Unutma, su var, ne kadar derin bilmiyorum. Hazır mısın?"

"Evet."

"Yanımda olduğun için teşekkür ederim."

"Her zaman bir zevk," dedi Pyle.

Muhafızların arkamızda hareket ettiğini duyuyordum; bıçakları var mı diye merak ettim. Megafondaki ses son bir şans verir gibi kesin konuştu. Altımızdaki karanlıkta bir şeyler yavaşça yer değiştirdi, ama bu bir fare de olabilirdi. Tereddüt ettim. "Tanrım, bir içki olsaydı," diye fısıldadım.

"Hadi gidelim."

Merdivenden bir şey çıkıyordu; bir şey duymadım ama merdiven altımda sarsıldı.

"Neden durdun?" dedi Pyle.

Bunun bir şey olduğunu neden düşündüm bilmiyorum, o sessizce, gizlice yaklaşan şeyin. Yalnızca bir insan merdiveni tırmanabilir, yine de bunu benim gibi bir insan olarak düşünemedim, o sanki öldürmek için yaklaşan bir hayvan-

dı, sessizce ve kuşkusuz başka türden bir yaradılışın acımasızlığıyla. Merdiven sarsıldı, sarsıldı ve ben yukarı doğru parlayan gözlerini gördüğümü hayal ettim. Aniden, artık dayanamaz oldum ve atladım; orada o süngersi zeminden başka bir şey yoktu, o da bileğimi yakaladı ve yalnızca bir elin yapabileceği gibi kıvırıverdi. Pyle'ın merdivenden indiğini duyabiliyordum; kendi titremesini bile ayırt edemeyen korkak bir aptal olduğumu anladım, ben de kendimi güçlü ve hayal gücünden yoksun sanırdım, doğrucu bir gözlemci ve muhabirin olması gerektiği gibi. Ayağa kalktım ve acı neredeyse yeniden yere düşmeme neden oluyordu. Bir ayağımı ardımda sürükleyerek tarlalara doğru yollandım, arkamdan Pyle'ın geldiğini duyuyordum. Sonra bazuka mermisi kulede patladı ve kendimi yeniden yüzüstü yerde buldum.

IV

"Yaralandın mı?" dedi Pyle.

"Bir şey bacağıma çarptı. Ciddi bir şey değil."

"Devam edelim," diye ısrar etti Pyle. Onu görebiliyordum, çünkü ince, beyaz bir tozla kaplanmıştı sanki. Sonra, projektörün lambası sönünce ekrandan kaybolan bir görüntü gibi kayboluverdi, yalnızca ses kalmıştı. Dikkatlice sağlam dizimin üzerinde doğruldum ve kötü durumdaki sol bileğime yüklenmeden ayağa kalkmaya çalıştım, sonra acıdan nefesim kesilmiş durumda yere yıkıldım. Bileğim değildi sorun olan, sol bacağıma bir şey olmuştu. Endişelenemezdim, acı dikkati yok etmişti. Yerde hiç hareketsiz yatmış, acının beni yeniden bulmamasını umuyordum. Dişi ağrıyan bir insanın yaptığı gibi, nefesimi bile tutmuştum. Yakında kulenin yıkıntılarını arayacak olan Viet'leri hiç düşünmüyordum; kulede bir mermi daha patladı, gelmeden işi sağlama bağlıyorlardı. Acı azalırken, birkaç insan öldürmek ne çok paraya mal oluyor, diye düşündüm, atları çok daha ucuza

öldürebilirdiniz. Bilincim tam olarak yerinde olamaz, çünkü doğduğum küçük kasabadaki çocukluğumun kâbusu olan, yaşlı atları satan adamın avlusunda kendimi bulduğumu düşünmeye başladım. Atların korkuyla kişnediğini ve acısız öldürücünün patlamasını duyduğumuzu sanırdık.

Acı döneli biraz zaman geçmişti; artık hareketsiz yatıyor, nefesimi de tutuyordum, bu bana çok önemliymiş gibi geliyordu. Hayli berrak bir şekilde belki de tarlalara doğru sürünsem daha iyi olur, diye düşündüm. Viet'lerin uzakları aramaya vakti olmayabilirdi. Birinci tankın mürettebatıyla temas kurmaya çalışmak üzere başka bir devriye çıkmış olmalıydı. Ama ben silahlı güçlerden çok acıdan korkuyor, hâlâ hareketsiz yatıyordum. Hiçbir yerden Pyle'ın sesi duyulmuyordu, tarlalara erişmiş olmalıydı. Sonra birisinin inlediğini duydum. Kule tarafından geliyordu, ya da kuleden artakalandan. İnleyen bir adam gibi değildi; karanlıktan ürken, ama çığlık atmaktan da korkan bir çocuk gibiydi. İki oğlandan biridir diye düşündüm, belki de yoldaşı ölmüştü. Viet'lerin gırtlağını kesmeyeceklerini umut ediyordum. Savaş çocuklarla sürdürülmemeliydi ve bir hendekte kıvrılmış yatan o küçük beden aklıma geldi. Gözlerimi yumdum, bu acıyı da uzak tutuyordu ve bekledim. Bir ses bağırarak anlamadığım bir şeyler söyledi. Bu karanlıkta, ıssızlıkta ve acının yokluğunda neredeyse uyuyabileceğimi hissettim.

Sonra, Pyle'ın "Thomas, Thomas," diye fısıldadığını duydum. Sessizce ilerlemeyi çabuk öğrenmişti; geri geldiğini duymamıştım.

"Git," diye yanıt verdim.

O sırada beni buldu ve upuzun yanıma yattı. "Neden gelmedin? Yaralı mısın?"

"Bacağım. Sanırım kırıldı."

"Kurşun mu?"

"Hayır, hayır. Ağaç kütüğü. Taş. Kuleden bir şey. Kanamıyor."

"Çaba göstermelisin."

"Git Pyle. İstemiyorum, çok acıyor."

"Hangi bacak?"

"Sol."

Yanıma dolandı ve kolumu omuzunun üzerine attı. Kuledeki çocuk gibi inlemek istedim, sonra da kızgındım ve kızgınlığı fısıltıyla ifade etmek zordu. "Tanrı cezanı versin Pyle. Bırak beni. Kalmak istiyorum."

"Kalamazsın."

Beni yarıya kadar omuzuna çekmişti ve acı dayanılır gibi değildi. "Lanet bir kahraman gibi davranma. Gitmek istemiyorum."

"Yardımcı olmalısın," dedi, "yoksa ikimiz de yakalanacağız."

"Sen..."

"Sus yoksa duyacaklar." Sinirden ağlıyordum, daha güçlü bir ifade yok. Üzerine yüklendim ve sol bacağımı asılı bıraktım, üç ayaklıların yarışındaki aykırı yarışmacılar gibiydik ve bir sonraki kuleye giden yol üzerinde bir yerlerde bir Bren hızlı kısa salvolar halinde ateşe başlamış olmasa, hiçbir şansımız olmazdı. Ya bir devriye saldırıya geçmişti ya da onlar gecede üç kule yıkma işini tamamlamaya girişmişti. Yavaş ve sakarca yürüyüşümüzün gürültüsü böylece bastırılmış oldu.

Bütün bu süre zarfında bilincim açık mıydı emin değilim; sanırım son yirmi metre boyunca Pyle neredeyse bütün ağırlığımı taşımıştı. "Dikkat et. İçeri giriyoruz," dedi. Kuru pirinç çevremizde hışırdıyor ve çamur da şapur şupur yükseliyordu. Su belimize kadar yükseldiğinde Pyle durdu. Nefes nefeseydi, su kurbağası gibi sesler çıkarıyordu.

"Özür dilerim," dedim.

"Seni bırakamazdım," dedi Pyle.

İlk duygu rahatlamaydı; su ve çamur bacağımı bir bandaj gibi yumuşak ve sağlam bir şekilde tutuyordu, ama kısa

sürede soğuk bizi titretmeye başladı. Saatin gece yarısını geçip geçmediğini merak ettim; Viet'ler bizi bulmazsa, daha böyle altı saat geçirecektik.

"Ağırlığını biraz aktarabilir misin," dedi Pyle, "sadece bir anlığına?" Ve mantıksız sinirliliğim geri geldi, bunun için acıdan başka bahanem yoktu. Kurtarılmayı istememiştim, ya da ölümün bu kadar acılı bir şekilde ertelenmesini. Nostaljiyle sert, kuru zemindeki yatağımı düşündüm. Pyle'ı ağırlığımdan kurtarmak için çabalayan bir turna kuşu gibi tek ayak üzerine dikildim ve hareket ettiğimde pirinç sapları hışırdadı, ayrılıp çatırdadı.

"Hayatımı kurtardın ki," dedim ve tam Pyle alışıldık yanıt için boğazını temizlerken, "burada öleyim," diye ekledim. "Kuru toprağı tercih ederdim."

"İyisi mi hiç konuşmayalım," dedi Pyle, bir sakatla konuşur gibi.

"Hayatımı kurtarmanı senden kim istedi ki? Ben Doğuya öldürülmek için geldim. Bu senin o lanet densizliğin..." Çamurda sendeledim ve Pyle kolumu omuzuna doladı. "Rahatlat," dedi.

"Savaş filmleri seyretmişsin. Biz bir çift deniz piyadesi değiliz, bir madalya kazanamazsın."

"Şşşt." Tarlanın kenarına yaklaşan ayak sesleri duyulabiliyordu. Yolun yukarılarındaki Bren ateşi kesilmişti ve ayak sesleriyle, pirinç saplarının biz nefes alırken hafifçe hışırdaması dışında ses yoktu. Sonra ayak sesleri kesildi, yalnızca bir oda boyu uzakta gibiydiler. Pyle'ın elinin sağlam tarafımdan beni yavaşça aşağıya doğru ittiğini hissettim; birlikte, pirinci en az etkileyecek şekilde çok yavaş çamura daldık. Bir dizimin üzerinde, başımı geriye atarak ağzımı ancak suyun üzerinde tutabiliyordum. Acı bacağıma geri döndü ve "Burada bayılırsam, boğulurum," diye düşündüm; boğulma düşüncesinden hep nefret etmiş ve korkmuşumdur. İnsan neden nasıl öleceğini seçemez? Artık ses yoktu, belki altı

metre ötede bir hışırtı, bir öksürük, bir aksırma bekliyorlardı; "Tanrım," diye düşündüm, "aksıracağım." Beni bırakmış olsaydı, yalnızca kendi yaşamımdan sorumlu olacaktım, onunkinden değil ve o da yaşamak istiyordu. Çocukken, saklambaç oynadığımızda öğrendiğim numarayı uygulayıp serbest parmaklarımı üstdudağıma bastırdım, ama aksırık orada, patlamayı bekliyordu ve karanlığın sessizliğinde diğerleri aksırığı bekliyordu. Geliyordu, geliyordu, geldi...

Ama aksırığımın patladığı anda Viet'ler Stenlerle ateş edip çeltiğin içinden bir ateş yolu açtılar, çelikte delikler açan bir makine gibi sert delme sesleriyle aksırığım bastırıldı. Bir nefes alıp suya daldım; insan içgüdüsel olarak nasıl da sevdiği şeyden kaçınıyor, ölümle cilveleşiyor, sevgilisinin tecavüzüne uğramak isteyen kadın gibi. Pirinç kafalarımıza çarptı ve fırtına geçti. İkimiz de aynı anda hava için yukarı çıktık ve kuleye doğru uzaklaşan ayak seslerini duyduk.

"Kurtardık," dedi Pyle ve acımın içinde bile neyi kurtardığımızı merak ettim; benim için, yaşlılık, bir editör koltuğu, yalnızlık; ona gelince, şimdi artık zamansız konuştuğunu biliyorum. Sonra, soğukta beklemeye koyulduk. Tay Ninh yolu üzerinde bir ateş yakıldı, kutlarcasına neşeyle yanıyordu.

"Bu benim arabam," dedim.

Pyle, "Yazık, Thomas. Yıkım görmekten nefret ediyorum," dedi.

"Depoda bunu başlatacak kadar yakıt varmış. Sen de benim kadar üşüyor musun, Pyle?"

"Daha fazla üşüyemezdim."

"Sudan çıkıp yola yatsak?"

"Onlara yarım saat daha verelim."

"Ağırlık senin üzerinde."

"Dayanabilirim, gencim." Bu iddiayı şaka yollu öne sürmüştü, ama etkisi çamur kadar soğuk oldu. Acımın dile geliş tarzı yüzünden özür dilemeye niyetliydim, ama acı yine konuştu: "Gençsin tabii ki. Bekleyebilirsin, değil mi."

"Seni anlayamıyorum Thomas."

Birlikte bir hafta gibi gelen geceler geçirmiştik ve o beni Fransızcayı anladığından fazla anlayamıyordu. "Beni kendi halime bıraksan daha iyi olurdu," dedim.

"Phuong'un yüzüne bakamazdım," dedi ve isim orada bir bankerin sürdüğü pey gibi asılı kaldı. Hemen yakaladım.

"Yani onun içindi," dedim. Kıskançlığımı daha abes ve aşağılayıcı kılan, en kısık fısıltıyla ifade edilmiş olmasıydı, hiç tınısı yoktu ve kıskançlık gösterişi sever. "Bu kahramanlıkların onu etkileyeceğini sanıyorsun. Ne kadar da yanılıyorsun. Ölmüş olsaydım, onu elde edebilirdin."

"Bunu demek istemedim," dedi Pyle. "Âşıksan, oyunu oynamak istersin, o kadar." Doğru, diye düşündüm, ama onun masumane kastettiği gibi değil. Âşık olmak kendi kendinizi bir başkasının gördüğü gibi görmektir, kendi kendinizin sahte ve abartılmış görüntüsüne âşık olmaktır. Aşkta onurlu davranamayız, cesurca davranmak iki kişilik seyirci kitlesi karşısında oyun oynamaktan başka bir şey değildir. Belki ben artık âşık değildim, ama anımsıyordum.

"Sen olsaydın, bırakmıştım," dedim.

"Yo, hayır, bırakmazdın Thomas." Dayanılmaz bir kendinden hoşnutlukla, "Seni kendinden daha iyi tanıyorum," diye ekledi. Kızgınlıkla ondan uzaklaşmaya ve kendi ağırlığımı taşımaya çalıştım, ama acı tüneldeki bir tren gibi gürüldeyerek geldi ve onun üzerine daha da fazla abandım, sonra da suya batmaya başladım. İki koluyla beni kavradı ve doğrulttu, sonra santim santim beni kıyıya, yolun kenarına çekti. Oraya çıkardığında beni dümdüz tarlanın kıyısındaki sığ çamurun içine yatırdı; acı çekildiğinde ve gözlerimi açıp nefesimi tutmaya son verdiğimde yalnızca takımyıldızların ayrıntılı dizilişini görebiliyordum, okuyamadığım, yabancı bir diziliş: Bunlar memleketimdeki yıldızlar değildi. Suratı üzerime eğilerek yıldızları örttü. "Yolda ileri doğru gideceğim, Thomas, bir devriye bulmaya."

"Aptallaşma," dedim. "Daha kim olduğunu anlamadan seni vururlar. Viet'ler seni bulmazsa tabii."

"Tek şansımız bu. Altı saat suyun içinde yatamazsın."

"O zaman beni yola yatır."

"Sten'i yanında bırakmanın bir yararı olmaz mı?" diye kuşkuyla sordu.

"Tabii ki olmaz. Kahraman olmayı kafaya koyduysan, en azından çeltiğin içinden yavaş yavaş git."

"Ben işaret edemeden devriye geçer."

"Fransızca bilmiyorsun."

"Seslenirim, '*Je suis Frongçais,*'* diye. Endişelenme Thomas. Çok dikkatli olacağım." Ben daha yanıt veremeden, fısıltı menzilinin dışına çıkmıştı, şimdi artık becerebildiği kadar sessiz ilerliyor, sık sık da duraklıyordu. Onu yanan arabanın ışığında görebiliyordum, ama ateş eden olmadı; az sonra alevleri geride bıraktı ve çok kısa sürede sessizlik ayak izlerini doldurdu. Evet, temkinliydi, nehirden aşağıya, Phat Diem'e tekneyle gelirken olduğu kadar temkinliydi, bir oğlan çocuğunun macera öyküsündeki kahramanın temkinliliği, bir izcinin rozeti gibi temkinliliğinden gururluydu ve macerasının abesliğinden ve olanaksızlığından tamamen habersizdi.

Yattığım yerden Viet'lerin ya da lejyoner devriyesinin silah seslerini bekledim, ama gelmediler; bir kuleye varması, varabilirse tabii, bir saat hatta daha fazla sürerdi. Bizim kuleden geriye ne kaldığını görecek kadar başımı çevirdim, bir çamur ve bambu yığını ve arabanın alevleri azaldıkça alçalır gibi duran direkler. Acı gittiğinde, huzur vardı, bir tür sinir uçlarının ateşkes günü; şarkı söylemek istiyordum. Benim mesleğimden insanların bu geceye dair yalnızca iki satırlık haber yapacak olmasının ne kadar garip olduğunu düşündüm, bu gayet sıradan bir geceydi ve tek gariplik de bendim. Sonra, kulenin kalıntılarından hafif bir sızlanmanın yeniden

---

* (Bozuk bir Fransızcayla) Ben Fransızım. (ç.n.)

başladığını duydum. Muhafızlardan biri hâlâ hayatta olmalıydı.

"Zavallı gariban, arabamız *onun* nöbet yerinin önünde bozulmasaydı, neredeyse hepsinin yaptığı gibi megafonun ilk çağrısıyla teslim olacak ya da kaçacaktı. Ama biz oradaydık, iki beyaz adam ve bizde bir Sten vardı ve hareket etmeye cesaret edememişlerdi. Biz ayrıldığımızdaysa çok geç olmuştu," diye düşündüm. Karanlıktaki bu çığlıktan ben sorumluydum; kendimi ayrı tutmamdan, bu savaşa ait olmamamdan gurur duyuyordum, ama bu yaraları ben açmıştım, Pyle'ın da yapmak istediği gibi, Sten'i ben ateşlemişim gibi.

Kıyıdan yola çıkmak için çabaladım. Ona katılmak istiyordum. Tek yapabileceğim buydu, acısını paylaşmak. Ama kendi kişisel acım beni önledi. Onu artık duyamıyordum. Hareketsiz yatıyor, muazzam bir kalp gibi atan kendi acımdan başka bir şey duymuyordum, nefesimi tuttum ve inanmadığım Tanrı'ya yalvardım: "Bırak öleyim ya da bayılayım. Öleyim ya da bayılayım." Sonra sanırım bayıldım ve bir süre hiçbir şeyin farkına varamadım, sonra rüyamda gözkapaklarımın kapanıp donduğunu, birisinin keski kullanarak bunları ayırmaya çalıştığını gördüm ve altındaki göz kürelerimi zedelemesinler diye onları uyarmak istedim, ama konuşamıyordum ve keski araya girdi, bir ışıldak suratımı aydınlattı.

"Kurtulduk, Thomas," dedi Pyle. Bunu anımsıyorum, ama Pyle'ın daha sonra başkalarına anlattıklarını anımsamıyorum: Elimi yanlış yönde salladığımı ve onlara kulede bir adam bulunduğunu ve ona bakmaları gerektiğini söylediğimi. Her hâlükârda, Pyle'ın vardığı duygusal varsayımlara ben varamazdım. Kendimi biliyorum ve bencilliğimin derecesini biliyorum. Bir başkası görülür, duyulur ya da hissedilir biçimde acı çekiyorsa ben rahat edemem (ve rahat etmek benim başlıca isteğimdir). Bazen bu masum kişiler tarafından yanlışlıkla diğerkâmlık sanılır, halbuki benim bütün yaptı-

ğım çok daha büyük bir yarar, yalnızca kendimi düşünmem gerektiğinde duyduğum gönül rahatlığı uğruna daha küçük bir yarardan vazgeçmekti ki bu kez yarama hemen bakılmasından vazgeçiyordum.

Geri dönüp bana oğlanın öldüğünü söylediler, ben de mutlu oldum... Morfin iğnesi bacağıma battıktan sonra daha fazla acı çekmeme de gerek kalmadı.

3

I

Rue Catinat'daki dairemin merdivenlerini yavaşça tırmandım, birinci katta da durup dinlendim. Yaşlı kadınlar, her zamanki gibi tuvaletin önünde oturmuş dedikodu yapıyorlardı, kaderi başkalarının el çizgilerinde taşıdığı gibi yüzlerindeki kırışıklıklarda taşıyorlardı. Ben geçerken sessizdiler ve dillerini bilsem Tay Ninh yolundaki Lejyon Hastanesi'nde yattığım sırada neler olduğu konusunda bana ne anlatacaklarını merak ettim. Kulede bir yerlerde ve tarlalarda anahtarlarımı kaybetmiştim, ama Phuong'a bir mesaj göndermiştim, o da eğer hâlâ oradaysa bunu almış olmalıydı. Bu "eğer" benim tereddütümün ölçüsüydü. Hastanede ondan haber alamamıştım, ama Fransızcayı zor yazıyordu, ben de Vietnamca okuyamıyordum. Kapıyı çaldım, derhal açıldı ve her şey aynı göründü. Nasıl olduğumu sorarken onu yakından inceledim, sonra atel bağlı bacağıma dokundu ve yaslanmam için omuzunu uzattı, sanki o kadar genç bir bitkiye güvenle yaslanabilirmişsiniz gibi. "Evde olmaktan hoşnutum," dedim.

Beni özlediğini söyledi; bu tabii ki benim duymak istediğim şeydi. O hep benim duymak istediğim şeyleri söylerdi, soruları yanıtlayan bir vasıfsız işçi gibi, bir kaza olmazsa tabii. Şimdi kazayı bekliyordum.

"Nasıl oyalandın?" diye sordum.

"Ah, sık sık ablamı gördüm. Amerikalıların yanında bir iş buldu."

"Öyle mi? Pyle mı yardım etti?"

"Pyle değil, Joe."

"Joe da kim?"

"Tanıyorsun, ticaret ataşesi."

"Ah, tabii, Joe."

O, insanların hep unuttuğu bir adamdı. Bugün bile, şişmanlığı, tıraşlı ve pudralı yanakları ve koca kahkahası dışında onu tarif edemem; adının Joe olması dışında, bütün kimliği dikkatimden kaçmıştı. Adları hep kısaltılan bazı adamlar vardır.

Phuong'un yardımıyla yatağa uzandım. "Hiç film seyrettin mi?" diye sordum.

"Catinat'da çok komik bir film var." Ve hemen öyküsünü ayrıntılı bir şekilde bana anlatmaya koyuldu, bu arada ben de bir telgraf olabilecek beyaz zarfı görebilmek için odayı kolaçan ediyordum. Ben sormadığım sürece, bana söylemeyi unuttuğuna inanabilirdim; orada, masanın üzerinde, daktilonun yanında ya da gardıropta olabilirdi, belki de sağlam olsun diye eşarplarını koyduğu çekmeceye kaldırmıştı.

"Postanenin müdürü, sanırım postanenin müdürüydü, ama belediye başkanı da olabilir, onları evlerine kadar izledi ve fırıncıdan bir merdiven ödünç alıp Corinne'in penceresine tırmandı, ama biliyor musun, o François'yla birlikte yan odaya gitmişti, ama adam Madam Bompierre'in içeri girdiğini duymadı, kadın içeri girdi ve onu merdivenin tepesinde gördü ve düşündü ki..."

"Madam Bompierre kimdi?" diye sordum, bazen losyonların arasına anımsatıcı notlar dayadığı lavaboyu görebilmek için başımı çevirirken.

"Söyledim ya. Corinne'in annesi, o kendine koca arıyor, çünkü dul kalmış..."

Yatağa oturdu ve elini gömleğimin içine soktu. "Çok komikti," dedi.

"Öp beni Phuong." İşvesi yoktu. İstediğimi hemen yaptı ve filmi anlatmayı sürdürdü. İşte öylesine, isteseydim benimle sevişirdi de, hemen oracıkta, sorgusuz sualsiz pantolonunu çıkarır, sonra da Madam Bompierre'in öyküsünü ve postane müdürünün içine düştüğü zor durumu anlatmayı sürdürürdü.

"Bana mektup geldi mi?"

"Evet."

"Neden vermedin?"

"Çalışman için daha çok erken. Yatıp dinlenmen gerekir."

"İş olmayabilir."

Mektubu verdi ve açılmış olduğunu gördüm. Şöyle diyordu: "De Lattre'ın ayrılmasının askeri ve siyasal durum üzerindeki etkileri hakkında dört yüz sözcüklük genel bilgi isteniyor."

"Evet," dedim. "Bu iş. Nereden bildin? Neden açtın?"

"Karından geldiğini düşündüm. İyi haber olduğunu umdum."

"Kim çevirdi sana?"

"Ablama götürdüm."

"Kötü haber olsaydı, beni terk eder miydin, Phuong?"

Beni yatıştırmak için eliyle göğsümü ovuşturdu, bu kez ihtiyacım olan şeyin, yalan da olsalar sözcükler olduğunu idrak etmemişti. "Bir pipo ister misin? Sana gelmiş bir mektup var. Sanırım karından."

"Onu da açtın mı?"

"Mektupları açmam. Telgraflar alenidir. Memurlar onları okur."

Bu zarf eşarpların arasındaydı. Özenle çıkarıp yatağın üstüne bıraktı. El yazısını tanıdım. "Bu kötü haberse, sen ne?.." Bunun ancak kötü haber olacağını pekâlâ biliyordum. Bir telgraf ani bir cömertlik eylemi demek olabilirdi; bir mektup yalnızca açıklama, doğrulama anlamına gelebi-

lirdi... Bu yüzden sorumu yarım bıraktım, çünkü bir insandan kimsenin tutamayacağı türden bir söz vermesini istemek dürüstçe olmazdı.

"Neden korkuyorsun?" diye sordu Phuong ve ben de "Yalnızlıktan, Basın Kulübü'nden, bekâr odasından korkuyorum, Pyle'dan korkuyorum," diye düşündüm.

"Bana bir brendi-soda hazırla," dedim. Telgrafın başına baktım, "Sevgili Thomas," ve sonuna, "Sevgilerimle, Helen," ve brendiyi beklemeye koyuldum.

"*Ondan* mı?"

"Evet." Okumaya başlamadan önce, sonunda Phuong'a yalan mı söylesem, yoksa gerçeği mi diye düşünmeye başladım.

> "Sevgili Thomas,
>
> Mektubu alınca ve yalnız olmadığını öğrenince şaşırmadım. Sen çok uzun süre yalnız kalacak bir adam değilsin, değil mi? Kadınları, ceketinin toz kaptığı gibi kapıyorsun. Londra'ya döndüğünde kolayca teselli bulacağını hissetmesem, durumuna daha fazla sempati duyardım. Bana inanacağını sanmıyorum, ama beni duraklatan ve sana sadece Hayır diyen bir tel çekmemi engelleyen o zavallı kızı düşünmemdir. Biz, senden daha fazla kendimizi kaptırma eğilimindeyizdir."

Bir brendi içtim. Cinsellikten kaynaklanan yaraların nasıl da yıllar boyu açık kaldığını idrak etmemiştim. Özensizce, sözcüklerimi beceriksizce seçerek, onun yarasının yeniden kanamasına yol açmıştım. Onu da benim yaralarımı hedef almış olduğu için kim suçlayabilirdi ki? Mutsuz olduğumuzda acı veririz.

"Kötü mü?" diye sordu Phuong.

"Biraz sert," dedim. "Ama hakkı var..." Okumayı sürdürdüm.

"Bavulunu toplayıp gidene kadar Anne'i geri kalan hepimizden daha fazla sevdiğine hep inandım. Şimdi de başka bir kadını terk etmeyi planlar gibisin, çünkü mektubundan, aslında 'olumlu' bir yanıt beklemediğini anlayabiliyorum. 'Elimden geleni yaptım' – böyle düşünmüyor musun? 'Evet' diye bir tel çekseydim ne yapacaktın? Gerçekten de onunla evlenecek miydin? (Yazarken 'o' demek zorundayım, bana adını söylemedin.) Belki evlenecektin. Sanırım diğerlerimiz gibi yaşlanıyorsun ve yalnız yaşamaktan hoşlanmıyorsun. Ben de bazen kendimi çok yalnız hissediyorum. Anladığım kadarıyla Anne başka bir arkadaş bulmuş. Ama onu zamanında terk ettin."

Yaranın kuruyan kabuğuna tam isabet ettirmişti. Bir brendi daha içtim. Bir kan meselesi* ifadesi aklıma geldi.

"Sana bir pipo hazırlayayım," dedi Phuong.

"Ne olursa," dedim, "ne olursa."

"Hayır demek zorunda olmamın nedenlerinden biri de bu. (Dinsel nedenlerden söz etmemize gerek yok, çünkü bunu hiçbir zaman anlamadın ve inanmadın.) Evlilik senin bir kadını terk etmeni engellemez, değil mi? Yalnızca süreci erteler ve bu durumda onunla benimle yaşadığın kadar yaşadıysan, bu o kıza daha da büyük bir haksızlık olur. Onu kaybolacağı, bir yabancı olacağı İngiltere'ye getireceksin ve sen onu terk ettiğinde ne kadar feci bir şekilde ortada bırakılmış hissedecek. Çatal bıçak kullandığını bile sanmıyorum, değil mi? Acımasız davranıyorum, çünkü seninkinden çok onun iyiliğini düşünüyorum. Ama Thomas, sevgilim, senin iyiliğini de düşünüyorum."

* Özgün metinde "An issue of blood". İsa'nın kanaması olan bir kadını iyileştirdiği, Yeni Ahit'te geçen mucizelerinden biri. (ç.n.)

Kendimi fiziksel olarak hasta hissediyordum. Karımdan mektup almayalı uzun zaman olmuştu. Onu bu mektubu yazmaya zorlamıştım ve her satırında acısını hissediyordum. Onun acısı bana acı veriyordu, o eski birbirimizi incitme rutinine geri dönmüştük. Keşke yaralamadan sevmek mümkün olsa... sadakat yeterli değil. Anne'e sadık kalmıştım, ama yine de onu yaraladım. Yaralama, sahiplenme ediminde: Başka bir kişiye gurur olmadan sahip olmak ya da aşağılanma olmadan sahiplenilmek için zihin ve beden olarak fazlasıyla küçüğüz. Bir anlamda, karımın bana yeniden bir darbe indirmesine memnun olmuştum... Onun acısını çok uzun zamandır unutmuştum ve ona çektirdiğim acıyı ancak böyle telafi edebilirdim. Ne yazık ki masumlar hep çatışmalara dahil olurlar. Her zaman, her yerde, bir kuleden çığlık atan bir ses duyulur.

Phuong afyon lambasını yaktı. "Benimle evlenmene izin verecek mi?"

"Henüz bilmiyorum."

"Söylemiyor mu?"

"Söylüyorsa bile, bunu çok yavaş yapıyor."

Düşündüm, "*Degagé** olduğun, önder-yazar değil de haberci olduğun için ne kadar gurur duyuyorsun ve sahne gerisinde ortalığı nasıl da karıştırıyorsun. Savaşın diğer türü bundan daha masum. Havan topuyla daha az zarar veriliyor.

> "En derin inancıma karşı çıkıp 'Evet' dersem, bu senin için iyi olacak mı? İngiltere'ye geri çağırıldığını söylüyorsun, bundan ne kadar nefret edeceğini ve bunu kolaylaştırmak için mümkün olan her şeyi yapacağını tasavvur edebiliyorum. İçkiyi fazla kaçırdıktan sonra evleneceğini görebiliyorum. İlk seferinde gerçekten denedik, sen de benim kadar denedin ve başarısız olduk.

* (Fr.) Bağımsız. (ç.n.)

> İnsan ikinci kez o kadar çabalamaz. Bu kızı kaybetmenin yaşamın sonu olduğunu söylüyorsun. Bir zamanlar tam da bu sözleri benim için sarf etmiştin, sana mektubu gösterebilirim, hâlâ saklıyorum ve herhalde Anne'e de aynı şekilde yazdın. Birbirimize hep gerçeği söylemeye çalıştığımızı söylüyorsun Thomas, ama senin gerçeğin hep çok geçici. Seninle tartışmanın, aklını başına getirmeye çalışmanın ne yararı var? İnancımın bana söylediği –ve senin mantıksız bulduğun– biçimde davranıp açıkça şöyle yazmak daha kolay: Boşanmaya inanmıyorum; dinim bunu yasaklıyor ve bu yüzden de cevabım, Thomas, hayır... hayır."

"Sevgilerimle, Helen," demeden önce yarım sayfa daha yazmıştı, ben o kısmı okumadım. Sanırım hava durumu hakkında, sevdiğim yaşlı bir teyzem hakkında haberler içeriyordu.

Şikâyet etmem için bir neden yoktu, bu yanıtı bekliyordum. İçinde birçok gerçek vardı. Yalnızca, bu kadar uzun boylu yüksek sesle düşünmemiş olmasını isterdim, hele de düşünceler beni olduğu kadar onu da yaralarken.

"'Hayır' mı diyor?"

Hiç tereddüt etmeden, "Karar vermemiş, henüz umut var," dedim.

Phuong güldü. "...Öyle asık bir suratla 'umut' diyorsun ki." Bir köpeğin haçlı şövalyesinin mezarının üzerine yatması gibi ayaklarımın dibine uzandı, afyonu hazırladı ve ben de Pyle'a ne diyeceğimi düşündüm. Dört pipo içince kendimi geleceğe daha hazır hissettim ve umudun güçlü olduğunu söyledim, karım bir avukata danışıyordu. Her an serbest bırakma telgrafını alabilirdim.

"O kadar önemli olmaz. Bir anlaşmada uzlaşabilirsiniz," dedi ve onun ağzından ablasının konuştuğunu duyar gibi oldum.

"Hiçbir birikimim yok," dedim, "Pyle'ı geçemem."

"Endişelenme. Bir şeyler olabilir. Bir yolu bulunur," dedi. "Ablam bir yaşam sigortası yaptırabileceğini söylüyor." Ben de onun paranın önemini azımsamadığı, büyük ve bağlayıcı bir aşk ilanında bulunmadığı için ne kadar gerçekçi olduğunu düşündüm. Pyle bu çetin cevize yıllar boyunca nasıl dayanacak acaba diye düşündüm, çünkü Pyle romantikti; ama onun durumunda iyi bir anlaşma söz konusu olacaktı, ihtiyaç ortadan kalktığında, kullanılmayan bir adalede olduğu gibi, sertlik yumuşayabilirdi. Zenginlerde hepsi vardı.

O akşam, Rue Catinat'daki dükkânlar kapanmadan önce, Phuong üç tane daha ipek eşarp satın aldı. Yatağa oturdu ve bunları bana gösterdi, parlak renklerine bakıp keyifli çığlıklar atıyor, adeta şarkı söyleyen sesiyle bir boşluğu dolduruyordu, sonra bunları özenle katlayıp çekmeceye, bir düzine kadar başka eşarbın yanına yerleştirdi; sanki mütevazı bir anlaşmanın temellerini atar gibiydi. Ben de o akşam afyonun güvenilmez berraklığı ve öngörüsüyle Pyle'a bir mektup yazarak kendime çılgınca bir temel attım. Yazdığım buydu, geçen gün bunu York Harding'in *Rôle of the West*'inin arasında buldum. Mektubumu aldığında kitabı okuyor olmalıydı. Belki de mektubu ayraç olarak kullanmış, sonra da kitabı okumaya devam etmemişti.

"Sevgili Pyle," diye yazmıştım ve o bir tek sefer az kalsın "Sevgili Alden," diye yazacaktım, çünkü ne de olsa bu önemli bir teşekkür mektubuydu ve diğer teşekkür mektuplarından, bir yalan içermek gibi bir farkı vardı:

"Sevgili Pyle, hastanedeyken geçen akşam için teşekkür etmek amacıyla sana yazmaya niyetliydim. Kuşkusuz beni nahoş bir sondan kurtardın. Şimdi bir baston yardımıyla yeniden dolaşabiliyorum, anlaşılan doğru bir yerinden kırmışım ve yaş da henüz kemiklerime erişip onları kırılganlaştırmamış. Bir ara birlikte bir parti düzenleyip kutlamalıyız." (Kalemim bu sözcüğe takıldı, sonra, bir engelle karşılaşan bir karınca gibi, başka bir yoldan etrafını dolandı.) "Kut-

lanacak başka bir şey daha var ve senin de buna sevineceğini biliyorum, çünkü hep Phuong'un çıkarını ikimizin de düşündüğümüzü söyleyip durdun. Geri döndüğümde beni karımdan gelen bir mektubun beklediğini gördüm, o da az çok benden boşanmayı kabul etti. Bu yüzden artık Phuong konusunda endişelenmene gerek yok..." Bu acımasız bir tümceydi, ama mektubu tekrar okuyana kadar acımasızlığını fark etmemiştim ve o zaman da değiştirmek için çok geç olmuştu. Bunun üzerini çizeceksem, bütün mektubu yırtıp atmam gerekecekti.

"Hangi eşarbı daha çok beğeniyorsun?" diye sordu Phuong. "Ben sarısını seviyorum."

"Evet, sarısı. Otele in de şu mektubu benim için atıver."

Adrese baktı. "Elçiliğe götürebilirim. Pul parasından kurtulursun."

"Postaya vermeni tercih ederim."

Sonra uzandım ve afyonun rehavetiyle düşündüm: "En azından artık ben gitmeden beni bırakmaz ve belki de, yarın, bir ara, birkaç pipo sonra, kalmanın bir yolunu düşünürüm."

II

Normal yaşam devam eder, bu birçok insanın aklını korumuştur. Bir hava bombardımanı sırasında sürekli korkmanın olanaksız olduğunun anlaşılması gibi, rutin işlerin, rastgele karşılaşmaların, gayrişahsi kaygıların bombardımanı altında insan saatler boyu kişisel korkusunu unutuyor. Yaklaşan nisana, Çinhindi'ni terk etmeye, içinde Phuong'un olmadığı bulanık geleceğe dair düşünceleri günün telgrafları, Vietnam basın bültenleri ve (ailesi Bombay yoluyla Goa'dan gelmiş olan) Dominguez adındaki Hintli yardımcımın hastalığı tetiklemişti; Dominguez önemsiz basın toplantılarına benim yerime katılır, dedikodu ve söylentilerin tonuna has-

sas kulağını açık tutar ve mesajlarımı telgrafhaneye ve sansür ofisine götürürdü. Özellikle kuzeydeki, Haiphong, Nam Dinh ve Hanoi'deki Hintli tüccarların yardımıyla benim yararıma kendi kişisel İstihbarat Servisini yönetiyordu ve sanırım Tonkin deltasındaki Vietminh taburlarının yerlerini Fransız Yüksek Komutanlığı'ndan daha kesin biliyordu.

Elimizdeki bilgiyi haber haline gelmesi dışında kullanmadığımızdan ve hiçbir zaman Fransız istihbaratına rapor vermediğimizden, Saygon-Cholon bölgesinde saklanan birçok Vietminh ajanının da güvenini ve arkadaşlığını kazanmıştı. Adına rağmen bir Asyalı olması kuşkusuz yararlı olmuştu.

Dominguez'e bağlanmıştım. Diğerleri gururlarını en ufak dokunuşa karşı hassas bir deri hastalığı gibi yüzeyde taşırken, onun gururu derinlerde saklıydı ve sanırım herhangi bir insan için olabilecek en küçük düzeye indirmişti. Onunla olan gündelik temaslarda tek karşınıza çıkan nezaket, tevazu ve mutlak bir hakikat sevgisiydi; gururu fark edebilmeniz için onunla evli olmanız gerekirdi. Belki de hakikat ile tevazu el ele gidiyordur; gururumuzdan kaynaklanan o kadar çok yalan var ki; benim mesleğimde bir habercinin gururu, diğerinden daha iyi bir hikâye bildirme arzusu; benim umursamamama; memleketten gelen ve şu ya da bu hikâyeyi ya da başka birisinin, doğru olmadığını bildiğim haberini neden ele almadığımı soran telgraflara direnmeme yardımcı olan Dominguez'di.

Şimdi o hastayken ona ne kadar çok şey borçlu olduğumu idrak ediyordum; hatta arabamın deposunun benzin dolu olmasını sağlayan bile oydu ve bir kez bile, bir sözcük ya da bakışla, özel yaşamıma uzanmamıştı. Sanırım o bir Katolik, ama bu konuda adından ve doğum yerinden öte bir kanıta sahip değilim; konuşmalarından bildiğim kadarıyla Krişna'ya tapıyor olabilir, ya da Batu Mağaraları'na, dikenli tel bir çerçeve içinde hacca gidiyor da olabilir. Şimdi, hastalığı bir nimet gibi geldi, beni kişisel kaygılarımın çarkından ayrı

tuttu. Artık kimi yorucu basın toplantılarına katılmam ya da aksayarak da olsa Continental'daki masama meslektaşlarımla dedikodu yapmak üzere gitmem gerekiyordu; ama ben gerçeği yalandan ayırt etmekte Dominguez kadar başarılı değildim, bu yüzden akşamları ona uğrayıp duyduklarım üzerine görüşmeyi âdet edindim. Bazen Hintli dostlarından biri de orada oluyordu, Dominguez'in Boulevard Galliéni'ye çıkan yoksul sokaklardan birinde paylaştığı dairesindeki dar demir karyolanın yanına oturuyordu. Yatağında oturur pozisyona gelip ayağını öyle bir altına alıyordu ki, bir hastayı ziyaret etmeyip, bir raca ya da rahibin huzuruna çıkmış gibi oluyordunuz. Bazen, ateşi yüksek olduğunda, yüzünü ter basıyordu ama düşüncelerinin berraklığı hiçbir zaman kaybolmuyordu. Sanki hastalığı başkasının vücudunda gerçekleşir gibiydi. Ev sahibesi hep başucunda bir sürahi taze yeşil limon suyu bulunduruyordu, ama onun içtiğine hiç şahit olmadım; belki de bu, bunun kendi susuzluğu, acı çekenin de kendi vücudu olduğunu kabul etmek anlamına gelecekti.

Onu ziyaret ettiğim günlerden birini özellikle anımsıyorum. Bu sorunun bir sitem olarak algılanacağı korkusuyla nasıl olduğunu sormaktan vazgeçmiştim ve sağlığım konusunda büyük bir kaygıyla sorular soran ve tırmanmak zorundan olduğum basamaklardan dolayı özür dileyen hep o oluyordu. Sonra dedi ki, "Bir arkadaşımla tanışmanızı isterim. Duymanız gereken bir hikâyesi var."

"Evet."

"Adını yazdım, çünkü Çin adlarını anımsamakta zorluk çektiğinizi biliyorum. Tabii ki adını kullanmamalıyız. Quai Mytho'da bir hurda metal deposu var."

"Önemli mi?"

"Olabilir."

"Bir fikir verebilir misin?"

"Ondan duymanızı yeğlerim. Bir gariplik var, ama anlamıyorum." Ter suratından aşağıya akıyordu, ama o sanki

damlalar canlı ve kutsalmış gibi hiç ellemiyordu; içinde o kadar Hinduluk vardı, bir sineğin bile canını tehlikeye atmamıştı. "Arkadaşınız Pyle'ı ne kadar tanıyorsunuz," diye sordu.

"Çok değil. Yollarımız kesişiyor, o kadar. Tay Ninh'den beri onu görmedim."

"Ne iş yapar?"

"Ekonomi Kurulu, ama bu pek çok günahın kılıfı. Sanırım ülkenin endüstrisiyle ilgileniyor, herhalde Amerika'dan bir iş bağlantısı da var. Hem Fransızları tek başlarına savaşmaya bırakıp hem de işlerini sekteye uğratmalarından hoşlanmıyorum."

"Geçen gün elçiliğin ziyarete gelen Kongre üyeleri için verdiği partide konuştuğunu gördüm. Onlara brifing veriyordu."

"Tanrı Kongre'nin yardımcısı olsun," dedim. "Ülkeye geleli altı ay olmadı."

"Eski sömürge güçlerinden söz ediyordu, İngiltere ve Fransa'dan ve sizlerin Asyalıların güvenini kazanmayı nasıl bekleyemeyeceğinizden. Orada, temiz elleriyle Amerika devreye giriyordu."

"Hawaii, Puerto Rico," dedim, "New Mexico."

"O zaman birisi buradaki yönetimin Vietminh'i yenilgiye uğratma şansı üzerine basmakalıp bir soru sordu, o da bir Üçüncü Gücün bunu yapabileceğini söyledi. Her zaman komünizmden ve sömürgeciliğin lekesinden azade bir Üçüncü Güç bulunabilirdi, buna ulusal demokrasi adını verdi; sadece bir önder bulup onu eski sömürge güçlerinin uzağında tutmanız gerekiyordu."

"Hepsi York Harding'de var," dedim. "Buraya gelmeden önce okumuş. İlk haftasında bundan söz etti ve sonrasında hiçbir şey öğrenmedi."

"Önderini bulmuş olabilir," dedi Dominguez.

"Önemi var mı?"

"Bilmem. Ne yaptığını bilmiyorum. Ama gidip Quai Mytho'daki arkadaşımla konuşun."

Rue Catinat'da Phuong'a bir not bırakmak için eve gittim, sonrasında da güneş batarken limanın ötesine geçtim. Buharlı gemiler ve gri askeri teknelerin yanında, masalar ve iskemleler de *quai*'de* dizilmişlerdi ve küçük seyyar mutfaklarda yemekler kaynayıp fokurduyordu. Boulevard de la Somme'da berberler ağaçların altında faaliyetteydiler, falcılar da duvar diplerinde, kirli kâğıt desteleriyle dizilmişlerdi. Cholon'da adeta farklı bir kentteydiniz, günün sonunda işler tavsayacağına daha yeni başlıyor olurdu. Bir pantomim sahnesine girer gibiydi: Uzun düşey Çince tabelalar, parlak ışıklar ve figüran kalabalığı sizi sahnenin yan taraflarına, her şeyin birdenbire çok daha karanlık ve sessiz olduğu yerlere sürüklerdi. Böyle bir sahne yanı beni yeniden *quai*'ye, bir yığın sampana götürdü, depolar burada gölgede esneyip duruyordu ve ortalıkta kimsecikler yoktu.

Yeri zorlukla, neredeyse tesadüfen buldum, antrepo kapıları açıktı ve eski bir lambanın ışığında hurda yığınının garip Picasso şekillerini görebiliyordum: Karyolalar, banyo küvetleri, çöp tenekeleri, motor kapakları, ışığın vurduğu yerlerde eski renklerin şeritleri. Demirler arasındaki dar geçitten ilerledim ve Bay Chou'ya seslendim, ama yanıt alamadım. Antreponun sonunda Bay Chou'nun evi olduğunu sandığım yere çıkan bir merdiven vardı, anlaşılan arka kapıya yönlendirilmiştim ve Dominguez'in bir bildiği vardır diye düşündüm. Merdivende bile hurdalar yığılıydı, bu karga yuvasında günün birinde bir işe yarayabilecek hurda demir parçaları. Sahanlıkta büyük bir oda vardı ve burada bütün bir aile her an başlayacak bir kamp hazırlığındaymış gibi oturuyordu. Küçük çay bardakları her yana yayılmıştı, etraf belirsiz nesnelerle dolu karton kutulardan ve iplerle bağlanmış fiber bavullardan geçilmiyordu; büyük bir ya-

* (Fr.) Rıhtım. (ç.n.)

takta oturan yaşlı bir kadın, iki oğlan, iki kız, yerde emekleyen bir bebek, eski kahverengi köylü pantolon ve ceketleri içinde orta yaşlı üç kadın, bir köşede de mahjong oynayan mavi ipekli mandarin kıyafetli iki yaşlı adam vardı. Benim gelişime hiç aldırış etmediler; hızla, taşlara dokunarak oynuyorlardı ve çıkardıkları gürültü, dalgalar geri çekilirken sahildeki minik taşların çıkardığı sese benziyordu. Diğerleri de onlar gibi ilgilenmedi; yalnızca bir kedi atlayıp karton kutulardan birinin üzerine çıktı ve sıska bir köpek de beni koklayıp geri çekildi.

"Mösyö Chou?" diye sordum, kadınlardan ikisi başlarını iki yana salladılar, hâlâ kimse beni dikkate almıyordu, yalnızca kadınlardan biri bir fincanı duruladı, ipek astarlı kılıfı içinde sıcak duran çaydanlıktan çay doldurdu. Yatağın bir ucuna, yaşlı kadının yanına oturdum, bir kız bana fincanı getirdi; sanki kedi ve köpekle birlikte cemaate dahil edilmiştim; belki onlar da ilk kez benim gibi tesadüfen gelmişlerdi. Bebek yerde emekleyerek yaklaştı ve ayakkabılarımın bağlarını çekiştirmeye başladı, kimse onu azarlamadı; Doğuda çocuklar azarlanmaz. Duvarlarda üç ticari takvim asılıydı, her birinde Çinlilere özgü canlı renkli kıyafetler giymiş, parlak pembe yanaklı kızlar vardı. Esrarengiz bir şekilde üzerinde Café de la Paix yazılı büyük bir ayna da vardı, belki de kazara hurdaların arasına karışmıştı; ben de hurdaların arasına karışmış gibi hissediyordum.

Acı yeşil çayı yavaş yavaş içtim, sıcak parmaklarımı yaktığından sapsız fincanı sürekli bir avucumdan diğerine aktarıyor ve ne kadar kalmam gerektiğini düşünüyordum. Aileyle bir kez de Fransızca konuşmayı deneyip Mösyö Chou'nun ne zaman dönmesini beklediklerini sordum, ama kimse yanıtlamadı, muhtemelen anlamamışlardı. Fincanım boşaldığında yeniden doldurdular ve kendi meşgalelerini sürdürdüler: Bir kadın ütü yapıyor, bir kız dikiş dikiyor, iki oğlan ders çalışıyor, yaşlı kadın ayaklarını seyrediyordu; o

yaşlı Çinli minik, sakat ayaklarını ve köpek de karton kutuların üstünde oturmayı sürdüren kediyi izliyordu.

Dominguez'in kıt kanaat geçinmek için ne kadar çalıştığını idrak etmeye başladım.

Odaya aşırı sıska bir Çinli girdi. Hiç yer kaplamıyordu sanki; teneke kutudaki bisküvileri ayıran, yağ geçirmez ince kâğıtlar gibiydi. Üzerinde kalın olan tek şey çizgili flanel pijamasının şeritleriydi. "Mösyö Chou?" diye sordum.

Bir afyonkeşin kayıtsız bakışlarıyla bana baktı: Çökmüş yanaklar, bebek yumrukları, küçük bir kızın kolları, onu bu boyutlara indirmek için uzun yıllar ve birçok pipo gerekmişti. "Dostum Mösyö Dominguez bana gösterecek bir şeyleriniz olduğunu söyledi," dedim. "Siz Bay Chou musunuz?"

"Ah evet," dedi, o Mösyö Chou'ydu ve nazikçe eski yerime oturmamı işaret etti. Geliş nedenimin kafatasının dumanlı koridorlarında yitip gittiğini anlayabiliyordum. Bir fincan çay alır mıydım? Ziyaretimden şeref duymuştu. Başka bir fincan durulandı ve akkor kömür gibi ellerime verildi, çay çilesi. Ailesinin boyutları üzerine yorumda bulundum.

Bunu evvelce hiç düşünmemiş gibi bir şaşkınlıkla etrafına baktı. "Annem," dedi, "karım, kız kardeşim, amcam, erkek kardeşim, çocuklarım, halamın çocukları." Bebek ayaklarımdan uzağa yuvarlanmış, sırtüstü debelenip duruyordu. Kimin olduğunu merak ettim. Hiç kimse onu üretecek kadar genç ya da yaşlı görünmüyordu.

"Mösyö Dominguez önemli olduğunu söyledi," dedim.

"Ah, Mösyö Dominguez. Umarım Mösyö Dominguez iyidir?"

"Humması var."

"Yılın sağlıksız bir dönemindeyiz." Dominguez'in kim olduğunu hatırladığından bile emin olamıyordum. Öksürmeye başladı ve iki düğmesi eksilmiş pijamasının altında gergin derisi yerlilerin davulları gibi tıngırdadı.

"Siz de bir doktora görünmelisiniz," dedim. Yeni gelen birisi bize katıldı, içeri girdiğini duymamıştım. Düzgün Avrupalı kıyafetli genç bir adamdı. İngilizce konuştu: "Bay Chou'nun yalnızca bir ciğeri var."

"Çok üzgünüm..."

"Günde yüz elli pipo içiyor."

"Kulağa çok gibi geliyor."

"Doktor ona bir yararı olmayacağını söylüyor, ama Bay Chou çektiğinde daha mutlu oluyor."

Anladığımı belirtecek biçimde homurdandım.

"Kendimi tanıtabilir miyim, ben Bay Chou'nun amiriyim."

"Adım Fowler. Beni Bay Dominguez gönderdi. Bay Chou'nun bana anlatacak bir şeyleri olduğunu söyledi."

"Bay Chou'nun hafızası çok kusurlu. Bir fincan çay içer misiniz?"

"Teşekkür ederim, zaten üç fincan içtim." Konuşmamız bir dil kılavuzundaki soru-cevap biçimindeydi.

Bay Chou'nun amiri fincanı elimden aldı ve kızlardan birine uzattı, o da dibinde kalan çayı yere döktükten sonra yeniden doldurdu.

"Bu yeterince sert değil," dedi adam ve alıp bizzat tadına baktı, dikkatle durulayıp ikinci bir çaydanlıktan bir kez daha doldurdu.

"Daha iyi mi?" diye sordu.

"Çok daha iyi."

Bay Chou gırtlağını temizledi, ama bu pembe çiçekli bir teneke tükürük kabına muazzam bir balgam atmak içindi. Bebek çay kalıntıları arasında ileri geri yuvarlanıyordu, kedi de bir karton kutudan bir bavulun üzerine atladı.

"Belki de benimle konuşursanız daha iyi olur," dedi genç adam. "Benim adım Bay Heng."

"Eğer bana anlatırsanız..."

"Depoya gideceğiz," dedi Bay Heng. "Orası daha sessiz."

Elimi Bay Chou'ya uzattım, o da bir şaşkınlık ifadesiyle bunu avuçlarının arasına aldı ve beni bir yerlere yerleştirmeye çalışır gibi odaya göz gezdirdi. Biz merdivenlerden inerken dalgaların geri çekilmesiyle dönen taşların sesi de uzaklaştı. Bay Heng, "Dikkat edin," dedi, "son basamak eksik." Ve bana yol göstermek için bir el feneri yaktı.

Yine karyolalarla banyo küvetlerinin arasındaydık ve Bay Heng bir yan koridora saparak önüme düştü. Yirmi adım kadar ilerledikten sonra durarak, ışığı küçük bir demir varile tuttu. "Bunu görüyor musunuz?" dedi.

"Neymiş o?"

Varili çevirerek markasını gösterdi: "Diolacton."

"Hâlâ bana bir şey ifade etmiyor."

"Elimde bu varillerden iki tane vardı," dedi. "Başka hurdalarla birlikte Bay Phan-Van-Muoi'nin garajından alındılar. Onu tanıyor musunuz?"

"Hayır, sanmıyorum."

"Karısı General Thé'nin bir akrabası."

"Hâlâ tam olarak anla..."

"Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu Bay Heng, fenerin ışığında eğilip kromu parlayan, kereviz sapı gibi içbükey, uzun bir nesneyi kaldırıp gösterirken.

"Bir banyo armatürü olabilir."

"Bu bir kalıp," dedi Bay Heng. Belli ki talimat vermekten yorucu bir zevk alan bir adamdı. Cehaletimi göstermek için bir kez daha durakladı. "Kalıptan ne kastettiğimi anlıyor musunuz?"

"Evet, tabii ki, ama yine de..."

"Bu kalıp ABD'de yapılmış. Diolacton bir Amerikan markası. Anlamaya başladınız mı?"

"Doğrusunu isterseniz, hayır."

"Kalıpta bir kusur var, bu yüzden atılmış. Ama hurdayla birlikte atılmamış olması gerekiyordu, varilin de öyle. Bu bir hata. Bay Muoi'nin amiri buraya şahsen geldi. Kalıbı bula-

madım, ama diğer varili almasına izin verdim. Elimdekilerin hepsinin bu olduğunu söyledim ve o da bunlara kimyasal madde koymak için gerek duyduğunu söyledi. Tabii ki kalıbı sormadı, bu çok fazla şey ifşa etmek olurdu, ama iyice aradı. Bay Muoi daha sonra Amerikan elçiliğini şahsen aradı ve Bay Pyle'ı sordu."

"Anlaşılan sağlam bir istihbarat servisiniz var," dedim. Hâlâ neyin döndüğünü anlamamıştım.

"Bay Chou'nun Bay Dominguez'le temasa geçmesini istedim."

"Yani Pyle ile General arasında bir tür bağlantı kurduğunuzu söylemek istiyorsunuz," dedim. "Hayli zayıf bir bağlantı. Zaten bu yeni bir şey değil. Burada herkes istihbarata eğiliyor."

Bay Heng kara demir varile topuğuyla vurdu, ses karyolalar arasında yankılandı. "Bay Fowler," dedi, "siz İngilizsiniz. Tarafsızsınız. Hepimize karşı adil davrandınız. Bazılarımız taraflardan birine güçlü bir eğilim gösterdiğinde, duygudaşlık besleyebilirsiniz."

"Komünist ya da Vietminh olduğunuzu ima etmek istiyorsanız, endişelenmeyin," dedim. "Şoke olmadım. Politikaya ilgim yok."

"Burada, Saygon'da nahoş bir şey olursa, suçu bize yüklenecek. Benim komitem adil bir bakışa sahip olmanızı istiyor. Size şunu ve bunu bu yüzden gösterdim."

"Diolacton nedir?" dedim. "Süt tozu gibi duruyor."

"Süt tozuyla ortak noktaları var." Bay Heng fenerini varilin içine tuttu. Dibinde biraz toz gibi beyaz pudra vardı. "Amerikan plastiklerinden biri," dedi.

"Pyle'ın oyuncaklar için plastik ithal ettiğine dair bir söylenti duymuştum." Kalıbı alıp inceledim. Zihnimde şeklini canlandırmaya çalıştım. Nesnenin kendisi böyle olmayacaktı; bu aynadaki, tersine bir görüntüydü.

"Oyuncaklar için değil," dedi Bay Heng.

"Bir çubuğun parçaları gibi."

"Şekli olağandışı."

"Ne için olduğunu düşünemiyorum."

Bay Heng arkasını döndü. "Yalnızca, ne gördüğünüzü hatırlamanızı istiyorum," dedi, hurda yığınının gölgelerinde geri dönerken. "Belki de bir gün bunun hakkında yazmak için bir nedeniniz olur. Ama varili burada gördüğünüzü söylememeniz gerekir."

"Kalıbı da mı?" diye sordum.

"Özellikle kalıbı."

III

İnsanın, nasıl derler, hayatını kurtaran biriyle sonrasında ilk kez karşılaşmak kolay değildir. Lejyon Hastanesi'ndeyken Pyle'ı görmemiştim, anlaşılabilir yokluğu ve sessizliği (zira mahcubiyet konusunda benden daha hassastı), bazen beni mantıksızca endişelendiriyordu, bu yüzden geceleri, uyku ilacım beni sakinleştirmeden önce, ben uyurken merdivenlerimi çıktığını, kapıma vurduğunu hayal ediyordum. Bu konuda ona haksızlık etmiştim, bir de üstüne diğer daha resmi yükümlülüğüme de bir suçluluk duygusu eklemiştim. Bir de sanırım mektubumun suçluluğu vardı. (Hangi uzak atalarım bana bu aptalca vicdanı aktarmışlardı? Paleolitik dünyalarında tecavüz edip öldürürken kesinlikle bundan azadeydiler.)

Kurtarıcımı yemeğe davet etsem mi, diye bazen düşünüyordum, ya da Continental'ın barında bir içki buluşması mı önerseydim? Sıra dışı bir sosyal sorundu, belki de insanın kendi yaşamına atfettiği değere bağlıydı. Bir yemekle bir şişe şarap mı, bir duble viski mi? Bu benim zihnimi birkaç gün boyunca meşgul etti ve sonunda gelip kapalı kapımın diğer tarafından bağıran Pyle tarafından çözüldü. O sıcak öğle sonrası uyuyordum, sabah bacağımı kullanmak için harca-

mış olduğum çaba beni tüketmişti ve kapının vurulduğunu duymadım.

"Thomas, Thomas." Çağrı, bir türlü ortaya çıkmayan bir kavşağı aramak için uzun, boş bir yolda yürüdüğümü gördüğüm bir rüyanın içine düşüverdi. Yol bir bant makinesi gibi tekdüze gidiyordu ve o ses araya girmeseydi, hiçbir şekilde değişmeyecekti; önce bir kuleden gelen acı dolu bir çığlık gibi, sonra da aniden şahsen bana "Thomas, Thomas," diye hitap eden bir ses gibi geldi.

Nefes alışlarımın arasında, "Git Pyle. Bana yaklaşma. Kurtarılmak istemiyorum," dedim.

"Thomas." Kapıma vuruyordu, ama ben sanki yine çeltik tarlasındaymışım ve o da düşmanmış gibi ölü numarası yapıyordum. Birden kapıya artık vurulmadığını, birisinin dışarıda alçak sesle konuştuğunu ve birisinin de yanıt verdiğini idrak ettim. Fısıltılar tehlikelidir. Konuşanların kim olduğunu ayırt edemiyordum. Dikkatlice yataktan kalktım ve bastonumun yardımıyla diğer odanın kapısına eriştim. Belki de çok acele etmiştim ve beni duymuşlardı, çünkü dışarıya sessizlik hâkim oldu. Filizlerini büyüten bir bitki gibi bir sessizlik: Kapının altından ilerleyip yapraklarını içinde bulunduğum odaya yayar gibiydi. Hoşlanmadığım bir sessizlikti ve kapıyı hızla açıp bunu dağıttım. Phuong geçitte duruyordu ve Pyle'ın elleri de omuzlarındaydı; duruşlarına bakılırsa, az önce öpüştükleri söylenebilirdi.

"Eh, içeri gelin," dedim, "gelin."

"Sesimi duyuramadım," dedi Pyle.

"Başta uyuyordum, sonra da rahatsız edilmek istemedim. Ama *edildim*, o yüzden, gelin." Phuong'a Fransızca sordum: "Onunla nerede karşılaştın?"

"Burada. Geçitte," dedi. "Kapıyı çaldığını duydum ve onu içeri almak için yukarı koştum."

"Otur," dedim Pyle'a. "Kahve içer misin?"

"Hayır, oturmak da istemiyorum, Thomas."

"Ben oturmalıyım. Bu bacak yoruluyor. Mektubumu aldın mı?"

"Evet, keşke yazmamış olsaydın."

"Neden?"

"Çünkü yalanlarla doluydu. Sana güvenmiştim, Thomas."

"İşin içinde bir kadın varsa, kimseye güvenmemelisin."

"O zaman bundan sonra bana güvenme. Sen dışardayken gizlice buraya geleceğim, üzerlerindeki yazı daktiloyla yazılmış zarflar içinde mektuplar yazacağım. Belki de büyüyorum, Thomas." Ama sesine gözyaşları eşlik ediyordu ve her zamankinden daha genç görünüyordu. "Yalan söylemeden kazanamaz mıydın?"

"Hayır, bu Avrupalı düzenbazlığı, Pyle. Tedarik eksiğimizi telafi etmemiz gerekiyor. Dikkatsiz davrandım herhalde. Yalanları nasıl yakaladın?"

"Ablası," dedi. "Artık Joe'nun yanında çalışıyor. Şimdi gördüm onu. Geri çağırıldığını biliyor."

"Ah, o mu?" dedim rahatlayarak. "Phuong da biliyor."

"Ya karından gelen mektup? Phuong onu da biliyor mu? Ablası görmüş."

"Nasıl?"

"Dün sen dışarıdayken buraya Phuong'u görmeye gelmiş ve Phuong da ona göstermiş. Onu kandıramazsın. İngilizce okuyabiliyor."

"Anlıyorum." Kimseye kızmanın bir anlamı yoktu, kabahat açık ki bendeydi ve Phuong da muhtemelen mektubu böbürlenmek için göstermişti, bu bir güvensizlik işareti değildi.

"Dün akşam bütün bunları biliyor muydun?" diye sordum Phuong'a.

"Evet."

"Sessiz olduğunu fark etmiştim." Koluna dokundum. "Çok hiddetlenmiş olmalısın, ama sen Phuong'sun, hiddetlenmezsin."

"Düşünmeliydim," dedi. Ben de gece uyandığımı ve nefesindeki düzensizlikten uyumadığını anladığımı hatırladım. Kolumu ona uzatıp sormuştum: "*Le cauchemar?*"* Rue Catinat'ya ilk geldiğinde kâbuslar görüyordu, ama önceki gece bu soruya kafasını iki yana sallayarak karşılık vermişti; arkası bana dönüktü ve bacağımı onunkine yanaştırmıştım, bu cinsel ilişki için ilk hamleydi. O zaman bile bir aksaklık fark etmemiştim.

"Açıklayabilir misin, Thomas, neden..."

"Yeterince bariz değil mi? Onu yanımda tutmak istedim."

"Onun için neye mal olursa olsun mu?"

"Tabii ki."

"Bu aşk değil."

"Belki senin anladığın aşk değildir, Pyle."

"Onu korumak istiyorum."

"Ben istemiyorum. Onun korunmaya ihtiyacı yok. Onu etrafımda istiyorum, onu yatağımda istiyorum."

"İstemese de mi?"

"İstemese kalmaz, Pyle."

"Bundan sonra seni sevemez." Fikirleri bu kadar basitti. Dönüp Phuong'a baktım. Yatak odasına gitmiş, örtüyü yattığım yere çekmişti; sonra rafın birinden resimli kitaplarından birini aldı ve konuşmalarımızla hiç ilgilenmiyormuş gibi yatağa oturdu. Hangi kitap olduğunu görebiliyordum, Kraliçe'nin yaşamının resimlerle kaydı. Westminster'e doğru ilerleyen kraliyet arabasını başaşağı görebiliyordum.

"Aşk Batı'ya ait bir sözcüktür," dedim. "Bunu duygusal nedenlerle ya da bir kadına yönelik saplantımızı örtmek için kullanırız. Bu insanlar saplantıdan mustarip değiller. Dikkat etmezsen, Pyle, canın yanacak."

"Bacağın olmasa seni döverdim."

"Bana minnettar olmalısın, tabii Phuong'un ablasına da.

---

* Kâbus mu? (ç.n.)

Artık vicdanın rahatsız olmadan ilerleyebilirsin ve sen de bazı açılardan çok vicdanlısın, değil mi, plastik söz konusu olmadığında."

"Plastik mi?"

"Burada ne yaptığını bildiğini umuyorum. Ah, dürtülerinin iyi olduğunu biliyorum, her zaman öyle." Şaşkın ve kuşkulu görünüyordu. "Bazen birkaç kötü dürtüye sahip olmanı isterdim, insanları o zaman biraz daha anlayabilirdin. Bu ülken için de geçerli, Pyle."

"Ona düzgün bir yaşam sağlamak istiyorum. Burası, kokuyor."

"Çin tütsüleriyle kokuyu bastırıyoruz. Sanırım ona bir derin dondurucu, kendine ait bir otomobil, en yenisinden bir televizyon ve..."

"Ve çocuklar," dedi.

"Tanıklık etmeye hazır, genç ve parlak Amerikan vatandaşları."

"Peki sen ona ne vereceksin? Onu memlekete götürmeyeceksin, değil mi?"

"Hayır, o kadar acımasız değilim. Bir geri dönüş biletine param yetmezse götürmem."

"Onu buradan gidene kadar elverişli bir yatak arkadaşı olarak tutacaksın."

"O bir insan Pyle. Kendi karar verebilir."

"Sahte kanıtlarla. Üstelik bir çocuk."

"O çocuk değil. Senin hiç olamayacağın kadar dayanıklı. Çizilmeyen türden cilayı bilir misin? Bu Phuong. Bizim gibi ondan fazla adamı atlatabilir. Yaşlanacak, o kadar. Çocuk doğurmaktan, açlıktan, soğuktan ve romatizmadan çekecek, ama hiçbir zaman bizim gibi düşüncelerden, saplantılardan mustarip olmayacak, çizilmeyecek, yalnızca çürüyecek." Ama konuşmamı yaparken ve onun sayfaları çevirmesini izlerken (Prenses Anne'le bir aile resmi) bile, tıpkı Pyle gibi bir karakter uydurduğumu biliyordum. İnsan bir diğerini hiçbir

zaman bilemez; söyleyebileceğim tek şey, onun da bizim kadar korktuğuydu; ifade becerisine sahip değildi, o kadar. Ve o ıstıraplı ilk yılımızı anımsadım, nasıl da hararetle onu anlamaya çalıştığımı, ona ne düşündüğünü anlatması için yalvardığımı ve sessizliğine duyduğum mantıksız öfkeyle onu korkuttuğumu. Arzum bile bir silah olmuştu, sanki birisi kılıcını kurbanın rahmine sapladığında, kurban denetimini kaybedip konuşacakmış gibi.

"Yeteri kadar konuştun," dedim Pyle'a. "Bilinecek her şeyi biliyorsun. Lütfen git."

"Phuong," diye seslendi.

"Mösyö Pyle?" dedi Phuong, Windsor Şatosu'nu incelemesine ara verip başını kaldırarak. Resmiyeti o anda gülüç ve güven vericiydi.

"Seni kandırdı."

"*Je ne comprends pas*."*

"Of, git artık," dedim. "Üçüncü Kuvvetine, York Harding'e ve *Rôle of Democracy*'ye** git. Git plastiklerle oyna."

Sonradan, talimatlarıma harfiyen uyduğunu kabul etmem gerekecekti.

---

* Anlamıyorum. (ç.n.)

** Demokrasinin Rolü. (ç.n.)

ÜÇÜNCÜ KISIM

1

I

Pyle'ın ölümünün üzerinden yaklaşık iki hafta geçtikten sonra Vigot'yu tekrar gördüm. Boulevard Charner'de yürürken Le Club'dan bana seslendiğini duydum. Bu, o günlerde Sûreté mensuplarının en çok tercih ettikleri restorandı; herkes el bombalı bir partizanın erişemeyeceği üst katta yemek yerken, Sûreté mensupları onlardan nefret edenlere meydan okurcasına zemin katta yiyip içiyorlardı. Yanına gittim, o da bana bir *vermouth cassis* söyledi. "Oynar mısınız?"

"İstiyorsanız," dedim ve ben de törensel *Quatre Cent Vingt-et-un* oyunu için zarlarımı çıkardım. Bu rakamlar ve zarların görüntüsü nasıl da Çinhindi'ndeki savaş yıllarını hatırlatıyor. Dünyanın herhangi bir yerinde ne zaman zar atan iki kişi görsem, kendimi Hanoi ya da Saygon'un sokaklarında yahut Phat Diem'in yıkıntılarının arasında bulurum, tırtıllar gibi garip işaretlemelerle kendini koruyan, kanallar boyunca devriye gezen paraşütçüleri görür, yaklaşan havan topu seslerini duyar, belki de ölü bir çocuk görürüm.

"*Sans vaseline*,"* dedi Vigot, bir dört-iki-bir atarken. Son çifti bana doğru sürdü. Oyunun cinsel jargonu bütün Sûreté'de ortaktı; belki de Vigot tarafından icat edilip alt kademelere yayılmıştı, ama onlar Pascal'ı almamışlardı. "*Sous-lieutenant.*"** Kaybettiğiniz her oyun rütbenizi yük-

* Vazelinsiz. (ç.n.)

** Asteğmen. (ç.n.)

seltirdi, birinden biri yüzbaşı ya da komutan olana kadar oynanırdı. İkinci oyunu da kazandı ve kibritleri sayarken, "Pyle'ın köpeğini bulduk," dedi.

"Öyle mi?"

"Sanırım cesedi terk etmeyi reddetti, zaten gırtlağını kesmişlerdi. Elli metre ileride çamurun içindeydi. Belki de oraya kadar sürünerek gitmiştir."

"Hâlâ ilgileniyor musunuz?"

"Amerikalı bakan bizi rahatsız edip duruyor. Tanrı'ya şükür aynı sorunu bir Fransız öldürüldüğünde yaşamıyoruz. Ama o vakaların ender olmaktan kaynaklanan bir değerleri yok."

Kibritleri bölüşmek için oynadık, sonra gerçek oyun başladı. Vigot'nun bir dört-iki-bir atma hızı inanılmazdı. Kibritlerini üçe indirdi, ben olası en düşük skoru yaptım. "*Nanette*," dedi Vigot, beni iki kibritin üzerine sürerken. Son kibritinden de kurtulduğunda "*Capitaine*," dedi ve ben de içki ısmarlamak için garsonu çağırdım. "Sizi yenen oldu mu hiç?" diye sordum.

"Pek değil. Rövanş ister misiniz?"

"Başka zaman. Nasıl bir kumarbaz olurdunuz, Vigot. Başka şans oyunu oynuyor musunuz?"

Sefil bir halde gülümsedi, her nedense onu bütün astlarıyla aldattığı söylenen o sarışın karısını düşündüm.

"Eh," dedi, "hep en büyükleri var."

"En büyükleri mi?"

"'Kârla zararı tartalım,'" diye aktardı. "'Tanrı'nın olduğu üzerine bahse girerek, bu iki şansı kestirelim. Kazanırsanız, hepsini kazanırsınız; kaybederseniz, hiçbir şey kaybetmezsiniz.'"

Ben de ona Pascal'dan alıntı yaptım, anımsadığım tek pasaj buydu. "'Yazı seçen de, tura seçen de aynı düzeyde hatalıdır. Her ikisi de yanılıyor. Doğrusu, hiç bahse girmemek.'"

"'Evet; ama bahse girmelisin. Seçme hakkın yok. Tekneye binmişsin.' Kendi ilkelerinize uymuyorsunuz, Fowler. Siz de *engagé*'siniz, hepimiz gibi."

"Dinde değil."

"Dinden söz etmiyordum. Doğrusu," dedi, "Pyle'ın köpeğini düşünüyordum."

"Ah."

"Bana ne dediğinizi anımsıyor musunuz? Köpeğin pençelerinde ipuçları bulma, bulaşan pisliği analiz etme filan konusunda?"

"Siz de Maigret ya da Lecoq olmadığınızı söylemiştiniz."

"O kadar da kötü değilmişim meğerse," dedi. "Pyle dolaşmaya çıktığında genellikle köpeğini de yanında götürüyordu, değil mi?"

"Öyleydi sanırım."

"Köpek tek başına dolaşmaya bırakılmayacak kadar değerli miydi?"

"Pek güvenli olmazdı. Burada köpek yerler değil mi, bu ülkede?" Zarları cebine atmaya yeltendi. "Benim zarlarım, Vigot."

"Ah, özür dilerim. Düşünüyordum da..."

"Neden benim *engagé* olduğumu söylediniz?"

"Pyle'ın köpeğini en son ne zaman gördünüz, Fowler?"

"Tanrı bilir. Köpekler için bir randevu defteri tutmuyorum."

"Eve ne zaman döneceksiniz?"

"Tam olarak bilmiyorum." Hiçbir zaman polise bilgi vermekten hoşlanmam. Onları sıkıntıdan kurtarır.

"Bu akşam... size uğramak istiyorum. Saat on uygun mu? Yalnız olursanız."

"Phuong'u sinemaya gönderirim."

"İşler yoluna girdi mi... onunla?"

"Evet."

"Garip. Sizin... eee... mutsuz olduğunuz izlenimine kapılmıştım."

"Kuşkusuz bunun için olası birçok neden var, Vigot." Birden ekleyiverdim: "Biliyor olmalısınız."

"Ben mi?"

"Siz de çok mutlu bir adam değilsiniz."

"Ah, şikâyet etmem için bir neden yok. 'Harap bir ev sefil değildir.'"

"O nedir?"

"Yine Pascal. Sefaletten gurur duymayı savunuyor. 'Ağaç sefil değildir.'"

"Nasıl polis oldunuz, Vigot?"

"Birçok etmen vardı. Hayatını kazanma gereği, insanlarla ilgili merak ve... evet, hatta Gaboriau* sevgisi."

"Belki de papaz olmalıydınız."

"Bunun için doğru yazarları okumadım... o günlerde."

"Hâlâ benden kuşkulanıyorsunuz, değil mi, bu işe karıştığımdan?"

Kalkıp *vermouth cassis*'inin kalanını bitirdi.

"Sizinle konuşmak istiyorum, o kadar."

Dönüp gittikten sonra, bana şefkatle baktığını düşündüm, yakalanmasından sorumlu olduğu, ömür boyu hapis cezası çeken bir mahkûma bakarmış gibi.

II

Cezalandırılmıştım. Sanki Pyle, dairemden ayrılırken, beni haftalarca sürecek bir belirsizliğe mahkûm etmişti. Her eve dönüş, bir felaket beklentisiyle oluyordu. Bazen Phuong orada olmuyordu ve o geri dönene kadar herhangi bir işin başına oturmam bana olanaksız geliyordu, çünkü hep dönüp dönmeyeceğini düşünüyordum. Nerede olduğunu soruyordum (kaygı ve kuşkuyu sesimden uzak tutmaya ça-

---

* Emile Gaboriau (1832-1873): Polisiye edebiyatının öncülerinden Fransız yazar. Romanlarında yukarıda adı geçen detektif Lecoq'un maceraları anlatılır. (ç.n.)

lışıyordum), bazen pazar ya da dükkânlar diyor ve kanıtını gösteriyordu (hikâyesini doğrulamaya hazır olması bile o dönemde doğal değilmiş gibi geliyordu); bazen de sinema diyor, kesilmiş bileti bunu kanıtlamak için hazır oluyordu, bazen de ablasının yanına gitmiş oluyordu; Pyle'la orada buluştuğuna inanıyordum. O günlerde, sanki ondan nefret ediyormuşçasına vahşice sevişiyordum onunla, ama asıl nefret ettiğim gelecekti. Yalnızlık yatağımda yatıyordu ve geceleri yalnızlığı kollarımın arasına alıyordum. O değişmemişti; bana yemek pişiriyor, pipolarımı hazırlıyor, nezaket ve tatlılıkla bedenini benim keyfime sunuyordu (ama bu artık bir keyif değildi) ve o ilk zamanlarda zihnini istediğim gibi şimdi de düşüncelerini okumak istiyordum ama onlar anlayamadığım bir dilde saklanmışlardı. Onu sorgulamak istemiyordum. Yalan söylemesine neden olmak istemiyordum (bir yalan açıkça konuşulmadığı sürece birbirimize karşı hep olduğumuz gibiymişiz gibi yapabilirdim), ama aniden kaygım benim adıma konuşmak istedi ve "Pyle'ı en son ne zaman gördün?" dedim.

Tereddüt etti, yoksa ne zaman olduğunu mu düşünüyordu? "Buraya geldiğimizde," dedi.

Neredeyse bilinçsizce, Amerika'ya ait olan her şeyi aşağılamaya başladım. Konuşmalarım bunlarla doluydu; Amerikan edebiyatının zayıflığı, Amerikan siyasetinin skandalları, Amerikalı çocukların hayvansılıkları. Sanki onu elimden alan bir adam değil, bir ulustu. Amerika'nın yaptığı hiçbir şey doğru olamazdı. Amerika konusunda, antipatimi paylaşmaya hazır Fransız dostlarımın yanında bile sıkıcı olmaya başladım. İhanete uğramış gibiydim, ama insan düşmanının ihanetine uğramaz.

Tam da bisiklet bombaları olayının vuku bulduğu sıralardaydı. Emperyal Bar'dan boş daireme döndüğümde (Phuong sinemada mıydı, yoksa ablasının yanında mı?), kapının altından atılmış bir not buldum. Dominguez'dendi.

Hastalığının devam etmesinden dolayı özür diliyor ve ertesi sabah on otuz civarında Boulevard Charner'nin köşesindeki büyük mağazanın önünde olmamı istiyordu. Bay Chou'nun talebiyle yazıyordu, ama sanırım Bay Heng'in benim orada bulunmamı istemiş olması daha yüksek bir olasılıktı.

Bütün mesele, sonradan anlaşıldığı üzere, bir paragraftan fazlasını hak etmiyordu, üstelik esprili bir paragraf. Kuzeydeki o hüzünlü ve ağır savaşla, Phat Diem'deki günler önce ölmüş insanların grileşmiş cesetlerinin tıkadığı kanallarla, havanların gümbürtüsüyle, napalmın beyaz ışığıyla bir ilişkisi yoktu. Bir çiçek tezgâhının yanında on beş dakikadır bekliyordum ki bir kamyon dolusu polis Rue Catinat tarafındaki Sûreté karargâhı yönünden fren sesleri ve lastik gacırtıları arasında geldi; adamlar kamyondan inip bir kalabalığı dağıtmaya gelmiş gibi mağazaya doğru koştular, ama kalabalık yoktu, yalnızca bir sıra bisiklet. Saygon'daki her büyük binanın önü bunlarla kaplıdır, Batının hiçbir üniversite kentinde bu kadar çok bisikletli insan yoktur. Fotoğraf makinemi ayarlayana kadar komik ve açıklanamaz eylem tamamlanmıştı. Polis bisikletlerin arasına dalmıştı; içlerinden üçünü başlarının üzerinde taşıyarak bulvara çıkmış, bunları süs çeşmesinin içine atmışlardı. Ben tek bir polis yakalayamadan kamyonlarına binmiş, Boulevard Bonnard'dan aşağıya yollanmışlardı.

"*Operation Bicyclette*,"* dedi bir ses. Bu Bay Heng'di.

"Bu ne?" diye sordum. "Eğitim mi? Ne için?"

"Biraz daha bekleyin," dedi Bay Heng.

Boş gezen birkaç kişi çeşmeye doğru yaklaşıyordu, bir bisiklet tekerleği, suyun altındaki batıklara karşı uyaran bir şamandıra gibi havaya dikilmişti, bir polis bağırıp kollarını sallayarak yolu geçti.

"Bir bakalım," dedim.

---

* Bisiklet Harekâtı. (ç.n.)

"Yapmasak daha iyi," dedi Bay Heng ve saatine baktı. Saatin kolları on biri dört geçeyi gösteriyordu.

"İlerisiniz," dedim.

"Hep ileri gidiyor." Tam o anda çeşme kaldırıma doğru patlayıverdi. Bir dekoratif süs parçası bir pencereye çarptı ve camlar parlak bir sağanak gibi yağdı. Sularla camları giysilerimizden silkeledik. Bir bisiklet tekerleği yolda bir topaç gibi vınladı, silkelendi ve yıkıldı. "Saat tam on bir olmalı," dedi Bay Heng.

"Nasıl olur da?.."

"İlgileneceğinizi düşündüm," dedi Bay Heng. "*Umarım* ilgilenirsiniz."

"Gelin bir şeyler içelim?"

"Hayır, özür dilerim. Bay Chou'ya dönmek zorundayım, ama önce izninizle size bir şey göstermeliyim." Beni bisiklet parkına götürdü ve kendi bisikletinin kilidini çözdü. "Dikkatli bakın."

"Bir Raleigh," dedim.

"Hayır, pompaya bakın. Size bir şey hatırlatıyor mu?" Şaşkınlığıma aşağılarcasına gülümsedi ve yola koyuldu. Dönüp el salladıktan sonra Cholon'a ve hurda deposuna doğru pedal çevirmeye başladı. Bilgi almak için gittiğim Sûreté'de ne demek istediğini idrak ettim. Depoda gördüğüm kalıp bir bisiklet pompasının yarım kesiti şeklindeydi. O gün bütün Saygon'un her yanında masum bisiklet pompalarının saatin on biri çalmasıyla patlayan bombalarla dolu olduğu ortaya çıktı; polisin, Bay Heng'den kaynaklandığından kuşkulandığım istihbarat sonucu harekete geçerek patlamaya müdahale ettiği yerler dışında. Çok sıradandı, on patlama olmuştu, altı kişi hafif yaralanmıştı, Tanrı bilir kaç bisiklet zarar görmüştü. Meslektaşlarım, bunu bir "şiddet eylemi" olarak adlandıran *Extrême Orient* muhabiri dışında, ancak olayı alaya alarak yer bulabileceklerini biliyorlardı. "Bisiklet

Bombaları" güzel başlık oluyordu. Hepsi Komünistleri suçlamıştı. Bombaların General Thé'nin bir gösterisi olduğunu tek söyleyen bendim ve benim açıklamam da ofiste değiştirilmişti. General haber değildi. Onu göstererek yer harcayamazdınız. Dominguez aracılığıyla Bay Heng'e üzüntümü belirten bir mesaj gönderdim, ben elimden geleni yapmıştım. Bay Heng nazik bir sözlü yanıt vermişti. O sırada bana öyle geliyordu ki o ve Vietminh Komitesi gereksiz yere hassasiyet göstermişlerdi, kimse ciddi bir şekilde Komünistlere kin beslemiyordu. Doğrusu, böyle bir şey olsa, mizah duygularıyla nam salabilirlerdi. "Bundan sonra ne yapacaklar?" diyordu insanlar partilerde, bütün bu abes olayın benim gözümdeki simgesi de bulvarın ortasında topaç gibi neşeyle dönen bisiklet tekerleğiydi. Generalle olan bağlantısı konusunda duyduklarımdan Pyle'a hiç söz etmedim. Bırakın zararsız bir şekilde plastik kalıplarıyla oynasın; bu, aklını Phuong'dan uzak tutar. Aynı zamanda, bir akşam o civarda bulunduğumdan ve yapacak daha iyi bir şeyim olmadığından, Bay Muoi'nin garajına uğradım.

Boulevard de la Somme üzerinde, küçük, dağınık bir yerdi, bir hurda deposundan çok farklı değildi. Orta yerde kapağı açık, krikoyla kaldırılmış bir otomobil duruyordu, hiç kimsenin ziyaret etmediği bir taşra müzesindeki tarihöncesi bir hayvanın ağzı açık hali gibiydi. Yer demir parçaları ve eski kutularla kaplıydı, Vietnamlılar hiçbir şeyi atmak istemez, tıpkı bir ördekten yedi çeşit yemek çıkartırken sadece bir pençesini artıran Çinli aşçı gibi. Birilerinin nasıl olup da savrukça boş varilleri ve hasarlı kalıbı attığını merak ettim, belki de birkaç kuruş kazanmak isteyen bir çalışanın hırsızlığı söz konusuydu, ya da belki birisine maharetli Bay Heng tarafından rüşvet verilmişti.

Ortalıkta kimse gözükmüyordu, ben de içeri girdim. Belki, diye düşündüm, polis gelir diye bir süreliğine uzak duruyorlardı. Bay Heng'in Sûreté'de bağlantılarının olması

muhtemeldi, ama yine de polisin harekete geçmesi pek olası değildi. Onlar açısından insanların bombayı komünistlerin koyduğunu farz etmeleri daha iyiydi.

Otomobil ve beton zemine yayılmış hurdalar dışında görülecek bir şey yoktu. Bombaların Bay Muoi'nin orada nasıl imal edildiğini tasavvur etmek zordu. Varilin içinde gördüğüm beyaz tozun nasıl plastiğe dönüştürüldüğü konusundaki bilgim pek müphemdi, ama kuşkusuz bu işlem, sokak üzerindeki iki benzin pompasının bile ihmalden mustarip olduğu burada gerçekleştirilemeyecek kadar karmaşıktı. Girişte durup sokağı seyrettim. Bulvarın ortasındaki ağaçların altında berberler işbaşındaydı; bir ağacın gövdesine çivilenmiş olan aynadan güneşin parıltısı yansıyordu. Mollusca şapkası altında bir kız sopasının ucuna taktığı iki sepeti taşıyarak seke seke ilerliyordu. Simon Frères'in duvarına yaslanmış olan falcı bir müşteri bulmuştu, Ho Şi Minh'inkine benzer ince sakalı olan yaşlı bir adam kayıtsızca eski kartların karıştırılıp çevrilmesini izliyordu. Bir kuruşa değecek nasıl bir geleceği olabilirdi ki? Boulevard de la Somme'da, açıkta yaşardınız; burada herkes Bay Muoi hakkında her şeyi bilirdi, ama onların güveninin kilidini açacak bir anahtar poliste yoktu. Bu yaşamın, her şeyin bilindiği düzeyiydi, ama sokağa adım attığınız gibi bu düzeye ulaşamazdınız. Bizim sahanlıktaki genel tuvaletlerin önünde dedikodu yapan yaşlı kadınları hatırladım; onlar da her şeyi duyuyordu, ama onların ne bildiğini ben bilmiyordum.

Garaja döndüm ve arkadaki küçük yazıhaneye girdim. Burada, o alışıldık Çince reklam takvimi, düzensiz bir masa; üzerinde de fiyat listeleri, bir şişe tutkal, bir hesap makinesi, bazı ataşlar, bir çaydanlık, üç fincan, bir sürü açılmamış kurşunkalem ve her nedense üzerinde Eiffel Kulesi'nin resmi olan kullanılmamış bir kartpostal vardı. York Harding grafik soyutlamalarla Üçüncü Kuvvetten söz edebilirdi, ama olup biten buydu, işte bu. Arka duvarda bir kapı vardı; ki-

litliydi, ama anahtar masanın üzerinde, kalemlerin arasında duruyordu. Kapıyı açıp içeri girdim.

Yaklaşık garajın boyutlarında küçük bir barakadaydım. İlk bakışta kanatsız birtakım yetişkin kuşların tünemesi için sayısız tünek içeren, çubuklardan ve tellerden oluşan bir kafese benzeyen bir makine aksamının bir parçasını kapsıyordu; aksam eski paçavralarla bağlanmış izlenimi veriyordu ama muhtemelen Bay Muoi ve yardımcıları çağrıldıkları esnada paçavralar temizlik için kullanılmaktaydı. İmalatçının adını buldum, Lyons'dan birileri ve bir de patent numarası, neyin patenti? Elektriği açtım ve eski makine canlandı; çubukların bir amacı vardı, mekanizma son yaşam gücünü toparlayan, yumruğunu ardı ardına indiren yaşlı bir adama benziyordu... bu şey ḥâlâ bir presti, gerçi kendi çevresinde yüzyıl başındaki ilk sinema salonlarıyla aynı döneme ait olmalıydı, ama sanırım hiçbir şeyin ziyan edilmediği ve her şeyin bir gün kariyerini bitirmek üzere geri gelmesinin beklendiği bu ülkede (Nam Dinh'in arka sokaklarından birinde, *Büyük Tren Soygunu* adlı o eski filmin bir ekrandan fırladığını gördüğümü hatırlıyorum), pres halen kullanılabilir durumdaydı.

Presi daha yakından inceledim; beyaz bir tozun kalıntıları vardı. Diolacton, diye düşündüm, sütle ortaklığı bulunan bir şey. Bir varil ya da kalıptan iz yoktu. Yazıhaneye ve garaja geri döndüm. Eski otomobilin çamurluğunu okşama isteği duydum; önünde uzun bir bekleyiş vardı belki, ama o da bir gün... Bay Muoi ve yardımcıları muhtemelen şimdiye General Thé'nin karargâh kurduğu kutsal dağ yolundaki çeltik tarlaları arasında bir yerlerdeydiler. Şimdi nihayet sesimi yükseltip "Mösyö Muoi!" diye haykırdığımda, garajın, bulvarın ve berberlerin uzağında, Tay Ninh yolunda sığındığım o tarlaların içinde olduğumu farz edebilirdim. "Mösyö Muoi!" Pirinç saplarının arasından başını çeviren bir adam görebiliyordum.

Eve yürüdüm ve sahanlığımda yaşlı kadınlar çitin yanında, kuşların dedikodularından daha çok anlayamadığım cıvıltılarına daldılar. Phuong orada değildi, yalnızca ablasında olduğunu söyleyen bir not vardı. Yatağa uzandım –hâlâ çok çabuk yoruluyordum– ve uyuyakaldım. Uyandığımda, çalar saatimin ışıklı kadranının bir yirmi beşi gösterdiğini gördüm ve Phuong'u yanımda uyur bulma umuduyla başımı çevirdim. Ama yastık bozulmamıştı. Çarşafları o gün değiştirmiş olmalıydı, çamaşırhanenin soğukluğu hâlâ üzerlerindeydi. Kalktım ve eşarplarını koyduğu çekmeceyi açtım, orada değillerdi. Kitaplığa gittim, *Kraliyet Ailesinin Resimli Yaşamı* da gitmişti. Çeyizini de götürmüştü.

Şok anında fazla acı yoktur; acı saat üçte, bundan sonra da bir şekilde sürdüreceğim yaşamı planlamaya ve bir şekilde saf dışı bırakabilmek amacıyla hatıraları anımsamaya başladığımda başladı. Mutlu anılar en kötüleridir ve mutsuz olanları anımsamaya çalıştım. Deneyimliydim. Bunların hepsini evvelce de yaşamıştım. Gerekeni yapabileceğimi biliyordum, ama artık çok daha yaşlıydım, yeniden inşaya çok az enerjimin kaldığını hissettim.

III

Amerikan Elçiliği'ne gidip Pyle'ı sordum. Kapıda bir form doldurup askeri polise vermek gerekiyordu. "Ziyaret nedenini yazmamışsınız," dedi.

"O bilir," dedim.

"O zaman randevunuz var, öyle mi?"

"İsterseniz öyle de ifade edebilirsiniz."

"Sanırım size aptalca görünüyor, ama çok dikkatli olmamız gerek. Bazı garip tipler buralara geliyor."

"Ben de öyle duydum." Çikletini diğer yana aktarıp asansöre bindi. Bekledim. Pyle'a ne diyeceğime dair hiçbir fikrim yoktu. Bu evvelce hiç oynamadığım bir sahneydi.

Polis geri döndü. İsteksizce, "Sanırım yukarı çıkabilirsiniz. Oda 12A. Birinci kat," dedi.

Odaya girdiğimde Pyle'ın orada olmadığını gördüm. Joe bir masanın ardında oturuyordu: Ticaret Ataşesi. Soyadını hâlâ hatırlayamıyordum. Phuong'un ablası beni bir daktilonun arkasından seyrediyordu. O açgözlü kahverengi gözlerde okuduğum zafer miydi?

"Gel Tom, gel," dedi Joe yüksek sesle. "Seni gördüğüme sevindim. Bacağın nasıl? Küçük ekibimizi pek sık ziyaret etmiyorsun. Bir iskemle çek. Yeni saldırının sence nasıl gittiğini anlat. Geçen akşam Continental'da Granger'ı gördüm. Yine kuzeye gidiyor. Bu çocuk *hevesli*. Nerede haber varsa, Granger orada. Bir sigara al. Keyfine bak. Bayan Hei'yi tanıyor musun? Bütün bu adları hatırlayamıyorum, benim gibi yaşlı bir adam için çok zor. Ona 'Hey, sen!' diyorum, hoşuna gidiyor. O kibirli sömürgecilikten eser yok bunda. Piyasadaki dedikodular nasıl Tom? Siz gerçekten kulaklarınızı açık tutuyorsunuz. Bacağına üzüldüm. Alden bana anlattı..."

"Pyle nerede?"

"Ah, Alden bu sabah ofise gelmedi. Sanırım evinde. İşinin çoğunu evden yapıyor."

"Evde ne yaptığını biliyorum."

"Bu çocuk hevesli. Ne diyordun?"

"Her neyse, evde yaptıklarından birini biliyorum."

"Anlamıyorum, Tom. Yavaş Joe... bu benim. Hep öyleydim. Hep öyle olacağım."

"Benim kızla yatıyor... sizin daktilonun kız kardeşiyle."

"Ne demek istediğini anlamıyorum."

"Ona sor. O ayarladı. Pyle benim kızı aldı."

"Bak şimdi Fowler, buraya iş için geldin sanmıştım. Burası böyle sahnelerin yeri değil, biliyorsun."

"Buraya Pyle'ı görmeye geldim, ama herhalde saklanıyor."

"Şimdi, sen böyle bir yorumda bulunabilecek son kişisin. Alden'in senin için yaptıklarından sonra."

"Ah, evet, evet, tabii ki. Hayatımı kurtardı, değil mi? Ama ondan bunu hiç istemedim."

"Kendini de büyük tehlikelere atarak. Oğlanda yürek var."

"Yüreği hiç umurumda değil. Burada söz konusu olan vücudunun başka parçaları."

"Burası böyle kinayelerin yeri değil, Fowler, hele odada bir hanımefendi varken."

"Hanımefendiyle ben birbirimizi iyi tanıyoruz. Benden rüşvetini alamadı, ama Pyle'dan alıyor. Tamam. Kötü davrandığımı biliyorum, ama kötü davranmayı sürdüreceğim. Bu insanların kötü davrandıkları bir durum."

"Çok işimiz var. Kauçuk üretimi üzerine bir rapor..."

"Endişelenme, gidiyorum. Ama telefon ederse, Pyle'a geldiğimi söyleyin. Bir iadeiziyareti kibarca bulabilir." Phuong'un ablasına döndüm: "Umarım anlaşmayı notere, Amerikan Konsolosu'na ve Hıristiyan Bilim Kilisesi'ne onaylatmışsındır," dedim.

Koridora çıktım. Karşımda, Erkekler yazan bir kapı vardı. İçeri girip kapıyı kilitledim, oturdum ve kafamı soğuk duvara yaslayıp ağladım. O zamana kadar ağlamamıştım. Tuvaletlerinde bile klima vardı ve serinleten hava, insanın ağzındaki tükürükle vücudundaki tohumu kuruttuğu gibi, gözyaşlarımı da kuruttu.

IV

İşleri Dominguez'e bırakıp kuzeye gittim. Haiphong'da, Gascogne Filosu'nda dostlarım vardı, havaalanındaki barda saatler geçiriyor ya da dışarıdaki mıcırlı yolda *bowls** oynuyordum. Resmen cephedeydim, heves konusunda Granger'la yarışabilirdim, gerçi gazeteme yararı Phat

* Fransa'da oynanan *boules* ve İtalya'da oynanan *boccia* oyunlarının bir versiyonu. (ç.n.)

Diem'e olan seferimden daha fazla değildi. Ama savaş üzerine yazıyorsanız, özsaygı ara sıra riskleri de paylaşmanızı gerektirir.

Bunları paylaşmak, en kısıtlı sürelerle bile kolay değildi, çünkü Hanoi'den benim yalnızca yatay hava saldırılarına katılmama izin verileceğine dair emir gelmişti; bu savaşta hava saldırıları bir otobüs yolculuğu kadar güvenliydi, çünkü ağır makineli tüfek menzilinin üzerinde uçuyorduk; pilotaj hatası ya da motor arızası dışında, güvendeydik. Zaman çizelgesine göre çıkıyor, zaman çizelgesine göre dönüyorduk; bomba yükleri çaprazlamasına iniyor ve duman sarmalı yol kavşağı ya da köprüden yükseliyor, sonra aperitif saatine yetişecek gibi geri dönüyor ve mıcırlar üzerinde demir toplarımızı sürüyorduk.

Bir sabah kasabadaki kantinde, Southend Pier'i ziyaret etmek için tutkulu bir istek duyan genç bir subayla brendi-soda içerken bir görev emri geldi. "Gelmek ister misin?" Evet dedim. Yatay hava saldırıları bile zamanı ve düşünceleri öldürmenin bir yoluydu. Havaalanına giderken, "Bu düşey saldırı," dedi.

"Bana yasaklanmış olduğunu sanıyordum..."

"Bu konuda bir şey yazmadığın sürece. Ülkenin, Çin sınırı yakınlarında, evvelce hiç görmediğin bir yerini görebilirsin. Lai Chau yakınlarında."

"Orada her şeyin sakin olduğunu sanıyordum, Fransızların elinde?"

"Öyleydi. Burasını iki gün önce ele geçirdiler. Paraşütçülerimiz birkaç saatlik uzaklıkta. Biz mevziyi geri alana kadar Viet'lerin deliklerinden kafalarını kaldırmamalarını istiyoruz. Alçaklara pike yapmayı ve makineliyi gerektiriyor. Yalnızca iki uçak ayırabiliriz. Biri gitti bile. Hiç pike bombardımana katıldın mı?"

"Hayır."

"Alışık değilsen biraz rahatsızdır."

Gascogne Filosu'nda yalnızca küçük B-26 bombardıman uçakları vardı, Fransızlar bunlara fahişe diyordu, çünkü kısa kanat açıklıklarıyla görünür bir desteğe sahip değillerdi. Dizlerim seyrüsefercinin sırtına dayanmış vaziyette bisiklet selesi kadar küçük metal bir oturağın üzerinde sıkışmıştım. Yavaşça yükselerek Kızıl Nehir boyunca ilerledik ve Kızıl Nehir bu saatte gerçekten kızıldı. Sanki zamanda geri gitmiş ve onu ilk adlandıran o yaşlı coğrafyacının gözleriyle, geç güneş ışığının bir kıyıdan diğerine doldurduğu o saatte görmüş gibiydik; sonra 9000 fitte Kara Nehir'e doğru döndük, bu da gerçekten karaydı, gölgelerle dolu, ışık açısını kaçırmış ve o muazzam boğaz, uçurum ve cangıl manzarası çevremizde dönüyor ve altımızda dikiliyordu. Bütün bir filoyu bu yeşil ve gri araziye bırakabilirdiniz, geriye ekili bir tarladaki birkaç bozuk paranın bırakacağından daha fazla iz kalmazdı. Çok ilerimizde küçük bir uçak tatarcık sineği gibi dolanıyordu. Nöbeti biz devralıyorduk.

Kulenin ve yeşilliklerle çevreli köyün etrafında iki kez döndükten sonra göz kamaştıran havada daireler çizerek yükseldik. Trouin adlı pilot bana dönüp göz kırptı. Dümeninde topu ve bomba haznesini kontrol eden düğmeler vardı. Pike için vaziyet aldığımızda, her yeni deneyimde, ilk dans, ilk akşam yemeği, ilk aşkta olduğu gibi, bağırsaklarımda bir gevşeme oldu. Wembley Sergisi'ndeki Great Racer'ın yükselişinin tepe noktasına çıkışı aklıma geldi, kurtuluş yoktu, kendi deneyiminiz tarafından tongaya bastırılmıştınız. Dalışa geçtiğimizde, göstergede 3000 metreyi görme fırsatım oldu. Artık her şey hissiyattı, görüş yoktu. Seyrüsefercinin sırtına dayanmıştım; muazzam ağırlıkta bir şey göğsüme abanmış gibiydi. Bombaların bırakıldığı anı fark edemedim, sonra top takırdadı ve pilot kabini kordit kokusuyla doldu, biz yükselirken göğsümdeki yük kalktı ve mide düşmeye başladı, aşağıda bıraktığımız zemine doğru intihar eder gibi spiraller çiziyordu. Kırk saniyeliğine Pyle yoktu, yalnızlık

bile yoktu. Geniş bir yay çizerek tırmanırken yan pencereden yükselen dumanı görebiliyordum. İkinci dalış öncesi korku duydum; aşağılanma korkusu, seyrüsefercinin sırtına kusma korkusu, yaşlanan ciğerlerimin basınca dayanamayacağı korkusu. Onuncu pikeden sonra yalnızca sinirlendiğimin farkındaydım; iş çok uzamıştı, geri dönmenin vakti gelmişti. Ve bir kez daha dik bir şekilde makineli menzilinin dışına yükseldik, aniden yön değiştirdik ve duman yükseldi. Köy her taraftan dağlarla çevriliydi. Her seferinde aynı aralıktan, aynı açıdan yaklaşmamız gerekiyordu. Saldırımızı değiştirmemizin bir yolu yoktu. On dördüncü kez pike yaptığımızda, artık aşağılanma korkusundan kurtulduğumdan, "Bir tek makineliyi doğrultsalar yeter," diye düşündüm. Bir kez daha burnumuzu güvenli havaya doğru yükselttik, belki de tüfekleri yoktu. Devriyenin kırk dakikası bitmez gibi gelmişti, ama kişisel düşüncelerin rahatsızlığından azadeydi. Biz geri dönerken, güneş batıyordu; coğrafyacının anı geçmişti: Kara Nehir artık kara değildi, Kızıl Nehir de sadece altın rengiydi.

Yine alçaldık, eğri büğrü ve yarıklarla dolu ormandan nehre doğru indik, ihmal edilmiş çeltik tarlalarının üzerinde düz gidip mermi gibi sarı ırmağın üzerindeki tek bir küçük sampana yöneldik. Top tek bir izli mermi salvosu attı ve sampan bir kıvılcım sağanağı içinde dağılıverdi: Kurbanlarımızın hayatta kalmak için debelenmelerini görecek kadar bile beklemedik ve hemen yükselip dönüş yoluna girdik. Phat Diem'deki ölü çocuğu gördüğümde ne düşünüyorsam, yine aynısını düşündüm: "Savaştan nefret ediyorum." Ani ve rastlantısal av seçimimizde öyle sarsıcı bir şey vardı ki, sadece oradan geçiyorduk, tek bir salvo yeterli olmuştu, karşılık verecek kimse yoktu, biz de yolumuza devam etmiş, dünyadaki ölüme küçük kotamızı eklemiştik.

Yüzbaşı Trouin'in benimle konuşabilmesi için kulaklığımı taktım. "Biraz yolumuzdan sapacağız," dedi. "*Cal-*

caire'de günbatımı muhteşemdir. Kaçırmamalısın," diye nezaketle ekledi, malikânesinin güzelliklerini gösteren bir ev sahibi gibi ve yüz mil boyunca Baie d'Along* üzerinde günbatımını kovaladık. Başlıklı Marslı yüzü özlemle dışarı, gözenekli kayaların tümsekleriyle kemerleri arasındaki altın koruluklara bakıyordu ve cinayetin yaralarının kanaması durdu.

V

Yüzbaşı Trouin o akşam, her ne kadar kendisi kullanmıyor olsa da, afyon evinde beni ağırlamakta ısrarcı oldu. Kokuyu sevdiğini söyledi, günün sonundaki o sükûnet duygusunu seviyordu, ama onun mesleğinde gevşeme daha ileri gidemezdi. Afyon çeken subaylar vardı, ama onlar karada görevliydi, uykularını almaları gerekiyordu. Okul yatakhanesini andıran bir dizi bölmeden küçük bir tanesine uzandık ve mekânın Çinli sahibi pipolarımı hazırladı. Phuong beni terk ettiğinden beri çekmemiştim. Karşıda uzun ve güzel bacakları afyondan sonra birbirine dolanarak uzanmış bir *métisse*** parlak sayfalı bir kadın dergisi okuyor, onun yanındaki bölmede de iki orta yaşlı Çinli pipolarını bir kenara bırakmış iş konuşuyor, çay içiyorlardı.

"Bu akşamki o sampan," dedim, "bir zararı var mıydı?"

Trouin, "Kim bilir?" dedi. "Nehrin bu kesiminde gördüğümüz her şeyi vurma emrimiz var."

İlk pipomu içtim. Evde içtiğim bütün o pipoları düşünmemeye çalıştım. Trouin, "Bugünkü iş," dedi, "benim gibi birisi için en kötüsü değil. Köyün üzerinde bizi vurabilirlerdi. Bizim aldığımız risk onlarınki kadar büyüktü. Sevmediğim napalm bombası. 3000 fitten, güvenle." Umutsuzluğunu ifade eden bir jest yaptı. "Ormanın alev aldığını

---

* Halong Koyu. (ç.n.)

** Melez. (ç.n.)

görüyorsun. Tanrı bilir yerde olsan ne göreceksin. Zavallı herifler canlı canlı yanıyor, alevler üzerlerinden su gibi geçiyor. Ateşle ıslanıyorlar." Anlamayan bütün dünyaya karşı kızgınlıkla konuşuyordu. "Ben bir sömürge savaşında değilim. Terre Rouge'daki plantasyon sahipleri için bunları yapacağımı sanıyor musun? Askeri mahkemede yargılanmayı tercih ederim. Hep sizin savaşlarınızı yapıyoruz, ama suçu bize yıkıyorsunuz."

"O sampan," dedim.

"Evet, o sampan da." İkinci pipom için uzanırken bana baktı. "Kaçış yollarını kıskanıyorum."

"Benim neden kaçtığımı bilmiyorsun. Savaştan değil. Benim derdim değil. Ben karışmadım."

"Hepiniz karışacaksınız. Günün birinde."

"Ben karışmam."

"Hâlâ topallıyorsun."

"Beni vurmaya hakları vardı, ama bunu yapmadılar bile. Bir kuleyi yıkıyorlardı. Tahrip mangalarından hep kaçınmak lazım. Piccadilly Meydanı'nda bile."

"Günün birinde bir şey olacak. Sen de taraf tutacaksın."

"Hayır, ben İngiltere'ye geri dönüyorum."

"Bir seferinde bana gösterdiğin fotoğraf..."

"Ah, onu yırttım. Beni terk etti."

"Üzüldüm."

"İşler böyle yürüyor. Sen bir gün insanları terk edersin, sonra rüzgâr tersine döner. Bu hep adalete inanmama neden oluyor."

"Ben inanıyorum. İlk kez napalm attığımda düşündüm, bu benim doğduğum köy. Babamın eski dostu Mösyö Dubois'nın yaşadığı yer. Fırıncı, ki ben çocukken fırıncıyı çok severdim, aşağıda benim fırlattığım alevlerden kaçıyor. Vichy'nin adamları kendi ülkelerini bombalamadılar. Kendimi onlardan daha kötü hissediyorum."

"Ama yine de devam ediyorsun."

"Bunlar ruh halleri. Yalnızca napalmla geliyorlar. Geri kalan zamanlarda Avrupa'yı savunduğumu düşünüyorum. Ve biliyor musun, o diğerleri, onlar da canavarca işler yapıyorlar. 1946'da Hanoi'den sürüldüklerinde kendi insanları, bize yardım ettiğini düşündükleri insanlar arasında feci anılar bıraktılar. Morgda bir kız vardı, göğüslerini kesmekle kalmamışlar, sevgilisini de parçalayıp, doldur..."

"Bu yüzden ben karışmayacağım."

"Bu bir mantık ya da adalet meselesi değil. Hepimiz bir duygu anında işin içine karışır, sonra bir daha çıkamayız. Savaş ve aşk, bunlar hep karşılaştırılmıştır." Hüzünle yatakhanenin karşısına, *métisse*'in büyük geçici huzurunda sereserpe uzandığı yere baktı. "Başka türlüsünü istemezdim," dedi. "Anne babası yüzünden işe karışmış bir kız var, bu liman düştüğünde onun geleceği ne olacak? Fransa yalnızca kısmen onun evi..."

"Düşecek mi?"

"Sen bir gazetecisin. Benden iyi biliyorsun ki kazanamayız. Hanoi yolunun her gece kesilip mayınlandığını biliyorsun. Her yıl St. Cyr'in* bir sınıfını kaybettiğimizi biliyorsun. 50'de neredeyse yenilmiştik. De Lattre bize iki yıl kazandırdı, o kadar. Ama biz profesyoneliz, politikacılar dur diyene kadar savaşı sürdürmek zorundayız. Muhtemelen bir araya gelip en başta elde edebileceğimiz barışın aynısında anlaşacaklar ve bütün bu yılları anlamsız kılacaklar." Pike öncesi bana göz kırpan çirkin suratı, bir çocuğun kâğıttaki deliklerden gözlerinin göründüğü bir Noel maskesinin bir nevi profesyonel gaddarlığına büründü. "Sen anlamsızlığı anlamazsın, Fowler. Sen bizden biri değilsin."

Sanki daha yaşlı olan oymuş gibi, garip bir koruyucu jestle elini dizime koydu. "Onu eve götür," dedi. "Bu pipodan daha iyidir."

"Geleceğini nereden biliyorsun?"

---

* Fransa'da subay yetiştiren askeri akademi. (ç.n.)

"Ben onunla yattım, Teğmen Perrin de. Beş yüz piastre."

"Pahalı."

"Sanırım üç yüze de razı olur, ama bu koşullarda, pazarlık etmeye değmez."

Ama tavsiyesinin sağlıklı olmadığı ortaya çıktı. Bir insanın bedeni icra edebileceği eylemlerde sınırlıdır ve benimki anılarla donmuştu. O gece elimin dokunduğu alışkın olduğumdan daha güzel olabilirdi, ama yalnızca güzellik değildir bizi yakalayan. Aynı parfümü kullanıyordu ve aniden, o anda, kaybettiğim şeyin hayaletinin, elimin altında uzanmış bedenden daha güçlü olduğu ortaya çıktı. Uzaklaştım, sırtüstü uzandım ve arzu bedenimden boşaldı.

"Özür dilerim," dedim ve yalan söyledim, "sorunum nedir bilmiyorum."

Büyük bir tatlılık ve yanlış anlamayla, "Endişelenme," dedi. "Sık sık olur böyle. Afyonun etkisi."

"Evet," dedim, "afyon." Ve Tanrı'dan öyle olmasını diledim.

2

I

Saygon'a ilk kez beni karşılayacak kimse olmadan dönmek garipti. Havaalanında taksimi yönlendirebileceğim Rue Catinat dışında bir yer olsun istedim. Kendi kendime düşündüm: "Acı, gittiğim zamana göre daha mı az?" Ve kendimi böyle olduğuna ikna etmeye çalıştım. Sahanlığa vardığımda kapının açık olduğunu gördüm ve mantıksız bir umutla nefesim kesildi. Kapıya doğru çok yavaş ilerledim. Kapıya varana kadar umut canlı kalacaktı. Bir iskemlenin gıcırdadığını duydum ve kapıya gelince de bir çift ayakkabı gördüm, ama bunlar kadın ayakkabısı değildi. Hızla içeri girdim ve eskiden Phuong'un oturduğu iskemleden hantal ve ağır bedenini kaldıran Pyle oldu.

"Merhaba Thomas," dedi.

"Merhaba Pyle. İçeri nasıl girdin?"

"Dominguez'le karşılaştım. Postanı getiriyordu. Kalmama izin vermesini istedim."

"Phuong bir şey mi unutmuş?"

"Hayır, ama Joe elçiliğe geldiğini söyledi. Burada konuşmanın daha kolay olacağını düşündüm."

"Hangi konuda?"

Okuldaki bir törende konuşma yapmaya teşvik edilen, ama yetişkinlerin kullandıkları sözcükleri bulamayan bir okul çocuğu gibi umutsuz bir jest yaptı. "Şehir dışında mıydın?"

"Evet. Ya sen?"

"Ah, orada burada dolaştım."

"Hâlâ plastiklerle mi oynuyorsun?"

Mutsuzca sırıttı. "Mektupların orada," dedi.

Bir bakışta şu anda beni ilgilendirecek bir şey olmadığını gördüm: Londra'daki ofisten bir mektup vardı, bir sürü de faturaya benzeyen mektup, bir de bankadan. "Phuong nasıl?" diye sordum.

Belli bir sese tepki veren o elektrikli oyuncaklar gibi yüzü aydınlanıverdi. "Ah, o iyi," dedi, sonra da fazla konuşmuş gibi dudaklarını sımsıkı kenetledi.

"Otur, Pyle," dedim. "Kusura bakma, bunu okumam lazım. Ofisten."

Açtım. Beklenmeyen nasıl da uygunsuz biçimde gerçekleşebiliyor. Editör son mektubumu değerlendirdiğini ve General de Lattre'ın ölümü ve Hoa Binh'den geri çekilmenin ertesinde Çinhindi'ndeki karışık durum karşısında önerime katıldığını söylüyordu. Geçici bir dış haberler editörü atamıştı ve benim en az bir yıl daha Çinhindi'nde kalmamı istiyordu. "Koltuğunu sıcak tutacağız," diye güvence veriyordu, kesinlikle durumu idrak etmeden. İşe ve gazeteye önem verdiğime inanıyordu.

Pyle'ın karşısına oturdum ve çok geç gelen mektubu bir kez daha okudum. Anımsama öncesi uyanma anında olduğu gibi, bir anlığına sevinç duydum.

"Kötü haber mi?" diye sordu Pyle.

"Hayır." Kendi kendime bunun zaten bir şey fark ettirmeyeceğini söyledim. Bir yılık uzatma, evlilik anlaşmasının karşısında duramazdı.

"Evlendiniz mi?" diye sordum.

"Hayır." Kızardı, çok kolay kızarıyordu. "Doğrusu, özel izin almayı umuyorum. Sonra memlekette evlenebiliriz. Usulünce."

"Memlekette olunca daha mı usule uygun oluyor?"

"İşte, düşündüm ki, bu tür şeyleri sana söylemek zor oluyor, o kadar alaycısın ki Thomas, ama bu bir saygı göstergesi. Babamla annem orada olacaklar, bir şekilde aileme dahil olacak. Geçmiş düşünüldüğünde, bu önemli."

"Geçmiş mi?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun. Onu herhangi bir utanç lekesiyle geride bırakmak istemem..."

"Onu geride mi bırakacaksın?"

"Sanırım. Annem muhteşem bir insan, onu dolaştırır, tanıştırır, anlıyor musun, uyum sağlamasına yardım eder. Benim için bir ev hazırlamasına yardım eder."

Phuong adına üzülsem mi üzülmesem mi bilemedim, gökdelenlerle özgürlük heykelini çok görmek istiyordu, ama bütün bunların yanında neler getireceği konusunda o kadar az bilgisi vardı ki, Profesör ve Bayan Pyle, kadınların yemek kulübü; ona Canasta öğretecekler miydi? Onu Grand Monde'da gördüğüm o ilk geceyi düşündüm, on sekiz yaşının ayakları üzerindeki o zarif hareketlerini ve bir ay önceki halini, Boulevard de la Somme'daki kasapta et pazarlığı yapışını. New England'daki, kerevizin bile selofana sarıldığı o parlak, küçük, temiz bakkaliyeleri beğenecek miydi? Belki beğenirdi. Bilemiyorum. Gariptir, kendimi Pyle'ın bir ay önce yapabileceği gibi konuşurken buldum: "Onu rahat bırak Pyle. Zorlama. O da senin ya da benim gibi incinebilir."

"Tabii, Thomas, tabii."

"O kadar küçük, o kadar kırılgan ve bizim kadınlarımızdan çok farklı görünüyor, ama onu bir şey gibi düşünme, bir süs."

"Garip değil mi Thomas, işler ne kadar da farklı gelişti. Bu konuşmadan korkuyordum. Daha kaba olmanı bekliyordum."

"Düşünmeye vaktim oldu, kuzeyde. Bir kadın vardı... belki de o senin genelevde gördüklerini gördüm. Seninle git-

miş olması iyi bir şey. Bir gün gidip onu arkada Granger gibi biriyle bırakabilirdim. Bir seks objesi olarak."

"Dost kalabilir miyiz, Thomas?"

"Evet, tabii ki. Yalnız, Phuong'u görmemeyi yeğlerim. Bu durumda bile etrafımda onu yeterince görüyorum. Başka bir daire bulmalıyım, zamanım olduğunda."

Bacaklarını ayırıp ayağa kalktı. "Çok sevindim, Thomas. Ne kadar sevindiğimi anlatamam. Daha önce söylemiştim, biliyorum, ama bunun sen olmamanı yeğlerdim."

"Senin olmandan memnunum Pyle." Görüşme benim öngördüğüm şekilde gitmiyordu; yüzeysel kızgın planlamaların altında, daha derin bir düzeyde gerçek eylem planı oluşmuştu herhalde. Masumiyetinin beni kızdırdığı bütün o zaman zarfında, içimdeki bir yargıç onun lehine bir değerlendirme yapmış; idealizmini, York Harding'in eserlerinden çıkan yarım yamalak fikirlerini benim alaycılığımla karşılaştırmıştı. Evet, olgular konusunda haklıydım, ama o da genç ve hatalı olmak konusunda haklı değil miydi? Ve belki de bir kızın hayatını geçirmesi için daha uygun bir adamdı.

Formalite icabı el sıkıştık, ama tam olarak açık ve kesin biçimde ifade edilmemiş bir korku onu merdivenlerin başına kadar izleyip arkasından seslenmeme yol açtı. Belki de, gerçek kararlarımızın alındığı o iç mahkeme salonlarında yargıcın yanında bir de kâhin vardır. "Pyle, York Harding'e o kadar da güvenme."

"York!" İlk kattan dönüp şaşkınlıkla bana baktı.

"Biz yaşlı sömürge halklarıyız Pyle, ama gerçeği biraz öğrendik, kibritlerle oynamamayı öğrendik. Bu Üçüncü Kuvvet... bir kitaptan çıkma, o kadar. General Thé yalnızca birkaç bin adamı olan bir haydut; o, ulusal demokrasi değil."

Sanki bir posta kutusunun kapağından içeri, orada kim varmış diye bakıyordu ve şimdi, o istenmeyen misafiri dı-

şarıda bırakmak üzere kapağını kapatmıştı. Gözleri başka yerlerdeydi. "Ne dediğini anlamıyorum, Thomas."

"O bisiklet bombaları. Güzel bir şakaydı, adamın biri ayağını kaybetmiş olsa da. Ama Pyle, Thé gibi adamlara güvenemezsin. Doğuyu komünizmden kurtarmayacaklar. Biz onların ne tür olduğunu biliyoruz."

"Biz?"

"Yaşlı sömürgeciler."

"Taraf tutmadığını sanıyordum."

"Tutmuyorum, Pyle, ama sizin taraftan birisi işleri karıştıracaksa, bırak o Joe olsun. Phuong'la memleketine dön. Unut Üçüncü Kuvveti."

"Kuşkusuz senin tavsiyene her zaman değer veririm, Thomas," dedi resmi bir tavırla. "Eh, görüşeceğiz."

"Sanırım öyle."

II

Haftalar geçti, ama ben her nedense kendime yeni bir daire bulamadım. Vaktim olmadığından değil. Yıllık savaş krizi yine geçmişti. Sıcak, ıslak *crachin** kuzeye yerleşmişti: Fransızlar Hoa Binh'den çıkmıştı, Tonkin'de pirinç seferi, Laos'ta da afyon seferi sona ermişti. Güneyde ne lazımsa Dominguez bunlarla kolaylıkla başa çıkabilirdi. Sonunda Continental Otel'in ötesinde, Rue Catinat'nın diğer ucunda sözüm ona modern bir binada (Paris Sergisi 1934?) bir apartman dairesine bakmaya razı oldum. Bu ülkesine dönecek olan bir kauçuk plantasyonu işletmecisinin Saygon'da kaldığı evdi. Burayı tamamen satmak istiyordu. İçinde ne olduğunu hep merak etmişimdir: 1880-1900 arası Paris Sergisi'nden çok sayıda gravür vardı. En büyük ortak noktaları olağanüstü saçı olan koca memeli bir ka-

* İnce yağmur, ahmak ıslatan. (ç.n.)

dındı, tiril tiril kumaşın kıvrımları da hep koca poposunu ortada bırakıp, savaş alanını gizliyordu. Banyodaki Rops* röprodüksiyonları konusunda plantasyon işletmecisi daha da cesur davranmıştı.

"Sanattan hoşlanır mısınız?" diye sordum ve o da bir suç ortağı bulmuş gibi pis pis sırıttı. Şişmandı, küçük siyah bir bıyığı ve seyrek saçları vardı.

"En iyi resimlerim Paris'te," dedi.

Oturma odasında saçlarının arasında bir kâseyle çıplak bir kadın şeklinde olağanüstü yüksek bir kül tablası, kaplanlara sarılan çıplak kızlardan oluşan Çin süslemeleri ve beline kadar çıplak, bisiklete binen bir kızdan oluşan çok garip bir heykelcik vardı. Yatak odasındaki muazzam yatağın karşısında, birlikte uyuyan iki kızı gösteren parlak bir yağlıboya bulunuyordu. Ona dairenin süslemeler dışındaki fiyatını sordum, ama bunları ayırmaya niyeti yoktu.

"Koleksiyoncu değil misiniz?" diye sordu.

"Yo, hayır."

"Bazı kitaplar da var, onları Fransa'ya götürmeye niyetliydim, ama bırakabilirim." Cam kapaklı bir kitaplığın kapağını açtı ve bana kitaplığını gösterdi, burada *Aphrodite* ve *Nana*'nın pahalı, resimli edisyonları, *La Garçonne* ve hatta Paul de Kock'un birkaç kitabı vardı. Kendisinin de satışa dahil olup olamayacağını sorma fikri cazip geliyordu; bunlara uygundu adam, o da dönemin kendisiydi. "Tropikal bölgede yalnız yaşıyorsanız, koleksiyon yoldaşınızdır," dedi.

Kesin yokluğu nedeniyle Phuong'u düşündüm. Bu hep böyledir: Bir çöle kaçtığınızda, sessizlik kulaklarınıza haykırır.

"Gazetemin bir sanat koleksiyonu satın almama izin vereceğini sanmam."

"Tabii ki bunlar evrakta gözükmeyecek," dedi.

---

* Félicien Rops (1833-1898): Belçikalı gravür sanatçısı, erotik ve satanist betimlemeleriyle tanınır. (ç.n.)

Pyle'ın onu görmediğine sevindim; adam Pyle'ın hayali "eski sömürgeci" imgesine kendi özelliklerini katmış olabilirdi ki bu imge onun katkısı olmaksızın da oldukça iticiydi. Dışarı çıktığımda saat neredeyse on bir buçuk olmuştu, ben de bir bardak buz birası içmeye Pavilion'a kadar gittim. Pavilion Avrupalı ve Amerikalı kadınların gittiği bir kafeydi ve orada Phuong'a rastlamayacağımdan emindim. Doğrusu günün o saatinde nerede olacağını kesin olarak biliyordum; o alışkanlıklarını bozacak bir kız değildi, bu yüzden, plantasyon işletmecisinin dairesinden dönerken günün o saatinde çikolatalı malt içtiği dondurmacıdan kaçınmak amacıyla karşıya geçtim. Yan masada iki genç Amerikalı kız oturuyordu, o sıcakta temiz ve tertipli, dondurmalarını kaşıklıyorlardı. Her ikisi de çantalarını sol omuzlarına asmışlardı, çantalar birbirlerinin aynısıydı ve pirinç kartal rozetleri vardı. Uzun ve ince bacakları da birbirinin aynıydı, hafif kalkık burunları da ve dondurmalarını da üniversite laboratuvarında deney yaparmışçasına bir konsantrasyonla yiyorlardı. Acaba Pyle'ın meslektaşları mıdırlar diye merak ettim: Çekiciydiler ve onları da evlerine geri göndermek istedim. Dondurmalarını bitirdiler ve biri saatine baktı. "Gitsek iyi olur," dedi, "sağlam olsun." Öylesine, ne tür bir randevuları olduğunu merak ettim.

"Warren on bir yirmi beşten daha geçe kalmamamız gerektiğini söyledi."

"Geçti artık."

"Kalmak heyecan verici olurdu. Nereden çıktı bilmiyorum, sen biliyor musun?"

"Tam değil, ama Warren geç kalmasanız iyi olur dedi."

"Bir gösteri midir dersin?"

"O kadar çok gösteri gördüm ki," dedi diğeri bıkkınlıkla, kiliselerden gına getirmiş bir turist gibi. Kalkıp dondurmaların parasını masaya bıraktı. Gitmeden önce kafeye bir göz gezdirdi ve aynalar her açıdan profilini yakaladı. Geride

yalnızca ben ve kılıksız orta yaşlı bir Fransız kadın kalmıştık, o da dikkatlice ve beyhude yere suratına makyaj yapıyordu. O ikisinin hiç de makyaja ihtiyaçları yoktu, hızlı bir ruj, saçlarda gezdirilen bir tarak, o kadar. Bir anlığına kızın bakışı bana takıldı, ama bu bir kadının değil bir adamın bakışına benziyordu, çok doğrudan, bir hareket tarzı düşünür gibi. Sonra hızla arkadaşına döndü: "Gitsek iyi olur." Tembel tembel ikisinin yan yana güneş ışınlarının kısmen vurduğu caddeye çıkmalarını seyrettim. İkisinden birini savruk bir tutkunun esiri olarak tasavvur etmek olanaksızdı; buruşuk çarşaflara ve seksin terine ait değillerdi. Yatağa da deodoranla mı giriyorlardı? Bir an için onların bu steril dünyasına özendim, içinde yaşadığım bu dünyadan o kadar farklıydı ki ve bu dünya birdenbire, anlaşılmaz biçimde dağılıverdi. Duvardaki aynalardan ikisi bana doğru uçarken yarı yolda düştü. Kılıksız Fransız kadın masa ve sandalye yıkıntılarının arasında dizüstü çökmüştü. Pudriyeri açık ve hasarsız bir halde kucağımdaydı ve her ne kadar masam Fransız kadının çevresindeki yıkıntılara katılmış olsa da, ben her nedense tam da aynı noktada oturuyordum. Garip bir bahçe sesi kafeyi doldurmuştu: Bir çeşmede suyun düzenli damlaması ve bara baktığımda içlerindeki sıvıları çok renkli bir şelale gibi akıtan dizi dizi kırık şişe gördüm; porto'nun kırmızısı, cointreau'nun turuncusu, chartreuse'ün yeşili, pastis'in dumanlı sarısı, kafenin zeminine dökülüyordu. Fransız kadın doğruldu ve sakince etrafına bakınıp pudriyerini aramaya koyuldu. Pudriyerini kadına verdim, o da yerde otururken resmi bir tavırla teşekkür etti. O zaman onu pek iyi duyamadığımı fark ettim. Patlama o kadar yakındı ki, kulak zarlarımın basıncı atlatması için zamana ihtiyaç vardı.

Hayli sinirli bir halde, "Plastiklerle bir şaka daha: Bay Heng şimdi ne yazmamı bekliyor?" diye düşündüm. Ama Place Garnier'ye çıktığımda yoğun duman bulutlarından bunun bir şaka olmadığını anladım. Duman ulusal tiyatronun

önündeki otoparkta yanan otomobillerden geliyordu, araba parçaları meydana saçılmıştı ve bacakları olmayan bir adam süs bahçelerinden tarafta debeleniyordu. Rue Catinat'dan, Boulevard Bonnard'dan gelen insanlar toplanıyorlardı. Polis arabalarının sirenleri, ambulanslarla itfaiye arabalarının zilleri şoka uğramış kulak zarlarımı iyileştirdi. Bir anlığına Phuong'un meydanın öte tarafındaki dondurmacıda olması gerektiğini unutmuştum. Arada duman vardı. Öte tarafı göremiyordum.

Meydana koştum ve bir polis beni durdurdu. Kalabalığın çoğalmasını önlemek için bir kordon oluşturmuşlardı ve sedyeler ortaya çıkmaya başlamıştı bile. Önümdeki polise yalvardım: "Bırakın geçeyim, bir arkadaşım..."

"Yaklaşmayın," dedi adam. "Herkesin arkadaşları var."

Yana çekilip bir papazın geçmesine izin verdi, ben de papazı izlemeye çalıştım, ama polis beni itti. "Ben basındanım," dedim ve beyhude yere kartımın olduğu cüzdanı bulmaya çalıştım, ama bulamadım; o gün cüzdanımı almadan mı çıkmıştım? "En azından dondurmacıya ne olduğunu söyleyin," dedim; duman dağılıyordu ve görmeye çalışıyordum, ama aradaki kalabalık çok yoğundu. Bir şey dedi ama duyamadım.

"Ne dediniz?"

Tekrar etti: "Bilmiyorum. Geri çekilin. Sedyeleri engelliyorsunuz."

Cüzdanımı Pavilion'da mı düşürmüştüm? Oraya gitmek üzere döndüm, Pyle oradaydı. Haykırdı: "Thomas."

"Pyle," dedim. "Tanrı aşkına, elçilik geçiş kartın nerede? O tarafa geçmemiz lazım. Phuong dondurmacıda."

"Hayır, hayır," dedi.

"Pyle, orada. Hep oraya gider. On bir buçukta. Onu bulmalıyız."

"Orada değil, Thomas."

"Nereden biliyorsun? Kartın nerede?"

"Onu gitmemesi için uyardım."

Polise döndüm, onu bir yana itip meydanın diğer ucuna doğru koşmaya niyetliydim. Ateş edebilirdi, umursamıyordum, sonra "Uyardım" sözcüğü bilincime erişti. Pyle'ı kolundan yakaladım. "Uyardın mı?" dedim. "'Uyardım,' demekle ne kastediyorsun?"

"Bu sabah uzak durmasını söyledim."

Parçalar zihnimde bir araya geliyordu. "Ya Warren?" dedim. "Warren kim? O da şu kızları uyardı."

"Anlamıyorum."

"Amerikalılardan ölü ve yaralı olmamalı değil mi?" Bir ambulans Rue Catinat'dan meydana doğru güçlükle ilerledi, beni durduran polis de kenara çekilip ona yol verdi. Yanındaki polis bir tartışmaya dalmıştı. Pyle'ı önümde ileri doğru ittim ve kimse durdurmadan meydana girdik.

Yas tutanlardan oluşan bir grup insanın arasındaydık. Polis başkalarının meydana girmesini engelleyebilirdi, ama meydanı hayatta kalanlardan ve ilk gelenlerden temizleyememişlerdi. Doktorlar ölülerle ilgilenemeyecek kadar meşguldü, o yüzden ölüler sahiplerine bırakılmıştı, çünkü bir iskemleye sahip olur gibi, bir ölüye de sahip olabilirdiniz. Kadının biri kucağında bebeğinden geri kalanla yerde oturuyordu; bir tür tevazuyla, hasır köylü şapkasıyla onu örtmüştü. Hareketsiz ve sessizdi; meydanda beni en çok etkileyen şey sessizlikti. Bir zamanlar, ayin sırasında ziyaret ettiğim bir kiliseye benziyordu, tek ses ayini gerçekleştirenlerden geliyordu, orada burada ağlayan ve Doğunun tevazuu, sabrı ve edebinden utanmış gibi yeniden sessizliğe bürünen Avrupalılar dışında. Bahçenin ucundaki bacaksız gövde, başı kopmuş tavuk gibi hâlâ debeleniyordu. Adamın gömleğine bakılırsa, muhtemelen üçteker sürücüsüydü.

Pyle, "Bu korkunç," dedi. Ayakkabısındaki ıslaklığa bakıp iğrenmiş gibi bir sesle, "Bu da nedir?" dedi.

"Kan," dedim. "Daha önce hiç görmedin mi?"

"Bakanla görüşmeden önce temizletmeliyim," dedi. Ne dediğini bildiğini sanmıyorum. İlk kez gerçek bir savaş görüyordu: Phat Diem'e nehirden bir tür okul çocuğu hayaliyle inmişti ve zaten onun gözünde askerlerin kıymeti yoktu.

Ellerimi omuzlarına koyup onu etrafa bakmaya zorladım. "Bu tam da meydanın kadın ve çocuklarla dolu olduğu saat, alışveriş saati. Neden tutup bu saati seçtiler?"

"Bir geçit töreni olacaktı," dedi cılız bir sesle.

"Sen de birkaç albay yakalarım dedin. Ama geçit töreni dün ertelendi, Pyle."

"Bilmiyordum."

"Bilmiyor muydun?!" Onu bir sedyenin kaldırıldığı bir kan birikintisine doğru ittim. "Daha iyi istihbarat almalıydınız."

"Şehir dışındaydım," dedi, ayakkabılarına bakarak. "İptal etmeliydiler."

"Eğlenceyi de kaçırsalar mıydı?" diye sordum. "General Thé'nin gösterisinden vazgeçeceğini mi sandın? Bu geçit töreninden daha iyi. Savaşta, kadınlarla çocukların ölümü haberdir, askerlerinki değildir. Bu bütün dünya basınında yer alacak. General Thé'yi gerçekten de haritaya koydunuz, Pyle. Üçüncü Kuvvet ile Ulusal Demokrasi sağ ayağına bulaştı bile. Eve, Phuong'a dön ve kahramanlığını anlat, halkından kaygı verecek kadar çok, onlarca insan eksildi."

Küçük, şişman bir papaz telaşla yanımızdan geçti, elindeki tabakta, örtünün altında bir şeyler taşıyordu. Pyle uzun süre sessiz kaldı, benim de söylecek başka bir şeyim yoktu. Doğrusu, çok bile söylemiştim. Beyaz, yıkık ve bayılmak üzereymiş gibi duruyordu ve "Ne işe yarar? O hep masum olacak," diye düşündüm, "masumları suçlayamazsın, onlar hep suçsuzdur. Tek yapabileceğin onları denetim altına almak ya da yok etmektir. Masumiyet bir tür çılgınlıktır."

"Thé bunu yapmış olamaz. Yapmayacağına eminim. Birisi onu kandırmış. Komünistler..."

İyi niyetinin ve cehaletinin zırhıyla fethedilemez şekilde korunuyordu. Onu meydanda dikilir halde bıraktım ve Rue Catinat'dan yukarı, o iğrenç pembe katedralin yolu tıkadığı yere doğru yöneldim. İnsanlar doluşmaya başlamıştı bile, ölüler için ölülere dua etmek onlar için rahatlatıcı olmalı.

Onların aksine, şükretmem için nedenim vardı, çünkü, Phuong hayatta değil miydi? Phuong "uyarılmamış" mıydı? Ama aklımda kalan, meydandaki gövde ve annesinin kucağındaki bebekti. Onlar uyarılmamıştı, yeterince önemli değillerdi. Geçit töreni gerçekleşseydi de, onlar yine orada olmayacaklar mıydı? Meraktan, askerleri görmek için, konuşmacıları dinlemek için ve çiçekler atmak için? Yüz kiloluk bir bomba ayrım gözetmez. Siz bir ulusal demokratik cephe inşa ederken, bir bebeğin ya da üçteker sürücüsünün ölümünü kaç albayın ölümü temize çıkarır? Motorlu bir üçteker çevirdim ve sürücüden beni Quai Mytho'ya götürmesini istedim.

DÖRDÜNCÜ KISIM

1

Phuong'a ablasını sinemaya götürsün diye para vermiştim ki güven içinde ayak altından uzaklaşsın. Dominguez'le yemeğe çıktım ve odama dönmüş bekliyordum ki, saat tam onda Vigot geldi. Bir içki almadığı için özür diledi, çok yorgun olduğunu ve bir içkinin onu uyutabileceğini söyledi. Çok uzun bir gün olmuştu.

"Cinayet ve ani ölüm mü?"

"Hayır. Sıradan hırsızlık. Ve birkaç intihar. Bu insanlar kumar oynamayı seviyor ve her şeylerini kaybettiklerinde kendilerini öldürüyorlar. Morgda bu kadar zaman geçireceğimi bilsem, belki polis olmazdım. Amonyak kokusunu sevmiyorum. Belki de bir bira alırım."

"Ne yazık ki buzdolabım yok."

"Morgun aksine. Küçük bir İngiliz viskisi o zaman?"

Onunla morga gittiğimiz ve Pyle'ın cesedini bir tepsi buz gibi dışarı kaydırdıkları geceyi hatırladım.

"Yani eve dönmüyor musunuz?" diye sordu.

"Kontrol mu ediyorsunuz?"

"Evet."

Ona viskiyi uzattım ki sinirlerim ne kadar sakin görsün. "Vigot, neden Pyle'ın ölümüyle bir ilişkim olduğunu düşündüğünüzü bana söylemenizi isterdim. Bir saik meselesi mi? Phuong'u geri istediğimden mi? Yoksa onu kaybettiğim için intikam aldığımı mı düşündünüz?"

"Hayır, ben o kadar aptal değilim. İnsan hatıra olsun diye düşmanının kitabını almaz. İşte orada, sizin rafınızda. *The Rôle of the West*. Kim bu York Harding?"

"O sizin aradığınız adam, Vigot. Pyle'ı o öldürdü, uzak mesafeden."

"Anlamadım."

"O üstün bir gazeteci türü. Onlara diplomasi muhabiri diyorlar. Bir fikri yakalıyor, sonra da her durumu bu fikre uyacak şekilde tahrif ediyor. Pyle buraya York Harding'in fikirleriyle dolu olarak geldi. Harding bir keresinde Bangkok'tan Tokyo'ya giderken bir hafta burada kalmıştı. Pyle onun fikrini eyleme sokma hatasında bulundu. Harding bir Üçüncü Kuvvet üzerine yazmıştı. Pyle bir tane oluşturdu, iki bin adamı ve birkaç evcil kaplanı olan küçük bir şişirme haydut. İşin içine karıştı."

"Siz hiç yapmazsınız, değil mi?"

"Yapmamaya çalıştım."

"Ama başaramadınız, Fowler." Her nedense Yüzbaşı Trouin ve yıllar öncesindeymiş gibi gelen Haiphong afyon evindeki o gece aklıma geldi. Ne demişti? Bir duygusal anda er ya da geç hepimizin karışacağına dair bir şeyler. "Sizden iyi papaz olurdu, Vigot," dedim. "Nedir bu sizdeki herkesin kolayca itiraf etmesini sağlayan şey, itiraf edecek bir şey varsa tabii?"

"Hiçbir zaman itiraf istemedim."

"Ama itiraf ettiriyorsunuz."

"Zaman zaman."

"Bir papaz gibi sizin işinizin de şoke olmamak, sempati göstermek olması mı acaba? 'Bay Aynasız, size tam olarak yaşlı kadının kafasını neden kırdığımı anlatmalıyım.' 'Evet Gustave, acele etme ve neden olduğunu bana anlat.'"

"Garip bir hayal gücünüz var. Siz içmiyor musunuz, Fowler?"

"Kuşkusuz bir suçlunun polisle içmesi akıllıca olmaz, değil mi?"

"Sizin suçlu olduğunuzu hiç söylemedim."

"Ama diyelim ki içki bende bile itiraf etme isteğini serbest bıraktı? Sizin meslekte günah çıkartma hücresinin gizliliği diye bir şey yok."

"Gizlilik itirafta bulunan bir kişi için nadiren önem taşır, papaza karşı bile. Başka dürtüleri vardır."

"Kendini arındırmak mı?"

"Her zaman değil. Bazen yalnızca kendisini olduğu beraklıkta görmek ister. Bazen kandırmaktan usanmıştır. Siz suçlu değilsiniz, Fowler, ama neden bana yalan söylediğinizi bilmek istiyorum. Öldüğü gece Pyle'ı gördünüz."

"Buna nasıl karar verdiniz?"

"Bir an olsun sizin öldürdüğünüzü düşünmedim. Paslı bir süngü kullanacak adam değilsiniz."

"Paslı mı?"

"Bunlar bir otopside elde ettiğimiz ayrıntılar. Ama size söylemiştim, ölüm nedeni bu değil. Dakow çamuru." Bir viski daha almak için kadehini uzattı. "Dur bakayım. Saat altıyı on geçe Continental'da bir içki içtiniz."

"Evet."

"Ve altı kırk beşte Majestic'in kapısında başka bir gazeteciyle konuşuyordunuz."

"Evet, Wilkins. Bütün bunları daha önce size anlattım, Vigot. O gece."

"Evet, o zamandan beri bunları kontrol ettim. Kafanızda bu kadar ufak ayrıntıyı tutmanız ne güzel."

"Ben bir muhabirim, Vigot."

"Belki verdiğiniz zamanlar kadar kesin değil, ama kimse sizi suçlayamaz, değil mi, bir çeyrek orada, on dakika burada. Zamanın önemli olduğunu düşünmeniz için bir neden yok. Doğrusu tamamen doğru olsa kuşkulu olmaz mıydı?"

"Değil miydi?"

"Tam değil. Wilkins'le konuştuğunuzda saat yediye beş vardı."

"On dakika daha."

"Tabii. Dediğim gibi. Continental'a vardığınızda da saat yeni altıyı çalmıştı."

"Saatim hep biraz ileri gider," dedim. "Şimdi saat kaç?"

"Onu sekiz geçiyor."

"Benimki on sekiz geçiyor. Gördünüz."

Zahmet edip de bakmadı. "O zaman Wilkins'le konuştuğunuzu söylediğiniz saat yirmi beş dakika şaşmış, sizin saatinize göre. Bu biraz fazla, değil mi?"

"Belki de zamanı aklımda yeniden düzenledim. Belki o gün saatimi düzeltmiştim. Bazen bunu yaparım."

"Benim dikkatimi çeken," dedi Vigot, "(biraz daha soda alabilir miyim?.. bunu biraz sert hazırlamışsınız) bana hiç kızgınlık duymamanız. Sizi sorguladığım gibi sorgulanmak güzel bir şey değil."

"Bunu ilginç buluyorum, bir detektif öyküsü gibi. Ve ne de olsa, benim Pyle'ı öldürmediğimi biliyorsunuz, siz söylediniz."

Vigot, "Sizin cinayet sırasında orada olmadığınızı biliyorum," dedi.

"Beş dakika orada, on dakika burada olduğumu göstererek neyi kanıtlamak istediğinizi bilmiyorum."

"Biraz boşluk kalıyor," dedi Vigot, "zamanda bir aralık."

"Ne için boşluk?"

"Pyle'ın gelip sizi görmesi için."

"Bunu kanıtlamayı neden bu kadar çok istiyorsunuz?"

"Köpek yüzünden," dedi Vigot.

"Ve parmaklarının arasındaki çamur?"

"Çamur değildi. Çimentoydu. Görüyor musunuz, o gece bir ara, Pyle'ı izlerken, ıslak çimentoya bastı. Apartmanın zemin katında çalışan inşaatçıların olduğunu anımsadım, hâlâ çalışıyorlar. Bu akşam gelirken yanlarından geçtim. Bu ülkede çok uzun saatler çalışırlar."

"Kim bilir kaç binada inşaatçılar vardır ve de ıslak çimento. Aralarında köpeği anımsayan var mı?"

"Tabii ki onlara bunu sordum. Ama görmüş olsalar da bunu bana söylemezler. Ben polisim." Konuşmasına ara verip koltuğunda arkasına yaslandı, kadehini seyre koyuldu. Aklına bir analoji geldiğini ve düşüncelerinde kilometrelerce uzağa gittiğini hissettim. Elinin tersine bir sinek kondu, ama o bunu kovalamadı, tıpkı Dominguez'in yapacağı gibi. Hareketsiz ve yoğun bir kuvvetin varlığını hissettim. Bildiğim kadarıyla, dua ediyor bile olabilirdi.

Ayağa kalkıp perdelerin arasından yatak odasına geçtim. Orada istediğim bir şey yoktu, yalnızca bir anlığına koltukta oturan sessizlikten uzaklaşmak istemiştim. Phuong'un resimli kitabı rafına geri dönmüştü. Kozmetik malzemenin arasına benim için bir telgraf sıkıştırmıştı, Londra ofisinden herhangi bir mesaj. Bunu açmak için havamda değildim. Her şey Pyle'ın gelmesi öncesindeki gibiydi. Odalar değişmez, süslemeler nerede bırakırsanız orada kalırlar, yalnızca kalpler çürür.

Oturma odasına geri döndüm, Vigot da kadehini dudaklarına götürdü. "Size söyleyecek bir şeyim yok," dedim, "hiçbir şey yok."

"O zaman ben gideyim," dedi. "Sizi bir daha rahatsız edeceğimi sanmıyorum."

Kapıda geri döndü, umudu terk etmek istemez gibiydi, onun ya da benim umudumu. "O akşam gidip gördüğünüz sizin için biraz garip bir filmdi. Kostümlü dramlara meraklı olduğunu sanmazdım. Neydi? *Robin Hood* mu?"

"*Scaramouche*, sanırım. Zaman öldürmem gerekiyordu. Ve de oyalanmaya ihtiyacım vardı."

"Oyalanmaya mı?"

"Hepimizin kişisel kaygıları var, Vigot," diye dikkatle açıkladım.

Vigot gittiğinde, Phuong ve canlı bir eşlikçi için bekleyecek bir saatim vardı. Vigot'nun ziyaretinden bu kadar rahatsız olmam garipti. Sanki bir şair değerlendirmem için eserini

bana getirmiş, ben de dikkatsiz bir hareketimle bunu yok etmişim gibiydi. Meşgalesi olmayan bir adamdım. Gazeteciliği ciddi bir meşgale olarak düşünmek mümkün değildi, ama başka bir şeyi meşgale olarak düşünebilirdim. Şimdi Vigot yarım kalmış dosyasını kapatmaya gittiğinde, onu geri çağırıp, "Haklısın. Öldüğü gece Pyle'ı gördüm," deme cesaretine sahip olmak isterdim.

2

I

Quai Mytho yolunda Cholon'dan Place Garnier'ye giden birçok ambulansa rastladım. Söylentinin yayılma hızını sokakta rastladığınız insanların surat ifadelerinden anlayabiliyordunuz, benim gibi Meydan yönünden gelen birine beklenti ve tahmin dolu bakışlar atarlar. Cholon'a vardığımda, haberlerin ötesine geçmiştim: Hayat canlı, normal ve kesintisiz sürüyordu: Kimse bilmiyordu.

Bay Chou'nun antreposunu buldum ve Bay Chou'nun evine çıktım. Son ziyaretimden beri hiçbir şey değişmemişti. Kediyle köpek yerden karton kutulara, oradan da bavula geçmişlerdi, birbirleriyle çekişen satranç taşları gibi. Bebek yerde emekliyordu ve iki yaşlı adam hâlâ mahjong oynuyorlardı. Yalnızca gençler yoktu. Ben kapıda belirir belirmez kadınlardan biri çay koymaya koyuldu. Yaşlı kadın yatakta oturmuş ayaklarına bakıyordu.

"Mösyö Heng," diye sordum. Başımı iki yana sallayarak çay istemediğimi belirttim; saatlerce oturup o acı karışımdan içecek bir ruh halinde değildim. "*Il faut absolument que je voie Monsieur Heng.*"* Talebimin aciliyetini onlara ifade etmek olanaksız gibiydi, ama belki de çayı reddetmemin kabalığı onları rahatsız etmişti. Ya da belki Pyle gibi benim de ayakkabılarımda kan vardı. Her neyse, kısa bir gecikmenin ardından kadınlardan biri beni dışarı çıkardı, merdivenler-

* Mösyö Heng'i mutlaka görmem lazım. (ç.n.)

den indik, bayraklarla donatılmış iki kalabalık sokaktan sonra beni sanırım Pyle'ın ülkesinde "cenaze levazımatçısı" olarak adlandırılabilecek, Çinli ölülerin kurtarılmış kemiklerinin sonunda yerleştirildiği taş çömleklerle dolu bir yerin önünde bıraktı. "Mösyö Heng," dedim kapının eşiğindeki yaşlı Çinliye, "Mösyö Heng." Plantasyon işletmecisinin erotik koleksiyonuyla başlayıp meydandaki katledilen bedenlerle devam eden bir gün için burası uygun bir mola yeri gibiydi. İçeriden birisi seslendi ve Çinli kenara çekilip içeri girmemi sağladı.

Bay Heng bizzat geldi ve candan bir ifadeyle beni Çinlilerde her zaman girişte bulunan ve kullanılmayan, davetkâr olmayan siyah, oymalı rahatsız iskemlelerin dizili olduğu bir iç odaya aldı. Ama bu kez iskemlelerin az önce dolu olduğu duygusuna kapıldım, çünkü masada beş küçük çay fincanı vardı ve bunların ikisi boş değildi. "Bir toplantıyı böldüm," dedim.

"İş meselesi," dedi kaçamak bir ifadeyle Bay Heng, "önemi yok. Sizi görmek beni hep mutlu etmiştir, Bay Fowler."

"Place Garnier'den geliyorum," dedim.

"Öyle olduğunu düşünmüştüm."

"Duymuşsunuzdur..."

"Birisi telefon etti. Bir süreliğine Bay Chou'dan uzak durmam daha uygun bulundu. Polis bugün çok faal olacak."

"Ama bu işle hiçbir ilginiz yok."

"Suçluyu bulmak polisin işi."

"Bu yine Pyle'dı," dedim.

"Evet."

"Ne korkunç bir iş."

"General Thé o kadar da kontrollü bir kişilik değil."

"Bombalar da Boston'dan gelen oğlanlara göre değil. Pyle'ın şefi kim, Heng?"

"Bay Pyle'ın kendi kendisinin efendisi olduğuna dair bir izlenim edindim."

"Nedir? O.S.S.* mi?"

"Baş harfler önemli değil. Sanırım şimdi farklılar."

"Ne yapabilirim Heng? Onun durdurulması gerek."

"Gerçeği yayımlayabilirsiniz. Ya da belki yapamazsınız?"

"Gazetem General Thé'yle ilgilenmiyor. Onlar yalnızca senin adamlarınla ilgileniyor, Heng."

"Gerçekten Bay Pyle'ın durdurulmasını istiyor musunuz, Bay Fowler?"

"Onu görmeliydiniz, Heng. Orada durmuş, bunun hüzünlü bir hata olduğunu, bir geçit töreni olması gerektiğini söylüyordu. Bakanı görmeden önce ayakkabılarını temizletmesi gerektiğini söyledi."

"Kuşkusuz, bildiklerinizi polise anlatabilirsiniz."

"Onlar da Thé'yle ilgilenmiyor. Zaten, bir Amerikalıya dokunabileceklerini mi sanıyorsunuz? Pyle'ın diplomatik ayrıcalıkları var. O bir Harvard mezunu. Bakan, Pyle'ı çok seviyor. Heng, orada bir kadın vardı, bebeğini... hasır şapkasının altına saklamıştı. Aklımdan çıkmıyor bir türlü. Başka bir tane de Phat Diem'de vardı."

"Sakin olmaya çalışmalısınız, Bay Fowler."

"Bundan sonra ne yapacak, Heng?"

"Bize yardımcı olmaya hazır mısınız, Bay Fowler?"

"Çok yanlış işlere girişiyor ve onun hataları yüzünden insanlar ölüyor. Adamlarınızın onu Nam Dinh'den gelirken nehirde ele geçirmiş olmasını isterdim. Birçok hayat için çok şey fark ederdi."

"Sizinle aynı görüşteyim, Bay Fowler. Onun zaptedilmesi gerekiyor. Bir önerim var." Kapının arkasından birisi kibarca öksürdü, sonra gürültülü bir şekilde tükürdü. "Bu akşam onu Vieux Moulin'e yemeğe davet etseniz," dedi. "Sekiz otuzla dokuz otuz arası."

---

* Office of Strategic Services. ABD'nin II. Dünya Savaşı sırasındaki istihbarat ajansı. Daha sonra yerini Dışişleri Bakanlığı'nın İstihbarat ve Soruşturma Bürosu (INR) ile Merkezi İstihbarat Teşkilatı'na (CIA) bırakmıştır. (ç.n.)

"Ne işe?.."

"Onunla yolda konuşurduk," dedi Heng.

"Meşgul olabilir."

"Belki de size uğramasını isterseniz daha doğru olur, saat altı otuzda. O zaman serbest olacaktır, kesinlikle gelir. Sizinle yemek yiyebilecek durumdaysa, elinize bir kitap alıp ışığa ihtiyaç duyuyormuş gibi pencereye yaklaşın."

"Neden Vieux Moulin?"

"Dakow'a giden köprünün orada, sanırım uygun bir nokta bulup rahatsız edilmeden konuşabiliriz."

"Ne yapacaksınız?"

"Bunu bilmek istemezsiniz, Bay Fowler. Ama size söz veriyorum, durum izin verdiği ölçüde nazik davranacağız."

Heng'in görünmeyen dostları duvarın arkasında fareler gibi hareketlendiler. "Bizim için bunu yapar mısınız, Bay Fowler?"

"Bilmiyorum," dedim, "bilmiyorum."

"Er ya da geç," dedi Heng ve aklıma afyon evinde konuşan Yüzbaşı Trouin geldi. "İnsan taraf tutmak zorunda kalır. İnsan olarak kalmak istiyorsa."

II

Pyle'ın gelmesi için elçiliğe bir not bıraktım sonra da sokaktan yokuş yukarı çıkarak, Continental'a bir içki içmeye gittim. Yıkıntı tamamen kaldırılmıştı; itfaiye meydanı yıkamıştı. Zaman ve mekânın nasıl da önemli olabileceğine dair hiçbir fikrim yoktu. Hatta bütün akşam orada oturup randevuma gitmemeyi bile düşündüm. Sonra belki de Pyle'ı karşı karşıya olduğu tehlikeyle, bu tehlike her neyse, korkutup eylemsizliğe razı edebileceğimi düşündüm ve biramı bitirip eve döndüm, eve döndüğümde de Pyle'ın gelmemesini ummaya başladım. Okumaya çalıştım, ama raflarımda ilgimi çekecek bir şey yoktu. Belki de pipo içmeliydim, ama

pipomu hazırlayacak kimse de yoktu. İsteksizce ayak seslerini dinledim ve sonunda geldiler. Birisi kapıyı çaldı. Kapıyı açtım, ama gelen yalnızca Dominguez'di.

"Dominguez, ne istiyorsun?" dedim.

Şaşırmış bir ifadeyle bana baktı. "İstemek mi?" saatine baktı. "Bu hep geldiğim saat. Hiç telgraf var mı?"

"Özür dilerim, unutmuşum. Hayır."

"Ama bombalı saldırının ardından bir yazı? Bir şeyler kayda geçsin istemez misiniz?"

"Ah, benim adıma bir şeyler yaz, Dominguez. Nasıl olduğunu bilmiyorum, olay sırasında tam da orada olduğumdan biraz sarsıldım belki de. Olanları bir haber gibi düşünemiyorum." Kulağımın dibinde vızıldayan bir sivrisineği vurmak için bir hamle yaptım ve Dominguez'in ister istemez irkildiğini gördüm. "Yok bir şey, Dominguez, ıskaladım." Hüzünle sırıttı. Bir canlıyı öldürme konusundaki bu çekincesini meşrulaştıramazdı; ne de olsa o bir Hıristiyandı, Neron'dan insan bedenlerini muma dönüştürmeyi öğrenenlerden.

"Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?" diye sordu. İçki içmez, et yemez, öldürmezdi; ruhunun inceliğini kıskanıyordum.

"Hayır Dominguez, sadece bu akşam beni rahat bırak." Onu pencereden seyrettim, Rue Catinat'da karşıya geçip uzaklaşmasını. Bir üçteker sürücüsü penceremin karşısında kaldırımın yanına park etmişti; Dominguez ona binmek istedi, ama adam başını iki yana salladı. Herhalde dükkânlardan birine girmiş olan müşterisini bekliyordu, çünkü orası üçtekerlerin beklediği bir nokta değildi. Saatime baktığımda, on dakikadan biraz daha uzun bir süredir beklediğimi fark etmek garip geldi; üstelik Pyle kapıyı çaldığında da ayak seslerini bile duymamıştım.

"İçeri gel." Ama her zaman olduğu gibi önce köpek girdi.

"Notunu aldığıma sevindim, Thomas. Bu sabah bana kızdığını düşündüm."

"Belki de kızmıştım. Güzel bir manzara değildi."

"O kadar çok şey biliyorsun ki, sana biraz daha fazlasını söylemekte bir zarar yok. Bugün öğleden sonra Thé'yi gördüm."

"Gördün mü? Saygon'da mı? Sanırım bombasının ne işe yaradığını görmeye geldi."

"Bu gizli, Thomas. Çok sert davrandım." Öğrencilerinden birinin antrenmanı kırdığını öğrenen bir okul takımı kaptanı gibi konuşuyordu. Yine de umudu elden bırakmadan sordum: "Onunla ilişkini kestin mi?"

"Ona, başka bir kontrol dışı gösteri olması durumunda onunla bir işimizin kalmayacağını söyledim."

"Ama onunla ilişkini daha bitirmedin mi, Pyle?" Ayak bileklerimi koklayan köpeği sabırsızlıkla iteledim.

"Yapamam. (Otur, Duke.) Uzun vadede o tek umudumuz. Bizim yardımımızla iktidara gelirse, ona güvenebiliriz..."

"Siz fark etmeden önce kaç kişinin ölmesi gerekiyor?" Ama bunun umutsuz bir tartışma olduğu görülüyordu.

"Neyi fark etmeden önce, Thomas?"

"Siyasette minnet diye bir şeyin olmadığını."

"Hiç olmazsa bizden, Fransızlardan olduğu gibi nefret etmeyecekler."

"Emin misin? Bazen düşmanlarımıza karşı bir tür sevgimiz, dostlarımıza karşı da nefretimiz olur."

"Bir Avrupalı gibi konuşuyorsun, Thomas. Bu insanlar karmaşık değil."

"Birkaç ayda bunu mu öğrendin? Sonra da onlara çocuksu diyeceksin."

"Eh, bir anlamda öyleler."

"Bana karmaşık olmayan bir çocuk göster Pyle. Gençken karmaşa dolu bir cangılız. Yaşlandıkça basitleşiriz." Ama onunla konuşmanın ne faydası vardı ki? İkimizin savlarında da bir gerçekdışılık vardı. Ben de yaşadığım zamanın önünde bir önder-yazar oluyordum. Kalkıp kitaplık raflarına doğru yürüdüm.

"Ne arıyorsun, Thomas?"

"Sadece bir zamanlar beğendiğim bir pasaj. Benimle yemek yer misin, Pyle?"

"İsterdim, Thomas. Artık bana kızgın olmadığını görünce sevindim. Benimle aynı fikirde olmadığını biliyorum, ama aynı fikirde olmasak da dost olabiliriz, değil mi?"

"Bilmem, sanmıyorum."

"Ne de olsa, Phuong bundan çok daha önemliydi."

"Buna gerçekten inanıyor musun, Pyle?"

"Neden olmasın, o en önemli şey. Benim için. Senin için de öyle, Thomas."

"Benim için artık değil."

"Bugünkü feci bir şok oldu, Thomas, ama bir hafta sonra, göreceksin, unutmuş olacağız. Yakınlarıyla da ilgileniyoruz."

"Biz?"

"Washington'a telgraf çektik. Fonlarımızın bir kısmını kullanmak için izin alacağız."

Sözünü kestim. "Vieux Moulin olur mu? Dokuz-dokuz buçuk arası?"

"Neresini istersen, Thomas." Pencereye gittim. Güneş damların altına inmişti. Üçteker sürücüsü hâlâ müşterisini bekliyordu. Ona baktım, o da yüzünü bana doğru kaldırdı.

"Birisini mi bekliyorsun, Thomas?"

"Hayır. Aradığım bir parça vardı." Hareketimi örtmek amacıyla, kitabı son gün ışığına tutup okudum:

> "Sokaklarda dolaşırım, umursamam zerre kadar,
> İnsanlar kim olduğumu sorup dik dik bakar;
> Eğer tesadüfen ezersem bir serseriyi,
> Durum çok kötüyse öderim bedelini.
> Param olması ne güzel, heyhat!
> Param olması ne güzel."

"Garip bir şiir," dedi Pyle onaylamaz bir ifadeyle.

"On dokuzuncu yüzyılda, erişkinler için yazan bir şairdi. Bunlardan çok yoktu." Sokağa tekrar baktım. Üçteker sürücüsü gitmişti.

"İçkin tükendi mi?" diye sordu Pyle.

"Hayır, ama senin..."

"Belki de gevşemeye başlıyorum," dedi Pyle. "Senin etkin. Sanırım bana iyi geliyorsun, Thomas."

Şişeyle bardakları getirdim, ilk seferinde birini unuttum, sonra da su almak için geri dönmem gerekti. O akşam yaptığım her iş çok uzun sürdü. "Biliyor musun," dedi Pyle, "muhteşem bir ailem var, ama belki biraz katılar. Chestnut Caddesi'ndeki o eski evlerden biri bizim, tepeden yukarı sağ taraftan çıkarken. Annem cam toplar, babama gelince, tepelerde kendi kayalıklarını erozyona uğratmadığı zamanlarda bulabildiği bütün Darwin elyazmalarını ve notlar eklenmiş kopyaları toplar. Anlıyor musun, geçmişte yaşıyorlar. Belki de bu yüzden York beni o kadar etkiledi. Modern koşullara bir şekilde açık görünüyordu. Babam izolasyonisttir."

"Belki babandan hoşlanırdım," dedim. "Ben de izolasyonistim."

Sessiz bir adam için Pyle o akşam konuşkan bir ruh haline bürünmüştü. Her dediğini duymadım, çünkü aklım başka yerdeydi. Kendimi Bay Heng'in elinde kaba ve bariz olanın dışında başka yöntemler de bulunduğuna ikna etmeye çalışıyordum. Ama böylesi bir savaşta, tereddüde yer olmadığını da biliyordum; insan elinde ne silah varsa onu kullanır, Fransızlar napalm bombası, Bay Heng de mermi ya da bıçak. Kendi kendime yargıda bulunmaya uygun biri olmadığımı söylediğimde geç olmuştu... bırakacaktım Pyle biraz daha konuşsun, sonra da onu uyaracaktım. Geceyi benim evimde geçirebilirdi. Buraya giremezlerdi. Sanırım yaşlı dadısından söz ediyordu: "Gerçekten benim için annemden fazla şey ifade ediyordu, hele yaptığı böğürtlenli pastalar!" Tam o sırada sözünü kestim: "Silah taşıyor musun, o geceden beri?"

"Hayır. Elçilikte emirler var..."

"Ama senin özel görevlerin var?"

"Fark etmez. Beni ele geçirmek isterlerse, her zaman geçirirler. Zaten ben tavuk kadar körüm. Üniversitede bana Yarasa derlerdi, çünkü karanlıkta onlar kadar iyi görürdüm. Bir keresinde dolaşıyorduk..." Yine kopmuştu. Pencereye döndüm.

Bir üçteker sürücüsü karşıda bekliyordu. Emin değildim, o kadar birbirlerine benziyorlar ki, ama sanırım bu başkasıydı. Belki de gerçekten bir müşterisi vardı. Aklıma Pyle'ın en çok elçilikte güvende olacağı geldi. Benim işaretimden beri planlarını akşamın daha geç bir saati için yapmış olmalıydılar; Dakow köprüsüyle ilgili bir şeyler. Neden ya da nasıl olduğunu anlayamıyordum; kuşkusuz günbatımından sonra Dakow'dan geçecek kadar aptal değildi, köprünün bizim bulunduğumuz tarafı da hep polis tarafından korunuyordu.

"Hep ben konuşuyorum," dedi Pyle. "Nasıl oldu bilmem ama bu akşam, bir şekilde..."

"Devam et," dedim, "ben sessiz bir ruh halindeyim, o kadar. Belki de şu akşam yemeğini iptal etsek daha doğru olur."

"Hayır, yapma bunu. Senden koptuğumu hissettim, şeyden... şeyden beri..."

"Hayatımı kurtardığından beri," dedim, kendi kendimde açtığım yaranın acılığını saklayamadan.

"Hayır, onu demek istemedim. Yine de nasıl konuşmuştuk, değil mi, o gece? Sanki son gecemizmiş gibi. Senin hakkında çok şey öğrendim, Thomas. Seninle aynı görüşte değilim, bunu bil, ama senin açından belki de doğrudur, karışmamak. Bunu hep sürdürdün, bacağın ezildikten sonra bile, tarafsız kaldın."

"Hep bir dönüm noktası olur," dedim. "Bir duygu anı..."

"Sen daha oraya gelmedin. Geleceğinden de kuşkuluyum. Benim de değişme olasılığım yok... ancak ölümle," diye neşeyle ekledi.

"Bu sabahtan sonra da mı? Bu bir insanın görüşlerini değiştirmez mi?"

"Onlar yalnızca savaş zayiatı," dedi. "Yazık oldu, ama her zaman hedefi vuramazsın. Zaten doğru bir dava uğruna öldüler."

"Böğürtlenli pastasıyla yaşlı dadın söz konusu olsa da aynı şeyi söyler miydin?"

Kolaycı yorumumu duymazdan geldi. "Bir anlamda, demokrasi için öldüklerini söyleyebilirsin," dedi.

"Bunu Vietnamcaya nasıl çeviririm bilemiyorum." Birdenbire kendimi çok yorgun hissetmiştim. Çabucak gidip ölmesini istiyordum. O zaman hayatıma yeniden başlayabilirdim, o gelmeden önceki noktadan.

"Beni hiç ciddiye almayacaksın, değil mi Thomas?" diye yakındı, sanki koz olarak sakladığı ve kullanmak için akşamlardan o akşamı seçtiği okul çocuğu neşesiyle. "Bak ne diyeceğim, Phuong sinemada, ne dersin, ikimiz bütün akşamı birlikte geçirelim mi? Yapacağım hiçbir iş yok." Sanki dışarıdan birileri her türlü bahanemi elimden almak için ona talimat verir gibiydi. Devam etti. "Neden Chalet'ye gitmiyoruz? O geceden beri oraya gitmedim. Yemekler Vieux Moulin'dekiler kadar iyi, bir de müzik var."

"O geceyi hatırlamamayı yeğlerim," dedim.

"Özür dilerim. Bazen koca bir salak oluyorum, Thomas. Cholon'da bir Çin yemeğine ne dersin?"

"İyisini yemek için önceden sipariş vermek lazım. Vieux Moulin'den korkuyor musun, Pyle? Tel örgüler sağlam ve köprüde hep polis var. Hem Dakow'un ötesine geçecek kadar da aptal olamazsın, değil mi?"

"Ondan değil. Düşündüm ki, bunu uzun bir gece haline getirmek eğlenceli olabilir."

Bir hareket yaptı ve kadehini devirdi, kadeh yere düşüp kırıldı. "Şans getirir," dedi otomatikman. "Özür dilerim, Thomas." Parçaları toplayıp küllüğe doldurmaya başladım.

"Ne oldu Thomas?" Kırık bardak bana Pavilion bardaki, içlerindeki içkilerin yere damladığı şişeleri hatırlatmıştı. "Phuong'u seninle çıkabileceğim konusunda uyardım." Ne kadar kötü bir tercihti bu "uyardım" sözcüğü. Son cam parçasını da topladım. "Majestic'te bir randevum var," dedim, "ve dokuzdan önce de kurtulamam."

"Eh, sanırım benim de ofise geri dönmem gerekecek. Ama hep yakalanmaktan korkarım."

Ona bu şansı vermenin bir zararı olmazdı. "Geç kalacağım diye endişelenme," dedim. "Yakalanırsan, daha sonra buraya bak. Ben saat onda dönerim ve yemeğe gelemezsen, seni burada beklerim."

"Haber veririm..."

"Zahmet etme. Ya Vieux Moulin'e gel ya da burada buluşalım." Kararı o inanmadığım Birisine bırakmıştım: İstersen, Sen müdahale edebilirsin; masasında bir telgraf, bakandan bir mesaj. Geleceği değiştirme gücün yoksa, mevcut değilsindir. "Git artık Pyle. Yapmam gereken şeyler var." Onun uzaklaşmasının ve köpeğinin patilerinin sesini duyarken, garip bir tükenmişlik hissediyordum.

III

Dışarı çıktığımda Rue d'Ormay'den daha yakında üçteker sürücüsü yoktu. Majestic'e kadar yürüdüm ve bir süre Amerikan bombardıman uçaklarını boşaltmalarını seyrettim. Güneş batmıştı ve ark lambalarının ışığında çalışıyorlardı. Lehime kanıt yaratmak gibi bir derdim yoktu, ama Pyle'a Majestic'e gideceğimi söylemiştim ve gereğinden fazla yalan söylemekten mantıksız bir şekilde nefret etmiştim.

"İyi akşamlar, Fowler." Bu Wilkins'ti.

"İyi akşamlar."

"Bacağın nasıl?"

"Artık sıkıntı vermiyor."

"Güzel bir haber yolladın mı?"

"O işi Dominguez'e bıraktım."

"Ah, orada olduğunu söylediler."

"Evet, oradaydım. Ama bugünlerde yer kısıtlı. Çok şey istemiyorlar."

"İşin tadı kaçtı, değil mi?" dedi Wilkins. "Russel ve o eski *Times*'ın devrinde yaşamalıydık. Balonla haber. O zaman insanın güzel bir şey yazmaya vakti olurdu. Hatta *bundan* bile bir sütun çıkarırdı. Lüks otel, bombardıman uçakları, gecenin çökmesi. Bugünlerde gece bile çökmüyor, değil mi? Sözcüğü şu kadar kuruştan." Yukarılardan, gökyüzünden çok hafif kahkahalar duyuluyordu: Birisi Pyle'ın yaptığı gibi bir kadeh kırmıştı. Sesi buz taneleri gibi döküldü. "'Lamba güzel kadınlarla cesur erkekleri aydınlattı,'" diye haince alıntıladı Wilkins. "Bu akşam bir şey yapıyor musun, Fowler? Yemek yer miyiz?"

"Yemek yiyeceğim. Vieux Moulin'de."

"Sana iyi eğlenceler dilerim. Granger orada olacak. Özel Granger geceleri için ilan vermeliler. Arka alan gürültüsü sevenler için."

Ona iyi geceler diledim ve hemen yandaki sinemaya girdim. Errol Flynn ya da belki Tyrone Power (tayt giydiklerinde onları ayırt edemem), iplerde sallanıp balkonlardan atlayarak, parlak renkli ufuklara doğru eyersiz atlara biniyordu. Bir kızı kurtardı, düşmanını öldürdü ve büyülü bir yaşam sürdü. Oğlan çocuklarına uygun bir film diye tarif edilenlerdendi, ama bugünkü yaşam için Tebai'deki saraydan kanlı gözlerle çıkan Oidipus'un görüntüsü daha iyi bir ders olabilir. Büyülü yaşam diye bir şey yok. Şans Phat Diem'de ve Tay Ninh yolunda Pyle'dan yanaydı, ama şans devam etmez ve büyünün işlemediğini görmek de iki saat sürdü. Bir Fransız askeri yanımda, elleri bir kızın kucağında oturuyordu ve onun mutluluğunun ya da sefaletinin, artık hangisiyse, basitliğini kıskandım. Film sona ermeden çıktım ve Vieux Moulin'e gitmek için bir üçtekere bindim.

Restoran el bombalarına karşı tel örgülerle çevriliydi ve iki silahlı polis köprünün ucunda nöbet bekliyordu. Kendi zengin Burgonya yemekleriyle şişmanlamış olan *patron* beni tel örgülerden bizzat geçirdi. Ağır akşam sıcağında mekân horoz eti ve tereyağı kokuyordu.

"Bay Granjair'in grubuna mı katılacaksınız?" diye sordu.

"Hayır."

"Tek kişilik masa mı?" O zaman ilk kez geleceği ve sorulabilecek soruları düşündüm. "Tek kişilik," dedim ve sanki yüksek sesle Pyle'ın öldüğünü söylemiş oldum.

Tek salon vardı ve Granger'ın grubu arkadaki büyük bir masayı işgal ediyordu; *patron* bana tele en yakın küçük bir masayı verdi. Cam parçalarının sıçramasından korkulduğundan pencerelerde cam yoktu. Granger'ın ağırladığı insanların birkaçını tanıyordum ve oturmadan önce onları başımla selamladım: Granger kafasını çevirdi. Onu aylardır görmemiştim; Pyle'ın âşık olduğu geceden beri sadece bir kez. Belki o akşam ettiğim incitici bir laf alkolik sisini aşmıştı, çünkü kaşlarını çatarak masanın başında oturuyordu ama bir halkla ilişkiler görevlisinin eşi olan Madam Desprez ve Basın İlişkileri Servisi'nden Yüzbaşı Duparc beni başlarıyla selamladılar. Pnom Penh'de *hôtelier** olduğunu sandığım iriyarı bir adam, daha önce hiç görmediğim Fransız bir kız ve yalnızca barlarda gördüğüm iki üç sima daha vardı. Bir süreliğine sakin bir parti gibiydi.

Bir pastis ısmarladım, çünkü Pyle'a gelmesi için zaman vermek istiyordum, planlar aksayabilir ve ben yemeğime başlamadığım sürece sanki umut edecek vaktim varmış gibi olacaktı. Sonra neyi umduğumu düşündüm. O. S. S.'e ya da çetesine ne deniyorsa, ona şans mı? Plastik bombalara ve General Thé'ye uzun ömür mü? Ya da ben, hem de ben, bir tür mucize mi bekliyordum: Bay Heng tarafından ayarlanan ve ölümden ibaret olmayan bir tartışma yöntemi mi? İkimiz

* Otelci. (ç.n.)

de Tay Ninh yolunda ölmüş olsaydık, işler ne kadar da kolaylaşırdı. Yirmi dakika kadar pastisimin başında oturdum, sonra da yemeğimi ısmarladım. Az sonra dokuz buçuk olacaktı, artık gelmezdi.

İstemeden kulak kabarttım; ne için? Bir çığlık mı? Bir silah sesi mi? Dışarda poliste bir hareketlilik mi? Ama her halükârda muhtemelen hiçbir şey duymayacaktım, çünkü Granger'ın partisi ısınmaya başlıyordu. Güzel ama eğitimsiz bir sesi olan *hôtelier* şarkı söylemeye başladı, yeniden bir şampanya mantarı patlarken diğerleri de ona katıldılar, Granger dışında. O orada oturuyor, odanın diğer ucundan soğuk gözlerle beni süzüyordu. Bir kavga olacak mı diye merak ettim; ben Granger'la baş edemezdim.

Duygusal bir şarkı söylüyorlardı ve bir *Chapon duc Charles* için duyduğum iştahsızlığın mazeretiyle otururken, güvende olduğunu öğrendiğimden beri neredeyse ilk kez Phuong'u düşündüm. Yerde oturmuş Viet'leri beklerken Pyle'ın "O bir çiçek kadar taze görünüyor," dediğini ve benim de küstahça "Zavallı çiçek," diye karşılık verdiğimi hatırladım. Artık hiçbir zaman New England'ı göremeyecek ya da Canasta oyununun sırlarını öğrenemeyecekti. Belki de hiçbir zaman güvende olmanın ne anlama geldiğini bilemeyecekti; ona meydandaki ölü bedenlerden daha az değer biçmeye ne hakkım vardı? Acı sayılarla artmaz, bir beden bütün dünyanın hissedebileceği bütün acıları içerebilir. Bir gazeteci gibi niceliklere dayanarak hüküm vermiş, kendi ilkelerime ihanet etmiştim; Pyle kadar *engagé* olmuştum ve bana öyle geliyordu ki, artık hiçbir karar basit olmayacaktı. Saatime baktım, neredeyse ona çeyrek vardı. Belki de, sonunda ele geçirilmişti; belki de inandığı o "birisi" onun adına harekete geçmişti ve o şu anda elçilikte oturmuş şifresini çözmeye çalıştığı bir telgrafla ilgili kaygılanıyordu ve az sonra Rue Catinat'daki odamın merdivenlerini tırmanacaktı. "Gelirse, ona her şeyi anlatacağım," diye düşündüm.

Granger aniden masasından kalkıp bana doğru geldi. Yolu üzerindeki iskemleyi bile göremedi ve sendeleyip elini masamın kenarına dayadı. "Fowler," dedi, "dışarıya gel." Masaya yeteri kadar para bırakıp peşinden dışarı çıktım. Onunla kavga etme havasında değildim, ama o anda beni bayıltana kadar dövmesine de itiraz etmezdim. Suçluluk duygusunu yatıştırmanın o kadar az yolu var ki.

Köprünün korkuluğuna yaslandı, polisler de uzaktan onu izliyordu. "Seninle konuşmam lazım Fowler," dedi.

Vuruş mesafesine yaklaştım ve bekledim. Hareket etmedi. Amerika'da nefret ettiğimi düşündüğüm her şeyin simgesel bir heykeli gibiydi, özgürlük heykeli kadar yanlış tasarlanmış ve bir o kadar anlamsız. Hiç hareket etmeden konuştu: "Sarhoşum sanıyorsun. Yanılıyorsun."

"Ne oluyor, Granger?"

"Seninle konuşmalıyım, Fowler. Bu akşam burada bu aşağılık Fransızlarla oturmak istemiyorum. Seni sevmiyorum, Fowler, ama sen İngilizce konuşuyorsun. Bir tür İngilizce." Orada eğildi, loş ışıkta azametli ve şekilsiz, keşfedilmemiş bir kıta.

"Ne istiyorsun, Granger?"

"İngilizleri sevmem," dedi Granger. "Pyle neden sana tahammül ediyor bilmiyorum. Belki de Boston'lı olduğundandır. Ben Pittsburgh'danım ve bundan gurur duyuyorum."

"Neden olmasın?"

"İşte yine yapıyorsun." Aksanımla alay etmek için başarısız bir girişimde bulundu. "Yumuşaklar gibi konuşuyorsunuz. Ne kadar da üstünsünüz. Her şeyi bildiğinizi zannediyorsunuz."

"İyi akşamlar, Granger, benim bir randevum var."

"Gitme, Fowler. Hiç mi insafın yok? Bu aşağılık Fransızlarla konuşamam."

"Sarhoşsun."

"İki kadeh şampanya içtim o kadar, benim yerimde sen olsan sarhoş olmaz mıydın? Kuzeye gitmem gerekiyor."

"Ne var bunda?"

"Ah, sana söylemedim, değil mi? Hep herkesin bildiğini düşünüyorum. Bu sabah karımdan bir tel aldım."

"Evet?"

"Oğlum çocuk felci. Durumu kötü."

"Üzgünüm."

"Gerek yok. Senin çocuğun değil ki."

"Eve dönemiyor musun?"

"Yapamam. Hanoi civarında lanet olası bir süpürme harekâtı hakkında bir haber istiyorlar ve Connolly hasta." (Connolly onun asistanıydı.)

"Üzgünüm Granger, keşke yardımcı olabilsem."

"Bu gece onun doğum günü. Bizim saatimizle on buçukta sekiz olacak. Bu nedenle, öğrenmeden önce şampanyalı bir parti ayarlamıştım. Birisine anlatmak zorundaydım, Fowler ve bu Fransızlara anlatamam."

"Bugünlerde çocuk felci için çok şey yapabiliyorlar."

"Sakat kalması önemli değil, Fowler. Yeter ki yaşasın. Ben sakat bir işe yaramam, ama onda beyin var. O piç şarkı söylerken ben ne yapıyordum biliyor musun? Dua ediyordum. Belki Tanrı bir hayat istiyorsa, benimkini alabilir diye düşündüm."

"Tanrı'ya inanıyorsun o zaman, öyle mi?"

"Keşke inansam," dedi Granger. Sanki başı ağrıyormuş gibi elini suratında gezdirdi, ama bu hareketin amacı gözyaşlarını sildiğini gizlemekti.

"Senin yerinde olsam sarhoş olurdum," dedim.

"Yo, hayır, ayık kalmalıyım. Sonradan oğlumun öldüğü gün pis pis sarhoş olduğumu düşünmek istemem. Karım içemiyor, değil mi?"

"Gazetene anlatamaz mısın?.."

"Connolly aslında hasta değil. Bir afetin peşinden Singapur'a gitti. Onu kollamam lazım. Öğrenirlerse kovarlar." Şekilsiz bedenini toparladı. "Seni meşgul ettiğim için özür

dilerim, Fowler. Birine anlatmalıydım. Şimdi içeri dönüp kutlamalara başlamalıyım. Sana denk gelmesi komik, benden nefret ediyorsun."

"Senin yerine haberini yazabilirim. Connolly'ymiş gibi yaparım."

"Aksanı denk getiremezsin."

"Senden nefret ediyor değilim, Granger. Birçok şeyi gözüm görmedi..."

"Ah, sen ve ben, kedi köpek gibiyiz. Ama yakınlık gösterdiğin için teşekkür ederim."

Pyle'dan o kadar da farklı mıyım, diye merak ettim. Benim de acıyı görmeden önce hayatın kargaşasının üzerine ayağımı basmam mı gerekiyordu? Granger içeri geri döndü ve onu karşılayan seslerin yükseldiğini duydum. Bir üçteker buldum ve eve döndüm. Kimse yoktu, ben de oturup gece yarısına kadar bekledim. Sonra umutsuz bir şekilde sokağa çıktım ve orada Phuong'u buldum.

3

"Mösyö Vigot seni görmeye geldi mi?" diye sordu Phuong.

"Evet. On beş dakika önce gitti. Film güzel miydi?" Tepsiyi yatak odasına getirmişti bile, şimdi de lambayı yakıyordu.

"Çok üzücüydü," dedi, "ama renkler güzeldi. Mösyö Vigot ne istiyormuş?"

"Bana bazı sorular sormak istiyormuş."

"Hangi konuda?

"Şundan bundan. Beni bir daha rahatsız edeceğini sanmam."

"En çok sonu mutlu biten filmleri seviyorum," dedi Phuong. "Pipoya hazır mısın?"

"Evet." Yatağa uzandım ve Phuong iğnesiyle çalışmaya başladı. "Kızın kafasını kestiler," dedi.

"Ne garip bir iş."

"Fransız Devrimi sırasındaydı."

"Ah, tarihi. Anlıyorum."

"Yine de çok üzücüydü."

"Tarihteki insanlar için üzülemeyeceğim."

"Sevgilisi de... çatı katına geri döndü... sefil bir haldeydi ve bir şarkı yazdı... şairdi, anlıyor musun, kısa bir süre

sonra kızın kafasını kesen herkes onun şarkısını söylüyordu. Şarkı *Marseillaise*'di.*"

"Çok tarihiymiş gibi görünmüyor."

"Onlar şarkıyı söylerken orada, kalabalığın kıyısında durdu, çok üzgün görünüyordu ve gülümsediğinde daha da üzgün olduğunu ve kızı düşündüğünü anlıyorsun. Çok ağladım, ablam da ağladı."

"Ablan mı? İnanamıyorum."

"O çok duygusaldır. O korkunç adam, Granger da oradaydı. Sarhoştu ve hep güldü. Ama hiç komik değildi. Hüzünlüydü."

"Onu suçlayamam," dedim. "Kutlamak için nedeni var. Oğlu hastalığı atlattı. Bugün Continental'da duydum. Ben de mutlu sonları severim."

İki pipo içtikten sonra boynum deri yastıkta, uzandım, elimi de Phuong'un kucağına koydum. "Mutlu musun?"

"Tabii ki," dedi kayıtsızca. Üzerinde daha çok düşünülmüş bir yanıtı da hak etmiyordum.

"Eskiden olduğu gibi," diye yalan söyledim, "bir yıl öncesinde."

"Evet."

"Uzun süredir bir eşarp almadın. Neden yarın alışverişe gitmiyorsun?"

"Yarın bayram."

"Ah, evet, tabii ki. Unutmuşum."

"Telgrafını açmadın," dedi Phuong.

"Hayır, onu da unuttum. Bu akşam iş düşünmek istemiyorum. Zaten bir şeyler yazmak için çok geç. Bana filmi anlat."

"Eh, sevgilisi kızı hapisten kurtarmaya çalıştı. Oğlan giysilerini ve zindancınınki gibi bir erkek pelerinini gizlice içeri soktu, ama tam kız kapıdan geçerken saçları açıldı ve '*Une*

---

* Fransız Milli Marşı. (ç.n.)

aristocrate, une aristocrate,'* diye haykırdılar. Hikâyede bir yanlışlık olduğunu düşünüyorum. Onun kaçmasına izin vermeleri gerekiyordu. Sonra ikisi şarkıyla çok para kazanıp yurtdışına, Amerika'ya ya da İngiltere'ye giderlerdi," diye akıllıca olduğunu düşündüğü şeyi ekledi.

"En iyisi ben telgrafı okuyayım," dedim. "Umarım yarın kuzeye gitmem gerekmez. Sakince seninle kalmak istiyorum."

Zarfı krem kavanozlarının arasından kurtarıp bana verdi. Açıp okudum: "Mektubunu yeniden düşündüm stop düşündüğün gibi mantıksızca davranıyorum stop avukatıma terk nedeniyle boşanma işlemlerine başlaması talimatını verdim stop Tanrı seni sevgiyle kutsasın Helen."

"Gitmen mi gerekiyor?"

"Hayır," dedim, "gitmem gerekmiyor. Sana okuyacağım. İşte sana mutlu son."

Yataktan fırladı. "Ama bu harika. Gidip ablama anlatmalıyım. Çok sevinecek. Ona diyeceğim ki, 'Kim olduğumu biliyor musun? Ben ikinci Bayan Fowlair'im'."

Karşımdaki kütüphanenin rafında *The Rôle of the West*, ayaklarının dibinde siyah köpeğiyle, asker tıraşlı genç bir adamın portresi gibi duruyordu. Artık kimseye zarar veremeyecekti. "Onu özlüyor musun?" diye sordum Phuong'a.

"Kimi?"

"Pyle'ı." Gariptir, şimdi bile, Phuong için bile, onun ilk adını söylemek olanaksızdı.

"Gidebilir miyim lütfen? Ablam çok heyecanlanacak."

"Bir seferinde uykunda onun adını söyledin."

"Rüyalarımı hiç hatırlamam."

"Birlikte yapabileceğiniz çok şey vardı. O gençti."

"Sen de yaşlı değilsin."

"Gökdelenler. Empire State Binası."

---

* Soylu bir kadın. (ç.n.)

Küçük bir tereddüdün ardından, "Chedar Gorge'u görmek istiyorum," dedi.

"Orası Grand Canyon değil." Onu yatağa çektim. "Üzgünüm, Phuong."

"Neden üzgünsün? Bu harika bir telgraf. Ablam..."

"Evet, git ablana anlat. Önce beni öp." Heyecan içindeki ağzı suratımda dolaştı ve gitmişti.

Pyle'ın gözlerini karşıdaki meşrubat tezgâhına dikerek, Continental'da yanımda oturduğu ilk günü düşündüm. Öldüğünden beri benim için her şey yolunda gitmişti, ama üzgün olduğumu söyleyeceğim birisinin olmasını o kadar isterdim ki.

Mart 1952 – *Haziran* 1955

Modern Klasikler Dizisi - 183

Saygon'da yaşayan İngiliz gazeteci Fowler, 1950'lerin başında Vietnam'da sömürgeci Fransa'nın komünistlerin liderliğindeki güçlerle sonu gelmeyen savaşını izlemektedir. Washington'ın gizemli bir görevle şehre gönderdiği Pyle adlı genç Amerikalı'yla tanışır. Ülkesinin bölgede sömürgecilik ile komünizm arasında bir "üçüncü yol" bularak yararlı olabileceğini düşünen bu "sessiz ve masum" Amerikalı'nın faaliyetlerinin yol açtığı felaket büyük olur. Graham Greene, masumiyet ve idealizmin de bazen son derece yıkıcı sonuçlar doğurabileceğine işaret eder. Capcanlı sahnelerle olağanüstü bir Vietnam atmosferi yaratırken, ülkedeki karmaşık politik durumu, Fowler ile Pyle'ın Vietnamlı bir kadın için girdikleri rekabetle iç içe geçirir. *Sessiz Amerikalı*, ABD'nin hakkında hiçbir şey bilmediği bir ülkenin iç işlerine karışmasına yönelik sert eleştirisiyle dikkat çeker. Greene, Vietnam Savaşı'ndan önce yazdığı 1955 tarihli romanında, ABD'nin dünyanın "demokrasi bekçisi" olduğuna inanılan bir dönemde, çok geçmeden Vietnam'da kendini içinde bulacağı çıkmazı da öngörmüştür.

GRAHAM GREENE (1904-1991): Hertfordshire, Berkhamsted'de dünyaya gelen İngiliz yazar ve gazeteci, romanlarında modern dünyadaki siyasal olaylar çerçevesinde ahlaki belirsizlikler üzerinde durdu. Oxford, Balliol College'da öğrenim gördükten sonra 1926 yılında Anglikan Kilisesi'nden ayrılarak Katolikliği benimsedi. Yayımlanan ilk yapıtı *Babbling April* (1925; Mırıldanan Nisan) adlı şiir kitabıydı. 1927 yılında *The Times* gazetesinde çalışmaya başladı. Daha sonra *The Spectator* dergisinde sinema eleştirmenliği yaptı ve edebiyat sayfasını yönetti. En başarılı yapıtlarından biri olarak kabul edilen ve 1948'de sinemaya uyarlanan *Brighton Rock* (1938; Brighton Kayası), önceki gerilim romanlarıyla benzerlikler taşımakla birlikte, romanın başkişilerinin ahlaki davranışları daha derin bir bakışla ele alınmıştı. 1938'de dinsel baskı ve zulmün yaşandığı Meksika'yı ziyaret etti. Bu yolculuğun ardından en iyi romanı sayılan *The Power and Glory*'yi (1940; Güç ve Şan) yazdı.

9 786254 056680

20 TL